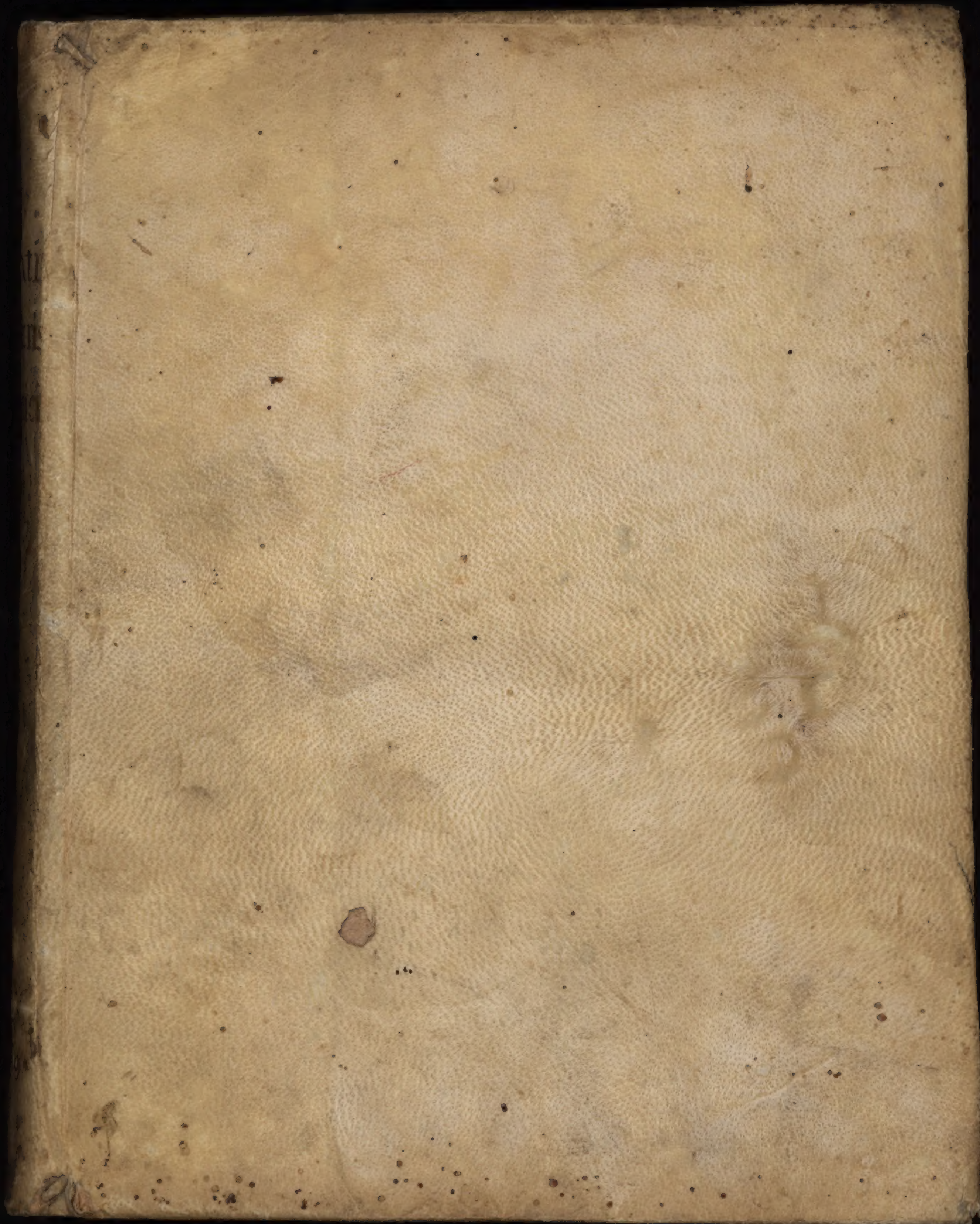

VIA LACTEA

SIVE

INSTITUTIONES JURIS CANONICI.

VIA LACTEA
SIVE
INSTITUTIONES JURIS CANONICI
PER QUAM, & QUAS,

Suavi, ac brevi Itinere, Studiosi Juvenes ad intelligentiam Sacrorum Canonum, & Lectores omnes conducuntur.

Ad normam illarum, quas celeberrimus Jurisconsultus JO: PAULUS LANCELLOTUS Perusinus, centum, & quinquagintà ab hinc Annis composuit;

NUNC

A JOANNE CLERICATO J. U. D.

Præposito Patavino; olim in Curiâ Episcopali Patavinâ, primùm Promotore Fiscali, dein Auditore, demùm Vicario Generali;

faciliori, ac magis compendiosâ methodo digestæ;

Plurimisque Pontificiis Constitutionibus, atque Canonistarum, & Theologorum doctrinis auctæ, & ornatæ.

Episcopis, Prælatis, Canonicis, Parochis, Confessariis, Judicibus, Advocatis, & Studiosis omnibus utiles valdè, ac fructuosæ.

VENETIIS, MDCCXIII.

Apud Andream Poleti.

SUPERIORUM PERMISSU, ac PRIVILEGIO.

Illustrissimo, ac Reverendissimo D. D.

ANTONIO MARIÆ BORROMÆO COMITI PATAVINO EPISCOPO JUSTINOPOLITANO

Joannes Clericatus Præpositus F. P.

Il mirum, si hæ Juris Canonici INSTITUTIONES ad Solium Episcopale Illustrissimæ, ac Reverendissimæ Dominationis Vestræ, tanquàm ad locum refugii, & potentis Protectionis asylum, recurrant; cum scriptum sit, [a] Omnia Flumina intrant in Mare: & ad locum, undè exierunt, Flumina revertuntur: *siquidem præcipuam cau-*

[a] Eccl. 1. 7.

sam

ſam obſequioſi hujus recurſus influit profunda intelligentia; quam (pratèr alias Philoſophicas, ac Theologicas Scientias) Sacrorum Canonum Illuſtriſſima, & Reverendiſſima Dominatio Veſtra, tanquàm mare, in ſe continet; cujus ſignum ſufficiens eſt doctiſſimus ejus Liber, De Electione Vocalis, intèr Clericos Regulares Comitiis Generalibus interfuturi, *Romæ Anno* 1712. *Typis impreſſus; in quo abſtruſam, & perdifficilem Electionis Canonicæ materiam, eleganti, ac facili ſtylo, ad normam Sacrorum Canonum, declarat. Sed ejuſdem Juris Canonici copioſæ intelligentiæ ampliſſimum Teſtimonium reddidit Sanctiſſimus Pontifex CLEMENS XI. feliciter regnans; qui eam agnovit in pluribus conſultationibus, de Eccleſiaſtico Regimine, cum Illuſtriſſimâ, ac Reverendiſſimâ Dominatione Veſtrâ habitis; eamque remuneratam voluit per promotionem ad Nobiliſſimam Cathedram Juſtinopolitanæ Eccleſiæ; quam, etſi recuſatam ex humilitate Promoti, præcepit acceptari. Porrò & aliis de cauſis Illuſtriſſimæ, ac Reverendiſſimæ Dominationi Veſtræ offerendas cenſui has Juris Canonici INSTITUTIONES; inter quas trium ejus Nobilium Germanorum Fratrum, & Comitum BORROMÆORUM amor, ac benevolentia, qui omnes Juris Utriuſque Laureâ ornati, & huic inſigni Juriſtarum Collegio Patavino adſcripti, Aſtra ſunt luminoſa, à quorum*

rum conſanguinitate, & auctoritate Libellus iſte majora conſequetur præſidia. Accedit deindè ſingularis illa benignitas, quâ Illuſtriſſima, ac Reverendiſſima Dominatio Veſtra alios meos litterarios labores commendavit; ex quâ ſperare licet, has quoque INSTITUTIONES ab egregiâ ejus Humanitate commendationem obtenturas. Tandem deferenda erat hæc, quamvis minima, oblatio ad excelſam Sedem Juſtinopolitani Antiſtitis, ut ex ejus fulgoribus omnes de ſuo Clero, & Alumni ſui Seminarii ad earum lectionem, & ſtudium accenderentur; ut magis, ac magis habiles fierent ad regimina Animarum; circâ quæ tota verſatur attentio Illuſtriſſimæ, ac Reverendiſſimæ Dominationis Veſtræ; cui obſequium, & reverentiam meam confirmans, feliciſſimam, ac perennem Annorum ſeriem à DEO enixè deprecor.

Patavii Idibus Septembris 1713.

PRÆ-

PRÆFATIO
Studiosis Juvenibus, ac benignis LECTORIBUS.

Trùm VIA LACTEA sit in Firmamento? nemo, etsi idiota, ignorare præsumitur; tùm quia de eâ Astronomi, & Philosophi antiqui, & moderni copiosè scribunt; tùm quia propriis oculis, dum nox serenat, ipsam omnes conspiciunt; & est circulus ille magnus, & latus, adinstar Fasciæ coruscans, qui per transversum Cœlum discurrit, comprehenditque intrâ se, in plagâ Boreali, constellationes Cassiopeæ, Cygni, Aquilæ volantis, Persei, Andromedæ, & partem Ophiuci, ac Geminorum: In Australi verò Scorpionem, & Sagittarium, Centaurum, Argonavim, ac Aram; prout etiam conspicitur in Mappis. Et quoniam ipsa Fascia tota nitida est, & ejus albedo sparsi lactis præsefert speciem; ex hâc Nomen VIÆ LACTEÆ sumpsit; & apud Græcos nuncupatur GALLAXIA, quod vocabulum Orbem Lacteum significat; ut eam appellavit etiam Cicero *in somnio Scipionis*.

Tota difficultas est cognoscere, quid verè sit? Siquidem (omissis Poetarum fabulis de Phetonte, ac Lacte Junonis, de quibus Calvus *in Proprinom. Hist. Verb. Gallaxia*) variæ sunt Philosophorum opiniones; & eorum Princeps Aristoteles opinatus est, illam esse aggregationem exhalationum accensarum, in supremâ Aeris parte consistentium; quæ tamen opinio ab omnibus exploditur; quippè si vera esset, aut tandem consumptæ forent; aut non semper à quacunque Orbis terræ parte conspicerentur; & firmam distantiam à Polis, & ab Æquatore non servarent; ut fusè differit doctissimus Mastrius *in Tract. de Cœlo, & Meteor. disp. 2. num. 79. & seqq.* Quapropter nostro ævo, communi omnium assertione, receptum est, VIAM LACTEAM esse congeriem infinitarum propemodùm Stellularum, simul collucentium, quæ veluti massa quædam candicantis cujusdam materiæ, se se oculis nostris præbent; pulchritudinem Cœli demonstrant, & itinerantibus indicant viam.

Ex his omnibus, (Studiosi Juvenes; ac benigni Lectores) deducere licet quinque mysticas causas, ob quas hæ INSTITU-

TIONES Juris Canonici cœlesti illi Gallaxiæ assimilentur ; & VIA LACTEA sint vocatæ.

Prima, & principalis est *Efficiens;* Omnipotentia, scilicèt, Altissimi Creatoris DEI ; quia sicut ab ipsâ Stellulæ illæ, quæ VIAM LACTEAM conficiunt, processerunt, quando Cœlos creavit, teste Regio Psalte dicente : *Quoniam videbo Cœlos tuos, opera digitorum tuorum, Lunam, & Stellas, quæ tu fundasti.* Sic omnia Juris Canonici Decreta à Divinâ procedunt Potestate, per concessionem Clavium Regni Cœlorum factam Petro Christi Vicario, & Pontificibus Romanis ejus Successoribus : iisdem enim data est facultas ligandi, atque solvendi in utroque Foro ; & in quâcumque materiâ concernente Animarum salutem ; ad quam consequendam Canones, & Constitutiones Canonicæ promulgântur. *cap. Sunt quidam.* 25. *quæst.* 1. *cap. Translato. De Constitut. Extravag. Ad Conditorem. De Verb. Signific.*

Psal. 8. 4.

Secunda Causa est *Materialis*, quæ consistit in numerositate eorundem Canonum, & Canonicarum Constitutionum. Sicut enim numerus Stellarum, quæ VIAM LACTEAM conficiunt, innumerabilis est ; itâ Juris Canonici Decreta, & Constitutiones non videntur posse numerari, ob illarum cumulum existentium tùm in primâ, & secundâ Parte Decreti ; tùm in Libris quinque Decretalium, in Sexto, in Clementinis, & in Extravagantibus ; tùm etiam in Tomis Septem Bullarii Romani : Et nihilominùs hæ omnes collectæ sunt in INSTITUTIONIBUS istis ; in quibus tanquàm in Fasciâ VIÆ LACTEÆ, & doctrinalitèr quo ad materias, & compendiosè quoad Præcepta continentur.

Tertia Causa, quæ *Formalis* est, sumitur à claritate, nitore, & albedine GALLAXIÆ ; ad cujus imitationem præsentes INSTITUTIONES non obscuræ, non difficiles, non abstrusæ; sed claræ in stylo ; lucidæ in explicatione ; & perspicuæ in doctrinâ reperiuntur : itaùt de eis in veritate, & absque jactantiâ verificetur, quod de Nivis candore Salomon scripsit : *Pulchritudinem candoris ejus admirabitur oculus.*

Eccl. 43. 20.

Quarta Causa est *Instrumentalis;* videlicèt insipientia mea in his INSTITUTIONIBUS conscribendis ; quæ tamen correlativa est ad illam VIÆ LACTEÆ ; scilicèt ad Divinam Clementiam, quæ, ut testatur Ecclesia, *infirma mundi eligit, ut fortia quæque confundat.* Cum sinceritate cordis fateor, me nihil scire ; itaut in veritate dicam coràm Deo, *Deus tu scis insipientiam meam;* & coràm hominibus id, quod dicebat de se egregius ille Scriba, & Doctor : *Ego autem insipiens.* A bonitate Divinâ processerunt benedictiones, quas consequutæ sunt Decisiones meæ de Sacramentis, ac Miscellaneæ, Erotemata, ac Discordiæ Forenses ; necnon Sacræ Geneseos explicatio ; ex quibus omnibus tàm Ecclesiastici, quàm Laici profitentur

Psalm. 68 6. 4. Esdr. 5. 32.

tur

tur magnam hausisse utilitatem; & de quibus Divinæ Clementiæ humilimas ego gratias ago; hoc ipsum sperans de his Juris Canonici INSTITUTIONIBUS dicturus jugitèr, *Benedicam Dominum, qui dedit mihi intellectum.* Psalm. 15. 7.

Quinta tandem Causa est *Finalis*, ob quam VIÆ LACTEÆ assimilantur præsentes Juris Canonici INSTITUTIONES, nempè utilitas illorum, qui earum studio vacabunt. Scribit Joannes à Sancto Geminiano *in Tract. de Exempl. & similitud. libr.* 1. *cap.* 34. *Vers. Tertia gratia*; quod GALLAXIA propter suam claritatem, & splendorem dirigit Navigantes, & itinerantes de nocte; & in ore omnium, tanquam proverbium est, quod VIA LACTEA est VIA ROMÆ. Sicut ergò ex attentâ inspectione VIÆ LACTEÆ navigantes per Oceanum securi perveniunt ad Portum, & qui iter agunt per terram læti intrant Almam Urbem; & Capitolium ascendunt; itâ Studiosi INSTITUTIONUM harum ad Portum Laureæ Doctoralis certo, ac suavi itinere pervenient; atque Dignitates, Prælaturas, Canonicatus, & Beneficia, quæ eruditis in Jure Canonico jugitèr dispensantur, felicitèr obtinebunt; quandoquidèm Ecclesia indiget Viris Litteratis pro bono Animarum regimine. *cap. Super specula. Ne Cleric. vel Mon. cap. Cum ex eo.* ubi DD. *de Elect. in* 6. & præcipuè habentibus perfectam Sacrorum Canonum cognitionem. *cap. de Personâ.* 11. *q.* 1. *cap. Nulli Sacerdotum. dist.* 38. Canones enim sunt medulla Legum; & Theologiæ Moralis fundamentum; nec apti sunt regere Ecclesias, populosque eis subjectos in spiritualibus instruere, qui Sacros Canones ignorant, ut inquit Baldus *in cap. Cum causam. col.* 2. *de Probat.*

Igitur Studiosi Juvenes, ac alii Nobiles Viri ad Ecclesiasticas Prælaturas adspirantes, læto animo his INSTITUTIONIBUS dignentur incumbere; per eas tanquàm per VIAM LACTEAM, celeritèr, ac facilè ad intelligentiam Sacrorum Canonum perventuri; & ex illâ amplissimas utilitates consequuturi, quas iisdem sincero corde auguror, spondeo, atque polliceor. Valete.

NOI REFORMATORI
Dello Studio di Padova.

HAvendo veduto per la Fede di revisione, & approbatione del P. F. Tomaso Maria Gennari Inquisitore nel Libro intitolato: *Via Lactea, sivè Institutiones Juris Canonici, Auctore Joanne Clericato*, non v'esser cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica; & parimente per Attestato del Segretario Nostro, niente contro Prencipi, e buoni costumi, concedemo Licenza ad Andrea Poletti Stampatore, che possi esser stampato, osservando gl'ordini in Materia di Stampe, e presentando le solite copie alle Publiche Librarie di Venetia, & di Padova.

Dat. 18. Settembre 1713.

{ Girolamo Venier Kav. Proc. Reform.
{ Francesco Loredan Kav. Proc. Reform.
{

Agostino Gadaldini Segret.

IN-

INDEX TITULORUM
LIBRI PRIMI.

IN-

INDEX TITULORUM
LIBRI SECUNDI.

IN-

INDEX TITULORUM
LIBRI TERTII.

INDEX TITULORUM
LIBRI QUARTI.

VIA LACTEA SIVE' INSTITUTIONES JURIS CANONICI.

TIT. I.

De Jure Canonico.

IN quacunque ſcientia, ad ejus cognitionem acquirendam, principia ipſius oportet inveſtigare: ſic accedentibus ad ſtudium Juris Canonici convenit ſcire ejuſdem Juris principia. Quapropter in primis brevitèr explicandum eſt

1 *Quid ſit Jus Canonicum?*
2 *Quis Juris Canonici fuerit primus Auctor?*
3 *Quando initium habuerit Jus Canonicum?*
4 *Cujus ejus ſit finis?*
5 *Ex quibus Præceptis emanaverit?*

Quo ad Primum. Sciendum eſt Jus Canonicum; prout etiam lex Canonica plures habere etymologias; nam dicitur *Jus* à *jubendo*; quia jubet, & præcipit, quæ ſunt facienda; vel quæ veniunt evitanda. Item vocatur *Jus* à *juſtitia*; nam mandat, & ordinat fieri, quæ juſta, & recta ſunt; atque prohibet, quæ injuſta, & iniqua cenſentur: & ideò dicitur *Canonicum* à verbo Græco *Canon*, quod ſignificat latinè *Rectum*, *& Regulam*. Pari modo appellatur *Lex Canonica*, quia, ut docet S. Thom. 1. 2. *q.* 90. *art.* 1. Lex dicitur vel à *ligando*, quia obligat, & ligat homines ad ejus obſervantiam: vel juxtâ M. Tullium 1. *de Legib. à legendo*, & *deligendo*; quia præviâ multâ lectione eſt componenda; vel ſecundum D. Iſidor. *lib.* 2. *Etym. cap.* 10. debet dari in ſcriptis, ut à ſubditis, qui eam ſervare debent, legatur; & tanquàm recta Regula pro benè operando, eorundem oculis inſpicienda detur. His ſtantibus de-

finitur Jus Canonicum, ut sit *Regula recta, quæ Christianorum actiones ad finem æternæ beatitudinis dirigit; ex Scripturis Sacris, Summorum Pontificum Decretis, & Sanctorum Patrum scriptis deducta*. Dicitur *Christianorum actiones*, quia Jus Canonicum principaliter institutum est pro populi Christiani bono regimine; non autem Paganorum, vel Infidelium. Dicitur *ad finem æternæ beatitudinis*, quia, (ut infrâ declarabimus) talis est scopus, & intentio hujus Juris. Dicitur *ex Scripturis Sacris, &c.* nam ex earum lectione, studio, & observatione, nec non ex Constitutionibus Papalibus, ac Sanctorum Patrum documentis formatum est.

Quo ad secundum. Respondet Aloysius Riccius *in addit. ad Institut. Canon. Lancellotti lib.* 1. *tit.* 1. *§. Constat in fin.* quod Christus Dominus Redemptor Noster fuit primus Auctor, & Institutor Juris Canonici; siquidem ipse dedit auctoritatem Petro condendi leges Canonicas, dum ei commisit regimen totius Ecclesiæ, quando dixit: *Petre pasce oves meas. Jo:* 21. idest guberna, rege, & curam habe animarum, quæ per Baptismum ingredientur in Ecclesiam meam: non enim populus fidelis benè regi, pasci, & gubernari potest absque Legibus, quæ à Summis Pontificibus, (quorum primus fuit Petrus) nec non ab aliis Episcopis, qui Successores sunt Apostolorum, promulgantur; & hæ leges efficiunt Jus Canonicum. Hinc etiam Christus Dominus præcipit omnibus fidelibus Ecclesiam suam ingressuris, ut obediant Juri Canonico; idest Legibus, quæ per Pontifices, ac Episcopos ipsis observandæ proponentur; aliâs à gremio Ecclesiæ excludantur, ut habetur in illis verbis *Matth.*10. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus*.

Quo ad tertium. Jus Canonicum principium habuit in initio Ecclesiæ; primò, quando ab Apostolis electus fuit Sanctus Matthias ad Apostolatum. *Act.* 1. Electio enim Prælatorum est de Jure Canonico. *cap.* 1. *& tot tit. de Elect.* Secundò, quando prædicantibus Apostolis Fidem Christianam in Jerusalem, ut habetur *Act.* 6. *factum est murmur Græcorum adversus Hebræos, eo quod despicerentur in ministerio quotidiano Viduæ eorum;* videlicèt in distributione eleemosynarum, quæ quotidiè fiebant pro alimentis con-

converſorum ad fidem : Ideò Sancti Apoſtoli ad ſervandam mutuam in baptizatis charitatem, congregantes ſe, & adhibito ſeniorum diſcipulorum conſilio, fecerunt decretum eligendi, prout ſtatim elegerunt ſeptem Diaconos; quibus inter cætera officia dederunt onus præſidendi Menſis, & miniſterium diſtribuendi eleemoſynas pauperibus. In hoc igitur Apoſtolorum concilio initium habuit Jus Canonicum ex decreto ab jiſdem Apoſtolis facto circâ Diaconorum miniſteria, officia, ac functiones; tùm in curâ pauperum gerenda quo ad eleemoſynas; tùm in Sacroſanctâ Euchariſtiâ miniſtrandâ; & hoc Concilium juxtâ modernum Epiſcopum Nucerin. in ſuâ doctiſſimâ Hiſtoriâ Conciliorum, fuit *Anno Domini* 34. Succeſſivè poſteâ *Anno* 51. alia Decreta Juris Canonici emanarunt ab Apoſtolis circâ Circumciſionem, & alias Moſaycas ceremonias non obſervandas, prout habetur *Act.* 15. ubi ita Apoſtoli omnibus fidelibus reſcripſerunt, ac mandarunt, ut tantummodò *abſtinerent ab immolatis ſimulacrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione.*

Quo ad quartum. Finis Juris Canonici eſt dirigere hominem ad conſequendam beatitudinem æternam in Cœlis, ad differentiam Juris Civilis, cujus finis eſt conducere populum ad temporalem felicitatem. Homo enim in duplici Politiâ conſideratur; *Unâ* civili ad pacificè convivendum; *Alterâ* ſpirituali ad ſanctè vivendum; & ideò indiget duplici directione pro utroque fine obtinendo. Sicut igitur Jus Civile intendit conducere homines ad felicitatem præſentis vitæ; ſic Jus Canonicum illos dirigit ad felicitatem ſupernaturalem, quæ eſt Vita æterna; ut ex mente S. Thomæ, & Scoti differit doctiſſimus Maſtrius *in Theol. Moral. diſp. 2. de Legib. num.* 83.

Quo ad ultimum. Reſpondetur Jus Canonicum formatum eſſe, ac emanaſſe ex Præceptis Juris Divini, Conſuetudine, & Eccleſiaſticis Conſtitutionibus, de quibus in ſequenti titulo eſt diſpiciendum.

TIT. II.

De Jure Divino, Conſuetudine, & Conſtitutionibus.

CUm itaque Jus Canonicum emanaverit ex Jure Divino, ex Conſuetudine, &

ex Ecclesiasticis Constitutionibus, in primis, & ante omnia convenit scire;

1 *Quid sit Jus Divinum?*

2 *Quotuplex sit?*

3 *Quid, & quotuplex sit Consuetudo?*

4 *Quot requirantur, ut sit valida?*

5 *Quid sit, & quotuplex Constitutio?*

Quo ad Primum. Jus Divinum dupliciter sumi potest; *largè*, & *strictè*. Largo modo si sumatur, est ipsa Mens Divina, quæ cum ab æterno præordinaverit creationem mundi in tempore faciendam; tunc etiam tanquàm supremum principium tùm rerum omnium, ac hominum futurorum, præscripsit rationem gubernationis eorundem juxtâ ejus infinitam sapientiam, ut legitur *Prov.* 8. & prout advertit S. Thomas 1. 2. *q.* 91. *art.* 1. subdens quod hoc respectu Jus Divinum taliter acceptum vocatur *Lex æterna;* & idem scribit Bonacina *tom.* 2. *de Legib. in genere disp.* 1. *q.* 1. *punct.* 2. *num.* 2. & Mastrius *in Theol. mor. disp.* 2. *num.* 3. ubi dat hanc definitionem, videlicèt *est Regula, secundum quam vel ad benè agendum dirigimur, vel à malè agendo retrahimur*. Jus verò Divinum *strictè*, & propriè sumptum est illud, quod Deus per seipsum ad homines tulit, & jisdem indicavit, ut ait Azor. *tom.* 1. *Instit. Moral. lib.* 5. *cap.* 1. *quæs.* 5. vel est illud, quod continetur in Scripturâ Sacrâ, & in Evangelio, & est immutabile, ut scribit Lancellot. *in hoc tit.* 2. §. 1. Hinc notant tàm Theologi, quàm Canonistæ neminem posse dispensare contrâ præcepta Juris Divini, ut habetur *in cap. Sicut quædam. dist.* 14. *in cap. Sunt quidam. in cap. Contrâ Statuta. & in cap. Omne.* 25. *q.* 1. Et ratio est, quia nemo potest dispensare contrâ legem Superioris: Deus autem est Superior omnium hominum, qui Deo tanquàm Supremo superiori suo parere debent. Admittunt tamen Doctores, posse aliquandò Summum Pontificem interpretari in casu dubio non esse obligationem parendi Legi Divinæ; vel materiam non esse obligatoriam, ob aliquam gravem causam, ut quando dispensat ab observantiâ Voti, ut disserit Mastrius *d. disp.* 2. *de Legib. num.* 78.

Quo ad secundum. Jus Divinum duplex est, *Vetus*, & *Novum*. Jus Divinum vetus est illud, quod traditum fuit à

Deo

Deo hominibus per Moyſem ; & dicebatur *Lex Moſayca*, quæ habetur in libris Exodi, Levitici, & Numerorum. Jus Divinum *Novum* eſt illud, quod à Chriſto Domino inſinuatum eſt Eccleſiæ, & continetur in Evangeliis. Legis Divinæ veteris Præcepta erant triplicia, nempè *Moralia*, *Cæremonialia*, & *Judicialia*. Prima continebantúr in Decalogo, quod legitur *Exod.* 20. & erant decem; quæ his verſibus ſunt deſcripta:

Idola ſperne: Dei tibi non ſit Nomen inane:
Sabbata ſanctifices: Habeas in bonore Parentes:
Non occiſor eris: Mœchus: Fur: Teſtis iniquus:
Non alii Nuptam: Non Rem cupies alienam.

Præcepta Cæremonialia erant illa, quæ Populo Hebræo ad Deum ritè colendum, per Sacrificia, alioſque ritus Sacros, & Cæremonias ab ipſo Deo præſcripta erant; & quidem plurima, quæ leguntur *Exod.* 23. *à num* 14. *& ſeqq.* & in toto Libro *Levitici;* qui talis dicebatur, nempè *Sacerdotalis, aut Sacrificatorius;* in eo enim continentur omnia Præcepta Divina Cæremonialia, quibus Iſraeliticus populus Deo, & Dei cultui allectus erat circâ oblationes, & Sacrificia. Præcepta autem Judicialia erant plurima pariter & ipſa; aç habentur in tribus Capitulis *Exodi* 21. 22. & 23. & fuerunt à Deo præſcripta ad populum Hebræum juſtè, & pacificè gubernandum; atque ad lites intèr eoſdem Hebræos dirimendas. Ex prædictis omnibus Prçceptis Moralia tantùm nunc vigent, & remanent obſervanda; etenim Cæremonialia, & Judicialia omnia extincta ſunt per legem Evangelicam, illa enim omnia erant figura, & umbra mortis Chriſti, per quam novum teſtamentum veniebat inducendum, & Jus majoris perfectionis ad beatitudinem æternam obtinendam noviter promulgandum. Quando autem præcisè, & in quo puncto Præcepta Divina Cæremonialia, & Judicialia ceſſaverint? Variæ ſunt DD. opiniones; quarum communior eſt, ceſſationem contigiſſe ſtatim poſt Feſtum Pentecoſtes, dum Apoſtoli poſt acceptum Spiritum Sanctum novam legem Evangelicam promulgare cæperunt, ut probat Maſtrius *d. diſp.* 2. *de Legib. à num.* 63. & *ſeqq.*

Prçcepta tandem Legis Evangelicæ ſunt quadruplicia; alia enim ſunt *Fidei*, alia *Spei*, alia

alia *Charitatis*, & alia Sacramentorum. Azor. *d. tom.* 1. *Instit. mor. lib.* 5. *cap.* 1. *q.* 5.

Quo ad tertium. Cum Jus Canonicum emanaverit non solùm ex Præceptis Juris Divini, sed etiam ex Consuetudine; sciendum est, quod *Consuetudo est Jus quoddam moribus institutum, quod pro Lege suscipitur, dummodò Divini Juri, neque Canonicis contradicat Constitutionibus*. Ita Lancellot. *hoc tit.* §. 2. & 3. Duplex autem est Consuetudo *scripta*, & non *scripta*. Prima est, quando Decuriones Civitatis eam in scriptis redigerunt, & tales sunt Consuetudines Feudorum. *cap. Consuetudo dist.* 1. *l. De quibus. ff. de Legib.* Altera est, quæ caret scriptis; & hæc est propriè Consuetudo, quam tamen allegans probare debet. Abb. *in cap. fin. de Consuetudine*.

Quo ad quartum. Quinque requiruntur ad inducendam Consuetudinem vim Legis habentem, & obligantem. Primò, ut sit rationabilis; nec bonis moribus adversetur; tunc enim non esset consuetudo, sed corruptela; & non obstante quocunque temporis cursu minimè observanda foret. *cap. fin. de Consuetud.* Secundò, quod sit legitimo tempore observata; videlicèt in rebus Civilibus per decem saltem annos; in Ecclesiasticis per quadragintâ. Glossa *in d. cap. fin. de Consuetud.* Tertiò, quod adsint actus frequentes, *l.* 1. *C. Quæ sit longa Consuet.* & ideò unicus actus non sufficit ad inducendam consuetudinem; etsi quando fuisset inducta sufficeret unicus actus contrarius ad eam abolendam. Bart. *in l. De quibus.* 32. *ff. De Legib.* Quartò, quod inducatur animo obligandi; & in illis rebus, in quibus eam inducentes possunt seipsos obligare. Hinc si quid fiat ex solâ liberalitate, non nascitur obligatio ita in posterum faciendi; nam in facultativis non inducitur consuetudo. Nicol. *Instit. Civil. lib.* 1. *tit.* 2. *n.* 51. Et si Clerici consentiant in actibus Ecclesiasticæ immunitati contrariis non valet eorum consuetudo. Nicol. *ubi sup. n.* 50. *in fin.* Et quintò requiritur, quod ipsa consuetudo non sit à Principe prohibita, damnata, seu abrogata, tàm de præterito, quàm de futuro; Nicol. *ibid. num.* 46. Hinc Consuetudines præjudiciales Ecclesiis, vel Personis, aut bonis Ecclesiasticis introduci non possunt; & quatenus fuissent introductæ substineri non valent; quia Urbanus Papa VIII. *Anno* 1641. *per Bullam*

diei

diei 5. *Junii* . *Incipien. Romanus Pontifex* . Hujuſmodi omnes Conſuetudines caſſavit, & annullavit ; ac introduci vetuit, ut notat Fagnan. *in cap. Conſuetudines num.* 59. & 60. *De Conſuetud. tom.* 1. Illud etiam eſt notandum, quod ſæpè Conſuetudo à Doctoribus vocatur Præſcriptio, quia hæc duo nomina ſunt ſynonima; & unum, ac idem ſignificant. Verè tamen, ac propriè Conſuetudo eſt illa, quæ obſervatur ab univerſitate populi ; Præſcriptio verò, quæ eſt in uſu apud privatas, & ſingulares perſonas tantùm; requirit autem & ipſa omnes illas quinque conditiones, & qualitates ad ſui valorem, quas ſuprâ retulimus de Conſuetudine. Adden. ad Rotam coràm Ludoviſio *Deciſ.* 191. *num.* 6. & Eminentiſs. Card. de Luca *de Juriſdict. diſc.* 34. *num.* 28. Tandem ſciendum, quod Doctori atteſtanti de Conſuetudine non eſt credendum ; ſed eſt probanda per illum, qui ſe fundat in illa. Rota coràm Coccino *Deciſ.* 123. *num.* 27. & 28. & coràm Othobono *Deciſ.* 149. *num.* 14. & 15. Nicol. *d. lib.* 1. *Inſtit. civil. tit.* 2. *n.* 53.

Quo ad quintum. Conſtitutio eſt omnis Lex ſcripta. *cap. Conſtitutio diſt.* 2. & toto titulo *extr. de Conſtitutionib.* ac ita dicitur quaſi *communis Statutio*, quia obligat omnes ſubditos illius, à quo ipſa fit, & promulgatur. Conſtitutionum autem aliæ ſunt Civiles, aliæ Eccleſiaſticæ. Et quidem Civiles ſunt, quas Princeps, aut Magiſtratus laicus promulgat, vel quas Populi ſibimetipſis obſervandas proponunt. Et hæ tanquàm leges ſunt obſervandæ, & reverenter ſuſcipiendæ. *diſt.* 10. *per tot.* dummodò non ſint contrâ Evangelium, vel Decalogum, aut Jus naturale. *Clem. Paſtoralis. De Sent. & re Judic.* Sed utrùm obligent in conſcientiâ? & ſub pœna peccati mortalis? Non ſunt concordes DD. nam alii aſſerunt, & alii negant, *ut in cap.* 1. *de Conſtitut.* S. Thomas 2. 2. *q.* 86. *art.* 9. Noviſſimè Maſtrius *diſp.* 2. *de Legib. n.* 127. & *ſeqq.*

Eccleſiaſticæ verò Conſtitutiones ſunt illæ, quæ repoſitæ habentur in corpore Juris Canonici ; & ſunt collectæ vel ex Conciliis Sacris, vel ex dictis Sanctorum Patrum, vel ex Decretis, ſeu Reſponſis Summorum Pontificum ; ſivè ex Synodis Provincialibus, aut Diæceſanis, vel ex Bullis Pontificiis, ac Decretis Eminentiſſimorum S. R. E. Cardinalium, in eorum

rum Congregationibus emanatis, de quibus omnibus in sequenti titulo est differendum.

TIT. III.

De Ecclesiasticis Constitutionibus.

QUoniam Ecclesiasticę Constitutiones sunt illæ, quæ habentur in Voluminibus Juris Canonici, ut dictum est suprâ; idcircò ad eas cognoscendas explicare oportet:

1 *Quæ, & quot sint Volumina Juris Canonici? & à quibus fuerint composita, & congesta?*

2 *Quænam sint Controversiæ, vel Materiæ, quæ discutiuntur in jisdem Voluminibus?*

3 *Cujus Auctoritatis sint Decreta, & Constitutiones in jisdem Voluminibus repositæ.*

Quo ad Primum. Volumina Juris Canonici sunt Novem. *Primum* est Decretum Gratiani, quod in quatuor Partes principales distinguitur: Prima continet distinctiones centum, & unam. Secunda causas trigintâ sex cum suis quæstionibus. Tertia, tractatum de Pęnitentia, in septem distinctiones divisum. Quarta agit de Consecratione tàm rerum inanimatarum, quæ sunt Ecclesiæ; quàm animatarum, qui sunt Homines, Dei servitio, ac cultui Divino per Ordines minores, ac Sacros, promoti. Gratianus fuit Monacus Benedictinus, patriâ Clusinus, qui floruit tempore Eugenii Tertii Pontificis, & Conradi Tertii Imperatoris *Anno Domini* 1145. Scripsit hoc Volumen Bononiæ in Monasterio Sancti Felicis, ut notat Emin. Card. Bellarminus *de Scriptoribus Ecclesiasticis Verb. Gratianus Ann.* 1140. *Secundum* Volumen continet quinque libros Decretalium ex Pontificum responsis, & Constitutionibus, nec non ex Generalium Conciliorum, & aliquorum Provincialium, atque Diœcesanorum Decretis, per Sanctum Raymundum de Pennaforti Barcinonen. Ordinis Prædicatorum, jussu Gregorii Noni *Anno* 1230. compilatum, & confectum; ut testatur ipsemet Gregorius Nonus in Proemio ejusdem Voluminis Decretalium. *Tertium* Volumen est Liber sextus Decretalium, de mandato Bonifacii Papæ VIII. *Anno* 1294. à tribus doctissimis Viris, ac Sacrorum Canonum Professoribus, Gulielmo Archie-

chiepiſcopo Ebrudunen. Berengario Epiſcopo Biterem. ac Magiſtro Richardo de Senis S.R.E. Vicecancellario, ex Epiſtolis Summorum Pontificum compoſitum, in quinque libros, ac Titulos ſeptuaginta ſeptem ſubdiviſum; ut ex Proemio ejuſdem Voluminis, ac Libri ſexti deprehenditur. *Quartum* Volumen continet Clementinas, ideſt Conſtitutiones à Clemente Papa Quinto, *Anno* 1305. electo, in Concilio Viennenſi promulgatas; quas, cum aliis ejuſdem Pontificis editis, Joannes Papa XXII. ipſius Succeſſor in unum collectas, & in quinque libros, ac quinquaginta duos Titulos ſubdiviſas *Anno* 1318. publicavit, prout in earundem Clementinarum Proemio continetur. *Quintum* Volumen includit Extravagantes tùm ejuſdem Joannis Papæ XXII. nempè Conſtitutiones, quæ tùm ab ipſo, poſt Editas Clementinas, tùm ab aliis Pontificibus fuerunt promulgatæ, ut legitur in eârum Proemiis. *Sextum* Volumen appellari poſſunt Bullaria continentia Conſtitutiones Summorum Pontificum, quæ non habentur in corpore Juris; ſed ſunt collectæ à Laertio Cherubino Juriſconſulto Romano; & incipiunt à S. Leone Papa, & proſequuntur uſque ad Urbanum VIII. quatuor Tomos efformantes, quibus alii duo Tomi adjecti ſunt, qui continent ultimas Conſtitutiones ejuſdem Urbani VIII., nec non Succeſſorum Pontificum uſque ad Clementem XI., nunc feliciter regnantem. His Tomis ſex adjungi poſſunt alii duo habentes Privilegia, & Conſtitutiones Apoſtolicas, quæ à diverſis Summis Pontificibus emanarunt ad favorem Illuſtriſſimæ, ac Ampliſſimæ Congregationis Monachorum Caſinenſium; & hi fuerunt confecti à R. P. D. Cornelio Margarino ejuſdem Congregationis Generali Archiviſtâ. *Septimum* Volumen Eccleſiaſticarum Conſtitutionum appellari poſſunt Tomi quinque Conciliorum tàm Generalium, quàm Provincialium typis impreſſi Venetiis per Dominicum Nicolinum *Anno* 1585. in quibus habentur integri actus, Decreta, & Seſſiones eorundem omnium Conciliorum: ac hi ſunt illuſtrati à moderno Epiſcopo Nucerino, qui nuperrimè ſcripſit eruditiſſimam Hiſtoriam Conciliorum, typis datam Venetiis per Andream Poletum *Anno* 1686. *Octavum* Volumen vocari poteſt poſtremum Ge-

nerale Concilium Tridentinum, quo in præsenti regitur universalis Ecclesia tùm in articulis fidei, & Sacramentorum; tùm circâ regimen Populi Christiani quo ad Divinum cultum, & observantiam Legis Evangelicæ, Episcopis, Parochis, & aliis animarum Pastoribus incumbens. *Nonum* tandem Volumen reputari possunt Libri Decretorum, seu Declarationum Eminentissimorum S.R.E. Cardinalium, quas pronunciant Romæ in Congregationibus S. Rituum, Concilii Tridentini, Episcoporum, & Regularium; ac de aliis rebus, & super aliis Negotiis, Christianam Rempublicam concernentibus, per Summos Pontifices institutis: quamvis enim disputent Moralistæ: An prædictæ Declarationes habeant vim legis? ut videre est apud Dianam *part.* 1. *tract.* 10. *resol.* 29. quæ in ejus Opere Coordinato habetur *to.* 6. *tract.* 1. *resol.* 21. Sententia affirmativa est verior, quando exhibentur in formâ Authenticâ; ut probat Barbosa *de Jure Eccles. Univ. lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 83. & dixit Rota coràm Buratto *decis.* 479. *num.* 21. Declarationes supradictæ non publicantur, neque typis imprimuntur; sed passim à Doctoribus allegantur; & earum Augustinus Barbosa Librum satis amplum collegit, quem *Summam Apostolicarum Decisionum* inscripsit; & novissimè idem fecit Hieronymus Nicolius *in suis Flosculis*, ordine alphabetico digestis.

Quo ad secundum. Controversiæ, seu Materiæ, quæ discutiuntur in his Voluminibus, sunt Quadruplicis generis: aliæ enim concernunt Personas Ecclesiasticas, & earum alimenta; aliæ Sacramenta, & Ecclesiarum Immunitatem, cultum, & nitorem; aliæ dant formam Judiciis, & Foro contentioso pro personis Ecclesiasticis, & Religiosis: Aliæ tandem agunt de harum Personarum delictis, & pœnis; ac præcipuè de Ecclesiasticis Censuris. Igitur in primis differitur de Summo Pontifice, de Episcopis, ac aliis Prælatis inferioribus; de Canonicis, Sacerdotibus, & aliis clericis: quomodò hi omnes eligantur, & promoveantur; & postquàm fuerint electi, ac promoti, quomodò, & quando Præbendis, & Beneficiis decorentur; & de his omnibus in primo harum Canonicarum Institutionum Libro. Secundæ, quas secundus Liber complectitur, declarant septem Sacramenta Ecclesiæ, ac omnia Ma-

Matrimonii impedimenta ; & ſubindè de Immunitate Eccleſiarum agunt, nec non de Cenſibus, Decimis, ac aliis rebus, quæ iiſdem Eccleſiis, & earum Rectoribus debentur. Tertiæ, quæ in tertio Libro continentur, explicant formam procedendi civilitèr in foro Eccleſiaſtico contrâ Perſonas religioſas, & eidem Foro ſubjectas. Ultimæ, quæ in quarto Libro examinantur, reſpiciunt crimina Clericorum, dant formam criminaliter agendi contrâ illos ; & explicant pœnas, & præcipuè Eccleſiaſticas Cenſuras, quibus debent puniri. Ex his omnibus reſultat integer Tractatus totius Juris Canonici, in prædictis novem Voluminibus contenti ; & ex hac compendioſâ explicatione Studioſi Adoleſcentes, brevi, ac jucundo itinere, ad intelligentiam omnium Sacrorum Canonum conducuntur.

Quo ad tertium. Si quærimus, cujus Auctoritatis ſint Decreta, & Conſtitutiones in ſuprâ relatis novem Voluminibus repoſitæ? Diſtinguere oportet Primum Volumen, vocatum *Decretum Gratiani ;* ab aliis octo ſubſequentibus Voluminibus ſuprâ relatis. Decretum Gratiani, ſecundum communem Canoniſtarum opinionem, non habet auctoritatem Juris, nec vim Legis in tribus; videlicèt in Rubricis, in Capitibus, quæ inſcribuntur *Palea ;* & in Legibus Civilibus, ac Canonibus, qui non reperiuntur in locis, ab eodem Gratiano citatis, & deſumptis; ut plenè diſſerit Fagnanus *in cap. Canonum Statuta à num.* 37. *& ſeqq. De Conſtitutionibus tom.* 1. Primò, Rubricæ, quæ ſingulis Capitulis Decreti reperiuntur præpoſitæ, Canonis auctoritatem non habent, ex pluribus rationibus, quas adducit Fagnan. *ubi ſuprà num.* 40. ſed præcipuè quia ſivè eas fecerit Gratianus, ſivè aliquis ejus diſcipulus, neuter poterat eis tribuere Jus, aut auctoritatem Canonis, quam non habebat. *cap. Translato. De Conſtitut. l. fin. ff. de Legib.* Secundò, capitula ejuſdem Decreti Gratiani, cum hac voce *Palea ;* non ſunt pro Canonibus recipienda, quia proveniunt ab incerto Auctore ; ut notant DD. ab eodem Fagnano *num.* 43. citati ; qui *n.* 44. ſubdit, eundem Gratianum dixiſſe, cum ipſe poſteà viderit additionem illorum capitulorum operi ſuo, *Palea eſt, non eſt de grano meo.* Tertiò plures leges Civiles, & Canones anti-

qui inserti sunt, per errorem ab eodem Gratiano in suo Volumine Decreti, quæ in originalibus libris Juris Civilis, vel Canonici non reperiuntur; ut notat Emin. Card. Bellarminus *de Script. Eccles. d. verb. Gratian.* Ideò nisi prædicta Jura Civilia, & Canones Sacri reperiantur in fonte apud eorum Auctorem, vim Legis habere non possunt. Cætera Capitula totius Decreti, quæ vera sunt, vim Legis obtinent, potissimùm post expurgationem ejusdem Voluminis Gratiani factam de mandato Gregorii Papæ XIII. qui illud approbavit, & voluit esse partem Juris Canonici, ut legitur in principio ejusdem Decreti; & notat Fagnan. *in d. cap. Canonum num.* 46. *de Constitut.* Hæc de Primo Volumine.

Quo ad sequentia quinque Volumina, in quibus continentur Decretales Gregorii IX. Liber sextus Bonifacii Octavi, Clementinæ, & Extravagantes Joannis XXII. nec non Bullaria Romana, in quibus habentur Pontificiæ Constitutiones; firmiter est tenendum, ea omnia esse Scrinia Sacrosancta, in quibus reconditi sunt thesauri Juris Canonici; omnes enim Canones, Decreta, Mandata, & Constitutiones eorundem Quinque Voluminum habent vim Legis, & ab omnibus sunt servandæ. *cap. Canonum. de Constitut.* & qui eas non servant, blasphemare dicuntur Spiritum Sanctum. *cap. Violatores.* 25. *q.* 1. Et ideò Papæ Decreta servanda sunt, ita ac si à Sancto Petro essent facta. *cap. Sic omnes. cap. Si Romanorum. cap. Nulli fas sit. Dist.* 19. *&* *cap. Si Decreta. dist.* 20. & ita communiter docent omnes Theologi, ac Canonistæ, quos longa serie allegat Fagnan. *in dict. cap. Canonum Statuta. à num.* 6. *& seqq. de Constitut.*

Septimum Juris Canonici Volumen, quod formari diximus à quinque Tomis Conciliorum Generalium, habet & ipsum vim Legis; & dicitur tantam habere auctoritatem, quantam quatuor Evangelia. *cap. Sicut Sancti Evangelii. dist.* 15. quare quæ in eis sunt decreta, & definita sunt ab omnibus observanda. *cap. A Sanctis.* 25. *q.* 1. Emin. Card. de Lauræa *in Epitome Canonum. Verb. Conciliorum Generalium Sanctitas, & auctoritas ad definiendum, & obligandum. pag.* 190.

De octavo ejusdem Juris Canonici Volumine, quod Tridentinum Concilium esse posse dixi-

diximus, nefas esset dubitare, An omnia, & singula ejus Decreta, & Statuta vim legis habeant? tùm quia idem Concilium *in cap. 2. sess. 25. de Refor.* mandat, & præcipit, ea ab omnibus servari; tùm etiam quia Pius Papa Quartus in Bullâ confirmatoriâ ejusdem Concilii, & in ejus fine impressâ, jubet, & mandat omnibus, & singulis Episcopis in virtute Sanctæ obedientiæ, ut eadem Decreta, & Statuta in judicio, & extrâ judicium observent, & à subditis quisque suis inviolabilitèr faciant observari.

Idem de Nono Volumine, scilicèt de Declarationibus, & Decretis SS. Congregationum Emin. S. R. E. Cardinalium, ut suprâ ex Barbosa dictum est, & ego ostendi in meis Decisionibus *de Sacram. Ord. decis.* 15. *num.* 31. & latiùs in meis Discordiis Forensibus *de Jurisdict. Disc.* 2. *num.* 22. ubi DD.

TIT. IV.

De Jure Personarum.

DIctum est suprâ Jus Canonicum esse institutum pro recto regimine Personarum, Rerum, ac Judiciorum, quæ in foro Ecclesiastico habentur; nec non pro punitione delictorum; idcircô agendum est de Personis, & videndum:

1 *Quæ sit præcipua Personarum divisio?*

2 *Quæ Clericorum distinctio?*

Quo ad Primum. Christianorum, (de quibus semper intelligimus, cum de his, qui foris sunt, nihil ad nos. *cap. Multi.* 2. *qu.* 1.) duæ sunt species. Alii appellantur Laici, & sunt illi, qui civili societate conjuncti, ad humani generis propagationem ordinati videntur; & his licet temporalia possidere, Uxorem ducere, controversias sæculares judicare. Alii verò Clerici existunt; & hî sunt Divinis officiis dediti, atque addicti; ab omni sæculari negotio separati, ne à Divinis distrahantur. *cap. Duo.* 12. *q.* 1. & de utrisque agit Glossa hìc *in Verb. Populares.*

Quo ad secundum. Clerici in tres classes distinguuntur: alii enim sunt Sacerdotes; alii in Sacris Ordinibus constituti; & alii nec Sacerdotes, nec in Sacris; sed in minoribus ordinibus existunt. Sacerdotes sunt Presbyteri, qui in Sacris Altissimo deserviunt; Eucharistiam conficiunt; & Sacramenta populo fideli ministrant. In Sacris sunt Diaconi, & Subdiaconi:

coni: illi ſunt immediati Miniſtri Sacerdotum. *cap. Diaconus. 98. diſt.* Iſti Diaconis ſubſunt; ac Sacerdotibus mediante Diacono deſerviunt. Qui autem nec Sacerdotes, nec in Sacris ſunt; obtinent minores Ordines, nempè Acolythatum, Exorciſtatum, Lectoratum, & Oſtiariatum: Acolythorum officium eſt, lumina pro Sacris peragendis accendere. Exorciſtarum manus ſuper Energumenis, ſeu lunaticis, vel à Dœmonibus obſeſſis imponere. Lectorum lectiones Breviarii in Eccleſiâ recitare; & Oſtiariorum oſtia Templi claudere, ac aperire, Infideles, ac Excommunicatos ejicere. *cap. Prolectis. 25. diſt. cap. Exorciſta. cap. Oſtiarius. cap. Lector. cap. Acolythus. 23. diſt.*

TIT. V.

De Epiſcopis, ac Summo Pontifice.

QUoniam illorum, qui ſunt in Sacerdotio, alii in altiori gradu; alii verò in inferiori conſiſtunt; priùs agendum eſt de his, qui altiorem gradum poſſident; deindè de his, qui inferiores ſunt, verba faciemus. Igitur in præſenti videbimus.

1 *Quis Summus Pontifex dicatur?*
2 *Quis Epiſcopus?*
3 *Quot ſint Epiſcoporum ordines?*
4 *Quæ ſit horum omnium authoritas?*

Quo ad Primum. In latâ ſignificatione ille eſt Pontifex, qui alicui populo præficitur, Civitati, ac Diœceſi pro religione conſervandâ, & animabus ad æternam felicitatem dirigendis; & hic etiam Epiſcopus appellatur; ideòque Eccleſia in Officio Sanctorum Epiſcoporum, de eis cantat: *Sacerdos, & Pontifex, ac virtutum opifex &c.* Summus autem Pontifex verè, & propriè eſt Pontifex Romanus, qui nominatur Papa, quaſi omnium Pater, & eligitur, Divino afflante Spiritu, à Cardinalibus in locum Divi Petri; habetque totius Catholicæ Religionis curam in univerſo Orbe; vocaturque etiam *Hierarcha*, ideſt Sacerdotum primus, ut in Proemio Decretalium.

Quo ad ſecundum. Epiſcopi nomen olim fuit commune omnibus Presbyteris; ſed nunc profertur ſolùm de Antiſtitibus, quibus Sacerdotes, & Clerici unius Diœceſis ſubjiciuntur; diciturque Epiſcopus, quaſi

quasi *Speculator*, vel *Superintendens*, quia debet speculari omnia, quæ conferunt ad æternam salutem, ut officium adimpleat perfecti Pastoris, de quo scriptum est, *Bonus Pastor animam suam ponit pro ovibus suis*. Ita S. Thom. 2. 2. *q.* 185. *art.* 7. *ad Primum*.

Quo ad Tertium. Tres Episcoporum ordines in Ecclesiâ Catholicâ sunt constituti; alii enim dicuntur Patriarchæ, seu Primates; & sunt illi, qui post Pontificem Romanum, primum locum tenent, & dicuntur Patriarchæ, quia in excelso loco, ac gradu consistunt, ac Patrum Principes appellantur. *cap. Cleros*. *§. Ordo*. 21. *dist.* & sunt quatuor præcipui; scilicèt Constantinopolitanus, Alexandrinus, Hierosolymitanus, & Antiochensis. Alii verò Archiepiscopi, ac Metropolitani dicuntur, & sunt Principes Episcoporum unius Provinciæ; quia in Civitate principali Provinciæ degunt; & sub se habent plures Episcopos. *cap. Scitote*. 6. *q.* 3. Alii tandem sunt Episcopi, qui populis Civitatis, in quâ degunt, & villarum subditarum, intrâ certos fines suæ Diœcesis, præsunt. *cap. Illud*. 80. *dist. cap. Provinciæ*. *dist.* 98.

Quo ad Postremum. Si de Summo Pontifice loquimur, ipse omnia potest. *cap. Cuncta*. 9. *q.* 3. & de omnibus cognoscit; nullus autem de illo, ut notatur *in d. cap. Quamvis*. 25. *dist.* Si de Patriarchis tractamus, maximam & ipsi habent auctoritatem; cognoscunt enim in causis appellationum de his, quæ ab Episcopis, & Archiepiscopis sunt decisa; dummodò subsint eorum ditioni, & Provinciæ. Abb. *in cap. Duo simul*. *extr. De Offic. ordin.* Hinc factum est, quod in signum Auctoritatis, ante illos Crux deferatur erecta per vias, & in quocunque loco, nisi sit præsens Summus Pontifex, vel Legatus de Latere. *cap. Antiqua*. *de Privileg.* Archiepiscopi quoque possunt inter suos suffraganeos, & auxiliatores cognoscere. *cap. Pastoralis*. *de Offic. ordin.* & ex justâ causâ possunt etiam Provinciale convocare Concilium. *§.* 1. *supr. de Eccles. Constitut.* Ipsi quoque possunt ante se Crucem deferre, sed non in omni loco, ut faciunt Patriarchæ, sed tantummodò in eorum Provinciâ, nisi ex Privilegio, aut consuetudine, vel Præscriptione hoc eis sit indultum. Abb. & Host. *in*

cap. 1.

cap. 1. Ut lite pend. nihil innov. Tandem Episcopi visitant Ecclesias sibi commendatas; conficiunt Sacrum Chrisma, consecrant Altaria; & Ecclesias pollutas reconciliant; ordinant Clericos, eos suspendunt à Divinis, deponunt, puniunt, excommunicant, & solemnes pœnitentias imponunt. *cap. Cum Episcopus. de Pœnit. in 6. cap. Cum Apostolica. de Censib. cap. Accedentibus. de Excessib. Prælat.* Ac hisce temporibus quoad aliqua exercent auctoritatem tanquàm Sedis Apostolicæ Delegati etiam in Regulares exemptos, præcipuè in his, quæ respiciunt administrationem Sacramentorum, & concernunt clausuram Monialium; ex pluribus Decretis Concilii Tridentini, Constitutionibusque Pontificiis; de quibus suo loco mentionem faciemus. Illud, quoque est advertendum, quod concessa Episcopis competunt etiam Archiepiscopis, & Patriarchis; attentâ Regulâ, quæ dicit, concessum minori, multò magis concessum censetur majori. *cap. Cum in cunctis. de Elect.*

TIT. VI.

De Electione.

CUm tractatum sit de illis Sacerdotibus, qui in altiori gradu consistunt; meritò nunc tractatur de viâ, per quam ad gradum ipsum promoventur; & quia talis est Electio; ideò de illâ est hic agendum; & declarandum:

1 *Quid sit Electio?*
2 *Quæ in Electione desiderentur?*
3 *Quot modis fiat?*

Quo ad Primum. Scire oportet, Electionis verbum tripliciter accipi; *Activè*, prout quis eligit: *Passivè*, prout quis eligitur; & *Operativè*, qualis est actus eligendi; idcircò in hoc sensu definitur, ut *Electio sit alicujus hominis ad dignitatem, vel fraternam societatem canonicè facta vocatio*, ut hic *in §. 1.*

Quo ad Secundum. Ad validam electionem desiderantur: *Primò*, ut vacante Ecclesiâ vocentur omnes, qui jus habent eligendi, dummodo id fieri possit, nec propter moram sit Ecclesia damnum relatura. *cap. Cum inter universas. cap. Quod sicut. extr. eod.* nam si omitteretur citatio unius, qui posset vocari, electio esset nulla. *cap.*

In

In Genesi . extr. de Elect. nisi eam ratam haberent, qui non essent vocati. *d. cap. Quod sicut*. & in hoc attenditur consuetudo loci. Glossa *in cap. Coràm . eod. Secundò ;* ut saltem duæ partes ex his, qui habent jus eligendi, sint præsentes. *Tertiò ;* quod major pars in electione consentiat. *d. cap. Quod sicut . & in cap. Coràm . & cap. Dudum . De Elect. Quartò*, quod eligatur magis idoneus : pro quâ idoneitate cognoscendâ attendi debet auctoritas, zelus, & numerus. Auctoritas consistit in dignitate electi, ac ejus meritis vitæ. Zelus, in animo Electorum, ut sinè carnali amore eligant, & respiciant ad bonam vitam eligendorum. *cap. Si ergò*. 8. *q.* 1. Numerus autem, ut major sit votorum pars pro eo, qui dici debet electus. *cap. Ecclesia* il 2. *hoc tit.* ubi cum vacasset Ecclesia Cathalanensis, & fuissent electi duo competitores, unus simplex Canonicus, alter Cardinalis ; etsi iste habuisset tantùm Vota quatuordecim favorabilia ; ille, verò decem, & septem ; prævaluit Electio Cardinalis, ob ejus majorem dignitatem, scientiam, & ætatem. Est tamen verum, quod si major numerus votorum multùm excederet, esset attendendus. *cap. Gratia*. & *dict. cap. Ecclesia il* 2. *hoc tit. Quintò*, requiritur, ut antè electionem fiat inquisitio super vitâ, & moribus competitorum. Glossa *in cap. Cumana. in verb. Contrà formam. hoc tit. Sextò*, ut deindè statim Electio fiat, & in longum non protrahatur. *cap. Post præteritam . extr. de Elect. Septimò*, ut fiat intrâ tempus à Jure statutum. *c. Ne pro defectu . ext. eod.* Tempus autem statutum à Jure est tres menses, *ut ibi*. Intrâ quod tempus nisi fuerit facta electio, nisi legitimum impedimentum intervenerit, cessat pro eâ vice facultas eligendi in electoribus. *Octavò*, ut fiat invocatio Sancti Spiritus, sine quo nihil boni potest fieri. *c. Cum Paulus*. 1. *q.* 1. *Nonò*, debent eligi tres ex numero electorum, qui debeant secretè, & singulatim vota cunctorum diligenter exquirere, & demùm in scripturâ publicare, *ut §. per scrutinium. inf. eod. c. Quia propter ext. eod.* & tunc electio dicitur fieri per scrutinium. *Decimò*. ut suffragia secretô ferantur ; *d. c. Quia propter. Decimoprimò*, ut de electione sequutâ publica documenta conficiantur. *ut infrà in §. Per scrutinium eod. & d.*

cap. Quia propter. Ultimò, ut electio publicetur, quâ publicatâ, non possunt ampliùs eligentes variare. *c. Publicato. ext. eod.*

Illud tamen scias, quod si habens facultatem eligendi justè impeditus non potest interesse, tunc potest alteri partes suas demandare, dummodò sit de numero electorum, & de Collegio. *d. c. Quia propter. & §. Sed & si quis*. Et si qui suscepit mandatum fuerit rogatus certam personam eligere, illam eligere debet; & poterit si voluerit, alium etiam eligere nomine proprio, quod si simpliciter fuerit votum demandatum, tunc non potest nisi unum eligere. *§. Et si tantum uni. hic. & c. Si quis justo. §. porrò. eod. tit. in* 6. Et si fortè impeditus quis pluribus hoc idem commiserit, unus tantum eligit, qui primus officium occupavit. *§. quod si plurib. tit. eod. & c. Non injustè. extr. de Procur.* Ista verò, quæ circâ electionem dicuntur, non procedunt in electione Pontificis Maximi, quia cum cæteris præsit, convenit, ut singulari etiam modo eligatur. *c. Licet ext. eod.* Et de electione ipsius, & formâ eligendi tractatur *in c. Ubi periculum majus. eod. tit. lib.* 6. Supradicta omnia limitantur in Electione Summi Pontificis, quæ facienda est à S. R. E. Cardinalibus in Conclavi, juxtâ formam novissimæ Constitutionis Gregorii XV. quæ incipit: *Æterni Patris Filius. de Anno* 1621. & est *Constit.* 13. apud Cherubinum *tom.* 4. Bullarii Rom. ubi etiam *Constit.* 19. quæ præfigit ritus in Conclavi servandos.

Quo ad quartum: Duobus modis fit electio, vel simpliciter virtute divinâ; vel humano etiam concurrente judicio: sed quoniam credendum est, semper adesse Dei voluntatem, licèt & humanum opus concurrat, dicendum est, quod electio fit, vel per *Inspirationem*, vel per *Scrutinium*, vel per *Compromissum*.

Primo modo dicitur facta electio, quoties habentes jus eligendi sine aliquo præcedente tractatu, quasi Divini Spiritus impulsu in eundem consentiunt, eundemque nominando eligunt. *§. celebratur hoc tit.* Nec obest si de alio eligendo egissent, dummodo non fuisset actum de repentè electo. *cap. Statuimus*. 61. *d.* Dicitur in eundem *consentiunt*, quia si fortè à populo quis postularetur, is clamor esset. *§. quod si for-*

si fortè. hoc tit. Nec valeret talis electio. *c. 2. ext.* eod. *c. docens.* 62. *d.* Non enim tàm per inspirationem, quàm per nefariam conspirationem is nominatus diceretur.

Secundo loco electio fit per scrutinium, quoties electoribus in unum convenientibus, suffragia secretò porriguntur, & à tribus de Collegio ad hoc assumptis numerantur, ut suprâ dixi: Tunc ille, qui majorem partem suffragiorum habuerit, electus dicitur. *d. §. per scrutinium. hoc tit.* quod declara *ut supr.* dictum fuit.

Per Compromissum tandem fit electio, quoties illi, qui Jus habent eligendi, de per se eligere nolunt, sed Jus illud, quod eligendi habent, in idoneos arbitros conferunt, qui ipsorum vices in eligendo sustineant, & isti arbitri debent esse gravis, maturique judicii, & ex ordine Religiosorum. *c. Contingit. ext. de Arbitr. §. Per compromissum. hoc tit.* Et circâ istam electionem animadvertendum est, quod si unus ex his, qui jus habent eligendi, nolit in arbitros consentire, nec vices suas mandare, non potest per viam compromissi fieri electio. *d. §. Per compromissum.* ibi *omnium* & notat. in *d. c. Quia propter* & in *c. Scriptum. extr. eod.* nisi maxima immineret necessitas. *c. Quanto. de Constitutionib.*

Illud etiam sciendum est, quod Compromisso celebrato, tanta est his, qui sunt assumpti ad eligendum, tributa potestas, ut aliquo actu sequuto, quamvis non sit facta electio, non possunt privari facultate eligendi: ut notatur in *c. In causis. ext. eod.* & *§. fin. hujus tituli.*

Tandem monere oportet Studiosum Adolescentem, quod hucusque dicta de electione Episcoporum, ac aliorum Prælatorum hodiè per totam Italiam recesserunt ab aula; nam ex *Regulâ* 2. *&* 3. *Cancellariæ Apostolicæ* eorundem electiones Summo Pontifici sunt reservatæ; & hoc ob nimias discordias, & Simonias, quæ Capitula Canonicorum in electione committebant. Idcircò in solâ Germaniâ durat apud Capitula Cathedralium electio Prælatorum. In Galliâ autem, in Hispaniâ, & in Lusitaniâ Reges nominant Episcopos, ac Prælatos. Nicolius *Instit. Can. libr.* 1. *tit.* 6. *num.* 10. Pax Jordanus *tom.* 1. *libr.* 1. *tit.* 1. *num.* 4. ubi alii DD.

TIT. VII.

Qui eligere, eligique possint?

CUm electio, de quâ suprâ actum est, fieri non possit, nisi adsint, qui & activè, & passivè ipsam celebrent, ob id nunc de hâc materiâ dissseritur: Et videbimus

1 *Qui possint eligere?*
2 *Qui possint eligi?*
3 *Intrâ quot tempus sit facienda electio?*

Quo ad primum: Antè omnia sciendum est, quod ea, quæ subsequuntur, non ordinariè in praxi observantur; cum Pontifices, ut mox diximus, Episcopos, & Prælatos ut plurimum eligant; ut *in Conc. Trident. de Sacram. Ord. can.* 8. *sess.* 23. Et ad hoc est *Regula* 2. *Cancellariæ Apostol.* ubi ad tollendas magnas discordias, quæ oriri solebant in Electionibus, Summi Pontifices sibi consueverunt reservare provisiones omnium Ecclesiarum Patriarchalium, Archiepiscopalium, & Episcopalium: hoc habes *in Glossâ Tua*: Modò ad rem

Illi possunt eligere, qui in Ecclesia sunt Canonici, & qui ex præcedentibus actibus elegerunt. *c. in Genesi. & c. Ecclesia. extr. eod.* Adsunt enim qui licèt Canonici sint, eligere tamèn non possunt, ut furiosi, & majori excommunicatione innodati. *c. Si celebrat. de Cler. excom. c. Constitutis. extr. de Appell. §. illud quæsitum: hoc tit.* Præterea non eligunt suspensi per sententiam. *§. In suspenso. hoc tit.* Nec hæretici, cum debeant separari à cæteris Christianis. *c. Miramur.* 2. *q.* 1. *c. fin.* 9. *q.* 1. Ulteriùs Laici non admittuntur ad eligendum. *§. Laicis. hìc.* Quinimmò nec constituti in minoribus. *§. Sed neque hìc. Clem. Ut hi. de ætat. & qual.* Verum enim est, quod si sunt Patroni possunt intervenire ad juvandam electionem permittente potissimùm Pontifice Maximo. *c. Quia propter c. Massana. ext. eod.* ita notatum est in *c. Nobis extr. de Jure Patron.* His adde, Impuberem, absentes, Interdictos, & eos, qui scientèr indignos eligunt, & alios, qui ex justâ causâ à Superiore prohibentur. notat *c. Cum inter. c. Cum in const. ext. eod.*

Quo ad secundum: Regularitèr, qui non habet electionem activè, nec habet passivè: Hinc existentes in minoribus, Furiosi, Pupilli, Suspensi, Hæretici, & similes non eliguntur. His adjiciuntur non servantes interdictum. *c.* 1. *de Postul.* Item

nati

nati ex illegitimo coitu. *d. c. Cum in cunctis*. Item eligentes indignum scientèr, per triennium eligi non possunt. Si de Episcopis agitur, debent eligi, qui sunt corpore integri, & vitæ innocentiâ profulgeant, & annum trigesimum agant. *§. oportet. hîc cum seq.* & *d. c. Cum in cunctis. & c.* 1. *& per tot.* 36. *dist.* Insupèr Neophiti, illi scilicèt, qui de recenti Sacræ Religionis propositum assumpsère. *§. fin. hîc. c.* 1. *& fin.* 48. *dist.* Et tandem nostris temporibus ad Dignitatem electionis requiritur, quod eligendus vel sit Juris Doctor, vel in Theologiâ, vel saltem licentiatus. *c. Quicunque sess.* 22. *de Reform. in Conc. Trident.*

Quo ad postremum: Electio fieri debet in Ecclesiis Episcopalibus intrâ tres menses utiles, quod tempus impeditis non currit. *c. Nè pro defectu ext. eod. c. Quoniam. de Concess. Præben.* In aliis verò Ecclesiis conceditur tempus sex mensium. *c.* 2. *de Concess. Præb.* facit *c. Ubi periculum. hoc tit. in* 6. Intrâ quod tempus nisi facta sit electio, nec fuerint eligentes legitimè impediti, tunc electio devolvitur ad Superiorem. *§. Interdum. hîc.* Et si post tres menses, vel tempus statutum fuerit facta electio, est ipso Jure nulla. Glossa tua *in d. §. Interdum. hîc.* Sicut & erit nulla, quando est facta contrâ formas traditas. *d. §. Interdum.* Sed tamèn est differentia intèr hunc, & alium casum, quia in priori casu est ipso Jure nulla; in secundo verò venit annullanda per sententiam; ut not. *in d. c. Quia propter vers. priventur. ext. eod.* Et circâ primum casum est textus *in c. licet. & c. fin. ext. de supplend. neglig. Prælator.*

TIT. VIII.

De Postulatione Prælatorum.

Visum est suprâ de ordinario modo, quo Prælati ad regendas Ecclesias vocantur, nunc est videndum de modo extraordinario: Et pro expositione tituli videbimus:

1 *Quid sit Postulatio?*
2 *Qui possint postulare?*
3 *Qui possint postulari?*
4 *Apud quos fiat Postulatio?*

Quo ad Primum: Postulatio est quædam extraordinaria via, quâ providetur Ecclesiæ, & illius, qui eligi secundum Juris dispositionem minimè potest in Prælatum à Capitulo, quod eligere potest, concors

facta

facta petitio. Vel secundum Goffredum *in tit. de Postul. Prælat.* Est gratiæ petitio; ut cum ex gratia petitur, ut aliquis eligi possit, qui aliâs videtur inelegibilis. *c.* 1. *& ibi not. de Postul. Prælat. lib.* 6. Et duplex est Postulatio: Alia *solemnis*, quæ petitur ab eo, qui omne potest tollere impedimentum: *Non solemnis*, si ab inferiori fiat. Abb. *in c.* 1. *num.* 24. *de Postul. Prælat.*

Quo ad Secundum: Regula est Generalis, eos posse postulare, qui possunt eligere, dummodò postulatio fiat unanimi voce, quæ electionis vim habeat. *c. Cum inter canonicos ext. de Electione.*

Quo ad Tertium. Regula itidem est Generalis, eos esse postulandos, qui aliâs minimè eligi possunt, dummodò electio non impediatur propter animi, vel corporis vitium, sed ob alium defectum. *§. sciendum. hîc.* Abb. *in c. fin. ext. eod.* Et sex videntur personæ, quæ postulantur: Archiepiscopus ad alium Archiepiscopatum. *c. Bonæ. de Postul. Præl.* Episcopus ad alium Episcopatum. *c. Etsi unanimiter. de Postul. Prælat, §. Episcopis. hîc.* Clericus in minoribus constitutus. *§. ex hoc apparet. tit. eod. c. Præterea. de ætat. & qualit.* Laicus. *c. Episcopus.* 65. *dist.* Illegitimè natus. *c. Innotuit. extr. de Elect. d. §. ex hoc apparet:* Et non habens legitimam ætatem. *c. Cum in cunctis. de Elect.* His exceptis alii dicuntur eligi, non postulari. *c. Si Abbatem. de Elect. in* 6.

Quo ad Quartum: Quotiescunque postulatur Clericus alterius Diœcesis, & Laicus, qui inelegibilis sit, fit postulatio apud Summum Pontificem. *c. Cum ad nostram. c. Officii. de Elect.* Id tamen est necessarium, ut interveniat scientia Episcopi, in cujus Diœcesi postulatus eligitur. *c. Fraternitatem.* 72. *d. cum c. seq.* Effectus autem postulationis est, ut eâ admissâ, debeat postulatum Superior admittere, in quo casu habetur pro electo, & confirmatur. *c. Gratum. de Post. Prælat.*

TIT. IX.

De Confirmatione Electionis.

QUoniam electio sine confirmatione administrationem non habet, idcircò nunc de confirmatione electionis tractatur: quarè videbimus.

1 *Quid*

1 *Quid sit Confirmatio?*
2 *Quæ in Confirmatione sint necessaria?*
3 *Intrà quod Tempus fieri debeat?*
4 *Qui sint effectus Confirmationis?*

Quo ad Primum: Confirmatio potest dici habitus, seu corroboratio Juris priùs obtenti. *c. Inter dilectos. de fid. Instrum.* Goffr. *in tit. de Confirm. util. vel inut.*

Quo ad Secundum: requiritur in primis, ut sequutâ electione, eâque ab electo cognitâ, consensus ab ipso electo præstetur: *c. Cupientes. §. cæterum. de Electione in* 6. Secundò ut petatur Confirmatio à Summo Pontifice, vel à Legato de Latere secundum notata *in c. si Abbatem. de Elect. in* 6. Tertiò causæ cognitio, quæ continet vitam electi, mores, examen, Inquisitionem. *§. is autem. hîc.* quæ debet fieri in loco, ubi electus est conversatus. *c. Postquam. & Gloss. ibi de Elect.* Quartò ut petatur intrâ terminum statutum; scilicèt intrâ tres menses. *§. eadem. hîc.* Quo tempore transacto, nisi confirmationem petierit, electio erit penitùs irritanda. *d. §. eadem.* An autem electus privetur per sententiam, an ipso jure? dic ut plenè habetur *in c. Quam sit. de Elect. in* 6. Et scias, quod si transacto tali tempore, electus obtineat confirmationem, non valet, quod actum est, nec potest tenere Episcopatum, & peccat retinendo fructus, quos non facit suos, nisi scienter fuisset facta per illum, qui aliâs suo jure conferre potuisset: facit ad hoc, quod not. *in c. Cum bonæ. de ætat. & qualit. ordin.* & *d. c. Quàm sit.* Quintò ut citentur illi, quorum interest, quæ citatio fit propositis edictis ad fores Ecclesiæ, in quâ electio est facta. *c. 1. de Postul. §. illud. hîc.* Et hoc fit eo quia si quis velit opponere, hoc possit facere, & terminus ad comparendum assignatur in ipsis edictis, quo elapso veniens non auditur. *d. §. illud.* nisi quis per calumniam opponere vellet, quo casu puniretur. *c. 1. §. fin. c. Si fortè de Elect. in* 6. Et hæc locum habent, etiamsi quis fuerit Postulatus.

Quo ad Tertium. Postquàm electus scit electionem; debet Romam contendere, & intrâ tres alios menses confirmationem petere, ut suprâ dixi, quod nisi fiat evanescit electio, ut suprâ. Id tamen est verum, quod si infirmitas, vel longum iter,

iter, vel aliud justum impedimentum interveniat, Juris rigor remittitur. Id etiam monendi sumus, sat esse petenti confirmationem intrâ terminum statutum, iter arripere, vel confirmationem petere, etiamsi ipsam non obtineat, ut not. *in d. c. Quam sit. & d. c. Cupientes.*

Quò ad Quartum. Primus effectus est, quod tribuit plenum Jus, quod habitu ante competebat, nisi quis esset remotus longè ab Urbe Romæ, ac damnosum esset Ecclesiæ, si Prælatus non administraret, namque iste præsentialiter non tenetur confirmationem petere, aut recipere, sed personas mittit idoneas, per quas diligens inquisitio habeatur. *c. Nihil. extr. de Elect.*

Alter est effectus, quod per confirmationem dicitur contractum matrimonium spirituale inter electum, & Ecclesiam. *c. Inter corporalia. de Translat. Prælat.* Et confirmatione obtentâ potest electus omnia, quæ sunt Jurisdictionis, ut clericos corrigere, judicare, excommunicare. Non autem potest ea, quæ sunt ordinis, nisi accedat consecratio. *c. Sicut. §. præterea. de Elect. §. fin. hoc tit.*

TIT. X.

De Consecratione.

ADhoc ut Prælati ea possint, quæ sunt ordinis, necessaria est Consecratio; idcircò de Consecratione tractatur: & videbimus:

1 *Quid sit Consecratio?*
2 *Qui Consecrari debeant?*
3 *Quæ in Consecratione solemnitas sit adhibenda?*
4 *Intrâ quæ Tempora facienda sit?*
5 *Qui vocandi sint ad Consecrationem?*
6 *Qui sint Consecrationis effectus?*

Quo ad Primum: Illud in primis sciendum est, Verbum Consecrare referri ad Res, & ad Personas.

Primo modo est aliquid Deo adjicere. *l. Si quando. C. de Bonis Vacant. lib. 10. §. sacræ. Inst. de rer. divis.*

Secundo modo est personas Deo dicare, atque vovere. *c. Pudenda. 24. q. 1.* At secundum materiam Tituli nostri Consecratio est solemnitas quædam, quæ de personâ electi fit per sacri Chrismatis delineationem, Benedictionem, manus impositionem, ac Sacrorum lectionem, quâ electus unâ cum Eccle-

Ecclesiâ, ad quam admittitur, novissimè Deo dicari, atque adjici dicitur, & videtur. Etenim consecratio fit respectu particularis Ecclesiæ: ut not. Abb. *in c. Inter corporalia. de Transl. Episcopi*. De hac solemnitate est text. *in §. fin. hic*. & est text. *in c. Episcopus. 23. d.*

Quo ad Secundum: Consecrantur non solùm Episcopi, Archiepiscopi, sed etiam Summi Pontifices, qui post electionem legitimè factam à Cardinalibus Episcopis consecrantur. Bal. *in l. directis num. 2. C. de Test. manumiss.* Dicitur etiam Imperatorem consecrari; sed impropriè, quoniam consecratio Imperatoris non est ordinis, prout est consecratio Episcopi, sed est quædam solemnitas, quæ observatur in traditione aureæ coronæ, quæ Romæ fieri debet Pontificis manu, & consecratio dicitur. ut *in c. 1. §. unde. ext. de Sacr. Unct.* Ubi de differentiâ inter consecrationem Episcopi, & Imperatoris tractatur. Consecrantur & Virgines Deo dicatæ, sed de his alibi tractabimus. Fit autem consecratio Episcopi ab Archiepiscopo Metropolitano, & consecratio Archiepiscopi ab Episcopi suis suffraganeis. *c. Quia. 64. dist.*

Quo ad Tertium: Consecratio fieri debet convocatis personis necessariis Die Dominico, horâ tertiâ, & scrutinio habito cum precibus, & orationibus, duo Evangelii codicem super caput consecrandi tenent, manusque imponunt, benedicit unus, & alii consecrandi caput pertingunt, & simul sacro Chrismate manus, & caput deliniunt, quibus deindè absolutis jurat Episcopus Sanctæ Sedi, atque Pontifici fidelitatem. *c. Significasti. ext. de Elect.* Abb. *in c. Tua nos. ext. de Jurejurando*.

Quo ad Quartum: Consecratio debet fieri intrâ tres menses. *c. Quoniam*. 100. *d. c. Quoniam* 75. *d. c. de Syracusanæ. d.* 28. nisi legitimum supersit impedimentum; nàm plurimùm Ecclesiæ interest, ut consecratio fiat; & hinc est, quod si consecratio protrahatur studiosè, protrahentes puniuntur. Concil. Trid. *c. 2. sess. 23. de Reform.* Verùm per Jura hodierna sex mensium spatium videtur concessum. *c. 9 sess. 7. de Reform.*

Quo ad Quintum: Si de Consecratione Pontificis Maximi tractatur, præsentia Episcoporum est necessaria: Si de Metropolitani consecratione

D agi-

agitur, debent interesse Episcopi Provinciales, qui suffraganei dicuntur. *§. evocandi. hîc. cap. Si Archiep. de temp. ord.* Si de Episcopo consecrando, debent intervenire Metropolitanus, & secùm habere duos Episcopos. *c. Episcopi. c. Provinciales* 64. *d. per tot. c. Nec Episcopi. de temp. ord.* Et si fortè Provinciales Episcopi propter aliquem casum haberi non possent, vocandi essent Episcopi ex viciná Provinciâ. *§. Illud quæsitum. hoc tit. c. fin.* 65. *d.* Sed primo loco vocandi sunt, qui sunt de Provinciâ, qui debent vocationi obtemperare, aut legitimam saltem excusationem afferre. *c. Non debet.* 65. *d.* Hoc unum moneo circâ Archiepiscopum, quod si ipse legitimè impeditus consecrationi interesse non possit, potest in hoc casu vices suas alteri committere. *§. quod si Metropol. hîc. c. Quod Sedem. de Offic. ordin.* Quod videtur mirabile, quod Archiepiscopus demandet ea, quæ sunt ordinis, & ea quæ sunt meri Imperii, cum exerceatur in consecrando Jurisdictio ex officio nobili ad publicam utilitatem, ut not. in *c. Ex quâ. de Consecr. Eccl. vel Altar.* & in *c. Suffraganeis. de Elect.* Prætereâ exigitur, ut fiat scrutinium. *§. fin. hîc. c. 1. ext. de scrutin. in ord. facien.* Professio fidei. *c. Quamquam. d.* 23. & habitus secundum professionem. *c. Sanctimonialis. ead. d.* 23. & professio fidei debet fieri vel Romæ, vel in Ecclesiâ, ad quam est assumptus. *c. 1. sess.* 23. *de Sacr. Ord. in decret. de Reform.* in Concilio Tridentino.

Quo ad Postremum: Effectus Consecrationis est, ut post Pallium receptum possit consecratus ea omnia explicare, quæ sunt ordinis, quæ omnia sunt eidem ante consecrationem interdicta: itaut consecratio possit dici medium quoddam, cujus virtute, ea, quæ sunt ordinis, post consecrationem potest licitè demandare, ut suprâ dixi; & est *text.* in *d. cap. Suffraganeis.* cum post confirmationem hoc non possit facere.

TIT. XI.

De Receptione, & Auctoritate Pallii.

QUoniam ordinarium est, ut potissimùm Archiepiscopis Pallium concedatur, ut possint alios Episcopos consecrare, Concilium convocare, & conficere Chrisma, & alia

ut in

ut in *c. Quod sicut. §. supèr & in fin. de Elect.* ob id nunc tractatur de receptione, & auctoritate ipsius Pallii. Itaque videbimus

1 *Quid sit Pallium?*
2 *Quibus debeatur?*
3 *A quo concedatur?*
4 *Quo tempore, & loco?*
5 *Quæ traditionem Pallii impediant?*
6 *Qui effectus ex Pallii traditione procedant?*

Quo ad Primum: Pallium hîc in principio describitur, ut sit Metropolitanorum insigne ornamentum, quod de Corpore B. Petri sumitur, ac plenitudinem Pastoralis officii, ac Pontificalis dignitatis designat. *c. Significasti. de Elect. c. Nisi. de Auth. & usu Pall.* Et est quid personale, quod cum personâ sepelitur, nec alteri potest commodari. *hîc in §. sed eo nec sempèr.* & *c. Ad hoc. ext. de usu Pallii.*

Quoad Secundum: Inspecto Juris rigore Pallium solis Archiepiscopis, & Patriarchis debetur, sed ex privilegio etiam Episcopis conceditur ex arbitrio Pontificis. Abb. *in Rubr. ext. hoc eod. tit.*

Quo ad Tertium: Abb. in *d. Rubr. ext eod.* dicit, Pallium concedi solummodò à Patriarchis, & Summo Pontifice Archiepiscopis, & Episcopis: quatenùs loquimur de Patriarchis intellige, quod possunt concedere Pallium illis, qui sunt in suâ dictione: sed tamen ordinarium est, ut Summus Pontifex Episcopis concedat: ut Abb. docet *ubi suprà.*

Quo ad Quartum: Archiepiscopus, vel Episcopus Pallio utitur in suâ Diœcesi tantùm, & solemnibus diebus, ut hîc in *§. sed eo.* Etenim Summus Pontifex in signum Supremæ Authoritatis quocunque tempore, & loco Pallio uti potest. *c. Cum sis. & c. Ad honorem. ext. eod.* Item solùm intrâ suam Provinciam illo uti debet. *d. c. Cum sis.* & in Missis Solemnib. namque in Processione eo non potest uti. *ibidem.* Sed tamen verum est, quod interdum ex privilegio conceditur, ut possit in alienâ Provinciâ uti Pallio, permittente Primate ipsius Provinciæ. *c. Ex. tuar. ext. eod.*

Quo ad Quintum: Objecta crimina electo impediunt Pallii traditionem, dummodò objiciens juret de calumniâ, & se inscribat in pœnam tallionis. ut *hîc in §. hujus receptio.* & in *Extrav. Joan. 22.* quæ incipit. *Militiis* in communibus.

Quo ad Postremum: Pallii tra-

traditio efficit, ut designetur plenitudo potestatis. *hîc in prin.* & *d. c. Ad honorem*. Et insupèr tribuit nomen Archiepiscopi. Abb. in *c. Suffraganeis. de Elect.* Ac tandem efficit, ut possit Archiepiscopus omnia ea, quæ sunt ordinis, ut suprâ dictum est.

TIT. XII.

De Vita, & Honestate Prælatorum.

Vidimus quales debeant esse Prælati, qui ad Ecclesias regendas assumuntur, & de his creandis aliqua retulimus, nunc videamus quales debeant esse, postquàm sunt in dignitate constituti: Et videbimus

1 *Prælati nomen quos designet?*
2 *Quid Verba, Vita, & Honestas præseferant?*
3 *Quæ Episcopus facere debeat?*
4 *A quibus se debeat abstinere?*

Quo ad Primum: Prælati nomen propriè eum designat, qui habet Jurisdictionem contentiosam. Abb. *in c. 2. de Jurejur.* Largo tamen modo etiam de Curato alicujus Ecclesiæ prædicatur. *c. Tria. extr. de Cler. egrot.*

Quo ad Secundum: Honestatis verbum ad mores refertur, & ad animi ornamenta, & significat quales debeant esse Prælati mores; at Vitæ nomen præsefert actiones, circâ quas debent Prælati vitam suam consummare; & hinc dicitur diversam esse vitam Clericorum, & vitam Laicorum. *c. Duo.* 12. *q.* 1.

Quo ad Tertium: Debet in primis honestati, & prudentiæ operam dare; namque (inquit *tex. hîc in princ.*) *Qualis erit ædificatio discipuli, si se Magistro intelligat esse præstantiorem?* concord. *c. Debet. d.* 96. & *c. Qualiter.* 8. *q.* 1. & alibi dicitur, quod Magistri moribus, scientiâ, & facundiâ debent alios præcedere. *l. Magistros C. de Prof. & Mag. lib.* 10. Et talis erit Magister, cujus comparatione discipuli paleæ dicantur. *cap. Verum. §. criminis.* 25. *d.* Undè inquit Glossa, quod quidam discipuli nimis festinant ad Cathedram, & dum delectantur in loco gloriæ, fiunt aliis authores ruinæ. *c. Quoniam.* 78. *d.* Magister enim facit Cathedram, non Cathedra Magistrum. *cap. fin.* 40. *d.* concord. *text.* in *c. Nemo* 81. *d.* Deindè debet esse hospitalis, liberalis, ac pius. *§. sed nec*

utram-

utramque hîc. Insuper sobrius, prudens, non solùm litterarum, sed negotiorum. *c. A crapula. ext. eod.* Rerum suarum curæ moderatè debet incumbere. *c. Donare.* 86. *d.* Et dum corrigit peccata, Clementiam justitiæ admisceat. *§. ab improb. hîc. c. Prodest.* 23. *q.* 5. *c. Odio.* 86. *d.* Debet etiam Orationibus, Divinis Officiis, Prædicationibus incumbere. *§. in primis. hoc tit. c. Si rector. d.* 43. Sacris litteris studere. *c. Qui Ecclesiasticus* 36. *d.* Perversos ejicere, corrigere, emendare. *c. Inferior. c. Facientis.* 86. *d.* Habitu decenti incedere. *c. Clericus.* 41. *d. c. Quoniam. de Vit. & Hon. Cler.*

Quo ad Postremum: Debet Episcopus se à sæcularibus negotiis abstinere. *§. sicut hîc.* Tametsi negotium esset honestum, ut putâ exercendo artem Physicam, vel Chirurgum; ut per Abb. *in c. Sententiam. ext. Ne Cler. vel mon.* & hoc in Clericis etiam. Excipiuntur tantùm aliqui casus ut in *c.* 1. *& fin. ext. de Postulat. Præl.* Possunt enim Clerici postulare in propriâ causâ, & suæ Ecclesiæ, & pro miserabilibus personis, si ipsæ per se non possint suam tractare causam. Item debet abstinere se à conversatione mulierum, etiamsi sint consanguineæ. *§. Pudicus. hoc tit.* Quod declara, si istæ sint suspectæ. *c.* 1. *de Cohab. Cler. & mul.* Et demùm debet honestatem servare in quâcunque actione, & à quâcunque suspectione vacare. Insupèr Episcopi, & alii Prælati Ecclesiasticis officiis mancipati non debent habitus nimis luxuriantes induere; morum enim intrinsecam honestatem per decentiam habitus extrinseci debent induere. *d. §. Pudicus.* Cætera videnda sunt *in tit. de Vit. & Hon. Cleric.* & apud Pacem Jordanum *d. tom.* 1. *libr.* 1. ubi per novem integros Titulos explicat virtutes, quibus Prælati præfulgere debent.

TIT. XIII.

De Officio Archidiaconi.

CUm actum sit de iis Prælatis, qui Jurisdictionem habent; cum intèr illos Archidiaconus possit numerari, quia Vicarius Episcopi dicitur, ideô nunc de Officio Archidiaconi tractatur: & pro hujus tituli expeditione videbimus.

1 *Quis sit Archidiaconus?*
2 *Quæ sit Archidiaconi Jurisdictio?*
3 *Quale sit officium ejus?*

Quo

Quo ad Primum: Archidiaconi nomen præsefert Principem, seu caput Diaconorum, & potest dici Vicarius Episcopi, à lege constitutus, qui post Episcopum est omnium major, ut *hîc in princ.* Et hinc dicitur oculus Episcopi. *c. Diaconi.* 1. & *c.* 2. 93. *d. c. Ad hæc. extr. eod. tit.* Debet enim Episcopus per eum administrare suam Jurisdictionem. *d. c. Ad hæc.*

Quo ad Secundum: Maxima est de Jure Communi Archidiaconi Jurisdictio. Etenim ad eum spectat Clericorum correctio, & emendatio, licèt non possit excommunicare sine Episcopi licentiâ. *c. Archidiaconis. ext. eod. §. fin. hoc tit.* Prætereà examinat præsentandos Episcopo pro ordinatione, tametsi ordinare non possit; ponit Abbates, & Abbatissas in sede. *c. Ut nostrum. ext. eod.* Visitat Ecclesias, & Parochias, si Episcopus sit impeditus. *c.* 1. *c. Mandamus. ext. eod.* & in Conc. Trid. *sess.* 24. *c.* 3. *de Reform.* Insupèr in Choro post Episcopum primum habet locum, ut not. in *d. cap.* 1. Id tamèn est verùm, quod non potest ardua negotia explicare, vel causas Matrimonii, aut Concubinatus, quemadmodum nec causas criminales. *c.* 20. *sess.* 24. *c.* 14. *sess.* 25. *de Reform. in Conc. Trid.* Sicut non potest suspendere, vel deponere. *c. Significasti.* & *c. Cum satis. ext. eod. tit.*

Quo ad Postremum: Ad Officium Archidiaconi spectat, curam habere Clericorum, qui in Diœcesi degunt. *c.* 1. *ext. eod.* Lectorem Evangelii eligere, disponere necessaria ad Sacrificium, Clericos ad ipsum vocare, & quo ordine procedere debeant jubere. Insupèr ad ipsum spectat cura sacrorum vasorum, vel sacrorum vestimentorum. *c. Ea quæ. ext. eod.* & notatur in *c.* 1. *extr. de Off. Sacristæ.*

TIT. XIV.

De Officio Archipresbyteri.

Quoniam Archipresbyteri officium est valdè simile officio Archidiaconi, ut *hîc in princ.* licèt Archidiaconus in Jurisdictione excedat, non autem in ordine. *c.* 1. *c. Officium. ext. eod.* ob id nunc de officio ipsius Archipresbyteri tractatur: & pro hujus tituli expositione videbimus.

1. *Quis sit Archipresbyter?*
2. *Quot sint species Archipresbyterorum?*

3. *Quæ*

3 *Quæ ad ejus officium pertineant?*

Quo ad Primum: Archipresbyter eſt caput Presbyterorum, & eſt ille, qui in divinis, & particularibus Eccleſiis eſt à Lege Epiſcopi Vicarius conſtitutus. *c. 1. extr. de Off. Archipr.* Et differt ab Archidiacono, quia Archidiaconus curam exercet fori contentioſi; Archipresbyter verò curam Eccleſiaſtici fori exercet. *hîc in prin.* & *d. c. Officium*. Verùm admonet *c. 1. eod.* in hoc eſſe obſervandas loci conſuetudines; namque poteſt eſſe, ut in aliis Eccleſiis Archipresbyter exerceat utriuſque fori curam; & hoc idem dicit Abb. *in d. c. 1.*

Quo ad Secundum: Duæ ſunt Archipresbyterorum ſpecies: *Urbani*, & illi ſunt, qui dum Epiſcopus abeſt, in urbe ipſius vicem ſubſtinent; vel etiam præſentis Epiſcopi curam minuunt. *§. Urbani. hoc tit. d. c. Officium. Exteri*, ſivè *Foranei*, & ſunt illi, qui extrâ urbem perſonam Epiſcopi repræſentant, & ea peragunt, quæ ipſe Epiſcopus efficeret, ſi præſens eſſet. *c. 1. & 2. ext. eod.* & ut inquit *text.* in *c. Presbyteri. eod. tit.* præſunt plebibus, ut Epiſcopus Matrici, quæ eſt Eccleſia, quamvis nihil contrâ ſui Præſulis decretum ordinare, vel audere debent.

Quo ad Ultimum: Ad Archipresbyterum pertinet inchoare ſolemne officium, & ſolemnia ſacrificia; aſſiduè in Eccleſiis ſtare, fratres benedicere, pœnitentiam Sacerdotibus injungere; infirmos oleo perungere, benedicere abſente Epiſcopo Clericos, dum Epiſcopus celebrat, adjutores eligere. *d. c. 1. 2. 3. ext. eod.* Insupèr providere debet, ut in Sacrario Sanctiſſimi Corporis Chriſti Hoſtiæ pro infirmis non deſint. Alia connumerantur, quæ ad Archipresbyterum ſpectant *in d. c. 1. 2. 3.* Et hæc pertinent ad Urbanum.

Ad Ruralem autèm, ſeu exterum tantùm pertinet totius populi curam habere, aliorum Clericorum mores inſpicere; exponere, quæ in Miſſa leguntur, prædicare Chriſtianæ Religionis, & fidei principia: pueros edocere, frequentèr celebrare, ad Synodum procedere, dies feſtos prædicere; baptizare, ac demùm decreta à Summo Pontifice, vel Conciliis facta recipere, cæteriſque referre; ut in Conc. Trid. *ſeſſ. 5. c. 2. de Reformat.*

Nota tamèn hîc in fine, quod obtinens aliquam Præposituram debet ad eam se ordinare intrâ annum, aliâs amittit honorem.

TIT. XV.

De Officio Vicarii.

VIsum est Superiori titulo de Officio Vicarii à Lege constituti, nunc videndum est de Vicario, & Officio Vicarii ab homine deputati; & sic tractatur de eo, qui nomine alieno in Ecclesiis deservit: sic continuat *Glos. hic:* & videbimus

1 *Qui sit Vicarius?*

2 *Quæ requirantur, ut quis Vicarius esse possit.*

3 *Quæ sit Vicarii potestas?*

Quo ad Primum: Vicarius ille est, qui alterius vices gerit, sivè in contentiosâ jurisdictione sit, sivè in voluntariâ, & non contentiosâ, illius mandato, & authoritate constitutus, qui in Officio, quodcunque illud sit, principalem personam gerit. *l. 1. C. de Off. ejus qui vicem alt.* & *ext. eod. per tot.* Et duæ possunt Vicariorum constitui species; alii enim constituuntur Vicarii in Officio non contentioso, veluti in Ecclesiis, ut in ipsis deserviant: *c. 1. ext. eod.* Alii verò, ut alterius personam in foro contentioso substineant. Quinimmò quidam sunt Vicarii per modum provisionis, qui in locum mortuorum subrogantur, & suffecti vocantur. Glos. *in l. 2. Vers. Rector C. de Off ejus, qui &c. c. 18. sess. 24. de Reform.* in Conc. Trid. Item alii sunt perpetui, alii temporales: Primi eliguntur, ut perpetuò sint in aliquâ Ecclesiâ. *c. Perpetuus. de Fid. Instrum.* Secundi ad tempus tantùm. *c. Extirpandæ. §. quia verò. ext. de Presb. c. Pervenit. de Appellat.*

Tertia divisio est, quod quidam sunt perpetui, qui ad Parochiales Ecclesias sunt electi. *d. c. Perpetuus.* Quidam Temporales, qui ad tempus, & aliquos actus assumuntur. *d. cap. Pervenit.* Quidam Generales, qui in Episcoporum Curiâ ab Episcopo sunt electi. Glos. *in Clem. Quæ in Ecclesiis. de Off. Vicarii.* Quidam Speciales, qui ad Curiam, sed ad certum articulum, locum, vel actum sunt constituti. *c. Sua. de Off. Vicarii.*

Quo ad Secundum: Primò loco necessarium est, ut sit Clericus, cum Laici Vicarii esse non possint in Ecclesiis. *c. In novâ.*

novâ. 17. *q.* 7. *c. Decenter*. *d.* 89. Quinimmò ſi agitur de Eccleſiâ habente aliarum curam, debet eligi Sacerdos, & canonicè inſtitui cum certâ portione. Gloſsa in *c. Provideas*. *ext. eod. d. c.* 16. *ſeſs.* 24. Inſupèr exigitur, ut unam habeat Vicariam tantùm. *d. cap. Provideas*. Ac Doctor quandoque eſſe debet. *c.* 16. *ſeſs.* 24. in Conc. Trid.

Quo ad Ultimum: Si de eo quærimus, qui in Eccleſiâ deſervire debet, ad ejus poteſtatem pertinent, quæ principalis poterat perſona: quod tunc habet locum, quando Vicaria conceditur, quæ ſolùm ex causâ concedi ſolet. *d. c. Provideas*. Ubi Glos. Si de Vicario Generali Epiſcopi loquimur, is poteſt in foro contentioſo cauſas dirimere, & omnia illa facere, quæ Epiſcopus; niſi aliquid fuerit Epiſcopo reſervatum; ut Beneficiorum collatio, remotio, & alia hujus generis, proùt latè ego demonſtravi in meis Diſcordiis Forenſibus *De Juriſdictione Diſcord.* 27. Inſupèr Vicarius poteſt examinare illos, quibus ſunt beneficia concedenda, & etiàm examinatos eligere. *c.* 18. *ſeſs.* 24. *de Reform.*

Hoc tamen ſciendum eſt, quod cum Vicarii, & Epiſcopi unum ſit tribunal, ad Archiepiſcopum provocatur. *ſ. fin. hîc*. Quod ſecùs eſt in Vicario à Lege conſtituto, ut Archipresbyter. *c. Romana*. *De Appell. in* 6.

TIT. XVI.

De Coadjutore.

QUoniam interdùm Epiſcopalis cura per Coadjutorem explicatur: ob id nunc de eo diſſeritur: & videbimus.

1 *Quis ſit Coadjutor?*
2 *Quibus detur?*
3 *Ex quibus cauſis?*
4 *A quo?*
5 *Quæ ſit Coadjutoris poteſtas?*

Quo ad Primum: Ut nomen indicat, Coadjutor ſignificat eum, qui ſimul adjuvat, quaſi ſimul adjutor; & dicitur ille, qui à S. Sede, conſentiente, & approbante Rectore, in locum ejus, qui ex juſtâ causâ impeditur, ad Eccleſiam regendam cum ſpe futuræ ſucceſſionis, eligi ſolet. *c. Ex parte*. *ext. de Cleric. ægrot. c. Unico. de Cler. ægr. in* 6. Et illi Coadjutores eſſe poſſunt, qui poſſunt eſſe Ordinarii, cum eligantur cum ſpe futuræ ſucceſſionis. arg. *c. Qualiter. cum ſeq.* 7. *q.* 1.

Quo ad Secundum: Coadjutor datur, legitimâ præcedente causâ, tàm majoribus, quàm minoribus Prælatis, & non solùm unus, sed etiàm interdùm duo dari solent. *Gloss. hîc; & in d. c. Un. de Cleric. ægrot. lib.* 6. Id tamen est verum, quod si quis datur Episcopo, unus est, & consecratur; ut omnia possit, quæ sunt Ordinis, & Jurisdictionis. *d. c. Qualiter cum seq.* 7. *q.* 1.

Quo ad Tertium: Coadjutor non conceditur ex omnibus causis, sed ex iis tantùm, quæ delictum Prælati non includunt; & ipsum inhabilem efficiunt ad Ecclesiam regendam; ut est senectus, longa infirmitas, mentis alienatio, vel similis causa, ut in *d. c. Un. & in d. c. Ex parte*. & est *tex. hîc in princ.* Similitèr si Prælatus sit illiteratus, sed bonæ vitæ, vel longè absuturus pro S. Sedis beneficio, Coadjutor dari solet. ut *in d. c. Unico*. & in *c.* 6. *sess.* 21. *in Concil. Trid. de Reform.*

Quo ad Quartum: Regulariter concessio pertinet ad Summum Pontificem, & est de Reservatis Papæ: *hîc in prin.* & est Glossa *in Verb. Apostolicam. c.* 7. *sess.* 25. *in Conc. Trid.* Ita ut non valeat consuetudo in contrarium. *tex. tuus hîc.*

Quo ad Ultimum: Si Coadjutor est datus ob impedimentum, quod Prælatum inhabilem reddit, illa potest facere, quæ potest Ordinarius. Quod si est datus Coadjutor ex aliquo accidenti, tunc Spiritualia pertractat, in aliis verò Ordinario est potestas reservata. *c. De Rectoribus. ext. de Cleric. ægrot.*

TIT. XVII.

De Corepiscoporum usu sublato.

Cum intèr Episcoporum officiales Corepiscopi adessent, idcircò, ut, quod antiquitùs in usu erat, intelligatur, iste titulus subjicitur: & videbimus.

1 *Qui essent olim Corepiscopi?*
2 *Quale antiquitùs esset ipsorum Officium?*

Quo ad Primum: Corepiscopi antiquitùs dicebantur Prælati illi, qui mediam quandam dignitatem intèr Episcopum, & Presbyterum obtinebant; & unâ cum Episcopis Ecclesiarum curam habebant, qui posteâ fuerunt sublati. *c. Ecclesiis semèl.* & ibi not. *& cap. Quamvis. cum seq.* 68. *dist.*

Quo

Quo ad Secundum: Corepiſcopi quaſi Epiſcopi ſe habebant, & Eccleſiam cum Epiſcopis gubernabant: conferebant ordines minores, ſed non alios; erat enim eis interdicta Presbyterorum, Diaconorum, Virginum, & Eccleſiarum conſecratio: ut not. *in c. Quamvis. d.* 68. Prædicabant, & Corpus Dominicum conficiebant. *d. c. Quamvis*. & eſt Gloſs. *hîc*. Vide Emin. Card. de Lauræa in *Epitome Canonum. Verb. Corepiſcopi.*

TIT. XVIII.

De Translatione.

HIc titulus continuatur ad præcedentem in *§. fin.* ſuprâ *tit. prox.* Tamen ſic etiam poteſt continuari. Viſum eſt hùcuſque de ingreſſu, & progreſſu Prælatorum, nunc de egreſſu videndum eſt: & quia egreſſus fit per Translationem, Renunciationem, aut Depoſitionem; proindè de his omnibus videndum eſt. Et primò de Translatione, de quâ videbimus:

1 *Quid ſit Translatio?*
2 *Cur inventa?*
3 *Quæ ſint in Translatione neceſſaria?*
4 *In quibus Eccleſiis permittatur?*

Quo ad Primum: Licèt Translationis nomen ſit genericum, & ad plura adaptetur, tamen ſecundum naturam Titulli noſtri ſignificat commutationem Prælati de Sede ad Sedem canonicè factam; itaut dici poſſit tranſitus de unâ ad aliam Eccleſiam canonicè factus. *Arg. cap. Mutationes. 7. q. 1. c. Cum Univerſorum. de Rer. Permut.*

Quo ad Secundum: Duæ ſunt cauſæ, cur inventa ſit Translatio; Utilitas, & Neceſſitas. *text. eſt hîc in princ. c. Sicut vir. c. Epiſcopus. 7. q. 1. c. Non oportet. 19. & c. Placuit. 21. eadem 7. q.* 1. Utilitas, quotieſcunque quis creditur utilior in Eccleſiâ, ad quam tranſit, quàm in illâ, quam habet; & vocatur ad aliam Eccleſiam, ut doctrinâ, & vitæ integritate majorem afferat populo utilitatem. *c. Omnis. d. c. Epiſcopus. 7. q.* 1. Sic *Anno* 1664. Emin. Card. Gregorius Barbadicus translatus fuit per Alex. Papam VII. ab Eccleſiâ Bergomen. ad hanc Patavinam. Neceſſitas autem Translationem inducit, quotieſcunque per bellum, & hoſtium obſidionem Prælatus unius Eccleſiæ

in aliam ſe transfert. *c. Temporis*. 7. *q.* 1 qui neceſſitate ceſſante tenetur ad priorem Eccleſiam redire. *§.* 1. *hoc tit.*

Quo ad Tertium: Ut Translatio fieri poſſit, neceſſarius eſt conſenſus Superioris. Item antiquitùs requirebatur conſenſus Capituli, quod elegerat. *c. Præcipimus*. 12. *q.* 1. Tertiò conſenſus ipſius Prælati, niſi ob bonum commune à Summo Pontifice tranſitus, & Translatio præciperetur. *d. c. Omnis*. 7. *q.* 1.

Quo ad Poſtremum: In omnibus Eccleſiis poteſt fieri Translatio: ſed ſi agitur de Epiſcopis, ſolus Summus Pontifex jus habet transferendi. *§. Sciendum. hoc. tit. c. Quod Translationem:* & ibi Gloſs. *extr. de Offic. Legat.* Si verò tractetur de minoribus Eccleſiis, & Prælatis, ſeu Sacerdotibus ordinariis, Epiſcopi authoritas exigitur. *§. Non abſimilis. hoc tit.* ita notatur in *c. Quanta. ext. eod.* niſi fortè Prælatus minor eſſet Summo Pontifici ſubjectus immediatè. *c. Cum venerabilis: de Conſuetud.*

TIT. XIX.

De Renunciatione.

CUm actum ſit de primo modo, quo diſſolvitur dominium intèr Eccleſiam, & Rectorem, nunc de ſecundo; ſcilicèt de Renunciatione diſſeritur, videamus igitur

1 *Quid ſit Renunciatio?*
2 *Qui poſſint Renunciare?*
3 *Quæ requirantur in Renunciatione?*
4 *Quæ ſint cauſæ legitimæ Renunciationis?*
5 *Qui ſint Renunciationis effectus?*

Quo ad Primum: Renunciatio eſt proprii Juris ſpontanea refutatio. *hìc in princ.* Si enim eſſet coacta, revocaretur. *c.* 2. *& c. Super. De his, quæ vi, met. ca. fiunt.*

Quo ad Secundum: Regula generalis eſt conſtituenda; Omnes poſſe Renunciare ſervatis ſervandis: & non ſolùm minores, ſed etiam majores Prælati Renunciare poſſunt, illis exceptis, qui fortè in furorem incidiſſent. *c. Quamvis*. 7. *q.* 1. Undè etiam Papa poteſt Renunciare Papatui. *§. de Romanis. hìc. c.* 1. *de Renunciat. in* 6. proùt fecit S. Petrus Cœleſtinus. Et non ſolùm quis per

ſe,

ſe, ſed etiam per Procuratorem poteſt Renunciare, itaut ſi Procurator, antequàm revocetur, ſine dolo renunciaverit, teneat Renunciatio. *Clem. unic. eod. tit. De Renunciat.*

Quo ad Tertium: Hæc requiruntur. Primò ut ſit ſpontanea, ut ſuprâ dixi. Secundò ut fiat de proprio, & obtento beneficio. *c. Pen. de Re jud. c. Dilecto de Præbend.* Tertiò ut fiat ſimplicitèr & purè, non lucrandi animo. *c. Qui ſuadet. 1. q. 1. c. Tua. de Simon.* Quartò ut fiat ex legitimâ causâ. *c. Niſi. ∬. unum. ext. eod.* Quintò ut fiat cum Superioris licentiâ. *∬. Abbas, hîc.* Undè Prælatus, qui Romano Pontifici immediatè eſt ſubjectus, ab ipſo debet impetrare licentiam; quod ſi is, qui renunciat, Epiſcopo ſit ſubjectus, cum ejuſdem Epiſcopi permiſſione fiat Renunciatio. *concord. tex. in c. Quod in dubiis. ext. eod.* Atque tandem requiritur, ut de eâ conficiantur acta. *d. c. Quamvis. c. Fin. c. Sicut Vir. ∬. Ecce. 7. q. 1.*

Quo ad Quartum: Sex ſunt cauſæ legitimæ Renunciandi. Conſcientia criminis: Corporis debilitas: Defectus ſcientiæ: Malitia plebis: Grave ſcandalum: & Irregularitas perſonæ. *d. c. Niſi. & in tit. in princ.*

Prima, ſi ſit crimen tale, propter quod officii executio, etiam poſt exactam pœnitentiam impediatur, ut Simonia. *1. q. 1. cap. Simoniacos. & c. Tanta. de Simoniâ.* Item Homicidium. *c. Fin. de Temp. Ord. & c. Minor. d. 50. & cap. Inquiſitionis. de Accuſat.* In aliis verò criminibus, de quibus poteſt pœnitere remanendo in officii adminiſtratione, non tenetur quis petere ceſſionem. *∬. propter. hîc. & c. Niſi. eod.* Secunda ſi impedit adminiſtrationem. *∬. Non abſimilis hoc tit. d. c. Niſi ∬. 1.* Tertia ſi maximus eſt defectus. *∬. Propter. hîc. c. Cum nobis. de Elect. c. Venerabilis. de Præben. d. c. Niſi.* Quarta ſi proficere non poteſt. *∬. Propter malitiam. hîc. d. cap. Niſi. ∬. propter malitiam.* Et in actis Apoſtolicis *in cap. 13.* Ubi legitur de Apoſtolis, qui Judæis incredulis dixerunt: *Ecce convertimur ad gentes, quia Verbi Dei vos indignos feciſtis.* Quinta ſi maximum ſcandalum timetur. *∬. Propter malitiam.* Sexta ſi irregularitas ſit Bigamiæ; aliâs enim ſi de legitimo Matrimonio non ſit natus, cum eo poteſt diſpenſari. *∬. Item ob. hoc tit.* Scias tamen, quod

quod quamvis Prælatus, vel Episcopus, qui semel transivit ad vitam Monachalem, non possit ampliùs fieri Episcopus. *§. Accidit hîc. c. Item cum aliquis. 7. q. 1. & c. Hoc nequaquam. & c. Post translationem ext. eod.* Ut putâ si quis convictus est de crimine, & ob id detrudatur in Monasterium. *c. Post translationem ext. eod.* Vel etiam si quis humilitatis causâ transivit ad Monasterium, & de licentiâ Papæ: attamen in quibusdam casibus potest iterùm in Episcopatum assumi, ut si quis persequutionis rabie sæviente, vel præpeditus adversâ valetudine corporis, cum proficere nequeat in regimine Pastorali, de Superioris authoritate ad monasticam vitam descendat; namque persecutione, aut ægritudinis impedimento cessante ad Episcopalem poterit dignitatem resurgere. *§. Cæterùm. hoc tit. d. c. Post translationem. §. Cæterùm.* Est alius casus in *§. Idem Juris. hoc tit.* nempè si ignarus, in Monasterio acquisiverit scientiam.

Quo ad Postremum: Effectus est, ut sequutâ Renunciatione, teneatur Prælatus Ecclesiam dimittere, nec possit regulariter ad ipsam redire. *d. c. Post translationem.* Quinimmò si quis impetraverit licentiam Renunciandi, Renunciare tenetur. *c. Quidam. ext. eod. §. fin. hîc.* Vide *d. cap. Hoc nequaquam. & c. seq. 7. q. 1.*

TIT. XX.

De Depositione, seu Degradatione.

VIsum est de duobus modis, quibus Matrimonium spirituale intèr Prælatum, & Ecclesiam dissolvitur; nunc de tertio videndum est, nempe de Depositione: & videbimus.

1 *Quid sit Depositio, seu Degradatio?*
2 *Quot species?*
3 *Qui possint deponi?*
4 *A quibus fiat?*
5 *Quomodò?*
6 *Ex quibus causis?*
7 *Ad quid?*

Quo ad Primum: Depositio significat actionem factam apud Pontificem sine solemnitate. Degradatio autem est de gradu dejectio, instituta ad similitudinem exauthorationis ejus, qui militiæ deservit armatæ, cui ob delictum & ordo militaris, & insigne detrahitur. *§. 1. hîc. c. Degradatio. de Pœnis. in 6. l. 1. §. 1. ff. de his.* qui

qui not. inf. l. 3. §. *pœna. ff. de Re milit.* Et propriè Degradatio eſt gradus privatio, verbis, factoque ſolemni celebrata: Depoſitio verbis tantùm, & ſine ſolemnitate. *d. c. Degradatio.*

Quo ad Secundum: Duæ ſunt ſpecies Degradationis, *Verbalis, & Actualis. d. c. Degradatio.* §. 2. *hîc.* Verbalis eſt illa, quæ à proprio Epiſcopo ſibi adſiſtente in Degradatione Clericorum, in ſacris Ordinibus exiſtentium, certo Epiſcoporum numero, definito à canone, eſt facienda. *hîc in* §. 2. *d. c. Degradatio.* Poterit enim Epiſcopus in tali Degradatione uti verbis aliquibus illis oppoſitis, quæ in collatione Ordinum fuere prolata; dicens hæc Presbytero, vel ſimilia verba in Depoſitione: *Auferimus tibi veſtem Sacerdotalem, te honore Sacerdotali privamus*, ut in *d. c. Degradatio.* & *c. Si quis Epiſcopus.* 6. *q.* 4. Secunda eſt, quæ fit, ut exauthoratio ejus, qui deſervit militiæ armatæ, cui militaria detrahuntur inſignia, ſicque à militia remotus, caſtris ejicitur, privatur conſortio, & privilegio militari. Etenim Clerico Degradando Epiſcopus ſingula, ſivè ſint veſtes, calix, liber, ſeu quævis alia, quæ juxtâ morem ordinandorum in ordinatione ab Epiſcopo tradita, ſeu collata ſunt, ſingula aufert, eraſò etiam toto capite ipſius Degradandi. *c. Degradatio. hoc tit.*

Quo ad Tertium: Brevis eſt Regula. Omnes poſſe deponi, qui gravia delicta patrarunt, ut infrâ videbimus.

Quo ad Quartum: Antiquitùs Epiſcopi à Metropolitano deponebantur, duodecim ad minùs Epiſcopis adſiſtentibus. *c. In ſumma.* 3. *q.* 8. In Presbytero degradando Epiſcopus ſex aliis Epiſcopis ad minùs præſentibus degradabat. 10. *q.* 7. *c. Fœlix.* In Diacono, vel Subdiacono tribus præſentibus per Abb. *in cap. Non poteſt. de Sent. & re jud.* Verùm hodiè ſi de Epiſcopo agitur, cognitio pertinet ad Summum Pontificem. Si de Presbytero, iſte deponitur ab Epiſcopo, vel ejus Vicario adhibito certo numero Abbatum, uſum mitræ, & baculum habentium, ſi poſſint haberi; aliâs adhibeantur Prælati alterius generis. In Conc. Trid. *ſeſſ.* 13. *c.* 4. *de Reform.* Si de minores Ordines habentibus tractatur, Epiſcopus eſt, qui id ex causâ facere poteſt. *d. c. Degradatio. de Pœnis in* 6.

Quo ad Quintum: Ordo tra-

traditur *in d. c. Degradatio*. Adducitur Degradandus indutus vestibus sacris coràm Episcopo: si est Sacerdos cum Calice in manu, sivè aliud, quod ad ejus Officium pertineat; & Episcopus singula quibusdam verbis prolatis, detrahit; inchoando ab ultimo ornamento, & continuat usque ad primam tonsuram, in cujus depositionis signum, caput posteà eraditur. *d. c. Degradatio*. Legatur Exemplum Degradationis Presbyteri Criminosi factæ cum lacrymis à Sancto Carolo Borromeo in ejus Vitâ *lib. 7. cap. 4.*

Quo ad Sextum: Antiquitùs tres notabantur causæ: nempè *Hæresis*, *Falsitas*, & *Usurarum exercitium*. *c. Nolumus. de Verb. Sign. c. Nulli. 44. d.* Verùm & aliæ sunt causæ: Frequentia homicidiorum; conversatio continua cum mulieribus post admonitionem, & alia hujus generis. *c. Clericus. 81. d.* Vide *c. Cum non ab homine. ext. de Judic.*

Quo ad Postremum: Degradatio fit in pœnam Clericorum delinquentium, & ad eos puniendos. *c. Sacerdos. 81. d.* Et sæpè fit, ut possit Judex sæcularis ipsum Clericum Degradatum punire, licèt debeat Judex Ecclesiasticus eum tradendo orare, ne deveniatur ad pœnam sanguinis. *c. Rerum. 17. q. 4.* est *tex. in §. Clericus. hîc*. Et fit etiam ad privandum Clericum, ne se immisceat ampliùs in sacris, ut notatur in *c. 1. de Cler. excom.* & ait *tex. hîc in fine*.

TIT. XXI.

De Sacerdotibus in inferiori gradu constitutis.

Cum usquè ad præsentem titulum tractatum sit de Sacerdotibus existentibus in gradu supremo, aut majori, nunc tractatur de his, qui sunt in gradu inferiori: & videbimus.

1 *Qui sint Sacerdotes in gradu inferiori existentes?*
2. *Quæ sit Presbyterorum potestas?*
3 *Qui possint esse Presbyteri?*

Quo ad Primum: Sacerdotes existentes in gradu inferiori sunt Presbyteri, qui æqualitèr sunt Sacerdotes in tantùm, ut non desint, qui dicant Episcopos, & Presbyteros differre dignitate, non ordine. *c. Legimus. 93. d.* & *c. Olim. 95. d. §. Presbyterorum. hoc eod. tit.* Presbyteri autem nomen

nomen trahitur à senectute. *c. Quisquis. c. Porrò. d. 8.* licèt potiùs hoc nomen maturitatem sapientiæ, atque prudentiæ indicet, quàm canitiem corporis, vel annorum multitudinem. *c. 2. 25. q. 6. c. De quib. 20. d.*

Quo ad Secundum: In hoc capite distinctio est adhibenda: nam Presbyteri quædam possunt Jure proprio, ut est Corporis Dominici, ac Sanguinis consecrationem, etiam præsente Episcopo, peragere. *d. c. Legimus. c. Ecce. d. 95.* Infantes baptizare. *c. 2. & c. 3. de Off. Archip.* Sanctificato oleo inungere, ac benedicere, non tamen solemnitèr, ut *d. c. Ecce.* & de his vide in *d. 91. c. 1. & c. Presbyteros. d. dist. 95. c. Ministrare. 96. q. 6.* & notatur *in c. 2. & 3. de Offic. Archipr.* Pœnitentes occultos absolvere. *Locis supr. alleg.* & de his loquitur *§. Episcopi. hîc.* Quædam verò possunt ex personâ Episcopi: scilicèt Episcopo permittente, & imminente necessitate extremâ, ut Baptizatos sacro linire Chrismate, & Virgines Deo dicare. *d. c. Ecce. ext. eod. tex. in §. Episcopi. hîc.* Quædam tamen neutro modo conceduntur Sacerdotibus, ut est Ecclesias consecrare, erigere, reconciliare, Sacrum Chrisma conficere, Clericos ordinare, excommunicare, publicas injungere pœnitentias, aut publicos pœnitentes reconciliare; ut in *§. fin. hoc tit.* aut alia similia efficere. *d. c. Ministrare. c. Aqua. de Consecr. Eccl. vel Alt. c. Quanto. de Consuetud.*

Quo ad Postremum. Illi possunt esse Presbyteri, & Sacerdotes, qui cum legitimè fuerint promoti ad ordines inferiores, dignos se præbuerunt, ut ad sacra ministeria tangenda assumantur. Insuper requiritur, ut per annum Diaconi extiterint, optimisque moribus sint exornati. *c. 11. c. 14. sess. 23. In Conc. Trid.* Ac tandem ut annum vigesimum quintum attingant. ut *sess. 23. c. 12. ejusd. Trid. Conc.*

TIT. XXII.

De his, qui in sacris sunt constituti.

CUm post Sacerdotes reperiantur immediatè, qui in sacris sint constituti ordinibus, quinimmò Sacerdotes esse non possint, qui sacros ordines non receperunt, ob id etiam de his tractare oportet; Et pro tituli expeditione videbimus:

1 *Sacer ordo qui dicatur?*
2 *Qui dicantur in sacris ordinibus constituti?*
3 *Qui sint Diaconi, & Subdiaconi?*
4 *Qui possint ad hos ordines promoveri?*
5 *Quæ sit Diaconorum, & Subdiaconorum Potestas?*

Quo ad Primum. Sacer ordo dicitur caracteris quædam in animâ impressio, de Sacramento Corporis Christi participans, quâ quis in viam Domini adeò transfertur, ut non liceat ei ampliùs recedere. *c. Cum ex eo. de Elect. in* 6. Abb. in *c. Si quis Clericor. de Cleric. conjugatis.*

Quo ad Secundum: Septem secundum aliquos sunt Ordines: Minores quatuor, nempè *Ostiariatus*, *Lectoratus*, *Exorcistatus*, *Acolytatus*. Majores tres, *Subdiaconatus*, *Diaconatus*, *Presbyteratus*. Sunt, qui etiam adjiciunt Episcopatum ordinem esse majorem: Psalmistatum minorem; sed prior sententia magis recepta est. Erunt igitur in Sacris illi: qui vel Diaconi, vel Subdiaconi, vel Presbyteri sunt.

Quo ad Tertium: Diaconi nomen significat Sacerdotis ministrum, & est nomen dignitatis. *c. Si quis post acceptum.* 51. *d.* Et Diaconi sunt, qui omnibus ordinibus, præter Sacerdotis caracterem exornati, Episcopo dum Altissimo sacrificia offert, auxiliantur. *c. Diaconi.* 93. *d.* Subdiaconi sunt illi, qui præter minores ordines hunc majorem receperunt tantùm. *c. à Subdiacono. d.* 93.

Quo ad Quartum: Ad ordinem Subdiaconatus promoveri possunt illi, qui omnes minores ordines receperunt, & vigesimum secundum annum degunt: ut *in Conc. Trid. sess.* 23. *cap.* 12. Ad Diaconatum verò, qui cæteros ordines obtinuerunt inferiores, & habent annum vigesimum tertium; in Subdiaconatuque persistant per annum. *d. c.* 12. *cum seq.* Intellige, prædictos annos sufficere incœptos. DD. apud Barbos. *d. sess.* 23. *cap.* 12. *num.* 2.

Quo ad Postremum: Modica horum auctoritas existit, cum debeant ne dum Episcopis, sed etiam Presbyteris subesse: Et quidem Diaconorum officium est, Episcopum prædicantem ab insidiis custodire, Sacerdotibus assistere, & Evangelium ad populum prædicare. *c. Perlectis § ad Diaconum.* 25. *d.* Ad Subdiaconum verò pertinet Diacono subesse, & ejus officii est, Calicem, & Patenam

ad

ad Altare deferre, & Levitis tradere, eiſque miniſtrare; Urceolum, quoque, & aquam, mantile, & manutergium tenere, Epiſcopis, Presbyteris, & Levitis pro lavandis ante Altare manibus aquam præbere. *§. Diaconum.* 1. *hoc tit. d. c. Perlectis. §. ad Subdiaconum.*

TIT. XXIII.

De his, qui in minoribus ſunt conſtituti.

Vidimus de his, qui in ſacris ordinibus ſunt conſtituti; nunc de his qui minores ordines habent. Et videbimus

1 *Qui ſint ordines minores?*

2 *Qui poſſint ad hos ordines promoveri?*

3 *Quæ ad ordines minores pertineant.*

Quo ad primum: Quinque ſunt ſecundum quoſdam minores ordines, *Acolythatus, Exorciſtatus, Lectoratus, Oſtiariatus, & Pſalmiſtatus:* & dicuntur minores ordines, quia cum modicâ ſolemnitate conferuntur, & ſine Sacramentali benedictione, cum quâdam vaſorum, vel indumentorum diſtributione. Quinimmò Pſalmiſta, qui & cantor dicitur, abſque ſcientiâ Epiſcopi, jubente Presbytero, ſuſcipit munus cantandi. *§. 1. & 2. in fin. hîc. c. Pſalmiſta.* 23. *d* Hic ordo ſecundum aliquos eſt prima tonſura, & cum eâ confunditur, *d. c. Pſalmiſta.* Hinc eſt, quod non deſunt dicentes quatuor eſſe tantùm ordines minores, auctoritate *Conc. Trid. in c.* 17. *ſeſs.* 23.

Quo ad Secundum: De hâc re adeſt titulus ſpecialis, infrâ de his, qui poſſunt promoveri, vel non, idcircò tunc temporis de hâc re dicetur.

Quo ad Poſtremum: Ad Pſalmiſtam, ut ab inferiori ordine, ſeu à diſpoſitione ad ordines incipiamus, pertinet cantare jubente Presbytero, & ob id cantor etiam appellatur.

Ad Oſtiarium pertinet, claves Eccleſiæ tenere, claudere, & aperire; undè nomen eſt deſumptum: fideles recipere, & excommunicatos, atque infideles à templo ejicere. *c. Ordinarius.* 23. *d.*

Ad Lectorem lectiones pronunciare legendo, ac prædicare, quæ per Prophetas populis fuere prædicata. *c. Lector.* 23. *d.*

Ad Exorciſtam exorciſmos

memoriter retinere, manusque super energumenos, ideſt à Dœmonibus obſeſſos, & Catechumenos imponere. *c. Exorciſta*. 23. *d*.

Ad Acolythum tandem pertinet lumina accendere. *cap. Acolythus*. 23. *d*.

In fine hujus tituli nota, quod conſtituti in majoribus ordinibus nullo pacto matrimonium poſſunt contrahere; conſtituti autem in minoribus poſſunt, ſed privantur beneficiis, & dignitatibus Eccleſiaſticis. Conc. Trid. *ſeſs*. 24. *de Sacram. Matrim. Can*. 9. & ibi DD. quos citat Barboſa *n*. 16.

TIT. XXIV.

Communia tàm minorum, quàm majorum Ordinum.

QUoniam vidimus ordines, de quibus ſuprâ actum eſt, nulla intèr ſe communia habere, ideô de his nunc videndum eſt: Et examinabimus:

1. *Quo modò iſta Rubrica ſit accipienda?*
2. *Quæ majores minoribus præſtare debeant?*
3. *Quæ minores majoribus?*
4. *Quæ verè communia ſint?*

Quo ad Primum: Rubrica iſta debet in eum modum intelligi, ut ea comprehendat ad quæ tàm majores, quàm minores ordines habentes tenentur: tùm etiam quia ea complectatur, quæ inter habentes majores, & minores ordines ſunt explicanda, ut ex infrâ dicendis præcipuè apparebit.

Quo ad Secundum: Majores ergâ minores debent, ſe eo modo præbere, ut non quaſi ſe dominos eſſe putent; ſed debent illos, qui ſunt in minoribus conſtituti, ut Clericos honorare, docere; & ſi reſpectu majorum ordinum præſunt, debent etiam exindè curare, ut eiſdem proſint. *§. majores*. *inf. hoc tit. cap. Eſto*. *d*. 95. Cur ergô, dicit textus, te habeam ut Principem, cum tu me non habeas ut Senatum? Hoc tamen reſpicit factum, nam de Jure tollerandus eſt Prælatus uſque ad ſententiam. *c. Minore*. 8. *q*. 4.

Quo ad Tertium: Non debent habentes minores ordines, ſe quaſi æquales habentibus majores oſtendere; ſed humiles eſſe debent, eis obedire, & ab eis doceri in his præſertim, quæ ad ſacra peragenda pertinent; & debent ea tantùm aſſumere quæ ad pro-

priam personam pertinent. *hîc in princ.* & *c.* 1. *& ibi not. de Sepult.*

Quo ad Postremum: Illud in primis communitèr convenit, tàm majoribus, quàm minoribus ordinibus, ut ordinandorum inquisitio habeatur circâ ipsorum qualitates, patriam, scilicèt, parentes, nativitatem, mores, peritiam, fidem, & alia hujus generis. *§. præcedet inf. hoc tit. c. Episcopus. c. Quoniam. d.* 24. & in Conc. Trid. *sess.* 6. *c.* 1. *sess.* 14. *c.* 3. *& sess.* 23. *c.* 1. *& c.* 7. *& c.* 12. *& c.* 14. *in Decret. Reform.* & in *sess.* 24. *c.* 18. Prætereâ illud commune est, ut conferantur ordines gratis, non munere, aut pretio interveniente. *d. c. Quando. & c. Fin. d.* 24. Quinimmò hoc casu tàm ordinatus, quàm ordinans sunt puniendi. *§. ipsi verò. inf. eod.* Tertiò commune est, ut minùs idonei non admittantur: quoniam sanctius est, paucos habere bonos, quàm multos malos ministros. *§. Item. sup. hoc tit.* Abb. *in c. Cum sit. de ætat. & qualit. c. Tales.* 23. *d.* Insupèr illud commune est, ut ordines conferantur successivè, & ordinatim, aliâs ordinatus per saltum non potest exercere ordinem, nisi interveniat dispensatio. *c. Unico. de Cler. per salt. promot. c. Sollicitudo.* 51. *d.* Ideò debent ordines statutis temporibus conferri, alioquin & ordinantes, & ordinati puniuntur. *§. Igitur. cum seq. inf. eod. c. de eo. c.* 2. *& c. Cum quidam. de Temp. ordinat.* Nota tamen, quod etiam, quando extrâ tempora statuta conferuntur ordines, ordinatus recipit characterem. *c. Penult. ext. eod. tit. de Temp. ord.* Et habes simile, quod puer non est ordinandus ad sacros ordines, si tamen ordinetur, imprimitur character. *c. Vel non est compos. de Temp. ord.* & not. *in c. Unic. ext. de Cleric. per salt. prom.* Sic etiam non debet, quis à Judæo, vel Pagano baptizari, baptizatus tamen non est rebaptizandus. *c.* 1. *de Summ. Trinit. & fide Cathol. c. Quodam, & c. Romanus de Consecr. d.* 4. Atque tandem illud commune est, ut se immiscentes in divinis sine ordine, ordinibus perpetuò careant. *§. Quod si is. inf. eod. c. Ut quisquis. de Vit. & Honest. Cleric.* Cætera vide in textu. An si nondum baptizatus, fuerit ordinatus, receperit characterem, an verò debeat baptizari, & iterùm ordinari? Dic quod debet baptizari, & iterùm

rùm ordinari, quia ſine Baptiſmo nullum Sacramentum recipi poteſt. *§. De eo. hoc tit.* & ibi Gloſs. Item An Epiſcopus ſolus ſemper conferat minores ordines, an hoc interdum aliis concedatur? Et dic, quod minores ordines etiam ab Abbatibus conferuntur. *§. Illud poſtremò, hoc tit.* Item An Epiſcopus, qui renunciavit Epiſcopatui, poſſit ſacros ordines conferre? Diſtingue, An loco renunciavit, aut etiam dignitati? quæ omnia traduntur in *§. de eo. & in §. ſeq. inf. hoc noſtro titulo. in fin.*

TIT. XXV.

Qui promoveri non poſſint?

INter ea, quæ communia ſunt, hoc unum poteſt etiam connumerari, ut ad ordines non promoveantur, qui ex aliquâ causâ minùs idonei evadunt; & ideò ut cognoſcantur hi, qui non poſſunt promoveri, ſubjicitur iſte titulus: & videbimus:

1 *Quæ cauſæ ordinationem impediant?*

2 *Quæ ex his cauſis diſpenſationem admittant?*

3 *Qui poſſint diſpenſare?*

Quo ad Primum. Variæ recenſentur cauſæ, per quas non poteſt quis ad ordines promoveri. Quinimmò ſi aliquis promotus eſt, & in aliquam ex cauſis infrâ dicendis incidat, ad Superiores ordines non promovetur. *cap. Fin.* 55. *d.* Cauſæ verò iſtæ ſunt *Subjectio*, *Delictum commiſſum*, *Corporis læſio*, & *Suſpicio futuri lapſus*.

Subjectio ſignificat Jus quoddam ab alio habitum in perſonam ordinandi, quo Jure interveniente, efficitur ut ordinandus plenâ libertate non gaudeat. Hinc ſervus antiquitùs non ordinabatur. *c. Conſuluit. de Servis non ord.* Quinimmò nec manumiſſus, quia Patronus aliquod Jus ſibi reſervabat. *c. Quodcunque. d.* 54. *§. ratione ſubjectionis inf. eod.* Et nota, quod hîc Patavii ſervitutes hominum durarunt uſque ad *Annum* 1200. ut oſtendunt *mea Erotemata cap.* 133. *Quæſ.* 17. Hinc etiam fit, quod nec Monachi poſſunt ordinari, ſeu ad Eccleſiaſtica beneficia promoveri ſine licentiâ Abbatis. *c. Statuimus.* 79. *q.* 3. *§. Monachi, inf. eod.* Hinc etiam prohibitum eſt Epiſcopis eos ordinare, qui ſunt de alterius Diœceſi, niſi habeant licentiam ab Epiſcopo ordinario, vel ejus Vicario. *c. Nullum Epiſcopum.* 9. *q.* 2.

9. q. 2. *c. Pen. & fin. de Supplend. negl. Præl. in 6. ∫. pari ratione inf. hoc tit.* Item quando concurrit licentia Episcopi Ordinarii, causâ legitimâ intervenire debet. *c.* 11. *sess.* 7. *in Conc. Trid.*

Secunda causa est delictum commissum, quod crimen significat ejus generis, ex quo pœna capitis efflagitari videatur. *c. Si Episcopus.* 50. *d. c. In memoriam.* 19. *d.* Hinc si quis ex proposito delictum commisisset, (putâ homicidium) ordinari non potest: secùs si in casu suæ defensionis homicidium perpetrasset. *Clem. un. de Homicid. ∫. Patrari. cum seq. inf. eod.* Id tamen verum est, quod si culpa præcedit casum, ordinatio impeditur. *c. Continebatur. & c. De cætero. & c. Dilectus. de Homicid.* Hinc etiam pœnitentes publici non possunt ordinari. *c. Ex pœnitentib. d.* 50. *c.* 1. *ext. de Bigam. c. Nullus. d.* 55. Et de pœnâ ferendæ publicæ pœnitentiæ vide text. in *c. De his.* 50. *d.* & per DD. *in d. c.* 1. *de Bigam. ∫. Pœnitentes. inf. eod.* Hinc etiam usurarius ab ordinibus repellitur. *c. Fin.* 46. *d. c.* 1. *c. De Petro. & c. Si quis. d.* 47. *∫. Quod si quis. inf. eod.* Hinc Simoniaci, Fures, & similes personæ ab ordinibus arcentur. *c. Seditionarios.* 46. *d. ∫. Idem cum seq. inf. eod.* Quod autem dicitur de furibus nota, quod quinque intervenientibus potest ordinari fur.

Primum est: Quod spontè confiteatur.

Secundum: Quod satisfaciat damnum passo.

Tertium: Quod egerit pœnitentiam.

Quartum: Quod sit aliâs idoneus.

Quintum: Ut non sit famâ aspersum, ut per Abb. *in c. Fin. de Fures.*

Tertia causa ordinationem impediens est corporis læsio, dummodò non modica existat. *c. Fin. de Corp. vitiat.* Quod itâ intelligendum est, si læsio non contingeret in parte non visibili, eo tempore, quo quis intellectu caret, ut putâ si quis fuisset virilibus membris in infantiâ privatus. *c.* 3. *ext. de corp. vitiat.* Id etiam intelligendum est, quando membrum adeô est infirmum, ut ad suum munus invalidum esset, veluti si manum quis debilem haberet, ut non posset manus officio fungi; & idem esset, si membrum esset ejus conditionis, ut deformitatem induceret. *c. Presbyterum. de Cler. ægrot.*

ægrot. Eſt text. *in* §. *Cavenda. cum ſequen. inf. hoc tit.*

Poſtrema cauſa eſt ſuſpicio futuri lapſus, quæ nihil aliud eſt, quàm conjectura ex rationabili causâ deſcendens, quâ quis in errores caſurus præſumitur. Hinc ſi quis in lecto jacens infirmus Baptiſmum ſuſceperit, promoveri non debet. §. *Sed etſi. inf. eod.* Quemadmodum nec rebaptizatus. *c. Confirmandum. de Conſecration. d.* 4. *& c. Qui bis.* §. *ſcienter inf. eod.* Hinc prohibentur Presbyterorum filii, & illegitimè nati, quia ſuſpicatur eos poſſe imitari paternam incontinentiam. *c.* 1. *& tot. tit. de Filiis Presbyt.* §. *Presbyt. inf. eod.* Hinc etiam ab ordinibus Bigami repelluntur. *c.* 1. *de Bigam.* Et Bigamus dicitur, qui duas habuit uxores, vel unam, ſed corruptam; vel qui cum viduâ de facto contraxit, namque etiam hoc caſu propter affectum voluntatis cum opere ſubſequuto fit Bigamus, & in conſequentiâ irregularis. Alii dicuntur Bigami interpretativè, ut qui cum viduâ, aut corruptâ contraxerunt. Item qui unam de Jure, alteram de facto habuerunt. Item ille, qui ſcientèr cognovit uxorem adulteram. Alii dicuntur Bigami propter affectum intentionis cum opere ſubſequuto. *c. Nuper, & c. A nobis. ext. de Bigam.* Alii proptèr Sacramenti defectum, ut mariti Viduarum, & corruptarum. Item ille, qui ſucceſſivè, diverſis temporibus uxores habuit duas; & de his omnibus vide Gloſſam *in c.* 1. *ext. de Bigam.* Et nota quod in Sacramento Matrimonii triplex deſignatur Sacramentum. Primum eſt unio fidelis animæ ad Deum propter dilectionem, & charitatem, & hoc deſignatur per conjunctionem animorum in ipsâ primâ deſponſatione, dum alter ad invicem conſentit in alterum.

Secundum eſt Unio humanæ naturæ ad Deum, quæ facta eſt in Utero Virginali per Incarnationem Verbi Dei, & hoc deſignatur per carnalem commixtionem viri, & uxoris, quod intellige per ipſum actum conſummatum deſignari hoc Sacramentum.

Tertium eſt unitas Eccleſiæ, ex omnibus gentibus collecta, uni viro Chriſto ſubjecta; quod Sacramentum conſiſtit in eo, quod quis unicum matrimonium ſervavit, nec cum corruptâ contraxit, Clerico poſteâ facto, & ordine ſuſcepto:

pto: vide pleniùs in Gloſs. *in c. Debitum. in Verb. Sacramenti. extr. de Bigam.* Et hoc quod dictum eſt de Bigamis, quod non poſſunt ordinari, verum eſt in eo caſu, quo quis duxerit uxorem ante Baptiſmum, & alteram poſt. *c. Acutius.* 26. *d.* Sivè utramque ante Baptiſmum. *cap. Una. ead. d.* Et quantum ſpectat ad irregularitatem Bigamiæ, notandum eſt, non cenſeri Bigamiam, nec Bigamum niſi copula intercedat, fueritque matrimonium conſummatum. *c. Debitum, & ibi DD. communiter de Bigam.* Hinc etiam à Dæmone obſeſſi, vel furioſi, item Scenici prohibentur ordinari, quoniam juſtè timeri poteſt, ne in errores delabantur, & materiam ſcandali præbeant: eſt *§. Fin. inf. eod. c. Maritum. d.* 33. *in fin. & c. Clerici.* Si tamen aliquis horum fuerit promotus, non deponitur. *c. Quamvis.* 7. *q.* 1. & not. *in d. c. Maritum.* Undè etiam quamvis oculo privatus non poſſit promoveri, attamen ſi poſteâ talis privatio contingat, retinet ordines, quos habuit. *§. Hæc autem. inf. eod.* Quamvis propter ſcandalum, & deformitatem amittat executionem. *c.* 2. *& c.* 3. *de Cleric. ægrot.*

Quo ad Secundum: Subjectio quidem impedit ordinationem, ſed facillimè impedimentum remittitur; quoniam conceſſio libertatis efficit, ut ordinatio fiat: quinimmò & facta tenet, etiamſi Dominus fortaſsè ignoraſset. *c. Si ſervus ſciente.* 54. *d.* Et ibi vide *per tot.* Hinc etiam Clericus alterius Diœceſis cum licentiâ Ordinarii ordinatur. *c.* 1. *ſeſs.* 7. *& c.* 2. *ſeſs.* 14. *in Conc. Trid.*

Delictum autem commiſſum, ſi notorium eſt, veluti homicidium ex voluntate commiſſum, diſpenſationem non meretur. *c.* 7. *ſeſs.* 24. *in Conc. Trid.* Si verò eſt homicidium ſine culpâ perpetratum, non eſt neceſſaria diſpenſatio, quod ſi culpa præceſſit, tunc ſecundum qualitatem homicidii fit diſpenſatio cum majori, vel minori difficultate. *c. Lata. c. Continebatur. de Homic.* Id tamen verum eſt, quod ſi quis delictum commiſerit, poſtquàm eſt ordinatus in ſuſceptis ordinibus, toleratur, ſed adminiſtratio interdicitur. *c. Studeat.* 50. *d.* Cæterùm ſi quis ſecundariò mortem alicujus procuraverit, veluti ſi proſequendo propriam offenſam ipſum Judici detulerit delinquentem, qui fuerit poſteâ ad

mortem damnatus, potest dispensationem obtinere. *c. Postulanti. ext. de Homicid.* Idem dicitur de Furibus, namque etiam cum his potest dispensari, intervenientibus his quinque suprâ relatis. *c. Non dicatis. 12. q. 1. c. Laici. 33. d. c. Tantis d.* 81. Qui simoniacè ordinati sunt, regulariter dispensationem non solent obtinere, sed cum maximâ difficultate. Goffr. *in Rubr. ext. de Simon. num.* 27. Quo ad tertiam causam Rebaptizati necessitate si in fide perseveraverint, justè ordines suscipiunt. *Arg. tex. in c. Cum per Bellicam* 34. *d.* 1. *c. Tunc valere. de Consecrat. dist.* 4. Similiter cum filiis illegitimis dispensatur. *c.* 1. *de Fliis Presbyt.* Quo tandem ad læsionem, quando est modica, dispensatio non difficilitèr obtinetur; si maxima tunc secùs, veluti si quis oculum amisisset, tunc enim cum maximâ difficultate obtineretur dispensatio. Id tamen est verum, quod si collati sunt ordines, ordinatio non retractatur, sed executio suspenditur. *c.* 2. *c. seq. de Cler. ægrot.* ut suprâ diximus.

Quo ad Postremum: Si de minoribus ordinibus tractatur in quibusdam casibus Episcopus potest dispensare, secùs si de majoribus. *c. Continebatur. c. Ad audientiam. de Homicid.* Ulteriùs potest etiam dispensare Legatus de Latere, quia quod non est specialitèr reservatum Summo Pontifici, intelligitur Legato concessum. *c. Nisi. de Off. Leg.* Insupèr regulariter Summus Pontifex est ille, qui dispensare potest. Idque facit ratione concurrente, veluti si membrum deficiat, vel alia causa, quæ ordinationem impediat, & maximi sit momenti, concurrat. *c. Speculator. §. nunc breviter. de Dispens.*

TIT. XXVI.

De Præbendis, & aliis Beneficiis.

Vidimus de his, qui possunt ad ordines promoveri, sed quia illis, qui promoventur, Præbendæ, seu beneficia conceduntur; ob id nunc tractatur de hâc materiâ. Et pro tituli intelligentiâ videbimus.

1 *Quid sit Beneficium?*
2 *Quid Præbenda?*
3 *Quibus Beneficia concedantur?*
4 *A Quibus?*
5 *Quot modis?*

Quo

Quo ad Primum: Beneficii nomen æquivocum eſt, ſed in noſtro titulo præſefert Præbendas, & dignitates Eccleſiaſticas, & poteſt dici *Eccleſiaſticum Beneficium* (de quo tractamus,) *ut ſit diſtincta, & ſpirituali munere conſueta Jurium Eccleſiarum portio, certis ædibus ſacris in hoc aſſignata, ut perpetuò ad vitam utendo Clerico legitimè aſſignetur*. Tholoſan. *in ſuo tractatu Syntagm. Juris. lib.* 17. *c.* 2. *n.* 2. Vel poteſt dici *Eccleſiæ conceſſio, utilitatem, fructumque reddens. ibid.*

Quo ad Secundum: Præbenda primo loco ſignificat perceptionem quandam fructuum à canonicatu ſejunctam, quæ etſi de rebus Eccleſiaſticis detur, tamen non ratione officii, ſed laboris temporalis de Eccleſiâ benemeritis conceditur. *c. Fin. ext. de Magiſt.* Secundo modo Præbenda ſub nomine beneficii continetur. *c. Pro illorum. c. Fin. de Præbend.* Et eſt Jus percipiendi proventus Eccleſiaſticos alicui tanquam Uni de Collegio competens, & ex Canoniâ procedens. *§. Præbendæ. hîc. c. Relatum. de Præbend.* Non enim debet eſſe quis Canonicus ſine Præbendâ; & fuit inventa Præbenda, ut ille, qui Altari ſervit, poſſit de Altaris redditu victum percipere. *§. Cum enim. inf. eod. hoc tit.*

Quo ad Tertium: Præbendæ, & beneficia conceduntur illis, qui ſunt ordinati, & Clero adſcripti, & illis potiſſimùm, qui per ſe poſſunt in Eccleſiis deſervire, & munus injunctum explicare. *c.* 1. 2. *ſeſſ.* 24. *In Conc. Trid.* vel ut inquit Goffredus *in Summa in Rubric. num.* 2. conceditur idoneæ perſonæ, quæ reſideat in loco, & curam ejus valeat per ſe exercere. *c. Relatum. ext. de Cler. non reſid.*

Quo ad Quartum: Regularitèr præbendæ conceduntur à Prælato Eccleſiæ, in quâ præbenda vacat. *c. Ex frequentibus. & c. Ad decorem. de Inſtitut.* Verum tamèn eſt, quod interdùm de conſuetudine in contrarium obſervatur. *c. Cum Eccleſia. de Elect. ext. de Conceſſ. Præb. c. Nulla.* quoniam interdùm Prælatus cum Capitulo, interdùm autem Capitulum beneficia confert. *d. c. Nulla.* & ſunt *text. in c.* 1. 2. 3. *& c. Novit. De his, quæ fiunt à Præl. ſine conſ. capit.* ubi Prælatus ſolus confert. *d. c. Cum Eccleſia.* ubi Capitulum ſolum ſine Prælato confert: ſed de Jure communi Prælatus unâ

cum Capitulo suo institutiones, & concessiones facere debet. *d.c.* 1. 2. 3. Verum tamèn est, quod si tractatur de Dignitatibus, collatio pertinet ad Summum Pontificem, qui in Beneficialibus est Dominus. *c. Cuncta.* 9. *q.* 3.

Quo ad Postremum: Duobus modis conceduntur Beneficia, & Præbendæ: Institutione, & Collatione: de quibus infrâ dicemus. Hoc tamen est advertendum, quod concessio debet fieri purè, & sine aliquâ pactione, & diminutione. *c. Un. ext. Ut Eccles. Benef.* Et adverte, neminem esse ordinandum, qui non habeat Præbendam, vel Beneficium aliquod; & si Episcopus aliquem inopem ordinaverit, tenetur illi præstare necessaria, donec ei aliquam Præbendam, vel Beneficium assignet. *c. Episcopus. ext. eod.* & de hoc est *c.* 2. *in Decret. de Reform. sess.* 21. *in Concil. Trid.* Verùm si quis habeat Patrimonium sufficiens potest ordinari ad titulum Patrimonii, ut in *Concil. Trid. d. sess.* 21. *c.* 3. *in Decret. Reform.*

TIT. XXVII.

De Collationibus.

Quoniam inferiora Beneficia conceduntur vel per Collationem, vel per Institutionem, cum Collatio videatur præcedere tanquàm pendens ex arbitrio Superioris, ob id nunc agitur de Collatione: & pro tituli expeditione videbimus:

1 *Quid sit Collatio?*
2 *Quot modis fiat?*
3 *Qui possint conferre?*
4 *Quæ Ecclesiæ conferantur?*
5 *Intrâ quæ tempora?*
6 *Quæ sint in Collatione observanda?*

Quo ad Primum: Collationis verbum æquivocum est: significat enim contributionem bonorum à Prætore institutam: & quasi communicationem præsefert, de quâ in *tit. ff. & C. de Collat.* Deindè significat rei ad rem comparationem. Sed quo ad materiam nostram, *Collatio est libera quædam Præbendæ concessio, quæ ab habente potestatem fit gratuitò in Clericum;* Vel potest dici, *Gratuita quædam Beneficii vacantis assignatio, legitimè facta ab eo, qui potestatem habet.* Abb. in *c. Relatum. num.* 4. *ext. de Præben.*

Quo

Quo ad Secundum: Ut hoc caput plenè intelligatur, distinguendum est intèr personas conferentes: Etenim si de Summo Pontifice tractatur, quoquo modo potest fieri collatio. Purè quando collatio fit sine clausulâ suspensivâ, vel dilativâ. Item in Diem quando confertur Præbenda, quam quis intrâ mensem, aut aliud tempus, à vacationis notitiâ duxerit acceptandam. *Clem. Un. de Conces. Præb. Vers. quia eod.* Quo casu si in rescripto adest Decretum irritans, collatio facta ab Ordinario intrâ illud tempus est nulla. *c. Si soli. de Concess. Præbend. lib.* 6. est *tex. in §. Dies. hoc tit.* Ubi ratio redditur, quia Decreti appositio, reservatio, executoris inhibitio, & lis mota afficiunt beneficium. *c. Tibi qui. de Rescript. in* 6. *De Concess Præbend. per tot. c.* 1. *c.* 2. *Ut lit. pend. in* 6. Alios autem modos, quibus beneficia afficiuntur, refert Gloss. in *d. §. Dies. in Vers. lis mota*. Item fit sub conditione, quando in rescripto conditio aliqua adjecta est: ut *in §. Sub conditione. hic*. Et est differentia intèr hunc, & alium casum, quia in hoc casu apposito irritante decreto, non impletis adhuc conditionibus, vacans beneficium per Ordinarium, aut per Executorem ad providendum de tali beneficio datum, liberè conferri poterit; quod secùs est in casu superiori, ut suprâ diximus. Rursùs sciendum est Quod si collatio fit à Pontifice motu proprio, plenissimè interpretatur; itaut ille, cui facta est concessio Ecclesiæ, alia beneficia retineat: si verò est facta concessio ad partis petitionem, tunc secùs. *§. Multùm. inf. hoc tit. Clemen. Gratiæ. de Rescript. c. Gratia. de Rescript in* 6. *c. Si motu. de Præbend. in* 6. Similiter si motu proprio fit provisio, & plures vacent præbendæ, de pinguiori intelligitur facta collatio. Si verò fiat ad petitionem partis, tunc de minori intelligatur: & si in primo casu beneficia sunt æqualia, eligit ille cui gratia est concessa; secùs autem est in secundo casu. *§. Item. cum seq: inf. hoc. tit. c. Supèr eo.* 2. *de Test.* notatur in *c. Sedes. de Rescript. c. In obscuris. de Re judicatâ in* 6. Gratia autem dicitur fieri motu proprio, quando hoc expressè cautum fuerit. *§. Motu autem. inf. hic. d. c. Si motu*. Quod si collatio fiat à Legato, vel Ordinario, tunc purè, & simplicitèr fieri debet

bet ſine ullâ diminutione. *c. Dilectus. 1. c. Majoribus. ext. de Præbend.*

Quo ad Tertium: Tres poſſunt referri perſonæ, quæ Beneficiá conferunt. Summus Pontifex, Legatus, & Ordinarius. Ordinarius Collator eſt ille, quem conſuetudo approbavit, aut Juris authoritas deſignavit, ut Epiſcopus. *§. 1. hoc tit. c. Omnes Baſilicæ.* cum ibi alleg. 16. *q.* 3. Etenim interdùm Epiſcopus, interdùm Capitulum ſeparatim conferunt; nonnunquàm Capitulum, & Epiſcopus ſimùl; & hoc caſu nec Epiſcopus ſine Capitulo, nec Capitulum ſine Epiſcopo poteſt conferre. *§. Quam conferendi. hoc noſtro tit. c. Un. Ne Sed. Vac. aliq. innovetur.* Niſi fortè alter impediretur, vel per ſuſpenſionem, vel per majorem excommunicationem, vel propter mortem. *d. §. Quam conferendi. c. In apib. §. in quibus. 7. q. 1. & 23. q. 2. in princ.*

Quo ad perſonam Legati: Illud ſciendum eſt: Quod tres ſunt ſpecies Legatorum. Legati miſſi, & ſunt illi, qui ad certum negotium, vel Provinciam deſignantur, & Apoſtolici Nuncii dicuntur. Alii ſunt nati, qui ſimul atque promoti ſunt ad aliquam Eccleſiam, ipſo Jure ſunt Legati Papæ in ſuâ Provinciâ; ut Epiſcopus Cantuarienſis. *c. 1. de Off. Legati.* Alii ſunt Legati de Latere, & hi ſecundum communem opinionem dicuntur Legati Cardinales, de quibus vide Gloſs. *in d. c. 1. de Offic. Leg. & in c. Excommunicatis. in verb. commiſſa. eod. de Offic. Leg.*

Modò Legati miſſi, vel nati non conferunt, niſi ſibi ſpecialitèr hoc concedatur. Legati autem de Latere conferunt. *§. Ex legationis. in hoc tit.* etiam Patrono invito. *cap. Dilectus. de Offic. Legat.* Verùm quomodo hoc procedat? vide Gloſs. *ibi in conceſſione.* Id tamen certum eſt, quod non poſſunt eodem tempore plures facere reſervationes. *c. Præſenti. de Offic. Leg. in* 6. Verùm materia reſervationum per Concil. Trid. eſt correcta *c.* 19. *ſeſſ.* 24. Illud etiam eſt, in collatione factâ tàm ab Ordinario, quàm à Legato obſervandum, ut nullum Jus acquiratur, niſi ille, cui facta eſt conceſſio, conſentiat; quod ut facere poſſit, terminus aſſignatur, intrâ quem Collatores mutare ſententiam non poſſunt. *§. Illud. cum ſeq. hîc. c. Si tibi. de Præb. in* 6.

Nota tamen quod termino elapſo, re adhuc integrâ, is, cui gratia eſt facta, poteſt conſentire, qui ſi priùs expreſsè diſſenſerit, rursùs poterit acconſentire, ſi Conferens maneat in eâdem voluntate, ut notatur in *d. c. Si tibi. in fin. de Præbend. in* 6.

Tertia perſona, quæ poteſt Beneficium conferre, eſt Pontifex, qui quidem confert, quotieſcunque reſcribendo mandat, ut de Beneficio, vel Præbenda alicui provideatur. *c. Mandatum. cum duob. ſeq. de Reſcriptis.* Licèt reſcriptum largo modo dicatur, quicquid à Papâ reſcribitur ad conſultationem, relationem, ſeu intimationem alterius, vel etiam dum indulget alicui. Et adde, quod quotieſcunque de Mandato Apoſtolico providetur, non ſolet proviſio extendi ad beneficia curata, niſi id fuerit etiam expreſsum. *§. Ex noſtra. inf. hoc tit. cap. Cum in illis. de Præbend. in* 6. Item mandatum faciens mentionem de collatione non poteſt trahi ad præſentationem, vel inſtitutionem; itaut ſi alicui de Beneficio, quod ad alicujus collationem ſpectat, provideri mandatur, hoc caſu, de eo, quod ad ejuſdem præſentationem, vel inſtitutionem pertinet provideri minimè poterit. *§. Idem obtineri. hic. d. c. Cum in illis. §. Cum autem.* Et nota, differentiam intèr collationem, & inſtitutionem; nam collatio propriè dicitur, quando beneficium eſt liberum, & in merâ diſpoſitione Epiſcopi; itaut diſponat de illo beneficio Jure ſuo ordinario, abſque aliquâ præſentatione. Sed quando beneficium non eſt liberum, ſed eſt in Jure Patronatus alicujus, quia Patronus præſentat, & ad præſentationem Patroni Epiſcopus inſtituit, illa propriè dicitur inſtitutio. Gloſs. *in Rubr. de Inſtit. in* 6. Item ſi in litteris facta ſit mentio de beneficiis obtinendis, illæ litteræ non habent locum in Penſione. *§. Et ſi quibus. hic.* Sed in hoc plura apud Garziam. *de Benef. part.* 5. Ubi tractat de his, ad quos ſpectat diſpoſitio, ſeu Beneficii collatio, atque de Regularum Cancellariæ reſervationibus tractatur, in quibus non inſiſto, cum hæc ſit ampliſſima materia, de quâ Gonzalez, & Lotterius ſcripſerunt grandia Volumina. Sed illud tantùm ſubnectam, quod in Regula Menſium, Ordinariis quatuor tantummodò menſes reſervantur,

ſcili-

ſcilicèt *Martius*, *Junius*, *September*, *& December*, niſi eis gratiam alternativæ Summus Pontifex fecerit, quâ altero quoque menſe conferent, ita tamen ut *Januarius* Papæ contingat, & de hâc alternativâ ſupponitur ſequenda pars Regulæ prædictæ, & in utrâque parte plura dicit Garz. *ubi ſupr.* Gonzal. & Lotter. ad quos in litigiis eſt recurrendum.

Quo ad Quartum: Majores Eccleſiæ vacantes, & vacaturæ à Summo Pontifice conferuntur, quæ facultas aliis eſt interdicta. *c. 2. de Præbend. lib.* 6. Et quotieſcunque Summus Pontifex alicui Præbendam vacaturam conceſſerit, ſi is, cum vacaverit, eam non petierit ob negligentiam aliquam, in eâdem Eccleſiâ petere non poterit, niſi fuiſſet in Canonicum electus. *c. Si Clericus. Verſ. verum. de Præbend. in* 6. *c. Commiſſa. de Elect. in* 6. Ordinarius tamèn ponit omnia Beneficia Curata ad concurſum ex *Concil Trid. ſeſſ.* 24. *de Reform. c.* 18. Quod ſi in genere fuiſſet facta conceſſio poteſt primum, vel ſecundum Beneficium petere; non tamen quis poſſet præcisè illud, quod eſt conceſſum petere, vel acceptare, ſi non vacaret. *c.* 2. *de Præbend. c. Ne captandæ. de Conceſſ. Præb. in* 6. Alias autem vacantes Eccleſias, & omnes Baſilicas ipſius Territorii conferre poteſt Epiſcopus, dummodò vacantes conferat, non vacaturas. *d. c.* 2. *de Conceſſ. Præb.* Legatus autem de Latere confert Eccleſias vacantes, & vacaturas, dummodò intèr Provinciam, in quâ eſt Legatus, vacat: ideſt reſervat jus conferendi, non autem abſolutè vacaturas confert. *c. Deliberatione. de Offic. Leg. in* 6. *§.* 1.

Quo ad Quintum. Collatio Beneficiorum regularitèr facienda eſt intrâ ſex menſes, quod tempus currit à die notitiæ, dummodò nullum impedimentum currat. *d. c.* 2. *de Conc. Præbend.* & ibi Abb. *& c. Quia diverſitatem. eod. c. Litteras. de Supplend. negl. Prælat. §. tempus. hoc tit.*

Quo ad Poſtremum: In tractatu de collatione à Summo Pontifice facienda hæc obſervantur.

Primum: Ut qui habet expectativam, non poſſit certum beneficium, antequàm vacet, expectare, ſeu acceptare, ſed illud, quod vacaverit. *§. Vel ſecunda vice. d. c. Ne captandæ.* Deindè ut præferatur ille, qui

eſt

eſt inſtitutus à Pontifice, ſi fortè evenerit, ut eodem tempore ſit beneficium ab ordinario collatum, niſi fortè quis eſſet in poſſeſſione. *arg. c. Per tuas. de Major. & Obed. c. Si à Sede. de Præb. in* 6. *§. Item. hoc tit.*

Tertiò illud in collatione Summi Pontificis ſervatur, ut reſcripti fines diligentèr obſerventur. Hinc eſt, ut ſi mandet Summus Pontifex, ut provideatur alicui de Beneficio certi valoris, valor ille non exceditur. *§. Sunt. hîc. c. Cui de non Sacerdotali. de Præb. in* 6. Hinc eſt etiam quod ſi alicui eſt providendum de Beneficio valoris viginti aureorum, non poteſt penſio aſſignari ejuſdem quantitatis, ut ſupra dixi. *arg. c. Illud.* 16. *q.* 6.

Servatur ulteriùs, ut factâ collatione à Pontifice de Beneficio, quod erat conferendum ab Epiſcopo, qui fuit negligens, undè per ejus negligentiam eſt quæſitum Jus conferendi Capitulo, non teneat collatio in præjudicium Capituli, niſi Pontifex derogare voluerit. *§. Eâdem ratione. juncto. §. Is quoque. hîc. c. Litteras. de Supplend. negl. Prœl. Clem. Si de Benef.* & ibi not. *de Præbend.* Non omittam, ſervari in collatione Pontificis, ut beneficia conferantur, cui ætas conferri patitur. *§. Interdum. hîc.* Hinc ſi Præbenda vacatura fuerit conceſſa alicui, qui non ſit Sacerdos, nec habeat ætatem habilem ad Sacerdotium, & Præbenda Sacerdotalis vacaverit, hæc ei non confertur. *cap. Ei cui. de Præb. in* 6. Inſupèr Reſcripta Pontificia interpretantur ex loco; nam ſi alicui concedatur Eccleſia Civitatis, tunc Cathedralis intelligitur exempta, quod ſecùs eſſet ſi in Provinciâ diceretur. *§. Ex loci. inf. hoc tit. c. Quia periculoſum. de Sent. Excommunicat. in* 6. Et de hoc alia ratio non redditur, quam illa, quod lex ita ſtatuit. *l. Proſpexit. ff. qui, & à quib. c. In cauſis. de Re Judic. §. Furtivæ. Verſ. non furtivam. Inſt. de Uſucap.* Accedat ſervari in proviſione Pontificis, ut ſcripturæ ordo ſervetur: Hinc ſi duobus à Papâ reſcribatur, ut alicui provideatur, & in utroque loco beneficium vacet, ad illum, qui priùs eſt nominatus, proviſio pertinet; eſt *tex. in §. Ex ordine in hoc tit.* Secùs modò eſſet ſi collatio unius Beneficii tantùm ad plures ſpectaret, quoniam videtur omnibus præceptum, ut provideant,

deant, & beneficium conferant. *§. Si vero. inf. hîc. c. Cum in illis. §. fin. de Præb. in* 6.

Adhuc servatur, ut cessante causâ propter quam fit collatio, cesset etiam rescripti virtus: Hinc si Papa mandet, ut Clerico Pauperi provideatur, & Clericus Beneficium obtinuerit, Provisio Pontificis cessat. *c. Si Pauper. de Præb. in* 6. Et hoc casu litteræ dicuntur in formâ pauperum; aliâs vocantur in formâ secundum Apostolum, quæ dicuntur litteræ justitiæ, vel quasi. *c. Cum secundum. de Præbend.* Addamus servari in collatione Pontificis, ut non expiret conferendi facultas, quando est sine expressione personarum concessio facta; secùs si est certa persona expressa; & re integrâ concedens moriatur. *§ Illud. hîc. c. Si cui. & c. Si Episcopus. de Præb. in* 6.

Postremò loco Apostolici rescripti est virtus, ut si alicui generalitèr committatur provisio, possit mandatarius alteri vices suas committere, quod secùs esset, si fuisset electa industria personæ, & nihil esset in rescripto dictum, ut possit eligens per alium providere. *§. Penult. in hoc tit. eod. c. Is cui. c. Fin. §. Cujus. de Off. deleg. in* 6.

Omnia supradicta de Collatione circâ Beneficia vacatura hodiè omninò recesserunt ab aulâ, quia Concil. Trident. *sess.* 24. *de Ref. cap.* 19. abolevit expectativas quascunque de Beneficiis vacaturis, quia ex eis jurgia infinita oriebantur. Nicolius *Lucubr. Canon. lib.* 3. *tit.* 8. *num.* 3. & Barbosa *in Collect. DD. ad d. cap.* 19.

Quod autem ad personam Legati de Latere, & Ordinarii collatoris requiritur, ut beneficia conferantur personis idoneis, intrâ tempus legitimum, & conferatur Beneficium sine ullâ diminutione. *§. fin. hîc*. Quod etiam suprâ dictum est.

TIT. XXVIII.

De Institutionibus, & Jure Patronatus.

CUm duo sint modi, quibus inferiora Beneficia conferuntur, *Collatio, & Institutio*, & suprâ tractatum sit de *Collatione*, nunc agendum de alio modo venit, nempè de *Institutione*: quæ tunc propriè locum habet, quando conferuntur Ecclesiæ, in quibus aliquis jus habet. Et pro tituli expeditione videbimus:

1 *Quid*

1 *Quid ſit Inſtitutio?*
2 *Quid ſit Jus Patronatus?*
3 *Qui poſſint Jus Patronatus habere?*
4 *Quomodo Jus Patronatus conſtituatur?*
5 *Quomodo Jus Patronatus Laicorum alteri acquiri poſſit?*
6 *Quomodo Jus Patronatus conferatur?*
7 *Quomodo amittatur?*

Quo ad Primum. Inſtitutionis nomen æquivocum eſt, ut *in Gloſ. prima. hîc*: Sed in caſu noſtro ſignificat collationem neceſſariam, quæ fit ab Epiſcopis in præſentationibus ab inferioribus factis, per quam collationem approbatur factum illorum: ut not. *in c. Poſt electionem. de Conceſſ. Præb. in* 6. Et ſimilis eſt collationi, quia qui confert, ſeipſum non poteſt inſtituere, itâ nec is, qui ſe præſentat. *§. Sunt autem. hoc tit. c. Didicimus.* 24. *q.* 1. Item ſicut non conferuntur Eccleſiæ vacaturæ, item nec Jus Patronatus. *§. Item. hîc. c. Conſtitutus. & c. fin. de Conc. Præb.* Differunt verò Collatio, & Inſtitutio, quia Capitulum, quod non poteſt conferre beneficia, quorum Collatio ad Epiſcopum pertinet, poteſt Sede vacante inſtituere, præſentatos. *§. Diſſimiles. h. t. c. Illa. extr. de Sede Vacante.* Inſuper Collatio ad ordinarios, & Eccleſiaſticos pertinet, Præſentatio verò, & Jus Patronatus etiam ad Laicos *c.* 2. *&* 3. *de Jure Patronat.*

Quo ad Secundum. Jus Patronatus terminus eſt etiam Juris Civilis, & Juris Canonici. Secundum Jus Civile ſignificat Jus, quod habet quis in perſonam manumiſſam. *tot. tit. de Jure Patron.* Secundum Jus Canonicum eſt Jus præſentandi Clericum ad Eccleſiam vacantem, ex gratiâ conceſſum ei, qui conſentiente Epiſcopo, vel fundavit, vel conſtruxit, vel dotavit Eccleſiam. *§.* 1. *cum ſeq. h. t. c. Filiis. c. Piæ mentis.* 16. *q.* 7. Sunt qui deſcribunt Jus Patronatus dicentes: *Ut ſit Jus honorificum, oneroſum, & utile competens alicui in Eccleſiâ, pro eo quod Diœceſani conſenſu Eccleſiam fundavit, conſtruxit, & dotavit, vel ipſe, à quo cauſam habuit ſolus, vel alio concurrente.* Ita Toloſ. *in tractat. de Jure Patron. c.* 4. *lib.* 17. *n.* 1. Et dicitur Eccleſiaſticum, quia ſpirituali eſt annexum. *c. Quando. ext. de Judic.* Et hinc eſt quod de per ſe non poteſt vendi. *c. Ex litteris. c. Cum ſecundum. eod. §. Sed ſi quis h. t.*

Sed benè transit cum universitate bonorum. *dictis Jurib.* & notatur *in d. c. Cum secundum.*

Quo ad Tertium. Hîc regula constituenda est generalis, posse Jus Patronatus à quocunque sivè Clerico, sivè Laico haberi, nisi fortè speciali ratione quis prohibeatur, ut sunt, qui propter delictum damnati fuerunt, veluti propter crimen hæresis, aut aliud simile delictum. *c. In quibusdam. §. fin. ext. de Hæret. c. Si quis deinceps. c. Quisquis.* 17. *q.* 10. Isti enim in Ecclesiâ Jus aliquod habere non possunt. *d. c. Didicimus.* Neque quod ad hoc distinguitur inter masculos, & fœminas; eo quod indistinctè, & masculi, & fœminæ hoc Jus habere possunt, quod sæpè evenit, ut quando fœminæ hæredes existunt, quoniam tunc cum universitate bonorum habent etiam Jus præsentandi, quod ad defunctum pertinebat. Abb. *in Rubric. & in c.* 1. *de Jur. Patron.*

Quo ad Quartum. Tria potissimûm existunt, quæ Jus Patronatus constituunt, Ædificatio, Dos, & Fundatio. *d. c. Piæ mentis. c. Filiis.* 16. *q.* 7. Probatur in *c. Nemo. in Concil. Trid. sess.* 14. *de Reformat.* & est *tex. in §. Constituitur. hoc tit.* Etenim si quis, consentiente Episcopo loci, ac servatis servandis, Ecclesiam construxerit, Jus Patronatus acquirit. *c. Nobis. de Jur. Patronat.* similiter si quis Ecclesiam non construxerit, vel ædificaverit, sed Ecclesiæ jam ædificatæ redditus assignaverit de Patrimonio proprio, adhoc ut possint in Ecclesiâ divina, quotidianis temporibus, celebrari officia, acquirit quasi in remunerationem Jus Patronatus. *c. Nemo. de Consecrat. d.* 1. *c. Ad audientiam. de Eccl. repar. vel ædific.* Vel tandem, qui fundum tradiderit his, qui Ecclesiam ædificare volunt, ad hoc ut ibidem Ecclesia constituatur, Jus Patronatus similiter acquirit, *ut ibid.* dicitur.

Quo ad Quintum. Duobus modis Jus Patronatus postquam est apud Laicos in alios transfertur: Vel titulo universali, vel titulo singulari. Si titulo particulari debet gratis transferri, quo casu requiritur assensus Episcopi, nisi in locum religiosum transferatur, vel ei, qui Compatronus est. *c. Ex insinuatione.* & Gloss. *ibid. ext. de Jur. Patron. c. Unic. de Jure Patron. in* 6. Vel transfertur titulo universali, quo in

caſu non gratis transferri poteſt ; ſed tunc non conſideratur de per ſe, ſed veluti quoddam in univerſitate comprehenſum. *c. Ex litteris. de Jur. Patron.* Rursùs acquiritur Jus Patronatus inter vivos, & per actum inter mortuos. Per actum inter vivos veluti donatione, ceſſione gratis factâ, aut ſimili modo. Per actum inter mortuos, veluti ex ſucceſſione ab inteſtato, vel ex Teſtamento, quando quis ſuccedit ei, qui Jus Patronatus habet. *cap. 1. ext. eod. de Jur. Patron.* Goffred *in tit. de Jur. Patron. n. 7.* Ubi etiam dicit, quod mutatur cum alio ſpirituali. *c. Nemini. 16. q. 7.* Unum tamen moneo, quod Jus Patronatus tranſit in filios, ſi ſunt hæredes, alioquin in hæredem inſtitutum. Abb. *in c. 1. n. 2. ext. de Jur. Patron.*

Quo ad Sextum. Vacante Eccleſiâ illud in primis obſervatur, ut de Œconomo provideatur. *c. Charitatem. 12. q. 2.* deindè ut omnes, qui jus habent præſentandi, vel habere credunt (etenim & iſtorum præſentatio rata eſt. *c. 9. ſeſſ. 25. de Reform. in Concil. Trid. ʃ. Interdum. hîc.*) præſentent ; & ſi fortè inter ſe diſſentiant, ille præfertur, qui à majori parte eſt præſentatus. *ʃ. Et ſi fortè. inf. eod. c. Si fortè diſt. 63. & c. Quoniam. ead.* Prætereâ præſentatio fit Epiſcopo, quia ſi alteri facta eſſet, nulla foret. *c. 13. ſeſſ. 14. de Reform. in Concil. Trid. & ſeſſ. 24. c. 28.* Qui quidem Epiſcopus tenetur præſentatum idoneum admittere, & inſtituere. ut in *d. c. 9.* & notat. *in c. Quamvis. de Reſcript. lib. 6.* Et ſi fortè contingat, ut patroni inter ſe non conſentiant, poteſt Epiſcopus Patronos ad concordiam revocare interdicendo divina. Tempus verò præſentandi eſt quadrimeſtre reſpectu Laicorum, vel ſemeſtre reſpectu Clericorum. *cap. Unic. eod. in 6. ʃ. Sunt tamen. hoc tit.* Accedat, neceſſarium eſſe, ut præſentent idoneos, alioquin præſentatio nulla diceretur. *c. Cum dilectus.* & ibi notat. *de Jur. Patron.* Illud tamen verum eſt in Laico, ut poſſit unum, deindè alterum præſentare. *d. ʃ. Sunt tamen.* Sed hoc caſu Epiſcopus eligit pro Arbitrio. Goffr. *in Rubr. de Jur. Patron. num. 4.*

Quo ad Poſtremum. Quatuor potiſſimùm modis Jus Patronatus amittitur. Deſtructione Eccleſiæ; veluti ſi Eccleſia igne, vel terremotu corruerit.

Ceſ-

Cessione, veluti si quis habens Jus Patronatus ipsi Ecclesiæ hoc Jus cesserit. *c. Unic. de Jure Patr. in* 6. Constitutione Collegii, veluti si, Patrono consentiente, sine reservatione Juris Patronatus, Ecclesia ipsa collegiata efficiatur. *d. c. Nobis. de Jur. Patr.* Ac tandem amittitur Jus Patronatus propter delictum, veluti si Patronus hæreticus evaserit, Rectorem Ecclesiæ interfecerit, ac simile delictum perpetraverit. *c. Si quis deinceps. & c. Quisquis.* 17. *q.* 14. & isti quatuor modi traduntur, *in* §. *Pen. & ult. hoc tit.*

TIT. XXIX.

De Clericis non residentibus.

QUoniam factâ provisione, vel per Collationem, vel per institutionem, tenentur Clerici residere in Ecclesiis, ad quas assumuntur, ob id iste titulus subjicitur, in quo videbimus:

1 *Quid residere significet?*
2 *Quando Clerici non residentes excusentur?*
3 *Quando non residentes puniantur?*

Quo ad Primum. Residere nihil aliud significat, quàm in loco permanere, in quo quis Ecclesiam obtinuit, itaut Ecclesiæ deservire possit: Et è contrâ non residere est propriam deserere Ecclesiam, aliôquin vagari. Glos. *in c. Nonnulli. ext. de Cleric. non resident.*

Quo ad Secundum. Illud primò loco sciendum est, quod quotiescunque quis beneficium obtinet, debet personalem residentiam præstare. *c.* 2. *sess.* 6. *in Concilio Trident. de Reform.* Quod si electus fuerit, qui non potest residere, & electus privatur beneficio, & eligentes puniuntur. *c. Quia nonnulli. c. Relatum. & toto tit. extr. de Cleric. non resident.* §. 1. *hoc tit.* Modò si quis Romanæ Curiæ seu Pontifici deserviverit, seu proprio Episcopo, etiamsi non resideat, excusatur. §. *Justè. hoc tit. c. Dilectus. eod.* & per Abb. *in c. Olim de V. S. c. De cætero. eod. tit.* Insuper excusatur ille, qui causam Ecclesiæ in alio loco defendit. *c. Ex parte.* 2. *eod.* Quemadmodùm & ille, qui abest studiorum causâ, quo casu quinquennium conceditur. *c. Fin. de Magistr. in Concil. Trid. sess.* 5. *c.* 1. *de Reform.* Abb. *in c. Tuæ, & in c. Licet. ext. eod.* Excusantur & illi qui inimicitiâ, vel infirmi-

tate

tate residere non potuerint. *c. Relatum. c. Inter. ext. eod.* Causas autem obiter enumerat *Conc. Trid. sess. 23. c. 1. de Reform.* his verbis: *Nam cum Christiana charitas, Urgens necessitas, debita obedientia, atque evidens Ecclesiæ, vel Reipublicæ utilitas aliquos nonnumquàm abesse postulent, & exigant, &c.*

Quo ad Postremum. Qui non resident, & non sunt excusati ex causâ legitimâ, puniuntur, itaut si per sex menses à propriâ Ecclesiâ absfuerint, fructuum portio adimatur eis, quæ erit quarta pars, & si creverit contumacia per alios sex menses, alia quarta fructuum priventur. *d. c. 1. sess. 6. de Reform. in Concil. Trident.* Quinimmò si quis habet dignitates in Cathedralibus Ecclesiis, & ultrâ tres menses alibi sinè indultu moratur, dimidia fructuum portione privatur, & si creverit contumacia, tunc omnes fructus auferuntur. *sess. 24. cap. 12. de Reform. in Concil. Trid.* Immò semestre tempus videtur coarctatum usque ad tres menses ad summum. *c. 1. de Reform. sess. 23. in Concil. Trid.* Accedat quod illi, qui proprias Ecclesias deserunt, licentiâ non obtentâ, privantur quotidianis distributionibus. *c. 3. de Reform. sess. 22.* & peccatum committunt. *c. 1. sess. 23.* Ac tandem si gravis contumacia efficitur, deponuntur, & beneficio privantur, ut in Bulla Pii Quarti *de Residentiâ Prælat. & c. Qualiter. & c. Inter. ibiq. not. ext. de Cleric. non resident.* Et de hâc materiâ vide per Navar. *in Manuali. c. 21. num. 121.*

TIT. XXX.

De Regularibus, & Monachis.

Quoniam inter Ecclesiasticas personas Monachi, & Regulares existunt, ob id nunc de hâc materiâ differitur: Et pro tituli expeditione videbimus:

1 *Quis Monachus dicatur?*
2 *Quis Regularis?*
3 *In quibus differant?*
4 *Qui possint ordinari in Monachos, seu Regulares?*
5 *Quot modis quis fiat vel Regularis, vel Monachus?*
6 *Quæ requirantur, ut quis Monachus fiat?*
7 *Ad quæ teneantur Monasterium ingressi, & quomodò vivere debeant?*

Quo ad Primum. Monachi, qui ab unitate, vel solitudine dicun-

dicuntur . *c. Monachum* . 20. *q.*1. *c. Si cupis*. *& c. Placuit*. 16. *q.* 1. illi propriè dici debent, qui virtute regulæ ſolitariæ in Monaſterio permanent, nec ſe Prædicationibus immiſcent, ut ſunt illi, qui ſunt Ordinis S. Benedicti, & qui habent bona in communi. *c. Monachus*. *c. Justa* . 16. *q.* 1. Nec iſti propriè Fratres appellantur, ſed Religioſi, licèt vocabulo latè ſumpto, quicumque tria vota emittit, hoc nomine ſignificetur. *Clem. Exivi. de Verbor. Signif. Clem. Unic. de Exceſs. Prælator. c. Nimis prava* . *c. Nimis iniqua*. *extr. de Exceſſ. Prælat.*

Quo ad Secundum. Regulares omnes illi appellantur, qui Regulam aliquam, & tria ſubſtantialia vota, *Paupertatem* ſcilicèt, *Caſtitatem*, & *Obedientiam* in aliquâ Religione approbatâ profitentur. *cap. Ad Monaſterium* . *de Stat. Religioſ.* Iſti enim Regulares habent certum modum Religiosè vivendi, & in hoc differunt à Monachis, qui ſtrictiori vivunt Regulâ. Vide Gloſ. *in Rubr. hoc tit.* & ſecundum Goffred. *in Summâ hujus tit.* Regulares itaque ſunt, qui ad vivendum regulariter, ideſt ſub aliquâ certâ Regulâ, & ordine ſe adſtringunt. Undè ex hoc appa-ret, appellatione Regularium, etiam Monachos contineri. *ut hîc in princ.*

Quo ad Tertium. Differunt in hoc Monachi à Regularibus, quia Monachis, ut dixi, vita magis reſtricta videtur injuncta. *§. Fugitivos. cum ſeq. h. t. c. Quod Dei timorem. De Stat. Monach.* Verùm his temporibus iſta nomina confunduntur. Hinc ſæpè ſæpiùs Monachi Regularium nomine deſignantur. *c.* 12. *ſeſſ.* 23. *de Reform. in Concil. Trid. c. Ex parte. ext. Ne Cleric. vel Monach. c. Præſens*. 20. *q.* 3.

Quo ad Quartum. Regula eſt Generalis, quod omnes poſſunt eſſe Monachi, niſi ſpeciali ratione quis prohibeatur. Prohibetur verò

Primò, qui non habet ætatem legitimam. *§. Quod ſi impuberes in hoc tit. c.* 1. *&* 2. *& c. Ad noſtram. ext. eodem de Regular.*

Secundò prohibentur Servi. *c. Si ſervus. d.* 54. Attamen ſi per triennium in Monaſterio permanſerit, efficitur liber. *§. Quemadmodum. inf. eod.* Quod ſi extrâ clauſtrum ſit aſſumptus ad Clericatum, annus ſufficit, ut notatur *in d. c. Si ſervus. verſ. debent.* Ratio diverſitatis eſt, quia Clerici ſunt in publico, Monachi verò latent.

Ter-

Tertiò: Debitis gravatus.

Quartò: Conjuncti matrimonio, reclamante Conjuge. *ext. de Converſ. Conjug. c. Conjugatus*. Videlicèt poſt conſummatum Matrimonium, alter conjugum invicto altero non poteſt Monaſterium ingredi, juxtâ tex. *in c. Ex publico. de Converſ. conjug.* Quem videas.

Quintò: Epiſcopus ſine Papæ licentiâ. Abb. *in c. Licet. num. 6. extr. eod.*

Sextò: Prohibentur furioſi, & mentecapti. *c. Sicut tenor. ext. eod.* Ac tandem qui ſpontè non ingrediuntur Monaſterium, non admittuntur. *c. Si quis. ext. eod. ſ. Monachi in fin. hîc*. Et circâ hoc vide, quæ ſtatuit Concilium Tridentinum. *ſeſſ. 25. c. 17. & 18. tit. de Regul. & Monial.*

Quo ad Quintum: Tribus modis efficiuntur homines Regulares, vel Monachi: *Aut* ex paternâ devotione; *Aut* ex propriâ Profeſſione, *Aut* ex voti emiſſione.

Ex Paternâ devotione, quando Pater filios impuberes Monaſterio offert, quo caſu ſi ingreſſus agens annum decimum ſextum ingreſſum ratum habuit, exire ampliùs non poteſt. *c. Cum virum. c. Significatum. ext. eod.* In *ſ. Monachi* dicitur, quod in Anno quintòdecimo poteſt approbare ingreſſum, quod non eſt verum, per diſpoſitionem Concilii Tridentini *ſeſſ. 25. cap. 15. in tit. de Regul. & Monial.* ubi nemo poteſt profiteri ante annum decimum ſextum; itaut Profeſſio anteâ facta nullum pariat effectum: unde tolluntur notata *in c. Illud. extr. eod.* Ubi vide.

Propriâ Profeſſione quis Monachus fit, quando ſpontè Monaſterium ingreditur, vel poſt tempus probationis ratum habet. Abb. *in c. ad Apoſtolicam. ext. eod. ſ. Propria. hîc*. Ubi poteſt quis & tacitè, & expreſsè Monachus fieri: Primo modo approbando habitum receptum, ut ex nimiâ morâ in Monaſterio, vel ex morâ per annum, vel per evidentia ſigna, vel per aſſumptionem habitus profeſſorum. *c. Vidua. 27. q. 1. c. Vidua. ext. eod. c. Quod interrogati. 27. diſt. ſ. Tacitè. hîc*. Secundò expreſsè profitendo, ut ſi quis poſt annum probationis habitum ſuſcipiens Monachalem regulis Monaſterii ſe obſtringere velle profiteatur. *d. ſ. Propria. hoc tit.*

Tertiò tandem quis Monachus efficitur, quando quis deliberatè, & ſpontè Deo promittit, ſe velle religionem ali-

quam ingredi. *c.* 1. *de Vot. in* 6. *c. Per tuas. de Vot. & Vot. redempt.* §. *Is quoque. hîc.* Et hoc adeô verum est, ut etiam si Prælaturam fuerit consequutus, illam teneatur omittere, & Domino promissa reddere compellendus est. *d.* §. *Is quoque.* Est autem Votum simplex, vel solemne. Simplex, quod non est aliquâ professione munitum. Solemne est, quod quis per Professionem tacitam, vel expressam comprobavit. §. *Est autem. hoc tit. d. c. Unic. de Vot. in* 6. Et nota, quod per votum solemne derogatur simplici. §. *Illud quoque. hoc eod. tit.*

Quo ad Sextum: Requiruntur

Primò: Legitima ætas. *c.* 1. *extr. eod.* §. *Is igitur. hoc tit.*

Secundò: Ut Professio ei fiat, qui potest in Religionem personas recipere. §. *Si tamen. hîc.*

Tertiò: Ut Religio sit approbata. §. *Novissimè. hîc.* Regulæ autem approbatæ sunt Quatuor *Basilii*, *Benedicti*, *Augustini*, & *Francisci*; sub quibus omnes Religiosi militant, exceptis *Carthusiensibus*, qui suas ordinationes pro Regulâ habent. Nunc tamen aliæ plures Regulæ per Sedem Apostolicam sunt approbatæ.

Quartò: Quod Prælatus requirat consilium Capituli, *c. Novit. ext. de His, quæ fiunt à Prælat.* Sed in hoc nonnulli tenent contrarium per *c. ad Apostolicam. ext. eod.* Tu vide Gloss. *in d.* §. *Si tamen. in verb. Abbate.*

Quintò: Quod vota emittantur, de quibus suprâ.

Sextò: ut Persona sit habilis. §. *Quemadmodum. inf. eod.* Et quomodo quis dicatur inhabilis dictum est suprâ in quarto capite.

Septimò: De voluntate ingredientis inquirendum est. *d.* §. *Monachi. eod. cap.* 17. *sess.* 25. *de Regul. in Concilio Tridentino.*

Quo ad Postremum: Ille, qui ingreditur, tenetur præcipuè vota emissa servare, & permanere in Monasterio. *c.* 1. *c. Ad nostram. ext. eod.* §. *Is igitur. hoc tit.* Et nihil proprii habere. §. *Sed nihil. inf. eod. Authent. Ingressi. Cod. de Episc. & Cler. c. Quia ingredientibus.* 10. *q.* 3. *c. Super. de Stat. Monach.* Et quoniam inter præcepta Monachorum præcipua est prohibitio aliquid donandi, tàm sibi ipsis, quàm exteris personis juxtâ Bullam Clementis Papæ VIII. de largitione munerum

nerum *de Anno* 1594. *Incipien. Religiosæ Congregationes &c.* cum ex eâ plurimæ difficultates sint à moralistis excitatæ, earum plenam resolutionem studiosus Lector videat in meis Discordiis Forensibus *De Regularibus Discord. III.* in quâ ostenditur, quid, quando, quomodò, & quibus? tàm Monachi, quàm Moniales possint absque peccato munera elargiri.

Hoc etiam est notandum, quod Regulares non debent Ecclesiis Parochialibus præesse. *§. Singuli. in fin. hoc tit.* Et istam generalitatem declara, ut per Abbat. Gloss. & alios *in c. 1. & c. Quod Dei timorem. de Stat. Monach.* Quod Regularibus interdum conceditur. *d. c. Quod Dei timorem*. Canonici verò Lateranenses habitâ dispensatione Apostolicâ obtinere possunt beneficia sæcularia sivè Curata, sivè Simplicia; ut Ego probavi in dictis meis Discordiis Forensibus *De Regularibus Discord. XI.* per totam.

Institutionum Juris Canonici Libri Primi Finis.

INSTITUTIONUM JURIS CANONICI.

LIBER SECUNDUS.

TIT. I.

De Rerum divisione.

POstquam in titulis primi Libri actum est de Jure, quod personas respicit, nunc ad imitationem Institutionum Civilium, fit transitus ad jus illud, quod res ipsas considerat. Quare ad tituli declarationem videbimus:

1 *Quid nomen Rei præseferat?*

2 *Quæ sit Rerum divisio secundum subjectam materiam?*

Quo ad Primum. Rei appellatio generalis est, itaut omnia complectatur, quæ sunt in rerum natura, hinc cum instituitur tractatus aliquis, qui plura respicere debeat, rei verbum usurpatur. *l. 1. ff. de Reb. cred. l. Rei appellatione. ff. de Verb. signif.* In tantum ut nomen *Rei* prædicetur de rebus corporalibus, & incorporalibus, profanis, & Ecclesiasticis, de Hominibus, obligationibus, contractibus, & similibus. *l. Omnia. §. fin. ff. de Leg. 2. l. Nominis, & rei. ff. de Verb. Signific.*

Quo ad Secundum: Variæ sunt Rerum divisiones: sed quod ad materiam nostram attinet, Rerum Ecclesiasticarum præcipua divisio est; ut aliæ dicantur res *Spirituales*, aliæ *Temporales*, ut *hîc in princ.* Abb. *in c. Consulere. de Simon. & in c. Quanta. de Judic.*

Spirituales sunt, quæ spiritui deserviunt, & animæ causâ sunt introductæ, ut sunt Sacramenta Ecclesiæ, Altaria, & similia: & variis modis Res spirituales dicuntur: Vel si quid sit spiritualibus annexum, nam illud est spirituale; vel etiam spirituales dicuntur secundum essentiam; vel etiam ratione spiritualis potestatis, aut simili modo. Abb. *in d. c. Consulere.*

Temporales res illæ dicendæ sunt, quæ non tantum spiritus,

tus, quàm corporis gratiâ pro Ecclesiasticis ministeriis, sacrorumque Ministrorum usu, atque necessitate sunt comparatæ. Quemadmodum sunt Decimæ Ecclesiarum, Prædia, Domus, cæteraque bona, quæ nomine Ecclesiæ possidentur à personis Ecclesiasticis, ut *tot. tit. de Rebus Eccles. non alienan.*

Secunda divisio est, ut Spiritualium quædam Incorporales, quædam verò corporales existant. Quæ divisio etiam traditur de rebus profanis. *§. 1. Inst. de reb. corp. vel incorp.* Et equidem res Spirituales incorporales illæ sunt, quæ non percipiuntur Corporeo sensu, sed cognoscuntur, atque intelliguntur ope intellectus, ut sunt virtutes, & dona Dei, & alia hujusmodi. *c. 1. 1. q. 1.*

Corporales sunt illæ, quæ sensu corporeo percipiuntur, seu sub sensu cadunt, & tangibiles existunt, sicut etiam dictum est de rebus profanis *in §. 1. Inst. de reb. corp. & incorp.* Istæ verò res, quæ Spirituales, & corporales dicuntur, sunt vel Sacramenta, vel sanctæ, vel sacræ, vel religiosæ res: Et quomodo Sacramenta dicantur incorporalia, vide Glos. *hîc in verb. Sacramenta.*

TIT. II.

De Sacramentis.

VIsâ divisione Rerum, quæ superiùs est tradita, in quâ vidimus aliquas res esse, quæ corporales dicuntur, igitur de his tractatur, inter quas etiam Sacramenta enumerantur; dicturi de Incorporalibus alibi. Videbimus igitur in præsenti.

1. *Quid sit Sacramentum?*
2. *A quo sint Sacramenta instituta?*
3. *Quot Sacramenta existant?*
4. *Ex quibus Sacramenta consistant?*
5. *Qui possint Sacramenta administrare?*

Quo ad Primum. Sacramentum definitur *hîc in princ.* ut sit: *Invisibilis gratiæ visibilis forma, ita quod ejus similitudinem gerens, & causa existat.* Et nota quod hæc ultima verba non ponuntur *in c. Sacrificium. de Consecrat. d. 2.* Et hîc fuerunt apposita ad designandam differentiam inter Sacramenta Legis veteris, quæ significabant quidem gratiam, sed non conferebant. Et Sacramenta novæ Legis, quæ & significant, & conferunt, ut *in Conc. Trid. in Can. 2. & 6. & 7. sub tit. de*

Sa-

Sacramentis in genere seff. 7.

Quo ad Secundum. Sacramenta ſunt inventa ab ipſo CHRISTO Domino Noſtro, & licèt dicantur Eccleſiæ, hoc ideò procedit, quia per Eam ſanctificantur, & miniſtrantur, & ipſorum interventu videtur Eccleſia cum cœleſti Sponſo Matrimonii fœdere conjuncta. *§. illud. b. t.* In Conc. Trid. *in tit. de Sacram. in genere cap.* 1. *ſeſſ.* 7. Undè Eccleſia numero Sacramentorum nec addere, nec detrahere poteſt, cum ſint à Deo inſtituta; & hinc eſt, quod qui baptizat, abſolvit, cæteraque Sacramenta explet, Ipſe Dominus eſt; & Sacerdotes ſunt puri miniſtri. *§. Ergo. qui hoc tit. c. Baptiſmus. c. Aliud. c. Panis. de Conſecr. d.* 4. Quocircâ, tametſi miniſter malus exiſtat, Sacramenta non amittunt ſuam virtutem, quoniam miniſtri fœditate non commaculantur. *d. §. Ergò. c. Significaſti. c. Multi. & c. Dedit.* 1. *q.* 1. & per Abb. & alios *in c. Veſtra. de Cohab. cler. & mul.* Sed tamen adverte, quod quantum ſpectat ad receptionem Sacramentorum ab hæreticis, diſtinguendum eſt; an quis ſcienter recipiat? quo caſu non confertur gratia, an ignoranter? quo caſu confertur, ut per Innoc. & Abb. *in cap. Fraternitatis. de Hæreticis.* Sed de hoc eſt Reformatio Conc. Trid. *in tit. de Sacram. in genere ſeſſ.* 7. *cap.* 12. *& cap.* 4. *ead. ſeſſ. de Baptiſmo. & ſeſſ.* 14. *ſub Rubricâ de Miniſ. hujus Sacram. & abſol. can.* 6. Inſuper notandum eſt, quod in Miniſtro Sacra conficiente requiritur intentio Eccleſiæ concors, faciendique quod intendit facere Eccleſia. *Can.* 11. *de Sacrament. ſeſſ.* 7. *§. pen. inf. eod. c. Spiritus Sanctus. & c. Sic autem. cum ſeq.* 1. *q.* 1.

Quo ad Tertium. Septem ſunt Sacramenta Eccleſiæ: *Baptiſmus, Confirmatio, Eucbariſtia, Pœnitentia, Extrema Unctio, Ordo, & Matrimonium*; *cap.* 1. *de Sacram. ſeſſ.* 7. Et ex his quædam ſunt neceſſaria, quia ſine his homo ſalvus eſſe non poteſt, ut ſunt *Baptiſmus, Confirmatio, Eucbariſtia, Pœnitentia, Extrema Unctio*; ſed nota quod *Confirmatio, Eucbariſtia, Extrema Unctio* dicuntur neceſſaria, quia contemni non debent. *d. §. Sacramentorum*. & Gloſ. hìc *in Verb. prætermitti*. Quæ omnia ad particularem cujuſque profectum ſunt particulariter inſtituta. *§. Sacramentorum. boc tit.* Alia ſunt non neceſſaria, quæ poſſunt omit-

omitti, ut *Ordo*, & *Matrimonium*. Quædam ſunt neceſſaria ad ingreſſum, ut *Baptiſmus*, quædam ad progreſſum in Eccleſiâ, ut *Confirmatio*, *Eucbariſtia*, *Pœnitentia*, quædam ad egreſſum, ut *Extrema Unctio*. *§. Et rursùs. hîc. c. Præter hoc. §. Porrò. d. 32. c. Spiritu Sancto. de Conſecr. d. 5. c. Hiſque 26. q. 7. c. Qui recedunt. & c. De his. 26. q. 6. cap. Ab infirmis. 26. q. 7.*

Quo ad Quartum. Sacramenta ex duobus conſtant: *ex Elemento, & Verbis. §. Conſtat. inf. eod.* Verba ſunt, quæ viſibilis formæ efficaciam exprimunt. Elementum eſt, quicquid ſub viſibili materiâ inviſibilem gratiam deſignat, & continet, undè accedentibus verbis ad elementum fit Sacramentum. Et nota, quod non omnia verba, quæ in confectione Sacramenti proferuntur, dicuntur conſtituere Sacramentum, ſed ea, quæ ſunt formalia, ut putâ *Ego te baptizo in nomine Patris, &c. Hoc eſt enim Corpus meum, &c.* ita notatur *in c. Detrahe. 1. q. 1.* Item nota, quod dicitur per acceſſionem verborum ipſi elemento effici Sacramentum, quia hoc illum habet ſenſum, ut ſimul concurrat materia, & forma, Elementum, & Verba ſecundum omnes DD. Ideò Aqua in Baptiſmate non eſt Sacramentum, niſi adſint verba, quæ accedunt elemento tanquam forma, & in fine ultimæ ſyllabæ incipit, & deſinit eſſe Sacramentum, ſed tamen remanet res Sacra. Gloſ. *in c. 1. de Conſecr. d. 4. in Verb. Sacramentum.*

Quo ad Ultimum: Sacramenta ab his miniſtrantur, quibus ab Eccleſia eſt legitima attributa poteſtas, ut qui Ordines ad Sacramenta conficienda, & adminiſtranda receperunt, ut videbimus in ſequentibus titulis.

TIT. III.

De Baptiſmo.

POſtquàm actum eſt de Sacramentis in genere, nunc tractatur de ipſis in ſpecie: Et quia Baptiſmus eſt Sacramentum fundamentale omnium Sacramentorum, cum ſinè eo homo ſalvus eſſe non poſſit. *cap. Eveniet. c. fin. de Presbyt. non baptiz.* Ob id de ipſo nunc agitur, & videndum eſt:

1 *Quid ſit Baptiſmus?*
2 *Quot ejus ſpecies?*

3 *Qui baptizari possint?*
4 *Quae in eo necessaria?*
5 *Qui baptizent?*
6 *Quo in loco fiat?*
7 *Qui sint effectus Baptismi?*

Quo ad Primum: Baptismus hic in principio definitur, ut sit *Ablutio corporis exterior, quae adhibitâ certâ formâ verborum, interiorem animae ablutionem designat, & operatur.*

Quemadmodum enim olim Circumcisio in populo Dei, in fidei, justitiaeque signaculum instituta, ad significationem purgationis originalis, veterisque peccati Parvulis valebat; sic & Baptismus ad hominis innovationem valere cæpit, cujus vera doctrina in Ecclesiâ Romanâ reperitur, ut *de Baptis. sess. 7. can. 2. 6. & 8. in Concil. Trid.*

Quo ad secundum: Scriptum à quibusdam reperitur, varias esse Baptismi species; & si nominis corticem inspiciamus, inveniemus, illud esse æquivocum, & genericum, & ad omnem lotionem, ut ajunt, pertinere. Prima species diluvii appellata est, quo peccata sunt excisa. *c. 7. & 8. in lib. Genes.* Secunda species in transitu maris Rubri, in quo aqua, nubes, & ignis fuit. *cap. 11. ad Corinthios*. Tertia legalis, quâ immundi lavabantur, & itâ purificati in castra Domini redibant, ut *Ecclesi. c. 34.* Quarta Divi Joannis, non omninò spiritualis, sed tanquàm introductoria ad Pœnitentiam, ut *in c. 1. & 19. in Actib. Apostol.* Quinta Domini Nostri Jesu Christi spiritualis, simplex, & tota, de quâ specie nunc intelligimus. Sexta lacrymis constans, verè laboriosa, ut in *Psalmo* 6. Septima per Martyrium, & Sanguinem, quâ Dominus noster Baptizatus est. *ut c. 12. in Evang. Marci. & 12. in Evang. Lucae.*

Verùm breviùs tres species constituuntur *Sanguinis, Fluminis, & Flaminis. cap. Quod quidem. hoc tit. cap. Baptismi vicem. de Consecrat. d. 5. cap. Distrahe. c. Debitum. 1. q. 1. c. Apostolicam. de Presbyt. non baptiz. c. Baptismi vicem. de Consecr. d. 4.*

Sanguinis, quando quis, antè Baptismum aquæ, martyrium fert ob Dei nomen, ut fecit latro in Cruce, & Sancti fecere Innocentes. *d. c. Baptismi vicem. & c. Firmissimè. 15. q. 1.* Item Sancta Emerentiana, & alii plurimi, qui Baptismo Sanguinis fuerunt baptizati; de quo plura digna scitu scripsi in meis Decisioni-

bus *de Baptismo Decis.* 27.

Flaminis Baptismo quis mundatur, quando illum antè mortem enixè desiderat, & perfectè dolet de suis peccatis: vél justo errore credit, se fuisse baptizatum, ut dicit Tolosan. *lib. 2. in suo tractatu Syntagm. Jur. c.* 4. Et ego *de Bapt. D.* 26.

Fluminis est Baptismus suprâ delineatus: Sunt qui distinguunt Baptismum in duas species: In Baptismum *Fidei*, & *Cognitionis*, quando quis cognoscens virtutem hujus Sacramenti sanctissimi ad ipsum accedit: Et in Baptismum *fidei simpliciter*; & est Baptismus ille, qui per habitum fidei suscipitur. *c. Parvuli fideles. de Consecr. d.* 4. *§. Non tamen. hoc tit.*

Quo ad Tertium: Regula est constituenda, omnes posse baptizari, cujuscunque sint ordinis, aut sexus, aut qualitatis, itaut nec muti, nec cæci, nec surdi, nec ægrotantes, aut parvuli excludantur. *d. §. Non tamen. cum seq. De Consecr. d.* 4. *c. Quæris*. Nec refert, quod non possint respondere, dummodo eorum nomine alii profiteantur, atque respondeant. Quinimmò & dormiens, & amens baptizatur, dummodò anteâ propositum habuerint suscipiendi baptismum. *§. De dormientibus. hîc. d. c. Quæris. c. Majores. §. fin. eod.* Accedat, quod & ille baptizatur, qui omninò lubens non sit, dummodò absolutè non cogatur. *§. Sed & si quis. h. t.* Qui postquàm est baptizatus, cogitur permanere in fide. *d. c. Majores*. Non omittam etiam, non natum adhuc posse baptismum suscipere, si fortè dum nascitur in periculo mortis existit. *c. Baptizari. de Consecr. dist.* 5. Id tamen est animadvertendum, quod non est ille baptizandus, quem credimus firmiter fuisse baptizatum. *§. De eo. h. t.* Quemadmodùm è contrâ quem baptizatum non credimus, ille baptizatur. *§. Illud. h. t. c. Cum itaq. c. Si nulla. & c. fin. de Presbyt. non baptiz.* Undè colligitur quod semel baptizatus, ampliùs non est rebaptizandus; & si quis scientèr iterùm ad baptismum rediret, puniretur. *§. Quod si quis sciens. h. t. c. Qui bis. de Consecr. d.* 4. Et in Conc. Trident. *de non rebaptizand. parvulis sess.* 7. *in tit. de Baptism. c.* 13. Itaut etiam qui hoc ignoranter fecit, non possit nisi ex maximâ necessitate ordinari. *d. §. Quod si quis sciens. d. c.* 13. Quod durum videtur, cum ignorantia debe-

deberet excuſari, & hic eſt unus caſus, in quo alicui infertur præjudicium ſine ſuâ culpâ. arg. 1. *q.* 5. *c.* 1. *l. Proſpexit. ff. Qui, & à quibus.* Et in hoc videndus eſt Abbas *in c. Ex litteris. de Apoſtat.* Et è contrâ qui bis eandem perſonam baptizaret, eſſet deponendus. *c. Illis quoq. h. t. c. fin. eod.* Abb. *ubi ſuprà.*

Quo ad Quartum. In Baptiſmo hæc neceſſaria ſunt Aqua, quæ naturalis eſſe debet, ſimplex, & pura. *c.* 2. *de Baptiſmo. ſeſſ.* 7. Verba ſecundum formam traditam, quæ ſunt *Ego te Baptizo in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Quæ in tantùm ſunt de forma, ut ſi dicatur Ego te Baptizo in Nomine Genitoris, Geniti, & Procedentis ab Utroque. Item ſi dicatur in Nomine Jeſu Chriſti, vel in Nomine Trinitatis, non ſit Baptiſmus: latè per Card. Anſelmum in ſuis *Inſtit. Theolog. lib.* 2. *c.* 11. Plura de forma Baptiſmi, ſcitu digna ego diſſerui in meis Deciſionibus *De Baptiſmo Deciſ.* 30. ibi videnda. Miniſter eſt, qui eadem verba juxtâ intentionem profert. Qui autem ſint Miniſtri? infrâ videbimus. Adſunt quæ adhibentur in Baptiſmo potiùs ad decorem, quàm ad eſſentiam. *§. Pen. h. t. c.* 1. *c. Penult. de Baptiſm. d. c. Detrahe.* 1. *q.* 5. *c. Sinè. c. Antè. de Conſecr. d.* 4. *Clem.* 1. *de Baptiſm.*

Quo ad Quintum. Baptizandi poteſtas, & Cura ad ſolos pertinet Sacerdotes; nec regulariter Diaconi admitti poſſunt. *§. Baptizandi. h. t. c. Conſtat. de Conſecr. d.* 4. *ſeſſ.* 7. *per Concil. Trid. in tit. de Sacram. in genere c.* 10. niſi in caſu maximæ neceſſitatis, quo caſu etiam Laicis hoc permittitur, etiam fœminis. *d. §. Baptizandi. d. c. Conſtat. c. In neceſſitate. d.* 4. *de Conſecr.* Et ſi quis eſt baptizatus à Laico, tenet baptiſmus, ſicut tenere videtur, ſi ab hæretico baptiſmus conferatur. *§. Sed & ſi quis. h. t. c.* 4. *de Baptiſm. ſeſſ.* 7. Sed tamen verum eſt, quod quis ſe ipſum non poteſt baptizare, quia debet eſſe diverſa perſona Baptizantis, & Baptizandi. *§. Sed quamquàm. h. t.* concordat. *c. Per tuas. alias Per noſtras. de Jur. Patron.* Undè infertur quod Judæus in mortis articulo conſtitutus, ſi in aquam ſeipſum immergat, dicens *Ego me baptizo*, debet iterùm ab altero baptizari. *§. Undè h. t. c. Debitum. ext. hoc tit.*

Quoad Sextum: Baptismus conferri debet in Ecclesiis, ubi adsunt fontes ad hoc Sacramentum explicandum. *§. fin. hic*. ita not. *in Clem.* 1. *eod.* Duo tamen excipiuntur casus. Primò casus necessitatis. Secundò excipiuntur filii Regum, vel Principum propter eminentem dignitatem. *c. fin. de Off. deleg. c. Ne alicui. de Privil. in* 6.

Quoad Postremum. Ex Baptismo effectus iste evenit præcipuus, ut per eum aperiatur quasi janua ad Ecclesiam, & aperiatur via ad cœlestem gloriam, & æternam salutem; nam qui renatus non fuerit ex Aquâ, & Spiritu Sancto, æternâ felicitate frui non poterit. Insuper operatur Baptismus peccati originalis remissionem, animæ regenerationem; non tamen operatur, quod homines peccare non possint, quemadmodùm nonnulli à fide aberrantes affirmare sunt ausi. Quorum opinio à Conc. Trid. *can.* 6. *de Baptism. sess.* 7. improbatur. Et quantum dicimus per Baptismum tolli peccatum originale, dices id verum esse; sed tamen relinquit nobis fomitem, qui est pœnalitas relicta nobis ad exercitium, & ad pugnandum, ut gloriosiùs coronari mereamur. S. Thom. 3. *p. q.* 69. *art.* 1. & 2. D. Bonav. *in* 4. *sent. d.* 4. *p. par. art.* 1. *q.* 2. & sic intelligitur textus *in §. Non tamen. hoc tit.* Tandem alter præcipuus Baptismi effectus est Character, nempè signum quoddam spirituale indelebile, impressum in animâ baptizati. Conc. Trid. *de Baptism. sess.* 7. *can.* 9. & de eo vide Decisiones meas *de Baptismo Decis.* 33. in quâ duodecim effectus Baptismi numerantur.

TIT. IV.

De Sacramento Chrismatis.

POstquam tractatum fuit de unâ specie Sacramentorum, nunc de aliâ differitur, nempè de Sacramento Chrismatis, quod post Baptismum confertur, & in hoc titulo videbimus:

1. *Quid sit Sacramentum Chrismatis?*
2. *Quibus conferatur?*
3. *A quibus?*
4. *Qui debent intervenire?*
5. *Qui sint ejus effectus?*

Quoad Primum: Est Sacramentum, quod post Baptismum suscipitur, & arma Divinæ gratiæ ad pugnandum adversùs animarum hostem contribuit. *§.* 1. *cum seq. hoc. tit.*

c. 1.

c. 1. *&* 2. *de Confecr. d.* 5. Et eſt Sacramentum verum, & proprium, quod characterem imprimit. *cap.* 4. *ſeſſ.* 23. *de Sacr. Ordin. c.* 1. *de Confirm. ſeſſ.* 7.

Quo ad Secundum: Regula eſt generalis, quod his omnibus confertur, qui ſunt baptizati. *§.* 2. *hoc tit.* Sicut olim hoſtia priùs lavabatur in littore, & poſteâ offerebatur in holocauſtum, ut not. *in cap.* 1. *de Confecr. d.* 4. Nec poſſunt tenere, aut levare niſi hi, qui ſunt baptizati, & confirmati. *§. Admonendi. hoc eod. tit.*

Quo ad Tertium: Solus Epiſcopus confert hujuſmodi Sacramentum. *§. Undè. inf. eod. c. un.* propè finem *de Sacrâ Unctione. c.* 3. *de Confirmat. ſeſſ.* 7. *d. c.* 4. *ſeſſ.* 23. *c. De his. de Confecr. d.* 1. *c. Quanto. ext. de Confecr.*

Quo ad Quartum: Requiritur Unctio in fronte cum verbis idoneis; Patrinus, qui quaſi fidejuſſor apud eum exiſtat, quemadmodum fit etiam in baptiſmo. *§. Illud.* 1. *hoc tit.* Cujus Patrini officium eſt, Puerum in fide inſtruere. *cap. Vos antè. de Confecr. d.* 3. Et eſt advertendum, quod non poteſt in Patrinum eligi, niſi qui eſt baptizatus, & oleo Chriſmatis delibutus. *cap. In Baptiſmate. de Confecr. d.* 4. ut ſuprâ etiam dixi. Quemadmodùm nec Pater, nec Abbas reſpectu filiorum, & Monachorum. *§. Parentes. h. t. c. Si vir. de Spirit. Cognat.* Quamvis pater ex neceſſitate poſſet filium tenere ad baptiſmum, ut in *c. Ad limina.* 30. *q.* 1. & Abb. notat in *d. cap. Si vir. de Abb.* Eſt *tex. in c. Non licet. de Confecr. d.* 4. Sed nec Monachi poſſunt ad hoc munus vocari. *§. Parentes. c. Placuit.* 16. *q.* 1. *c. Pervenit.* 18. *q.* 2. & dixi in dictis meis Deciſionibus *De Baptiſmo. deciſ.* 40. ubi plenè. Inſupèr Vir, & Fœmina, unus, vel una debet ejuſdem confirmandi Patrinus eſſe. *§. Admonendi. hîc. c. Plures. de Confecr. d.* 4.

Quo ad Poſtremum: Operatur hoc Sacramentum augumentum gratiæ, & hominem validiorem reddit ad obſiſtendum inimico naturæ humanæ. *cap.* 1. *& tot. tit. de Confecr. d.* 5. ut etiam ſuprâ diximus. Characterem imprimit, itaut ſemel tantùm conferatur. *§. Commune. hoc tit. d. c. Non licet. de Confecr. d.* 4. Et tandem contrahitur Cognatio ſpiritualis inter Patrem, & Matrem confirmati, & ipſum confirmatum, & Patrinum, & confirmantem.

tem. *d. cap. 2. de Reform. Matrim. sess.* 23. Et de hâc spirituali Cognatione, vide plura scitu digna in dictis meis Decisionibus *de Baptismo. decis.* 37. *& decis.* 40. ubi resolvitur, An ipsa contrahatur à Patrino mittente Procuratorem? vel à Procuratore puerum suscipiente in Sacramento?

TIT. V.

De Pœnitentiis, & Remissionibus.

QUoniam homini Christiano non sufficit propter humanam imbecillitatem Sacramentum Baptismi, & Confirmationis, cum sæpissimè ob peccata homo amittat gratiam, quæ per Pœnitentiam, & peccatorum remissionem recuperatur, ob id nunc de hâc materiâ tractatur, & videbimus:

1 *Quid sit Pœnitentia?*
2 *Ad quid instituta?*
3 *Quot sint Pœnitentiæ species?*
4 *Ex quibus constet?*
5 *A quibus imponatur?*
6 *Quibus?*
7 *Quid sit Remissio?*
8 *Qui possint peccata remittere?*

Quo ad Primum. Licèt Pœnitentiæ nomen sit genericum, & id præferatur, quod est priori voluntati contrarium, tamen præcisè hîc accipitur, & potest dici, ut sit *Sacramentum Contritione, Confessione, Satisfactione constans, quod peccatorum remissionem tribuit*; & est effectum verum Sacramentum post Christi adventum, ut *hîc in princ. & sess.* 14. *c.* 1. *de Necess. & instit. Sacram. Pœnit. in Conc. Trident.*

Quo ad Secundum. Fuit adhoc inventa, quia cum sit hominum conditio infirma, itaut non possint peccata de facili evitare, hoc remedio gratia jam amissa recuperatur, & est quasi tabula periclitantibus, & reconciliatio cum Deo. *§. Multiplex. hîc. supr. d. sess.* 14. *c.* 3.

Quo ad Tertium. Tres sunt species Pœnitentiæ *Solemnis, Publica, & Privata.* Prima est, quam Episcopus imponere solet propter majora scelera, & semel tantùm imponi solet, & sic pœnitentes ordinari non debent. *§. Sunt. hoc tit. c.* 1. *de Bigam. c. Ex Pœnitentib.* 50. *d.* Publica est illa, quæ publicè nulla Juris solemnitate servata injungitur, ut est Peregrinatio, certi habitus delatio, & hujusmodi. *§. Publica. hîc. c. Ex.* 24.

sess.

seß. Privata verò est illa, quæ in occulto Deo fit, & Sacerdoti tanquàm Dei ministro, & hæc saltèm semel in anno à quolibet fideli facienda est. *§. Privata. hoc tit.*

Quo ad Quartum. Pœnitentia constat ex cordis contritione, quæ nihil aliud est, quàm dolor pro peccatis commissis voluntariè assumptus, cum proposito confitendi, & satisfaciendi. Ex oris confessione, per quam scilicèt morbus latens spe veniæ aperitur. Et ex operis satisfactione, quæ est secundum Justitiæ qualitatem, & quantitatem compensatio. *c. Satisfactio. de Pœn. d.* 3. facit *c. Perfecta. ead. d.* & *§. alii, & §. Ex his. de Pœnit. d.* 1. Sunt qui addunt constare etiam ex absolutione, quæ est liberatio à peccatis facta ab habente auctoritatem per verba idonea.

Quo ad Quintum. Pœnitentia solemnis à solo Episcopo imponitur. *d. §. Sunt autem.* Si de publicâ tractatur, & ipsa imponitur ex Episcopi authoritate. Si de privatâ agimus à privatis Sacerdotibus, qui tamen ab Episcopis approbantur. *§. Privata. hoc tit. c. Si Episcopus. de Pœnit. in* 6. *§. Si quis. hoc eod. tit.*

Quo ad Sextum. Pœnitentia imponi solet his, quibus displicet peccata commisisse, etiamsi ad ultimum supplicium damnentur. Quibus etiam Eucharistiæ Sacramentum non denegatur. *§. fin. hîc. Clement.* 1. *& c. Quærenti. de Verb. significat.*

Quo ad Septimum. Remissio nihil aliud est, quàm exoneratio, & relevatio, atque à peccato liberatio. Etenim qui remittit, liberat. *l.* 1. *Cod. de Remiss. pignor.*

Quo ad Postremum. Episcopi, Sacerdotes, & illi, qui sunt ab Ordinariis approbati, peccata remittere poterunt, quibusdam exceptis, quorum remissio est reservata Summo Pontifici, vel Episcopo. *cap. Ejus. seß.* 14. Ut si pœnitens Clericum læserit enormiter. *cap. Si quis suadente.* 17. *q.* 4. Aut Ecclesiam combusserit, vel fregerit, quo casu si est denunciatus à solo Pontifice potest absolvi, quamvis ante denunciationem etiam Episcopus possit absolvere. *c. Compuncti. & c. Tua. de Sent. excom.* Aut falsum commiserit. *c. Dura. §. fin. de Crim. falsi.* Aut Cardinalem, vel Episcopum insequutus fuerit. *c. Felicis. de Pœnit. in* 6. *c. Si quis. ead. tit. in* 6. Aut cum Moniali rem habuerit,

rit, & aliis casibus, de quibus notatur *in c. Si Episcopus. eod. in* 6. Et suprâ nominati casus referuntur in *§. illud. hoc tit.* Et nota quod unusquisque semel in anno saltèm debet confiteri. *§. Privata. cap. Omnis. de Pœnit. & remiss.* Et confessor debet tacere confessionem, aliàs si ipsam revelet, perpetuò detruditur in Monasterium. *§. Sed sivè. hoc tit.* Cum simul & Medici, qui ægrotos ad pœnitentiam non inducunt, ab ingressu Ecclesiæ sunt arcendi. *§. Medicos. hîc.* Quàmvis hoc non sit observatum; ut per Gloss. *ibi in verb. arcebitur.* Ac tandem unum notare debes, quod in casu necessitatis etiam is consequitur veniam, qui confessus fuerit sua peccata illi, qui non habet auctoritatem absolvendi, & hoc ex desiderio Sacerdotis, & vigore suæ contritionis; non ex eo, quod illa confessio sit Sacramentalis, per regulam, quod necessitas facit reputare affectum pro effectu. *§. Sed etsi. hoc tit.* Sed de hâc quæstione, An, absente Sacerdote, sit in casu necessitatis confitendum laico? Vide meas Decisiones *de Sacram. Pœnit.* in quibus *Decis.* 18. de hâc plenè disserui; exempla curiosa adduxi, & opinionem negativam ob plures rationes, ac auctoritates tenui. Item & si quis habuerit animum confitendi, sed propter sævitiam morbi non poterit id facere; potest tamen absolvi. *§. penult. hîc. cum simil.* Et vide, quæ super hoc traduntur *per Conc. Trid. sess.* 14. *c.* 9. *de Pœnit.*

TIT. VI.

De Eucharistiâ.

ABsolutâ tertiâ specie Sacramentorum de quartâ nunc tractatur; & videbimus:

1 *Quid sit Eucharistiæ Sacramentum?*
2 *Ex quibus constet?*
3 *Quis ipsum conficiat?*
4 *A quo exhibendum?*
5 *Quibus?*
6 *Qui sint effectus?*

Quo ad Primum. Sacramentum Eucharistiæ pluribus significatur nominibus, quæ quid magnum insinuant, & fuit institutum in ultimâ Cœnâ Domini. *In Concil. Trident. sess.* 13. *c.* 1. Et ibi vide per totam Sessionem de Excellentiâ hujus Sacramenti; & est Sacramentum quod constat visibili formâ, veritate corporis, & virtute spirituali. Et forma visibilis est Panis, & Vinum,

quæ

quæ conficiuntur Corpus, & Sanguis Domini Noſtri Jeſu Chriſti. *§. Conſtat. & §. Veritas. hîc. cap. Panis. cap. Ante. cap. Nos autem*. & plura alia capitula *de Conſecrat. d.* 2. Et per Conc. Trid. *ſeſſ.* 13. *cap.* 1. & *cap.* 4.

Quo ad Secundum. Ut dixi, conſtat hoc Sacramentum viſibili formâ, veritate Corporis, & virtute ſpirituali. Viſibilis forma eſt panis, & vini commixti aquâ. Veritas eſt Carnis, & Sanguinis. Sicut enim antè conſecrationem panis eſt, & vinum, quod natura creavit; ita poſt conſecrationem eſt vera Chriſti Caro, & Sanguis. *d. c.* 1. & 4. *de Sacr. Euchar. Sacram. ſeſſ.* 13.

Quo ad Tertium. Soli Sacerdotes hoc Sacramentum conficere poſſunt. *§. Sed nec hîc. c. Perlectis.* 25. *d.* Undè Conc. Trid. anathematizat eos, qui mentiuntur, omnes Chriſtianos in Sacramentis miniſtrandis habere parem authoritatem. *can.* 10. *in tit. de Sacram. in genere ſeſſ.* 7. Quod verum eſt etiamſi mali ſint. Nam ex tunc conficiunt Corpus Domini, quando cum intentione conſecrant, ſed tamen debent abſtinere, & in eo ſtatu conſecrantes peccant mortaliter. *§. Imò. hîc. c. fin. de Cler. excommun. c. fin. & ibi not. de Cohabit. Cler. & Mulier.*

Quo ad Quartum. Hoc Sacramentum à ſolis Sacerdotibus exhiberi poteſt. *§. Sed nec. hoc tit. c. Pervenit. de Conſecr. d.* 2. Excepto caſu neceſſitatis, in quo Diaconus, præſente Presbytero, id facere poteſt. *§. Permiſit. h. t. c. Præſente. c. Diaconus. d.* 93. Sed utrùm Sacerdos, qui non poteſt celebrare, poſſit Hoſtiam jam conſecratam ſumere? Et quid ſi ſit præſens Diaconus? vide meas Deciſiones *de Eucbariſtiâ*, in quibus *Deciſ.* 29. affirmativa opinio tenetur; & alia curioſa dubia proponuntur.

Quo ad Quintum. Hoc Sacramentum exhibetur his, qui habent plenitudinem judicii, aut ſaltèm cognitionem boni, & mali. Illis autem, qui erant Hiſtriones hoc Sacramentum denegabatùr, ut eſt *tex. in §. Item. hîc. c. Pro dilectione. de Conſecr. d.* 2. Cæterùm quilibet fidelis ſaltèm ſemel in anno hoc Sacramentum ſuſcipere debet, & ei eſt exhibendum. *§. Et quidem. hoc tit. cap. Omnis. de Pœnit. & remiſs. §. Privata. hoc tit.* & Concil. Trid. *can.* 9. *de Sacr. Euchar. Sacram. ſeſſ.* 13. Sacerdotes verò quotidiè, ſed ſe-

ſemel tantùm, excepto Die Nativitatis Domini. *§. Invaluit. h. t. c. Te referente. de Celebr. Miſſ.* Sed tamen non puto de Neceſſitate, ut Sacerdos quotidiè celebret, maximè ſi habeat cauſam; ſed tamen hic uſus maximè commendatur per Conc. Trid. *ſeſſ.* 22. *c.* 2. Excipitur etiam caſus neceſſitatis. *d. §. Invaluit*, ut putâ ſi Parochianus infirmum vellet communicare, nec eſſet reſervata Euchariſtia in primâ Miſsâ: itâ exemplificat *ibi Gloſ. in verb. neceſſitas*. Porrò An Parochus non jejunus poſſit celebrare, & conſecrare ad communicandum moribundum? Vide meas Deciſiones *de Euchariſtiâ Deciſ.* 3. *n.* 7. ubi rationes, & DD. pro utrâque opinione.

Quo ad Poſtremum. Virtus hujus Sacramenti eſt Charitas, & unitas; nam quemadmodum ex multis granis unus fit Panis, & ex pluribus racemis unum Vinum; ita & nos per hoc Charitatis Sacramentum Chriſto incorporati unum evadimus. *§. Virtus. h. t. c. Quia paſſus. & c. Hoc Sacramentum. & c. Corpus. Cum plurib. ſeqq. de Conſecr. d.* 2. Et propterea multi, & uberrimi fructus pro animabus reſultant. *ut c.* 5. *de Sac. Euch. Sacramento ſeſſ.* 13. in Trid. Concilio.

TIT. VII.

De Extremâ Unctione.

Actum eſt de quartâ ſpecie Sacramentorum, nunc de quintâ diſſeritur, & pro explicatione videbimus:

1 *Quid ſit Sacramentum Extremæ Unctionis?*
2 *Quot ſpecies?*
3 *Ex quibus conſtet?*
4 *A quibus Extrema Unctio exhibenda?*
5 *Quibus?*
6 *Ad quid?*

Quo ad Primum. Extremæ Unctionis Sacramentum, quod propriè, verèquæ Sacramentum exiſtit, à Chriſto Domino Noſtro inſtitutum, & à Beatò Jacobo Apoſtolo promulgatum. *can.* 1. *de Sacram. Ext. Unct. ſeſſ* 14. *Concil. Trid.* poteſt in hunc modum deſcribi: *Ut ſit illud Sacramentum, quod tunc explicatur, cum in ultimo vitæ diſcrimine ob adverſam valetudinem conſtituti Oleo Sancto inunguntur, & deliniuntur.* Et dicitur Unctio Extrema, quoniam his ſolis confertur, qui in ultimo vitæ periculo ſunt. *§. Sciendum. § Hæc.*

hoc

hoc tit. c. Unic. de Sacra Unct.

Quo ad Secundum . Duæ Unctionis species existunt. *Exterior, & Interior*. Prima materialis, & visibilis existit. Secunda spiritualis est, & invisibilis. Exteriore enim visibiliter corpus ungitur; Interiore invisibiliter cor. *§. Sunt enim. hîc*. concord. *c. Unic. in princ. de Sacr. Unct.*

Quo ad Tertium. Hoc Sacramentum secundum Tolosanum in hoc tractatu *Syntagm. Jur. lib. 2. c. 7. n. 3.* Ex formâ, & materiâ consistit. Materia est oleum olivarum, ut per Arch. latè *in Summ. h. t. Vers. materia*, quod ab Episcopo est benedictum. Forma verò in Verbis consistit, quæ à Ministro exprimuntur, dum officium Extremæ Unctionis explicitur. *d. c. 1. sess.* 14. *Concil. Trid.*

Quo ad Quartum. Hoc Sacramentum à Sacerdotibus, & Presbyteris confertur, prout & dictum est de Sacramento Eucharistiæ. Itaut non possint alii inferiores Clerici hoc Sacramentum conferre. *d. §. Sciendum. c. 3. d. sess.* 14. De Ministro hujus Sacramenti, & tempore quo dari debet. *c. Quæsivit. de Verb. Signif.*

Quo ad Quintum. Hoc Sacramentum, ut dixi, his confertur, qui sunt infirmi, & in extremo vitæ periodo positi; & si fortè ad sanitatem revocantur, atque iterùm in morbum incidant, iterùm unguntur. *ut d. c.* 3. Non datur autem amentibus, quia intellectu carent, sed datur ægrotis, & Pœnitentibus, non his, qui in peccato perseverant, ut in *d. c.* 3. apertè legitur. *& in c. Illud superfluum*. 95. *d.* Quæ partes autem ungantur vide Glos. *hîc in §. Sciendum. In Verb. partes.*

Quo ad Ultimum. Datur hoc Sacramentum ad confirmandam animam ægroti, ut possit hosti naturæ humanæ resistere. Item ad peccatorum reliquias abstergendas, necnon ad excitandam in ægroto maximam divinæ Legis fiduciam, & ad spiritualem medicinam. *ut in d. sess.* 14. *c.* 2. Undè etiam effectus hujus Sacramenti maximus est, cum ipsum plurimum gratiæ conferat, plurimumque auxilium. *ut in d. c. 2. d. sess.* 14. Sed utrùm extet Præceptum de Extremâ Unctione recipiendâ in gravi infirmitate? Et an pluries possit recipi in eâdem infirmitate? videndæ sunt meæ Decisiones *de Extremâ Unctione Decis.* 81.

ubi plurima curiosa Quæsita, & Dubia resolvuntur circâ Materiam, Formam, & Effectus hujus Sacramenti.

TIT. VIII.

De Sacramento Ordinis.

QUia Sacramenta alia sunt *Necessaria*, alia *Voluntaria*. *§. Sacramentum. Suprâ de Sacram.*; cum hucusque tractatum sit de illis Sacramentis, quæ sunt necessitatis, nunc incipit tractare de aliis, quæ dignitatis, & voluntatis sunt, & sic de Ordine, & Matrimonio. Et circâ hunc Titulum videbimus:

1 *Quid sit ordo?*
2 *Quæ in Ordine considerentur?*
3 *Ad quid Ordines inventi sint?*

Quo ad Primum. Ordinis Sacramentum, quod verè, & propriè Sacramentum existit. *c. 3. de Sacram. Ordin. sess. 23. in Concil. Trid. Est Signaculum quoddam Ecclesiæ, proptèr quod spiritualis potestas traditur ordinato. ut hîc*. Quæ quidem potestas secundum nonnullos in potentiâ activâ consistit, sicut Character, qui in baptismo imprimitur, & in potentiâ passivâ. Archiep. Florent. *In suâ Summ. eod. in princ.* Item ex hâc definitione colligitur, primam tonsuram non esse Ordinem, cum per eam nulla tonsurato potestas conferatur, sed solùm capacitas ad alios Ordines; & quamvis *in c. Cum contingat. ext. de Ætat. & qualit.* Ordo vocetur; tamen dicendum est ibi Ordinem largè accipi, prout de Regularibus diximus, quod sunt Ordines S. Francisci, vel S. Dominici.

Quo ad Secundum. In Ordine consideratur. Primò gradus Ordinis. Secundò ipsamet ordinatio; in quâ inspicitur qualitas Ordinandorum, & Ordinantium, ac tandem modus Ordinandi, de quibus suprâ dictum est.

Quo ad Postremum. Ordines inventi fuerunt ad hoc, ut per ipsos ad Sacerdotium tendatur, ut dignè quis Altissimo possit ministrare, & reliqua Ecclesiæ Sacramenta conficere. *c. 2. sess. 23. de Sacram. Ord.* De hoc Sacramento inter meas Decisiones extat integer liber in quo Decisionibus quadragintâ explicantur omnia, quæ à Theologis, & Canonistis de eo disputantur, & plurima Dubia resolvuntur.

TIT.

TIT. IX.

De Sacramento Matrimonii.

EXplicato tractatu de Sexto Sacramento. Nunc disseritur de Septimo; nempè de Matrimonio. Et videbimus:

1 *Quid sit Matrimonium?*
2 *Ex quibus constet?*
3 *Qui contrahant Matrimonium?*
4 *Qui sint effectus?*

Quo ad Primum. *Matrimonium est Viri, & Mulieris conjunctio individuam Vitæ consuetudinem continens, cum divini, & humani Juris communicatione. ut hîc in princ.* concord. 27. *q.* 2. *in princ. c. Illud. de Præsumpt. l.* 1. *ff. de Rit. Nupt.* & Instit. *de Pat. potestate. in princ.* Et est Sacramentum verum, & proprium à Christo institutum, quod gratiam confert. *c.* 1. *sess.* 24. *Concil. Trident. de Sacram. Matrim.* Et duplex est Matrimonium Carnale, & Spirituale. Per primum fit conjunctio Maris, & Fœminæ; per Secundum Christi cum Ecclesiâ.

Quo ad Secundum. Matrimonium consistit ex consensu, & copulâ, quæ eodem tempore cum pluribus esse non potest. *d. sess.* 24. *c.* 2. *in Concil. Trid.*

Quo ad Tertium. Regula est Generalis, omnes posse Matrimonium contrahere, qui Christi fideles existunt, & consentire possunt, & sunt habiles ad copulam, ut not. *in c. Ex litteris. de Dispen. Impub.* Et notant omnes *in Rubr. Qui Cler. vel voventes.* Et de aliis, qui non possunt contrahere, *infrà* videbimus.

Quo ad Postremum. Effectus, sivè Bona Matrimonii sunt *Fides, Proles, Sacramentum.* Fides scilicèt conjugalis, quàm sibi nupti ad invicem debent, ne cum aliis adulterentur, fide conjugii violatâ. Proles, propter quam multiplicandam Matrimonium est institutum in Paradiso. *c. Cum igitur. in Princ.* 35 *q.* 1. *c. Deindè.* 26. *d.* licèt quibusdam non volentibus generare Matrimonia sint ad solatium. *c. Nuptor.* 27. *q.* 2. Sacramentum, idest inseparabilitas, vel individuitas quo ad perpetuam servitutem, nisi Religione, vel fornicatione separatio fiat. *c. In plerisq. de Convers. Conjug. c. Dixit.* 33. *q.* 1. Insupèr in hoc Sacramento gratia confertur. *d. c.* 1. *de Sacramento Matrimonii d. sess.* 24. in Trid. Conc. Integer autem liber inter meas Decisiones extat de hoc Sacramento; & in

eo plenè, & facilè collecta sunt omnia, quæ de Matrimonio scripserunt Canonistæ, ac Theologi, eaque ornata sunt Historiis, & eruditionibus quàmplurimis.

TIT. X.

De Sponsalibus.

QUoniam Sponsalia sunt tanquâm præludia Matrimonii, de quo suprâ dictum est; ob id nunc agitur de Sponsalibus; & videbimus:

1 *Quid sint Sponsalia?*
2 *Undè dicantur?*
3 *Quotuplicia sint?*
4 *Quot modis contrahantur?*
5 *Inter quos contrahi possint?*
6 *Qui sint effectus Sponsalium?*
7 *Quot modis solvantur?*

Quo ad Primum: *Sponsalia sunt mutuæ quædam repromissiones futurarum Nuptiarum.* ut *hîc in princ.* concord. *l.* 1. *& l.* 2. *ff. eod. c. Nostrates.* 10. *q.* 5.

Quo ad Secundum. Sponsalia dicuntur eô, quia ad invicem Vir, & Mulier sibi promittunt, & dicuntur à sponsione. *l.* 2. *ff. eod.* Veteres enim sibi stipulabantur uxores futuras, & hinc Sponsi, & Sponsæ denominatio emanavit. *l.* 3. *ff. eod.*

Quo ad Tertium: Sponsalium duæ sunt species. Alia de futuro, Alia de præsenti. Ita notant omnes *in Rubr. de Sponsalib.* & Goffredus *ibi n.* 4.

Quo ad Quartum. Sponsalia de futuro contrahuntur simplici sponsione, Verbis, scilicet; quæ verba respiciunt futurum tempus. *c. Si inter. eod. §. Verba. hoc tit.* Re, cum Matrimonium contrahitur per nudam subarrhationem, vel annuli immissionem. Abb. & DD. *in c. fin. de Despons. Impuber. §. Contrahunt. hoc tit.* Dixi per nudam, quia si interveniat consensus de præsenti, tunc dicitur Matrimonium. *D. D. dicto loco.* Litteris, quando in scripturâ duo absentes sibi invicem promittunt. *§. Litteris. hîc.* Quod etiam habet locum in Nuncio, & Procuratore ad hoc constituto, ut per eum possint contrahi sponsalia. *d. §. Litteris. c. fin. de Procuratorib. in* 6. Nec in hoc casu Procurator potest alium substituere. *§. Procurator. hoc tit. d. c. fin. de Procur. in* 6. *cum concord. ibi allegatis.* Consensu, ut quando qui propter ætatis impedimentum Matrimonium contrahere non possunt, sibi spondent, veluti duo Impuberes, vel si unus sit pubes, nam quam-

quamvis verba ſonent contractum de præſenti, attamen quia ætas impedit, contrahunt Sponſalia de futuro. *c. Nobis. ext. de Deſponſ. Impub. §. Conſenſu. hîc.* Et hoc procedit non vi verborum, ſed Juris poteſtate. Ita Goffred. *in ſum. eod. n.* 5. Item Sponſalia contrahuntur, vel ſimpliciter, & purè, quando ſinè alia adiectione diei duo ſibi promittunt: vel ſub conditione, quando duo ſibi ſpondent ſub certo futuro caſu, vel conditione. Et advertendum eſt, quod in hoc turpes conditiones rejiciuntur. *§. Hoc tamen. hoc tit.* Quandoque etiam dies adjicitur in Sponſalibus, ut quando quis intrâ certum tempus, aliquam ſe ducturum in uxorem convenit: Et hanc diſtinctionem habemus *in §. Rurſus, cum duobus ſeqq. hîc. cum concordan.*

Quo ad Quintum. Sponſalia poſſunt contrahi inter eos, qui Matrimonium contrahere poſſunt. Sed nunc qui minorem habet ætatem, ſi ſeptem annos habeat, poteſt tàm Sponſalia contrahere, quàm jam inita approbare. *c. Litteras. de Deſponſat. Impuber. c. fin.* 3. *q.* 2. *c.* 1. *in princ. de Deſp. impub. in* 6. *& §. Non tamen. hoc tit.*

Quo ad Sextum. Primus effectus eſt, ut teneatur promittens ſervare promiſſa. *d. §. Rursùs. c.* 2. *c. Requiſivit. ext. eod.* Quamvis quis præcisè non compellatur propter malos eventus. *d. cap. Requiſivit.* Niſi ſint Jurata. *c.* 2. *& c. Ex litteris. eod.* Alter effectus eſt ut inducant impedimentum publicæ honeſtatis; itaut nullus cognatus ſponſi contrahere poſſit cum ſponsâ, nec cognatæ ſponſæ poſſint cum ſponſo contrahere. *c.* 2. *& cap. Sponſam. ext. eod.* Quod extendebatur, etiam ad illum Caſum, quo Sponſalia erant nulla. *d. c.* 2. Poſteâ verò inductum eſt, quod publica honeſtas impediret uſque ad quartum gradum tantùm. *c. Non debet de Conſanguinitate, & Affinitate.* Sed hodie per Conc. Trid. *in c.* 3. *de Reform. Matrim. ſeſſ.* 24. conſtitutum eſt per Sponſalia quâcunque ratione invalida non impediri Matrimonium ratione publicæ honeſtatis; & cum fuerint valida prohibuit Matrimonium contrahendum inter cognatos ſponſorum cum aliquo ex ſponſis, ſolummodò uſque ad primum gradum. Et hæc quæ dicta ſunt habent locum, quando Sponſalia ſunt contracta purè; quod ſi adiectus ſit

dies,

dies, si per alterum steterit, quominùs sit Matrimonium contractum, tunc alter poterit ad nuptias alterius transire. Sin autem sint facta Sponsalia sub conditione, tunc evanescent deficiente conditione. *§. Dies cum seqq. hoc tit.*

Quo ad Postremum. Duobus præcipuè modis dissolvuntur Sponsalia contracta. Aut ipso Jure, aut facto hominis. *§. Dissolvuntur. hoc tit.* Primo modo, quando Jus ipsum hoc decernit; veluti per ingressum Religionis, vel susceptionem sacrorum Ordinum. *§. Item. hoc tit.* Et quo ad ingressum Religionis dicas hoc procedere etiam in Sponsalibus de præsenti. *cap. Ex publico. de convers. Conjug.* Dummodò adsit consensus alterius. ut *ibid. c. Scripsit. c. Ecce. 27. q. 2. c. Commissum. eod.* Quatenùs verò loquimur de Susceptione sacrorum Ordinum, habet locum tantummodò in Sponsalibus de futuro. ita not. *in c. 1. de Vot. & Vot. redempt. in* 6. per *Extravag.* Joann. quæ incipit *Altercationis antiquæ. & in c. Ex parte. 2. de convers. Conjug.* Per Matrimonium subsequens, quia majus vinculum minus dissolvit. *§. Si igitur. hic. c. De illis. ext. eod.* Goffred. *in suâ Summ. in Rubr. eod. n.* 10. Facto hominis solvuntur Sponsalia, cum partes communi consensu ab ipsis Sponsalibus recedere volunt, vel alterius tantùm dissensu; & id fit ex causâ legitimâ Jure concedente; veluti si intervenerit Membrorum amissio. Absentia. *§. Sed & hoc tit.* Fornicatio, Incurabilis morbus, ut lepra. *§. fin. h. t.* Vel similis causa. *c. Sicut. c. Si inter. c. Is qui. ext. eod. c. 1. & c. fin. ext. de Sponf. duor. cap. Præterea. eod. §. Facto. h. t.* Item si impubes contraxerit, & factus Pubes noluerit Matrimonium ratum habere, dissolvuntur Sponsalia. *§. Contrahentes. h. t. d. cap. De illis. De Sponf. impub.* Item Affinitas superveniens dirimit Sponsalia. *§. Item. hoc tit. c. 2. de Consang. & Affinit. & cap. Veniens. 1. & 2. & c. Ex litteris. De eo, qui cogn. conf. Uxori suæ.* Et, quod dictum est de fornicatione, quod per eam dirimantur Sponsalia, habet locum etiam si fuerint Jurata. *§. Unius. hoc tit.* Idem in fornicatione spirituali, ut si Sponsus, vel Sponsa idolatraverit, vel in hæresim inciderit. *§. Idem. hoc tit. c. Non solùm. & c. Jam nunc. 28. q. 1.* Quid autem sit in Matrimonio? videbimus infrâ *in*

§. Mul-

§. Multum. de Divort. Et Præterea pro totius Tituli expeditione nota, quod ex quo Sponſalia de futuro non poſſunt contrahi niſi in ſeptennio, etſi anteâ contrahantur, non valent, niſi nova voluntas ſuperveniat, ut ſuprâ dictum eſt. Si nexus copulæ in eam, quæ nondum ſeptennis eſt, interceſſerit, tunc inducitur publicæ honeſtatis Juſtitia. *§. Si tamen. h. t. c. Juvenis. eod.* Et ſi impuberes velint diſſolvere Sponſalia, non ſunt audiendi, ſed expectandum eſt tempus Pubertatis. *§. de Illis. h. t. c. De Illis. & c. A nobis. de Deſponſ. Impub.* Quod ſi mulier Viri potens contrahat cum impubere, ipſa non poteſt reſilire, ſed impubes factus pubes poteſt hoc facere. *§. Mulier. h. t.* Quod habet locum ſi ſpontè cum minore contraxit, aliàs ſi coactè non tenetur expectare impuberem. *§. Hæc tamen. hoc tit.* Et Sponſalia contracta à parentibus non tenent, niſi filii aſſentiant. *§. Non abſimile. hoc eod tit.*

TIT. XI.

De Nuptiis.

Continuatio hujus Tituli ad præcedentes colligitur ex principio tituli noſtri; pro cujus expeditione videbimus:

1 *Quid ſint Nuptiæ?*
2 *Unde dictæ?*
3 *Quando dicantur contractæ?*
4 *Qui nuptias contrahant?*
5 *Quibus temporibus fiant?*
6 *Quæ Matrimonium invalidum reddant?*

Quo ad Primum. Nuptiæ nihil aliud ſunt, quàm Matrimonium; quod quidem Matrimonium præſefert communicationem Juris divini, atque humani per conjunctionem maris, & fœminæ, ac inſeparabiliter factam. Hoc tamen diſcrimen videtur eſſe inter Matrimonium, & Nuptias, quod propriè Matrimonium præſefert illud totum tempus, quo legitimè eſt conjunctio contracta, & copula ſequuta. Nuptiæ verò referuntur ad Tempus illud, quo per verba de præſenti conſenſum contrahentes præſtant, & illam perpetuam inter ſe mutuam conjunctionem contrahunt. Ut notant *D. D. in Rubr. c. de Sponſal.*

Quo ad Secundum. Nuptiæ dicuntur à nubendo, seu velando. *c. Nec illud.* 30. *q.* 5. *c. Nec imago.* 33. *q.* 5. Etenim propter modestiam sponsæ velabantur, ut dictum est in titulo *de Nuptiis in Civil. Institution.*

Quo ad Tertium. Nuptiæ dicuntur tunc contractæ, quando ab illis, qui debent conjuges esse, est consensus præstitus ad Parochi interrogationem, cujus Parochi præsentia est omninò necessaria. Concil. Trident. *in c.* 1. *de Reform. Matrim. sess.* 24. Aliâs Matrimonium diceretur clandestinum, nec contrahentes obligaret in foro exteriori. *d. c.* 1.

Quo ad Quartum. Habentes legitimam ætatem, & facultatem consentiendi, Matrimonium possunt contrahere. Legitima verò ætas deprehenditur ex habilitate ad coeundum. *c.* 3. *de Despons. Impub. §. Sed qui. h. t.* Abb. *in c. De illis. ext. de Sponsalib.* Est tamen casus in quo impubes potest Matrimonium contrahere si inhabilis sit ad copulam, & est quando de pace ineundâ tractatur. *§. Idem si. eod. c.* 2. *de Desponf. Impub. &* 29. *d. per totam. c. Hoc quippè.* 3. *q.* 6. Et sciendum est, quod ad contrahendum Matrimonium verba omninò sunt necessaria, vel saltem alia signa mentem contrahentium exprimentia, & ex quibus consensus deprehendi possit. *c. Sufficit.* 27. *q.* 2. Abb. *in c. Tuæ. de Spons. §. Licet autem. h. t.* Undè etiam mutus, & surdus per signa contrahere possunt. *§. Muti. hoc tit.*

Quo ad Quintum. Temporibus statutis tantùm potest contrahi Matrimonium. Quarè prohibetur ab Adventu Domini Nostri, usque in diem Epiphaniæ; & à Feriâ quartâ Cinerum usque ad octavam Paschatis inclusivè. *c. Ab adventu. de Reform. Matrim. sess.* 24. *in Conc. Trid.* Et hoc est unum de Præceptis Ecclesiæ. Et si quis dixerit hanc superstitionem superstitiosam esse, anathema sit. *c.* 11. *de Sacram. Matrim. sess.* 24. *in eod. Conc.*

Quo ad Postremum. Si quis crediderit personam liberæ conditionis suscipere, quam posteâ cognoscat esse servilis, Matrimonium est nullum, nisi fuerit renovatus consensus, vel sequuta copula. *§. Si quis tamen. h. t. c. Proposuit. de Conjug. servor.* Qui autem dicantur liberi dicit *tex. in §. Liberi autem. h. t.* Item si quis contrahere

here credat cum unâ, ac alii ſubjiciatur per errorem, ob impedimentum conſenſus Matrimonium invalidum redditur. *c.* 1. 29. *q.* 7. & Goffred. *in ſua Summ. in Rubr. de Sponſ. ſub num.* 21. Ubi etiam dicit errorem qualitatis, & fortunæ non impedire Matrimonium, ut ſi illa, cum quâ contrahitur, credatur eſſe Virgo, & non ſit, vel dives, & pauper ſit. ut 29. *q.* 1. *d. c.* 1. De aliis impedientibus dicetur *in ſequenti titulo*.

TIT. XII.

Quæ Matrimonium impedire poſſint.

Quoniam multa impediunt Matrimonium, ob id nunc de hâc materiâ. Et videbimus:

1 *Quæ Matrimonium contractum dirimant, & quæ contrahendum impediant?*

2 *Quot Matrimonii ſpecies ſint?*

Quo ad Primum. Primo loco *Error* dirimit Matrimonium, ut *hîc in princ.* Et quoniam quatuor ſunt ſpecies Erroris, *Conditionis*, *Perſonæ*, *Fortunæ*, & *Qualitatis*, ſciendum eſt, quod poſtremæ duæ Matrimonium non dirimunt; ſuperiores ſic, *ut ſup. tit. proximo* dixi. & *c.* 1. & *per totum.* 29. *q.* 1. & *q.* 2. *§. Solus. hoc tit.* Secundò: *Conditio* appoſita contrâ ſubſtantiam Matrimonii, vel dirimit, vel nullum efficit Matrimonium. *c. Super eo.* & *c. Ad id. de Cond. appoſit. c. Commiſſum. de Sponſ. c. de Illis. De eo qui duxit in Matrim. quam poll. per Adult.* Niſi ſequuta ſit Carnalis Copula, quia tunc intelligitur receſſum ab omni conditione, vel modo, ut *D. D. Jurib.* & per Goffr. *in ſuâ Summ. de Sponſ. num.* 22. Tertiò: *Votum ſolemne*, & *Sacer Ordo. §. Item Voti. hoc tit. c. Un. de Conſtit. in* 6. *c. Feriatim.* 32. *d.* Votum autem ſolemne in propoſito eſt, veluti ſuſceptio Sacri Ordinis, vel profeſſione tacitâ, vel expreſſâ munitum. *d. c. Unic.* Secùs autem eſt in Voto ſimplici. *§. Secùs h. t.* Nam etſi contrahendum impediat, contractum tamen non tollit. *arg. c. Quemadmodum. de Jurejur.* & *l. Patre. De his qui ſunt ſui, vel alien. Jur.* Quartò: Diſparitas fidei, ut ſi unus ſit Chriſtianus, alter Judæus. *ut* 28. *q.* 1. *per totum.* Quintò: Publicæ honeſtatis Juſtitia. 37. *q.* 2. *c. Si quis Uxorem.* Et non ſolùm

impedit, sed etiam dirimit. *c. Juvenis. h. t.* & Goffr. *in Rubr. ext. eod. num.* 21. *c. Duo pueri. de Despons. Impub.* Et hæc Justitia publicæ honestatis descendit ex Sponsalibus, & Matrimonio rato, etiam nullâ copulâ carnali intercedente. *cap. Unic. de Spons. in* 6. *c. Sponsam. ext. de Sponsal.* Et olim propter hanc Justitiam publicæ honestatis, qui spoponderat cum aliquâ, non poterat contrahere cum consanguineis sponsæ, nec sponsa cum consanguineis sponsi usque ad quartum gradum. Ita *not.* Abb. *in d. c. Sponsam.* Et hoc habebat locum etiam si Sponsalia essent nulla. *c. Ad audientiam. de Sponsal.* Quod tamen novissimè per Concilium Tridentinum correctum est. *de Ref. Matrim. sess.* 24. *c.* 3. ubi duo ordinantur. Primum, quod si sponsalia nulla sint, quâcunque de causâ, non inducant hanc Justitiam publicæ honestatis. Alterum est, quod quando sunt valida non inducant hoc impedimentum, nisi in primo gradu solo: Undè Vir non potest contrahere cum consanguineis suæ sponsæ in primo gradu tantùm; & sic de sponsâ idem dicitur.

Sextò Ligamen impedit, & dirimit Matrimonium. *cap. Si per.* 3. *q.* 1. Ut si quis per verba de præsenti contrahat cum aliquâ; namque hoc casu etiam quod copula non sit sequuta, tamen uno vivente, alter conjugum non potest contrahere cum alio; & si contrahat, nullum est Matrimonium, licèt consummatum per copulam, & habeat filios, sed debet redire ad primum. *cap. Si inter. de Sponsal.* Sed quomodo in Lege veteri licita esset pluralitas Uxorum? Et Sancti Patriarchæ fuerint Polygami? Vide in meis Decisionibus *de Matrimonio. decis.* 29. in quâ plenè agitur de Polygamiâ, ac de Polyviriâ; & adducuntur pulcherrimæ Historiæ, ac Exempla circâ hoc Ligaminis impedimentum.

Septimò *Crimen* impedit Matrimonium, & dirimit. *cap. Amovere.* 33. *q.* 1. & *ext. de eo, qui cogn. consang. Ux. suæ c.* 1. & 2. Sivè crimen sit homicidii, sive adulterii; ut si unus conjugum conveniat cum altero, ut occidant alterum conjugem, ut possint inter se contrahere. Vel si unus conjugum occidat alterum per se, vel per alium, ut contrahat cum adultero. *cap. Super eo. extrâ De eo qui dux. in Matrim. quam priùs poll. per adult.* Vel

si unus

si unus conjugum committat adulterium cum aliquo, & promittat ei, cum quo adulteratur, se contracturum post obitum conjugis, per *d. c. Super eo. cum simill.*

Octavò Affinitas Matrimonium impedit, & dirimit: Et affinitas nihil aliud est, quàm cognatio quædam ex copulâ carnali procedens. Et hæc affinitas non solùm ex copulâ licitâ Matrimonii, sed etiam ex copulâ illicitâ procedit. *c. Discretionem. De eo qui cogn. consang.* Et per hanc affinitatem consanguinei utriusque conjugis usque ad quartum gradum non possunt contrahere cum altero conjugum. *c. Non debet. §. Probib. extr. De consang. & affinit.* Verùm hodiè secundum constitutionem Concilii Trid. *in sess. 24. c. 4. de Reform. Matrim.* Impedimentum affinitatis per copulam illicitam non extenditur ultrâ secundum gradum. Cognatio autem dirimit Matrimonium usque ad quartum gradum: Undè qui sunt conjuncti, idest consanguinei, si loquamur de collateralibus, non possunt contrahere usque ad quartum gradum inclusivè. *cap. Non debet. de Consang. & affinit.* In ascendentibus verò, & descendentibus dicas, quod in infinitum prohibetur Matrimonium; ita est communis sententia, quæ enim personæ locum parentum, & filiorum obtinent, non possunt inter se contrahere. *§. Ergò. Vers. inter eas. Instit. de Nupt. d. cap. Non debet. & cap. unic. extr. de Cogn. legal.* Et si vis habere cognitionem graduum, vide *cap. fin.* cum Gloss. *ibi in Verb. remotior. extr. De consang. & affinit.* & faciliùs in meis Decisionibus *de Matrimonio. decis. 22. à n. 7. & seqq.* Vis etiam impedit Matrimonium. *c. Cum locum. extr. de Sponsal. c. 9. sess. 24. de Reform.* Undè reassumas hos modos, & dicas sic:

Error, Conditio, Votum, Cognatio, Crimen,
Cultus disparitas, Vis, Ordo, Ligamen, Honestas,
Si sis Affinis, si fortè coire nequibis.
Si Parocbi, & duplicis desit præsentia Testis;
Raptavè sit Mulier, nec parti reddita tutæ:
Hæc socianda vetant connubia; facta retractant.

Ultrâ hos modos nota casum furoris, qui Matrimonium impedit. *cap. Neque furiosus. 32. q. 7.* Item per adulterium Matrimonium separatur. *can. 7.*

de

de Sponſ. & Matrim ſeſſ. 24. *in Concil. Trid.* Quænam factum tollant? vide Gloſſ. *in c. Litteras. de Suppl. negl. Præl.*

Quo ad ſecundum. Tres ſpecies Matrimonii conſtituuntur. Legitimum, & non ratum. Aliud legitimum, & ratum. Tertium ratum, & non legitimum.

Primum eſt, quod legali inſtitutione, & Provinciæ moribus contrahitur; hoc inter infideles non eſt ratum, quia non eſt firmum, & ideô violabile eſt conjugium eorum: Dato enim libello repudii, licet eis recedere ad invicem, & alii copulari lege Fori, non lege Poli, quam non ſequuntur.

Secundum verò inter fideles ratum conjugium eſt, quia conjugia ſemel initiata, & completa inter eos, ulteriùs ſolvi non poſſunt. Legitimum quoque eſt, quia fit ſervatis ſolemnitatibus, ut cum Uxor à Parentibus traditur; à Sponſo ditatur, & à Sacerdote benedicitur.

Tertium fit inter eos, qui quidem poſſunt contrahere, ſed tamen non ſervatis ſolemnitatibus, ſed ſolo affectu contrahitur; hoc enim eſt ratum, itaut non dirimatur, ſed non eſt legitimum, eo quia non eſt contractum ſecundum Juris formam, quæ, ut vulgô dici ſolet, rem in eſſe ponit. *l. Julianus.* §. *Si quis rem. ff. Ad exhiben.* Et hæc diſtinctio habetur *in* §. *Ex his. hoc tit. & in cap. fin.* 28. *q.* 1. Cætera, quæ in titulo ſunt, vide per te ipſum. Sed in quâcunque difficultate Matrimoniali ne deſeras recurrere ad meas Deciſiones *De Sacram. Matrim.* in quibus maximo ſtudio collecta ſunt, quæ de eo poſſunt diſputari.

TIT. XIII.

De Triplici Cognatione.

QUoniam inter cætera, quæ Matrimonium impediunt, Cognatio exiſtit, quæ in variis eſt diſtincta ſpeciebus, ob id nunc de eâ tractatur, & videbimus:

1 *Quid ſit Cognatio?*
2 *Quot ſint ejus ſpecies?*
3 *Quæ Cognatio conſideretur?*
4 *Inter quas perſonas, & uſquè ad quem gradum Matrimonium impediat?*

Quo ad Primum. Cognatio eſt Jus quoddam inter certas perſonas, vel legis fictione inſtitutum, quo fit ut perſonæ ipſæ

ipsæ inter se conjunctæ videantur. Et propriè Cognati dicuntur, quasi cum aliquo nati. *l. 1. ff. Undè Cogn.* Et sciendum est, quod hoc nomen est nomen genericum, & specificum. Primo modo significat quosdam attinentes. Secundo modo ad eos refertur, qui sunt conjuncti per lineam fœmininam. *l. Jureconsultus. ff. de Grad. affinit.*

Quo ad Secundum. Tres sunt Cognationis species. *Naturalis*, quæ medio consanguinitatis, vel affinitatis contracta reperitur. *§. Naturalis. h. tit.* Est autem consanguinitas attinentia personarum ex eo proveniens, quod una provenit ab alterâ, vel ambæ ab eâdem. Vel alio modo est vinculum personarum ab eodem stipite descendentium, carnali propagatione contractum. Et dicitur consanguinitas, quasi sanguinis unitas; quia scilicèt consanguinei de communi sanguine descendunt. *d. §. Naturalis.* Et de hoc est Glos. *in 35. q. 5. in arb. aff.* Et per Hostien. *in Summ. de Consang. & affinit. Civilis*, quæ etiam *Legalis* vocatur; estque communio, seu attinentia proveniens à Juris, non naturæ ministerio. *l. 4. §. 1. ff. de Grad. affin.* Vel est proximitas per adoptionem proveniens. *§. Legalis. 1. hoc tit.* Quæ quotuplex sit, vide Gloss. *in c. unic. de Cogn. legali. Spiritualis*, quæ est attinentia quædam proveniens ex Sacramenti collatione, vel detentione ad Sacramentum. ut *hîc in princ.* Et eandem definitionem ponit Gloss. *in c. 1. de Cognat. spirit. in 6.* ubi Abbas.

Quo ad Tertium. Regula est generalis, Quamcunque attendi Cognationem si de Matrimonio contrahendo tractatur. Si verò tractatur de Matrimonio jam contracto, Naturalis est illa, quæ Matrimonium non solùm impedit, sed dirimit usque ad quartum gradum. *§. Vir. hoc tit. cap. Non debet. De consang. & affinit.* Nisi obtineatur dispensatio. Spiritualis verò non simplicitèr; & ideô si pater ad sacrum fontem levaverit filium, non ob id Matrimonium dissolvitur. *§. Diximus. h. t.* & not. *in cap. 2. extr. de Cogn. Spir.* Illud etiam sciendum est, quod legitima cognatio impedit solùm usquequò durat. Exemplum est in *§. Legalis. hoc tit. c. un. De leg. cogn. & cap. Per adoptionem. & c. Itâ diligere. 30. q. 3. & l. Per adoptionem. ff. De rit. nupt.* quandoque perpetuô. *ut infrà.*

Quo

Quo ad Postremum: Si de Cognatione spirituali tractatur hæc impedimentum præbet inter levantem, & levatum, nec non & ipsius Parentes, & Baptizantem, & Baptizatum, & illius Parentes secundum Concil. Trid. *in c. 2. de Reform. Matrim. sess.* 24. quamvis hoc impedimentum latiùs pateret olim, ut *§. Non solum. hoc tit. d. c. 1. de Cogn. Spirit.* Et quod dictum est de Baptismo, habet etiam locum in Confirmatione. *d. c.* 2. Undè ex datione aliorum Sacramentorum non oritur impedimentum hujusmodi, quod Matrimonium impediat. *§. Eisdem. hoc tit.* De ratione differentiæ videas in Gloss. *in Verb. Sacram. in princ.* Item per Catechismum Matrimonium contrahendum impeditur, quamvis contractum non dirimatur. *§. Per Catechismum. hoc tit. cap. 2. de Cogn. Spirit. in 6. cap. Contract. ext. eod. de Cogn. Spirit.* Et Catechismus est illa instructio, quæ fit antè Baptismum super articulos fidei, & habet locum maximè in adultis, & capacibus. *c. Ante vigesimum. de Consecr. d.* 4. Et hodiè fit ante fores Ecclesiæ, & in infantibus antequàm baptizentur, ut per Abb. *in Rubr. de Cogn. Spirit. in* 6. Si verò agamus de Cognatione legali, hæc impedit quandoque in perpetuum, quandoque verò ad tempus. *§. Legalis. hoc tit. cap. Cum. de Legali cogn. & cap. Per adoptionem: & d. c. Ita diligere.* 30. *q.* 3. *& d. l. Per adoptionem. ff. de Rit. Nupt. §. Perpetuam. hîc. §. Ergo non omnes. Vers. & hæc. Inst. Civilib. de Nupt.* Perpetua causa impedimenti est inter adoptantem, & adoptatum, & inter Uxorem adoptantis, quia etiam dissolutâ adoptione non removetur impedimentum. Quod si aliqua per adoptionem tibi soror esse cœperit, dissolutâ ipsâ adoptione removetur impedimentum, ut *in Jurib. supr. alleg.* & est Gloss. *in d. cap. Un. de Cognat. Spirit. & §. Sed si quæ. Instit. Civil. de Nupt.*

Si de Naturali loquimur, hæc inducit impedimentum usque ad quartum gradum inclusivè. *c. Non debet. de Consang. & affin.* quod intelligitur de transversalibus; namque inter ascendentes, & descendentes in perpetuò prohibentur Nuptiæ. Quamvis Goffred. teneat contrarium *in Rubr. de Consang. & affin.* per generalitatem. *d. c. Non debet.* Quod tamen non est verum. Ut per

Jo:

Jo: Andr. Host. & Abb. *in d. c. Non debet*. Et de hoc est *tex. in l. Nuptiæ. ff. de Rit. Nupt. In §. Ergò. Inst. Civil. de Nupt.* ubi etiam Gloss. *in Verb. in infinitum*. dicit, quod si Adam viveret uxorem non inveniret. Vide in meis Decisionibus *de Matrimonio. Decis.* 22. *num.* 12. ubi DD. attestantes nunquàm in Ecclesiâ Catholicâ fuisse dispensatum, ut Matrimonium fieret inter Ascendentes, & Descendentes. Hujus rei ratio esse potest, quia in nuptiis copulandis honestas inspicitur. *l. Semper. ff. de Rit. Nupt.* Quod procedit etiam quo ad eas personas, quæ propè stipitem sunt, cum & ipsæ loco parentum habeantur. & eas, quæ descendunt ex stipite, ut quæ loco filiorum sunt. *§. Inter amitam. Inst. Civil. de Nupt.* Quod etiam de Jure Canonico receptum est, ut per Host. *in tit. de Consang. & affinit. Vers. usque ad quartum gradum*. Et quod dicitur de cognatione naturali habet locum etiam in affinitate. *d. cap. Non debet*. Dummodò affinitas sit contracta ex licito coitu; namque si copula sequatur illegitima, tunc impedimentum non excedit secundum gradum, ut per *Conc. Trid. sess.* 24. *in Decret. super Reform. Matrim. c.* 4. Et notandum est, quod is, qui cognovit consanguineam uxoris suæ non potest petere debitum, licèt reddere teneatur; sed per hoc non dissolvitur Matrimonium, & post mortem uxoris non potest cum aliâ Matrimonium contrahere. *§. Si quis. hoc tit. c.* 1. *De eo qui Cogn. consang. Ux. suæ*. Et vide Gloss. *hîc in Verb. petere*, quæ proponit duos casus, & se remittit ad dicta *in c. Discretionem. eod. tit.* Verùm Uxor in hoc casu admonenda, ut à commixtione viri abstineat, & in continentiâ maneat, donec vir viam universæ carnis fuerit ingressus. *§. Uxor. hoc tit.* Sed tamen non tenetur monitionibus parere. *§. Quod si fortè. h. t. d. c.* 1. *& cap. fin. De eo qui cogn.* &c. Undè apparet quod affinitas subsequens non dirimit Matrimonium, sed ea, quæ præcessit, si legitimè probetur.

TIT. XIV.

De Clandestinâ Desponsatione.

QUoniam Matrimonia quãdoque palàm, quandoque verò occultè contrahuntur,

tur, idcircò post titulos praecedentes, in quibus de Matrimoniis palàm contractis actum est, tractat Auctor de Matrimonio clandestino, quod occultum dicitur: & videbimus

1 *Quid sit clandestina desponsatio?*

2 *Qui sint effectus clandestini Matrimonii?*

3 *Quae solemnitates debeant observari in Matrimoniis clandestinis?*

Quo ad Primum. Clandestina desponsatio dicitur Matrimonium illud, quod inter aliquos etiam copulâ interveniente contrahitur, non servatis omnibus solemnitatibus. *c. 2. ext. eod. c. Aliter. 30. q. 1. c. fin. extr. eod.* & secundum id, quod hodiernis temporibus est statutum *à Conc. Trid.* est Matrimonium illud, quod non est contractum cum praesentiâ proprii Parochi, & duobus, vel testibus. *c. 1. in Decret. de Reform. Matrim. sess. 24.* Et licèt antiquitùs matrimonia ista valida, & firma essent. *c. Si quis. §. Ista. 30. q. 8. d. c. Aliter.* Attamen hodiè per Concilium Tridentinum statutum est, ut nulla prorsùs sint. *d. c. 1. sess. 24.* Et hoc eâ ratione statutum fuit, quia eveniebat plerùmque, ut aliquis cum unâ contraheret clam, quâ demissâ aliam duceret, cum quâ perpetuò in adulterio viveret. Undè cum non posset primum Matrimonium probari, eveniebat quod Ecclesia non posset eum cogere, ut ad primum redderet. *c. 2. ext. eod. & hîc in princ.*

Quo ad Secundum. Effectus praecipuus est iste, ut filii nati ex hujusmodi Matrimoniis, illegitimi judicentur, licèt parentum ignorantiâ Matrimonium contractum fuerit clandestinum. *c. Fin. §. Si quis. ext. eod. §. Quicumque. h. t.* Licèt alioquin si ignoranter in facie Ecclesiae contraxerit, & posteâ lata fuerit sententia divortii propter consanguinitatem, filii jam nati dicuntur legitimi. *c. Cum inter.* & ibi not. *extr. Qui Filii sint legit.* Immò etsi unus tantùm ignorat. *c. Ex tenore. eod. tit.* & est Glos. *in c. Cum in captivitate. 33. q. 1.* Et contrahentes tale Matrimonium peccant. *d. cap. Aliter.* & puniuntur. *d. c. fin. in fine.* Et Sacerdotes, qui hujusmodi conjunctiones prohibere contempserint, ab officio suspenduntur, & graviùs etiam sunt puniendi, si hoc culpae qualitas postulaverit. *cap. fin. hoc tit. cum concord. d. cap. 1.*

d. cap. 1. seß. 24. Concil. Trid.

Quo ad Ultimum. Hæc sunt ad contrahenda Matrimonia necessaria. Primò, ut fiant tres denunciationes in celebratione Missarum tribus diebus festivis; licèt interdum etiam hæ denunciationes remittantur ex causâ. Secundò, ut his factis coràm duobus, vel tribus testibus Sacerdos consensum eliiciat, conjugesque conjungat, dicens: *Ego conjungo vos in Matrimonium in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti;* & nomen ipsorum in libro ponat. Id etiam observatur, ut non habitent simul conjuges ante benedictionem Sacerdotis; itaut proprius Parochus benedicat, non alius, nisi fortè obtentâ licentiâ ab Ordinario; & si fortè obveniat, ut aliquod impedimentum adducatur, suspenditur Matrimonii contractus. *§. Cujus. hîc.* usquequô de impedimento judicetur. *c. Præterea. de Sponſ. c. Cum in tua. & c. Super eo. de Conſanguin. & affinit.* per *d. c. 1. seß. 24. de Ref. Matrim.*

TIT. XV.

Qui Matrimonium accusare possint, vel contra illud testificari.

Cum Matrimonium, ut suprâ dictum est. *in §. 1. tituli proximi*, debeat fieri præmissis denunciationibus; & post eas possint comparere, qui illud accusent, ob id de his in hoc titulo tractatur, & de his etiam, qui impedimentis propositis super ea possint testificari. Et ad Tituli declarationem examinabimus.

1 *Quid sit Matrimonium accusare?*

2 *Qui possint Matrimonium accusare?*

3 *Quando accusatio sit facienda?*

4 *Qui possint esse testes?*

5 *Quæ in testibus requirantur?*

Quo ad Primum. Matrimonium accusare nihil aliud est, quàm delatio causæ, propter quam Matrimonium debet dissolvi, vel contrahendum non fieri. Et habet accusatio ista naturam quandam mixtam inter Civilem, & Criminalem causam. *cap. Tuæ. de Procur. c. Conſanguineos. 35. q. 6.*

Quo ad Secundum. In hoc capite talis est adhibenda di-

ſtinctio; Seu duo ſunt caſus conſtituendi. Primus eſt, quando tractatur de deferendo impedimento ejus naturæ, quo probetur Matrimonium eſſe non poſſe ſine peccato; & in hoc caſu unuſquiſque admittitur ad accuſandum. *§. Quod ſi delictum. h. tit. c. Tua. de Cogn. ſpir. cap. Cum in tuâ. de Sponſ. cap. Videtur. ext. eod.* Et in hoc præferuntur conſanguinei, & parentes volentes accuſare, quia præſumuntur meliùs ſcire ſuam genealogiam, quàm extranei. *d. c. Videtur.* & Goffr. *in Rubric. hoc tit. c. Videtur. 35. q. 6. §. Adeò. hîc. d. §. Quod ſi delictum.* Quod ſi conſanguinei non extent, tunc antiquiores, & honeſtiores admittuntur. *§. Quod ſi progenies. hoc tit. d. c. Conſanguineos.* Secundus caſus eſt, quando agitur de aliquo perpetuo impedimento, quod peccato ſubjectum non eſt, & tunc admittuntur ji ſoli, quorum intereſt. *§. Sed nec. hîc. cum concord.* Veluti ſi agatur de errore conditionis, de impotentiâ ad coeundum, aut de ſimili impedimento. Goffr. *in Summâ hujus tit. num.* 2. Hanc eandem diſtinctionem poſt Innoc. notat Abbas *in Rubr. eod.* Et Hoſtienſ. *in Summ. Quis adm. ad accuſ. Matrim.* Ubi videndum, & advertendum eſt, quod ab accuſatione repelluntur ji, qui præſumuntur calumniosè accuſare. *ut hîc in princ. c. fin. ext. eod. c. Paſtoralis. de Except.* Undè ſi quis tempore denunciationis fuiſſet in Diœceſi, & ſiluerit, poſteâ non admittitur, niſi juret de calumniâ, *ut hîc in princ.* Et inſuper quis propter turpitudinem quæſtus repellitur. *c. Significante. ext. eod.*

Quo ad Tertium. Si tractatur de Matrimonio contrahendo debent impedimenta proponi tempore denunciationum, quæ publicè fiunt. Si Matrimonium jam eſt ſequutum, tunc impedimenta pro Matrimonio diſſolvendo jam contracto, eſt neceſſarium ut ille, qui vult accuſare, juret ſe ignoraviſſe tempore denunciationum illa impedimenta, ſed ea poſteâ didiciſſe. *hîc in princ. & d. c. Cum in tuâ.* Verùm ſi juſta cauſa interceſſerit, ut veriſimiliter potuerit ignorare impedimenta, vel propter infirmitatem, vel propter ætatem teneram, vel etiam ſi erat extrâ diœceſim tunc temporis; itaut ad ejus notitiam non potuerint pervenire denunciationes; tali caſu etiam ſine Juramen-

mento admittitur . *§. Idem . hoc tit. d. c. Cum in tuâ.*

Quo ad Quartum . Regula est generalis : omnes posse esse testes , etiamsi sint consanguinei , vel affines , quinimmò , & proprii Parentes . *§. Quod autem . hoc tit. cap. Super eo . extr. de Testib.* Id tamen verum est , quod si Matrimonium contrahatur inter dispares , tunc non de facili creditur illi consanguineo , cujus videtur interesse Matrimonium illud contrahi, vel non . *d. c. Super eo . in princ. & in §. Ubi . inf. hoc tit.* Illud etiam prætereundum non est , quod si tractatur de consanguinitate probandâ ad Matrimonium dissolvendum, duo, vel tres saltem debent testes recipi . *c. 1. cap. 2. q. 3.*

Quo ad Postremum . In testibus hæc omnia exiguntur . Primò ut bona fides adsit , *ut sup.* Ut sint honestis moribus prædíti . Ut quando opus est, Juramentum præstetur de calumniâ , & de veritate dicendâ . Item in depositione testium hæc debent contineri . Ut jurent se non privato odio, nec amicitiâ , nec alicujus proprii commodi intuitu ad hoc jurandum inductos esse : sicut etiam deponere debent , se illud , quod dicunt , à majoribus accepisse , & se credere ita esse . *§. Testium . hoc tit. cap. Licet . de Test. & cap. Litteris . de Præsumpt. & cap. Quoties . extr. de Test.* His autem concurrentibus , & impedimento probato , standum est hujusmodi probationi . *§. fin. hoc t. c. Juravit . de Probat.*

TIT. XVI.

De Divortiis .

Quoniam ob causas , de quibus suprâ est actum , evenit sæpè , ut sequatur divortium , ob id de divortio nunc tractatur . Circâ quod videbimus :

1 *Quid sit Divortium?*
2 *Ex quibus causis fiat?*
3 *Quando?*
4 *Quot modis Uxor repetatur?*
5 *Qui sint effectus?*

Quo ad Primum . Divortium est dissolutio Matrimonii , quæ utroque vivente conjuge contingit . *c. Divortium , de Pœnit. d. 1.* Vel est simplex separatio thori . *c. Interveniente . 32. q. 7.* & per Abb. *in Rubr. eod.* Et dicitur divortium vel à *divertendo* , quoniam qui separantur in diversas partes va-

vadunt, vel *à diversitate mentium. l. 1. ff. de Divortiis. l. Inter divortium. ff. de Verb. signific.*

Quo ad Secundum. Illud sciendum est, quod regulariter legitimum Matrimonium contractum dissolvi non potest. *§. 2. hoc tit. c. Quos Deus. 33. q. 2.* & *l. Ejus.* & *l. Nihil. ff. de Reg. Jur.* Tamen interdum ex causâ fit Divortium.

Primò: Ingrediendo Religionem non sequutâ copulâ, itaut liceat ei, qui in sæculo remansit, alii se conjungere. *§. Si tamen. b. t. c. Ex parte. 1. de Conversf. conjug. cum simill.* Et postquàm alter conjugum Religionem est ingressus, si posteâ alleget se falsâ causâ deductum, religiosum habitum sumpsisse, non per hoc vitiatur ipsa ingressio. *§. Nec causari. b. t. d. c. Ex parte.* Et dicenti se velle ingredi Monasterium, terminus præfigitur intrâ quem debet deliberare, vel ad conjugem redire, vel ad Monasterium se transferre. *§. Ei autem. b. t. c. Ex publico. de Conversf. Conjug.* Nota nihilominùs, quod etiam isto termino transacto, si copula non fuerit sequuta, licebit ei Religionem ingredi, ita not. *in d. c. Ex publico.* Et iste terminus non solùm datur ad ingrediendum, sed etiam ad profitendum; ut per Abb. *in d. c. Ex publico.* Aliàs enim non esset sufficienter provisum alteri sponso, cum non posset ad secundas nuptias transire, nisi altero profitente. Ratio autem, quare non sequutâ copulâ per ingressum Religionis Matrimonium dissolvitur, ea est, quia cum nondum una caro effecti sint, satis probabiliter uno ad Deum transeunte, alter in sæculo remanere poterit. *§. Neque minùs. b. t. c. Ex publico. de Conversf. Conjug.* Diversum tamen statuitur in eo, qui post contractum Matrimonium ordines suscepit, quia etiam Matrimonio non consummato non permittitur Divortium; sed iste sic ordinatus per censuram Ecclesiasticam cogendus est, ut Matrimonium consummat. *§. Diversum. b. t.* Et est casus *in Extravag. Joann. 22. antiquæ.* Ubi etiam de hoc sunt Glossæ pulcherrimæ. Verùm etiam in hoc casu character imprimitur, quamvis impediatur Ordinis executio, ut *in d. Extravag.* Qui casus videtur mirabilis, nam Sacerdos etiam apud Latinos potest habere uxorem, quod etiam procederet in eo casu,

casu, quando Matrimonium est consummatum, quia etiam eo casu imprimeretur character; ut not. Innoc. & Abb. *in c. Placet. de Convers. Conjug. & in c. 2. eod.* Verùm circà infideles diversum statuitur: etenim si alter, qui in infidelitate permansit, velit à fideli disiungi, vel cum eo commorari cum contumelia Creatoris, tunc licebit Christiano cum alio se conjungere. *§. Sed etsi inter. b. t. c. Quanto. & c. Gaudemus. de Divort.*

Alia causa est impotentia coeundi. *§. Item si quis ignarus. hoc tit.* Ubi si quis ignoranter cum impotente contraxerit, Matrimonium separatur, & qui est potens poterit cum alio contrahere. Impotentia tamen debet esse talis, quæ ope medicorum tolli non possit, nisi cum mortis periculo. *c. Fraternitatis. de Frigid. & malefic.* & not. *in c. Ex litteris. eod.* Modicam autem vexationem, & molestiam debent conjuges substinere, ut Matrimonium sortiatur effectum, ut habetur *in d. locis.* Quod si quis putatus fuerit impotens, & post separationem aliam cognoverit; Aut ea quæ arcta putabatur, aliquem invenerit, qui sibi seras reseraret, utroque casu post peractam pœnitentiam, ad prima conjugia reddere compellendi sunt. *§. Si quis. b. t. d. c. Fraternitatis. de Frigid. & malef.* Quod intellige quando esset primò cognoscibilis, nam si primus esset adeò mentulosus, & instrumentum genitale haberet itâ crassum, quod nunquàm posset deflorare mulierem sinè periculo mortis, secundus ob suam gracilitatem posset eam cognoscere, tunc non esset restituenda primo, licèt per frequentem usum cum secundo habitum, sit apta reddita. Abb. *in d. c. Fraternitat.* Ubi de hâc materiâ, & *in c. Quod sedem. & in d. c. Ex litteris. eod.* Ratio autem, quare compellendi sunt ad Matrimonium, ea redditur, quia cognita ab uno censetur cognoscibilis ab altero. *D. D. in d. c. Fraternitatis.* Quod si quis scienter impotentem duxit, vel retinuit, eam habebit nisi ut uxorem, saltèm ut sororem. *§. Planè. b. t. c. Omninò. 31. d.* Porrò de hâc conjugum impotentiâ omninò videas meas Decisiones *de Matrim. Decis. 32.* in quâ plenè de eâ differitur; & Juribus ac exemplis declaratur: & ostenditur, decem esse personas, quæ possunt hoc affici impedimento.

Item

Item per carnalem, vel ſpiritualem fornicationem fit ſeparatio thori tantùm. *§. Sepiùs. h. t.* Ratio eſt quia vinculum conjugii ſemel contractum, & habitum, nunquàm amittitur viventibus conjugibus. *c. 2. & 3. 32. q. 2.* Verùm hæc eſt differentia inter fornicationem carnalem, & ſpiritualem; namque per fornicationem carnalem, diſtracto Matrimonio, ſi ſequatur emendatio, non coguntur conjuges ſe reaſſumere. Secùs per ſpiritualem. Namque ſi infidelis reſipiſcat, alter tenetur eum recipere, niſi velit Monaſterium ingredi. *§. Multùm. h. t. d. c. Quanto, & c. Gaudemus. De Divortiis.* De aliis differentiis inter carnalem, & ſpiritualem fornicationem, vide Anton. de Rub. *in c. Fin. de Conjug. converſ.* facit *c. Propoſito; & quod ibi not. 27. q. 1.* Præter iſtos caſus alter conjugum, altero in ſæculo permanente, nec ad Sacros Ordines, nec ad Regularem ſuſcipiendus eſt obſervantiam, niſi remanens ejus ſit ætatis, ut ſinè ſuſpicione incontinentiæ poſſit in ſæculo permanere, aut verè continentiam ipſam vovere voluerit; alioquin etiamſi de Uxoris licentiâ quis Religionem ſit ingreſſus, & profeſſionem fecerit, uxor non poterit ad continentiam cogi; ſed vir ad uxoris thorum evocari poterit, niſi uxor poſteâ fornicata fuerit, vel ſe invicem continentiam promittendo abſolverint. *§. His exceptis. cum concord.* Verùm quia hæc materia eſt admodùm intricata, nolui ejus tractationem hûc inſerere: ſed de eâ latè videas per Abb. *in c. 1. de Converſ. Conjug. & in c. Tua nos. 2. de Jurejur.* Et in meis Deciſionibus De Matrim. *Deciſ.* 39. in quâ copiosè diſputatur de omnibus cauſis ſeparationis conjugum.

Quid verò dicendum eſt de eo, qui invitâ uxore ingreſſus eſt Monaſterium, qui poſteâ ad eam redire eſt coactus, an eâ mortuâ cogendus ſit ad Monaſterium reverti, an verò poſſit aliam Uxorem ducere? Et reſpondetur nec cogendum eſſe ad Monaſterium reverti, nec poſſe aliam habere Uxorem. *§. Quæſitum. h. t.* cum *ſimill.* Quod ſi Uxore non contradicente quis ingreditur Monaſterium, eâ mortuâ non poteſt exire. *§. Quod ſi quis. h. t.* Et ſi Matrimonium de facto contraxerit, illud dirimitur. *ut ibi. c. Conſuluit. de Converſ. Conjug. c. Ex parte. 1. de Converſ.*

verſ. Conjug. Quod multò magìs debet habere locum in eo, qui conſentiente Uxore profeſſus fuerit. §. *Quod in eo. hoc tit.* Item & in eâ, quæ continentiam vovit, ſi tamen fuerit certiorata de Juris communis diſpoſitione, ſecundum Abb. *in d. cap.* 1. *de Converſ. Conjug.* & notatur *in d. cap. Ex parte.* 1. Ubi etiam Abb. Quod ſi Mulier credens, Maritum eſſe mortuum, Religionem profeſſa ſit, ſi eo reverſo de Monaſterio educta ſit, eo poſteâ verè mortuo, non poteſt cogi de novo in Monaſterium ingredi. §. *Quid ſtatuemus. hoc tit.* facit *cap. Placet. de Converſ. Conjug.* Undè ex jam dictis colligitur, quod conjugibus non permittitur Religionis votum aſſumere altero invito, quod ſecùs eſt in voto peregrinationis. §. *Licet autem. hoc tit. c. Ex multâ. §. In tanta. ext. de Vot. & Vot. redempt.* Quod etiam hodiè procedit, & ſi in hoc caſu mulier dubitet de morte viri, tamen non poteſt contrahere, niſi ſit de hoc certiorata, vel ſaltem credat eum verè apud ſe mortuum eſſe. §. *Et quamvis. hoc tit.* concord. *cap. In præſentia. de Sponſalibus. & cap. Dominus. de Secundis nuptiis.* Secùs tamen eſt in Sponſalibus. *cap. De illis. de Sponſal.*

Quo ad Tertium. Divortium fit tunc demùm, ſi cauſa fuerit probata, non ante, etſi fuerit ſententia ſequuta. §. *Sed & ſeparatio. hoc t.* Et Modeſtin. *in l. Tranſactâ. ff. de Verb. ſignif.* Semper enim in dubio pro Matrimonio reſpondendum eſt; nec debet de facili conjugibus credi. *c. Conſanguinei. extr. de Sent. & re judic.*

Quo ad Quartum. Duobus modis agitur, vel Petitorio, vel Poſſeſſorio. §. 1. *hoc tit.* Sed ſi petitorio agatur, & aliqua exceptio legitima, ut putâ conſanguinitatis, propoſita fuerit, priùs cognoſcendum eſt de exceptione tanquàm peremptoriâ. *c.* 1. *&* ibi dicitur *de Ordin. Cogn.* Sin autem poſſeſſorio Judicio agatur, antequàm diſcutiatur de conſanguinitate, plenaria erit facienda reſtitutio. *c. Ex conſang. de Reſtit. ſpoliat.* Niſi is, qui convenitur, & de calumniâ juret, & ſuper exceptiones habeat promptas probationes; nam hoc caſu exceptâ carnali copulâ, ad cætera fit reſtitutio. *d.* §. *Ergò. cap. Litteras. de Reſtit. Spoliat.* Verum tamen eſt, quod hoc caſu ſi mulier reſtituenda timeat ſævitiam Viri, debet ab eo cautio præſtari, quam ſi ip-

ſe non præſtet, dum cauſa plenè cognoſcitur, uxor deponitur in loco honeſto, & tuto. *§. Præſtanda. hoc tit.* facit. *d. c. Litteras. & c. Ex tranſmiſſa eod. de Reſt. Spoliat.* Quod habet locum etiamſi Uxor culpâ ſuâ receſſerit à Marito, ut quia publicè ſit adulterata, ut per Abb. *in d. c. Litteras. c. Significaſti. de Divortiis.* Et hæc omnia procedunt, tunc demùm ſi Matrimonium ſit ſequutum, & per copulam conſummatum, ut notat. *in d. c. Ex tranſmiſſa.* Cæterùm ſi nullis præcedentibus Sponſalibus, vel nullo præcedente legitimo conſenſu mulier fuerit ad Viri domum tranſducta, ſi poſteâ abſceſſerit, nulla facienda erit reſtitutio, ſed poterit alii nubere. *§. Et hæc. hoc tit.* Et ratio eſt, quia petens reſtitutionem debet probare poſſeſſionem. *cap. Conſultationibus. de Jur. Patron. c. Olim. 3. de Reſtit. ſpoliat.* Sed iſta traductio non operatur aliquam poſſeſſionem. *c. Ex parte*, ubi latè, *de Reſtit. Spoliat.* Et colligitur, quod ſi is, qui vult repetere ſuam Uxorem, fornicationem commiſerit, non poteſt hoc facere. *§. Fornicationis. hoc tit.* Quinimmò ob eam cauſam ſequutâ ſeparatione, ſi vivente adhuc ſeparatâ Vir aliam hujus rei conſciam duxerit, etiamſi ex eâ filios habuerit, non valet hujuſmodi Matrimonium, ſed etiamſi mortua ſit adultera, ſunt nihilominùs ſeparandi. *c. 1. cap. Veniens. & cap. Ex litterarum. ext. de Eo, qui duxit in Matrim. quam per adult. poll.* Quod ampliatur etiamſi prima carnaliter non fuiſſet cognita. *cap. 2. extr. de Eo, qui duxit in Matrim. quam, &c.* Undè ſi iſta Mulier ignoret iſtum virum conjugatum, ſecùs eſt, quia ſi velit, poteſt eum retinere poſt mortem primæ. *§. Hoc tamen. h. tit. d. c. 1. c. 2. de Adult.*

Ex quibus Juribus collige hoc notabile. Quod eſt in arbitrio mulieris hoc caſu petere divortium; ad petitionem tamen viri non ſunt ſeparandi. *d. §. Hoc tamen. d. c. Veniens.* Et hoc adeò verum eſt, ut etiam filii de tali Matrimonio nati legitimi dicantur. *c. Ex tenore. & c. Cum inter. Qui filii ſint legit.* Et hoc propter bonam mulieris fidem. Undè illud etiam percipitur, quod ſi quis aliquam cognoverit non ſub ſpecie Matrimonii, Defunctâ Uxore, poteſt cum eâ Matrimonium contrahere, dummodò neuter ipſorum machinatus ſit in mortem Uxoris præ-

prædefunctæ, nec fidem de contrahendo sibi invicem dederint. §. *Cum ea. hoc tit.* concord. *c. Significasti. & cap. Super eo. de Eo, qui duxit, &c.* Et quod hìc dicitur de machinatione intelligatur cum effectu, scilicèt sequutâ morte: & de hoc vide Gloss. *in §. Prædefunctæ. in verb. Machinari.* Quod si fidem sibi invicem dederint, non tamen sequuta fuerit copula nec antè, nec post, legitimâ conjuge superstite, tunc si Matrimonium posteâ contrahatur, valet, nec dissolvitur per aliam præcedentem copulam. §. *Sedetsi. b.t. c. fin. de Sponsal.* Et quod ji, qui machinati sunt mortem contrâ uxorem defunctam, vel contrâ maritum defunctum, non possint inter se contrahere, hoc adeò verum est, ut etiamsi indè aliquod sequatur bonum, tamen impeditur Matrimonium; undè si infidelis cum Christianâ communicato consilio, ejusdem Christianæ maritum de medio sustulerit, non tamen cum eâ justas nuptias potest contrahere. §. *Usque. b.t.* facit *c. Quod ait.* & quod ibi notatur *dist.* 14. cum *simill.* Ratio ea est, quia non committitur delictum propter bonum spirituale, quod indè sequitur. *c. Cum magno. Ne Cler. vel Mon. c. Si dicat.* 33. *q.* 5. Quare colligas, quod si desit animus, & propositum secùs est. §. *Diversa. b.t.* cum *simill.* Et è contrâ si adsit animus, licèt non sequatur effectus, iste animus punitur: & per hoc si insidiatur alteri conjugi, & supervixerit is, ad secundas nuptias numquàm poterit convolare, quod procedit etiam in incestuosis. *cap.* 1. *& per tot. de Eo, qui cogn. consang.* Verùmtamen si isti contrahant, valet Matrimonium. *c. Transmissæ. d.* 1. Hoc idem in Interfectoribus Sacerdotum, qui nunquam possunt contrahere Matrimonium. *cap.* 2. *de Pœnit.* Et hæc est decisio. §. *Sedenti machinationem. boc tit.* Sunt & alii casus similes, qui not. *in d. c.* 2. *de Pœnit.* & explicantur in dictis meis Decisionibus *de Matrim. Decis.* 25 in quâ de criminibus dirimentibus Matrimonium exactè tractatur.

Pro corollario nota: Quod de Jure Canonico absque timore infamiæ, si nulla alia causa impediat, licitum est transire ad secundas nuptias intrâ annum luctus, contrâ Leges Civiles *in l. Consensu. §. Si verò. C. de Repud. l. Liberorum.*

§. 1. ff. De his, qui not. infam. Et hoc deciditur *in §. Illud. hoc tit. cap. penult. & fin. de Secund. Nupt.* Qui tex. secundum Joannem Andream, & Abbatem *in d. cap. fin.* corrigunt omnes Leges Civiles, quæ ex aliquâ causâ impediunt Matrimonium, ut est titulus *Cod. de Probib. Matrim. in pupill. &c. & C. Si Rector Provinciæ* : & de hoc vide Gloss. *hic in Verb. abolita.*

In fine nota, quod is, qui transit ad Bigamiam, non debet à Presbytero benedici, quod procedit etiam si consuetudo loci sit in contrarium. Ut per Gloss. *in Verbo iterari.*

Quo ad Ultimum. Divortii effectus potest esse simplex separatio thori, ut scilicèt ambo conjuges possint vivere sine peccato. Alter est effectus, quod illud Matrimonium, quod de facto processit, cum consistere de Jure non possit, nullum reddatur, & conjuges solutos pronunciet. Ita not. *in Rubr. extr. eod.* Alius effectus est, quod si Matrimonium separetur propter unam ex illis causis, quæ perpetuò impediunt, conjuges possunt ad nova conjugia transire; ut in supradictis colligitur.

TIT. XVII.

De Rebus Sanctis, Sacris, & Religiosis.

In principio hujus secundi Libri in Titulo *de Rerum divisione* diximus inter res spirituales, quæ corporales existunt, connumerari Sacramenta, Res Sacras, Sanctas, & Religiosas. Hûcusque egimus de Sacramentis, nunc differendum est *de Rebus Sanctis, Sacris, & Religiosis*. Et pro hujus tituli expeditione videbimus:

1. *Quæ dicantur Res Sanctæ?*
2. *Quæ Sacræ?*
3. *Quæ Religiosæ?*
4. *Quibus subiiciantur hæ omnes Res?*

Quo ad Primum. Res Sanctæ secundum proprietatem verborum à Juris Civilis dispositione dicuntur illæ, quæ immunes esse debent à quâcunque hominum facultate, & quocunque commercio, ob pœnam Sanctionis contrâ violantes. *§. Sanctæ. Instit. de Rer. divis.*

Quo ad Secundum: Res illæ Sacræ appellantur, quæ sunt ad divinum cultum ritè consecratæ, & Altissimo per habentem auctoritatem dicatæ. *§. Sacræ. Inst. de Rerum divis.*

Cu-

Cujuſmodi ſunt Eccleſiæ, Altaria, Calices, & hujuſmodi alia. Verùm quamvis iſta verba inſpectâ origine inter ſe valdè diverſa ſint, nihilominùs ſæpiſſimè aliud pro alio ſumitur, ut in locis allegatis, & allegandis.

Quo ad Tertium. Per idem Jus antiquum Res Religioſæ illæ dicebantur, quæ humana corpora continebant, dictæ Religioſæ à relegando, vel relinquendo: *§. Religioſum. Inſtit. de Rerum diviſ.* Hodiè verò res Religioſæ poſſunt dici illæ, quæ ad pios cultus, ad pias cauſas deſtinatæ videntur, & perſonis religioſis inſerviunt, ut ſunt Domus religioſæ, Xenodochia, Cæmeteria, & Sepulturæ, Orphanotophia, & alia hujuſmodi. *cap. 1. cap. 2. extr. de Relig. Domib.*

Quo ad Poſtremum. Omnia bona iſta ſunt ejus naturæ, ut in nullius bonis exiſtant: *§. Nullius. Inſt. de Rerum diviſ.* Et hinc eſt, quod alienari non poſſunt, niſi quibuſdam adhibitis ſolemnitatibus, cum cauſæ cognitione; ſcilicèt ut Prælatus Superior expendat nùm alienatio expediat Eccleſiæ, nec ne? Deindè Decretum Prælati; tertiò conſenſum totius Cleri, ſeu Capituli. *c. Tuum. 12. q. 2.* Abb. *in c. Statuimus. de Tranſact.* & quando Sacræ eſſe deſierint. Attamen quo ad adminiſtrationem ſubjiciuntur poteſtati, & regimini Eccleſiaſticarum perſonarum, & præcipuè ſubjiciuntur Summi Pontifici adminiſtrationi, in regione cujuſque loci. *c. 1. 2. & 3. ext. de Relig. Domib.*

TIT. XVIII.

De Conſtruendis, Conſecrandis, & Reparandis Eccleſiis, vel Altaribus.

CUm inter ea, quæ Sacra exiſtunt, Eccleſiæ, vel Altaria primum ſibi vindicent locum, idcircò de his nunc diſſeritur; & pro tituli enucleatione videbimus:

1 *Quid Eccleſiæ nomen hîc ſignificet?*

2 *Quid nomine Altaris contineatur?*

3 *Quid ſit Eccleſiam conſtruere?*

4 *Quid reficere?*

5 *Qui poſſint Eccleſias conſtruere, reficere, vel conſecrare?*

6 *Ex quibus cauſis Eccleſiæ conſtrui poſſint?*

7 *Quæ ſint ſervanda in Eccleſiis conſtruendis?*

8 *Quo*

8 *Quo tempore Ecclesiæ sint consecrandæ, & quo Altaria?*

9 *Quibus ex causis non sit consecranda Ecclesia?*

Quo ad Primum. Ecclesiæ nomen Æquivocum est, ut *hîc in princ.* & per Glos. *hîc in verb. Templum Dei*. Accipitur enim pro Christianorum multitudine, fideliumque congregatione: sed in nostro Titulo Ecclesiæ nomen præsefert locum, in quo Sacrificia celebrantur, & sacra Deo peraguntur: *tex. est hîc in princ.* & in *c. Ecclesia. de Consecr. d.* 1.

Quo ad Secundum. Altaris nomine significatur locus ille in Ecclesiâ eminentior, in quo Altissimo Sacrificia offeruntur, & sacra peraguntur. Ita notatur *in Rubr. extr. eod. de Consecratione Ecclesiæ, vel Altaris*.

Quo ad Tertium. Ecclesiam construere nihil aliud est, quàm Templum à fundamentis erigere, quod antè non fuit. *c.* 2. *extr. de Eccles. Ædific.*

Quo ad Quartum. Reficere Ecclesiam nihil est aliud, nisi Ecclesiam collapsam ad pristinum statum restituere, vel collabentem emendare. *c.* 1. *de Eccles. ædifican.* & notatur *in Rubr. ejusdem Tit.*

Quo ad Quintum. Illud indubitabile est, Episcopum posse Ecclesiam consecrare. *c.* 1. *de Consecrat. d.* 1. *§. Etsi dubitetur. h. t.* Sacerdotes autem non possunt nec Consecrationes, nec Ecclesiarum reconciliationes facere. *c. Aqua. de Consecr. Eccles. §. Confici. h. t.* Construere autem Ecclesiam quilibet etiam privatus, etiam fœmina potest, dummodò concurrat Ordinarii assensus. *cap. Unicuiq. c. Clericos. c. Si quis. de Consecr. d. p. c.* 18. *q.* 2. *c. Religiosam.* 12. *q.* 2. *§. Quamcunq. hoc tit.*

Quo ad Sextum. Non debent Ecclesiæ in præjudicium antiquæ de novo construi, nisi ex quatuor causis. Ob incrementum populi. Commoditatem plebium. Vel certæ Universitatis intuitu. Aut ob Pastoralis dignitatis obsequium.

Ob incrementum populi tunc nova construenda est Ecclesia, cum certis in Regionibus adeò multitudo fidelium excrevit; ut illorum curæ una sit impar Ecclesia. *§. Ob incrementum. h. t. c. Præcipimus. & c. Multis.* 16. *q.* 2. Quâ de causa etiam Ecclesiæ possunt dividi. *§. Sicut. h. t. d. c. Præcipimus.* Et hîc nota, quod plures Baptismales Ecclesiæ sub eâdem terminatione non

pos-

possunt construi, ideſt quod intrâ eosdem terminos sint duæ Ecclesiæ Baptismales, in quibus promiscuè populus baptizari possit. *§. Plures. h. t.* facit. *c. In apibus. 7. q. 1. & c. Quoniam. de Offic. Ordin.* Et si de terminatione duarum Matricium Ecclesiarum contentio fuerit, plebes utrarumque discernent. *d. §. Plures.* In hoc tamen est necessaria Superioris auctoritas. *c. de Cætero. & c. Statuimus de Transactione. c. Per tuas. de Arbitr.* Laicus enim non posset esse Judex in hoc casu, cum agatur de Re Spirituali. *c. Decernimus. cum seqq. de Judic.* Quod si non convenerint, sorte dividatur. *d. §. Plures. in fin.* Sortibus enim Dei voluntas ostenditur. *c. Sors. 26. q. 2.*

Ob Plebis commoditatem tunc dicitur construi nova Ecclesia, cum Parochianorum pars adeò distat à veteri, ut certis temporibus, non sine magna difficultate, & periculo illam adire, & ibi congruis temporibus divinis interesse, & Sacramenta percipere possint. *c. Ad audientiam. §. Plebium. h. t.* Et hoc quidem casu nova Ecclesia subjicitur Matrici Ecclesiæ, id est Ecclesiæ baptismali, per *c. Ex transmissa. de Renunciat.* vel Cathedrali, ut per Abb. *in c. Fin. de Offic. Archipresbyt.* vel illi Ecclesiæ, à quâ novæ subministrantur necessaria, cum verba sint intelligenda secundum subjectam materiam. Abb. *in c. Venerabili. de Verb. signif.* & debet honorem competentem exhibere. *d. §. Plebium. in fin.* vide Concil. Trid. *sess. 21. c. 4. de Refor.* & meas Discordias *de Beneficiis. Disc.* 89. ubi de requisitis necessariis pro novâ Parochiali erigendâ.

Universitatis intuitu construitur Ecclesia, veluti cum plures simul leprosi sub communi vitâ congregati fuerint, nam his potest nova Ecclesia ædificari. *§. Universitatis. h. t. c. Unico. 10. q. 2.* Dummodò velint eam dotare. arg. *c. Nemo. de Consecr. d. 1.* Qui tamen non debent esse injuriosi veteribus Ecclesiis. *§. Cavebunt. hoc tit.*

Ob Pastoralis dignitatis obsequium, & privilegium dicitur construi Ecclesia, quando Episcopus pro sepulturâ propriâ Ecclesiam ædificat in suâ Parochiâ. *§. Episcopo. h. t.* Et de hoc plenè habetur. *in cap. pen. de Donat. & c. Bonæ. 12. q. 2.*

Quo ad Septimum. Hæc requi-

requiruntur in Ecclesiâ ædificandâ. Primò ut Episcopus consentiat. Secundò ut ipse locum videat. Tertiò ut Crucem figat. Quartò ut publicè atrium designet. *§. Quâcumque. c. Nemo. de Consecr. d.* 1. Et tanta debet esse Dos, quæ sufficiat ad luminaria, & ad vitam ministrorum. *cap. Piæ mentis.* 16. *q.* 7. & in *præd. c. Nemo.* Et Ministri debent esse duo, vel tres. *c. Proposuit. ext. de Fil. Presbyter. c. Hoc quoque. de Consecr. d.* 1. Sed hoc quod dictum est de Dote, non habet locum in eo casu, quando ex necessitate construeretur. Glos. *in d. §. Quâcumque. in Verb. valeat.* Et circâ auctoritatem Superioris, nota, quod id adeò verum est, ut si quis præter Episcopi consensum Ecclesiam construxerit, privatur Jure Patronatus. *§. Diversum. b. t. c. Cum olim.* ubi Abbas. *de Privileg.* Item & ultimò requiritur, quod construens Ecclesiam non inferat damnum Tertio; namque hoc casu poterit ei nunciare novum opus; & si post nunciationem ædificaverit, tunc quod ædificatum erit, suis expensis erit destruendum. *§. Sed si quis. b. t. c.* 1. *&* 2. *de Novi oper. Nunciat.*

Quo ad Octavum. Quolibet die potest fieri consecratio, & ædificatio. *c. Tua. de Consecr. Eccles. vel Altar. d. §. Confici.* Et dies Consecrationis, & dedicationis singulis annis est celebrandus. *§. Solemnitates. b. t. c. Solemnitates. de Consecr. d.* 1. Altaria autem quæ consecranda sunt, debent esse lapidea. *c. Altaria. de Consecr. d.* 1. Nec obstat locus Exodi ubi Dominus præcepit fieri Altaria in lignis Setim *cap.* 38. quæ incorruptibilia sunt. Et Salomon fecit Altare aureum, nam illa facta sunt in figurâ. Item Altaria dedicanda, seu consecranda non sunt sinè reliquiis. *c. Placuit. de Consecr. d.* 1. Et hîc nota, quod diruto Altare, vel aliquo modo confracto, seu diminuto, Ecclesia non est iterùm consecranda, sed Altare tantùm. *§. De eo. b. t. c.* 1. *Quod in dubiis. c. Ligneis. eodem.*

Quo ad Ultimum. Ecclesia consecrari non debet, ubi Paganus sepultus est, antè extractionem ipsius. *c. Ecclesia. de Consecr. d.* 1. Idem statuitur in Hæretico, & Judæo. *ead. d. c. In aliis. c. Ecclesiam.* Idem intellige de Excommunicato. *§. Sed si Ecclesiam. b. t. c. Consuluisti. De Consecr. Ecl. vel Altar.*

Altar. Verùm si ossa infidelium non possunt discerni ab ossibus fidelium, neutra sunt ejicienda. *c. Sacris. sup. de Sepult.* Et quando infideles ejiciuntur, tunc in consecratione Parietes, & Tigna debent radi: Et ejectio corporum fit auctoritate Episcopi, vel Principis. *l. Ossa. ff. de Relig. cap. Corpora. de Consecr. d.* 1. *§. Illud. hoc tit.*

Sed quid dicendum de muliere prægnante? Circâ quam dicas, quod secundum quosdam potest sepeliri, quia fœtus est pars viscerum. *l.* 1. *§.* 1. *ff. de Ventr. Inspic.* Attamen consuevit sepeliri, & fœtus extrahi, & seorsùm sepeliri. *d. c. Sacris.* & notatur *in d. c. Ecclesia. de Consecr. d.* 1. Item quando Ecclesia est semel consecrata, non debet ampliùs consecrari. *§. Ecclesiæ. h. t.* Sicut infans ritè baptizatus, non debet iterùm baptizari. *c. Sicut. d.* 68. *c. Quemadmodum.* 32. *q.* 8. *c. Ecclesiis. de Consecr. d.* 1.

Verùm quia Ecclesiæ quandoque reconciliantur. *§. Sed si. inf. h. t.* videamus in quibus casibus fiat reconciliatio? Et sex siquidem assignantur. Primus, cum dubitatur an Ecclesia sit consecrata; nam tunc potest consecrari, & hæc dicitur reconciliatio. *§. Planè. h. t. d. c. Solemnitates. de Consecrat. d.* 1. Secundus casus est, cum movetur Altare majus. Tertius cum Ecclesia est exusta. Quartus cum Parietes sunt de novo funditùs reparati. Quintus propter adulterium. Sextus propter homicidium. *c. Si motum. de Consecr. d.* 1. *& c. de Fabric. ead. d.*

Adde alium casum, quando est humatum corpus excommunicati. *§. Sed si Ecclesia:* ubi etiam alii casus enumerantur. *h. t. d. cap. Consuluisti. de Consecr. Eccl. vel Alt.* Undè ex jam dictis colligas, quod non est licitum celebrare, nisi in Templis sic consecratis. *c. Tabernaculum. & c. Missarum. de Consecr. d* 1.

Quod limita in eo loco, qui est de proximo Consecrandus. *c. Ecclesiæ. de Immunitate Ecclesiar.* Item hoc non procedit, quando ex privilegio aliud est concessum, & etiam in Casu necessitatis; nam tunc in capellis cum sacrâ tabulâ celebrari poterit. Ut est in Oratoriis non consecratis; ut notatur *in c. Concedimus. de Consec. d.* 1. in quibus sine permissione Episcopi non potest celebrari. *c. Unicuique. & c. Missar. d. ead.* 1. Item in itinere constitutus poterit

terit celebrare olim sub diù, sivè in Tentoriis; si tamen tabula Altaris, cæteraque sacra ministeria adfuerint. *§. In itinere. hoc tit.* Et notatur *in d.c. Concedimus. de Consecr. d.* 1. Hodie autem per Concilium Tridentinum *sess.* 22. *in Decreto de Celebrat. Missar.* prohibitum est omnibus tàm sæcularibus, quàm Regularibus celebrare extrâ Ecclesiam; ut ego probavi in meis Decisionibus *De Sacrificio Missæ. Decis.* 12. *à n.* 53. *& seqq.* usque ad *num.* 66. ubi disputatur, an dentur Casus, in quibus Episcopus possit concedere licentiam, ut Missa extrâ Ecclesiam celebretur? Et referuntur septem curiosi casus ibi à studioso videndi.

In fine nota, quod quando agitur de reparandâ Ecclesiâ, id oneris procul dubio ad eum spectat, qui possidet Beneficium. *c.* 1. ubi Abb. *eod. cap. fin. De his, quæ fiunt à major. part. capit.* Et Episcopus pro tertiâ parte concurrere debet. *cap. Priscis.* 10 *q.* 3. *cum seq.* Sed de Consuetudine aliud attenditur secundum Innoc *in d. cap. fin.* & Abb. *in d. cap.* 1. Et sic absolutus sit iste titulus. Porrò, ut benè scias, qui sint obligati ad dictam reparationem? Vide meas Discordias Forenses *De Beneficiis. Discord.* 44. *num.* 2. *& seqq. & Discord.* 99. *per totam.*

TIT. XIX.

De Unionibus Ecclesiarum.

Quoniam sæpè evenit, ut Ecclesiæ, quæ sunt constructæ, & consecratæ insimul conjungantur; ob id nunc de ipsarum Unione disseritur: Et pro tituli expeditione videbimus:

1 *Quid sit Unio?*
2 *Quot Unionum species?*
3 *Ex quibus causis fiat?*
4 *Qui possint unire?*
5 *Quæ requirantur?*
6 *Qui sint effectus?*
7 *Quando unio solvatur?*

Quo ad Primum. Unio, secundum materiam tituli nostri, *est duarum, vel plurium Ecclesiarum facta connexio.* Et dicitur *Unio* ab uniendo; ex eo quia plures Ecclesiæ in unum conjunguntur, ut *hîc in princ.*

Quo ad Secundum. Duæ sunt Unionum species. Alia Temporalis, alia Perpetua: *Perpetua* est illa, quæ fit, ut sine præfinitione temporis perduret. *Temporalis*, quæ ad certum tempus; ut si ad alicujus vitam instituatur. *§. Unionum. h. t.*

h. t. facit *c. 1. Ne Sede Vacan.* & *c. Quoniam.* ubi Abb. *de Off. deleg.*

Quo ad Tertium. Duæ ſunt cauſæ unionis; ut *in §. Velut. h. t.* ſcilicèt: Urgens Neceſſitas, & Evidens Utilitas. *cap. Expoſuiſti de Præben. c. 2. de Relig. Domib. c. Et temporis. 16. q. 1. c. Fin. 2. q. ult.*

Neceſſitas; ut ſi duæ Eccleſiæ ſint adeò pauperes, ut impoſſibile ſit, earum proventus ad victum duorum Sacerdotum ſufficere: Aut etiam ſi alia Eccleſia ſit ab hoſtibus diſſoluta. *d. c. Expoſuiſti. & c. 1. Ne Sed. Vac.*

Utilitas, ut cum locorum opportunitas id expoſcit; vel temporis qualitas; putâ quia in illo loco nunc dicatur imminutus Chriſtianorum numerus. Vel ob fructuum tenuitatem non perindè idonei Sacerdotes ad procurandum Beneficium inveniantur. *c. Et qualitas. & c. Poſtquàm. 16. q. 1. c. Unio. 10. q 3. Clem. 1. §. Ad hæc. de Stat. Monach.* Et notatur *in Auth. præthereâ. C. Undè Vir, & Uxor.* Et de hoc noviſſimè vide quæ ſtatuit Conc. Trident. *ſeſſ. 24. c. 13. de Reform.*

Quo ad Quartum. Unire Epiſcopatus ad Pontificem ſpectat. *§. Non tamen. h. t. cap. Præcipimus. 16. q. 1. & c. Temporis.* Minores verò Eccleſiæ poſſunt uniri ab Epiſcopis in ſuis Diæceſibus. *d. §. Non tamen.* Et Concil. Trid. *ſeſſ. 21. c. 5. de Reform.* Undè inferiores ab Epiſcopis non poſſunt facere hujuſmodi unionem. *c. Sicut unire. De exceſſib. Prælat.*

Quo ad Quintum. Si Epiſcopus velit unire duas Eccleſias, debet habere conſenſum Capituli. *§. Uſque adeò. h. t. c. Paſtoralis. de Donat. & Clem. fin. De Reb. Eccleſ. non alien.* Quod ſecùs eſt in unione faciendâ à Papa; ut habetur in *c. Sicut unire. de Exceſſib. Prælator. d. c. Præcipimus. & cap. Temporis.* Quod ſi Epiſcopus velit unire propriæ menſæ Eccleſiam, hoc ei non permittitur, etiamſi Capitulum conſentiat: Unientium enim utilitas probabilem non rectæ factæ unionis ſuſpicionem ingerit: ita loquitur *tex. in §. Aliud. h. t.* facit *c. Hîc uſus. 10. q. 2. c. Fin. de Inſtit.* Inſuper requiritur conſenſus eorum, qui lædi poſſent. *§. Nec ſolùm. h. t.* Undè ſi aut Collegiata, aut Patronata collegiata, aut alicujus ſuffraganei Eccleſia ſit unienda; Collegii Patroni,

aut ipsius suffraganei consensum intervenire oportebit: facit *c. Rationis. & c. Monasterium.* 16. *q.* 1. Et hîc nota, quod si Ecclesiæ unitæ sint diversarum Diæcesum, tunc Jus alterutrius Episcopi inviolatum remanet. *§. Sed quæri poterit. hoc tit. c. Cum olim. de Consuetud. c. Ex tuor. de Auctor. & usu pal. c. Licet. de Off. ord. l. 2. §. Si quis à Principe. ff. Ne quid in loco publ.*

Quo ad Sextum. Effectus præcipuus est, ut, sequutâ unione legitimè factâ, ille, cujus Ecclesiæ fit unio, eandem habeat potestatem, & æquale Jus in unitâ Ecclesiâ; ac habeat in primâ: & eadem privilegia competunt unitæ, quæ priori competebant Ecclesiæ. *§. Sequutâ. hoc tit.* & Abb. *in c. 2. de Relig. Domib.* apud quem de hoc videndum est. Et per Caccialup. *in suo tractatu de Unionib. octavo Artic.* Id tamen est verum, quod in quantum dictum est, unionem fieri de Ecclesiis diversarum Diæcesum, hoc hodiè non habet locum per Concil. Trid. *sess.* 14. *c.* 9. *In Decret. Reformation.*

Quo ad Postremum. Solvitur Unio temporis lapsu, si ad tempus est facta; vel cessantibus causis, ob quas facta fuit. Item etiam poterit dissolvi ab iis, quorum auctoritate fuerit instituta. *§. Dissolvetur. h. t.* facit *Clement. Ne in agro. §. Ad hæc. De Stat. Monachor.* Itâ quoque dissolvetur si cedat in grave præjudicium Ecclesiæ. *c.* 1. *Ne Sede Vacan.* Cœterùm per Concil. Trid. *sess.* 7. *c.* 6. *de Reformat.* constituitur; quod uniones perpetuò factæ à quadragintâ annis antè ipsum Concilium examinentur; & si inveniantur per subreptionem obtentæ, irritæ sint. Aliæ verò quæ faciendæ sunt ex legitimis causis coràm loci Ordinario vocatis, quorum interest, fiant; aliàs per subreptionem obtentæ præsumantur: ita deciditur *in d. cap.* 6. Plura de Unionibus beneficiorum scitu reperies in meis Discordiis Forensibus *De Beneficiis*, ut in Indice *Verb. Unio.*

TIT. XX.

De Immunitate Ecclesiarum, & Subjectione.

QUoniam Ecclesiis constitutis multa competunt privilegia, & immunitates; ob id de hâc materiâ tractatur: & videbimus:

1 *Quid.*

1 *Quid sit Immunitas Ecclesiarum?*
2 *Quot Immunitatum species?*
3 *Quid Subjectionis nomen præseferat?*
4 *In quibus Subjectio consistat?*
5 *Quæ Ecclesiis competant Privilegia?*
6 *Quibus eadem Privilegia competant?*

Quo ad Primùm. Immunitas præsefert exemptionem indultam à muneribus. Dicitur *Immunitas* quasi extrâ munia; vel munera. Hinc Civitates immunes dicuntur, quæ nullum vectigal impendere tenentur. *l. fin. ff. de Censib.* Cæterùm hîc Immunitatis nomen præsefert Privilegium, favorem, seu Indulgentiam Ecclesiis factam; quâ remissione, seu Indulgentiâ efficitur, ut liberatio contingat à publicis functionibus.

Quo ad Secundum. Triplex est Immunitas Ecclesiæ; *Localis, Personalis, & Realis*. Prima est concessio facta ipsis Ecclesiis: quemadmodùm est, ut in iis profana non exerceantur; cum Ecclesia sit domus Orationis. *§. Est autem. h. t. c. Cum Ecclesia. eod. c. Per Simoniam. d. 41. & c. Decet. §. Nullus eod. in. 6.* Undè sæculares Judices non possunt ferre sententias in Ecclesiis. *§. Sæculares. h. t.* Quod secùs est in Judice Ecclesiastico; ipse enim licitè Judicium exercet in Ecclesiâ. *c. Præceptum. 2. q. 2. & c. Qua fronte*, ubi traditur, *de Appellat.* Item nec processus possunt in Ecclesiis formari. *§. Processus. h. t.* Sed quærit Glossa, Quid Juris in contractibus initis, & celebratis in Ecclesiâ? Et dic, quod licèt fieri non debeant, tamen facti tenent; nam cum hîc simus in pœnalibus, non debet fieri extensio; ut notatur *in cap. 2. eod. in 6.* Item Concilia publica, Nundinæ, & negotia sæcularia non debent tractari in Ecclesiis; nec profana sunt facienda negotia, sivè colloquia. *§. Publicè. h. t.* facit *cap. Ext. multis. 1. q. 1. & c. Ejiciens. d. 88.* Dominus enim negotiatores ejecit è templo; & mensas nummulariorum evertit. Et quod dictum est de colloquiis facit contrâ Circulantes, qui publicè conclusiones de Rebus profanis, easque in propriis Ecclesiis disputant. De quo extat Decretum Concil. Trident. *De observ. & evit. in Celebr. Missar.* Item convivia non debent fieri in Ecclesiis, nisi ex necessitate; ut si transeuntes ob Hos-

pitio-

pitiorum necessitatem illic resiciantur. *cap. primo. eod. c. Nulli. cum seq. d.* 42. Quod habet locum etiam in Oratoriis. *cap. Pen. cap. Fin. d.* 42. Item ne quis ab Ecclesiis possit invitus abstrahi. *§. Sacrorum. h. t. cap. Eos. d.* 87. *c. Reum.* 17. *q.* 4. Sæculares enim Leges ab omni violentiâ vindicant eos, qui ad statuam Principis se proripiunt; ut *C. De his, qui ad statu. conf. per totum. Et §. Fin. per totum Inst. De his, qui sunt sui, vel alien. Juris.* Quærit Glofs. An hoc habeat locum in Judæo? & solve ut in eâ. Et circâ hanc Quæstionem vide, quæ notat Abb. *in c. Fin. de Jur. Jur. & in c. Inter alia. eod.* & Felin. hanc quæstionem tractat *in c. Judæi il p. de Judæis;* ubi tenet, quod sic: Et ultrâ illa, quæ dicit ipse, soleo dicere ego; quod quamvis non sint oves Christi; tamen sunt de ovibus Christi; licèt sint oves errantes: undè quia potest esse; ut ad Ecclesiam veniant, dicendum est, quod sint tuti in eâdem. Et si quis per vim aliquem ab Ecclesiâ abstraxerit, excommunicatur; & quasi sacrilegus punitur. *d. §. Sacrorum. c. Definivit.* 18. *q.* 4. *c. Frater. c. Sicut. c. Constituimus. & c. Si quis contumax. & per tot.* 17. *q.* 4. Et de hâc materiâ videnda sunt tradita per Abb. *in c. Inter alia. eod.* Quod ampliatur; ut quis non possit extrahi ab Ecclesiæ circuitu intrâ triginta passus ab ostio. *§. Nec. h. t. c. Quisquis inventus.* 17. *q.* 7. Item nec à domo Episcopi possunt extrahi *d. §. Nec.* Sed non omnibus hoc concessum est: namque latronibus, vel nocturnis agrorum populatoribus, viarumque obsessoribus hoc non conceditur. *§. Hoc autem. h. t.* Itâ quoque Raptores Virginum, Adulteri, & Homicidæ possunt extrahi. *§. Quod si delinquentes. Auth. de Mand. Princip.* Quæ *Auth.* procedit etiam de Jure Canonico per Abb. *in d. c. Inter alia.* Item & is, qui homicidium, & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesiis commisit; vel in ipsarum cœmeteriis. Frustrâ enim invocat Legis auxilium, qui in ipsam Legem deliquit. *c. Quia frustrâ. de Usur. Et de Sent. Excommun. c. In audientiâ. l. Auxilium. ff. de Minor.* Item in hoc distinguendum est inter liberum hominem, & servum: Nam liber homo non debet, nec potest ab Ecclesiâ violenter extrahi; nisi impetratâ vitâ, & membrorum incolumitate.

§. Hæc

§. Hæc tamen . hoc tit. cum simill. Quod si servus fuerit, Dominus præstito Juramento Clericis de Impunitate potest servum etiam invitum secum ab Ecclesiâ abducere. *§. Quod si servus. h. t. c. Fin. eod. c. Metuentes . c. Id constituimus . 17. q. 4.* Cæterùm quæ hûcusque dicta sunt de Immunitate Ecclesiarum, procedunt de Jure veteri, & deserviunt quoad Theoricam. Sed quô ad Praxim attendendum est Jus novum, nempè Bulla Gregorii XIV. Incipien. *Cum alias nonnulli. de Anno* 1591. de quâ plurima scitu digna habentur in meis *Decisionibus Miscellaneis. Decis.* 13. & ejus plenam explicationem faciunt mea *Erotemata cap.* 32. *ubi DD.* qui advertunt, attendendam esse Regnorum consuetudinem ob varias concessiones, & declarationes à Sede Apostolicâ factas circâ qualitates delinquentium, & delictorum. Secunda species Immunitatis est illa, quam Personalem dicimus; & dicitur Personalis, quia personis Ecclesiasticis indulgetur: cum enim in Clericorum ministerio constituti, non nisi Altari, & Sacrificiis deservire debeant; rectissimè constitutum est, ut Deo dicati ab omnibus personalibus muneribus reddantur immunes. Undè generaliter Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi, Monachique Immunitate omnis tutelæ, & curæ ipso Jure gaudent. *§. Personalis. h. t.* & est *tit. ext. Ne Cleric. vel Monach.* Verùm hoc limita; quando Clerici suscipiunt curam Viduarum, vel Orfanorum; à quâ non solùm non prohibentur, sed immò jubentur. *§. Viduarum. hoc tit.* Itâ quoque possunt tractare Ecclesiæ suæ causam. *c.* 1. *ext. de Postulando.* Verùm in tempore necessitatis etiam Clerici tenentur ad custodiam murorum, & ad refectionem pontium. *§. Excipitur. c. Non minùs. De Immunit. Eccl.* Et de hoc satis diffusè tractatum est suprâ *in tit. de Constitutionibus.* Tertia species Immunitatis est Realis; quæ scilicèt bonis, & Rebus Ecclesiarum concessa est. Res etenim illæ, vel bona à censu, vel collectis Potestatum sæcularium libera redduntur: & si quis habens sæcularem potestatem Tributa, Collectas, seu quascunque exactiones sub quovis titulo, aut colore voluerit imponere: si est particularis Persona excommunicatur; si est Universitas interdicitur. *§. Realis. hoc tit.*

con-

concordat. *cap. In qualibet. & c. Secundum. 22. q. 1. c. Non minùs. cap. Adversùs. eod. & c. Clericis. c. Quamquàm. eod. in 6.* Et novissimè per *Concil. Trident. sess.* 25. *c.* 20. Et sunt etiam, qui teneant, hanc immunitatem extendi ad bona Patrimonialia Clericorum, ut *in c. Si diligenti. De Præscript. & in c. Ecclesia S. Mariæ. De Const.* Verùm etiam de hoc dixi suprâ *in tit. de Constit.* In casu tamen Necessitatis, & utilitatis; ut quando agitur de Utilitate communi tàm Clericorum, quàm Laicorum, Clerici consulto Pontifice, omni penitùs cessante coactione, poterunt aliquid in commune conferre. *§. Si tanta. hoc tit.* facit *d. c. Non minùs. & d. cap. Adversùs;* juxtâ Regionis inveteratum usum.

Quo ad Tertium. Subjectionis nomen præsefert Jus quoddam, quod habet Episcopus, vel Rector in Ecclesiâ, quinimmò Jurisdictionem in ipsâ Ecclesiâ; ut *toto titulo de Off. Ordin.*

Quo ad Quartum. Consistit in hoc subjectio; ut ab Ecclesiis, vel earum Rectoribus Ipsi Episcopo, vel Prælato debeatur: & quo ad Personas Ecclesiasticas ipsi debetur canonica obedientia, subjectio, Reverentia. Ad Ipsum spectat Institutio, Destitutio, Correctio, Reformatio; & causarum omnium ad Forum Ecclesiasticum de Jure spectantium Jurisdictio; sicuti etiam Ecclesiasticarum censurarum promulgatio, de quibus est titulus infrâ *de Ecclesiasticis Censur.* Et Sacramentorum exhibitio. Si Res Ecclesiasticas spectamus, Ipsi Cathedraticum, sivè Synodaticum debetur; de quâ re Abb. tractat *in c. Conquerente. De Off. Ordin.* & est *text. in c.* 1. 10. *q.* 4. & infrâ videbimus. Ipsi Procuratio annua, de quâ dicemus infrâ titulo proximo. Ipsi mortuariorum, & decimarum quarta. Mortuaria autem sunt ea, quæ Ecclesiis relinquuntur occasione funerum. Abb. *in d. c. Conquerente. & ibi* Glossa. Et de hâc, & de quartâ decimarum est titulus de *Canon. Port.* Quæ omnia habentur *in §. Quemadmodum. hoc titulo.* Et tandèm in tribus capitibus consideratur hæc Pastoralis Potestas: Etenim quædam ad Episcopum spectant Jure ordinis: ut ordinatio Clericorum, Virginum Benedictio, Altarium, & Ecclesiarum Consecratio. Quædam Lege Jurisdictionis, ut Corri-

Corrigendi, Conferendi, Excommunicandi, & Instituendi Potestas. Quædam Lege Diæcesanâ, ut Jus census, & Cathedraticum exigendi, Decimas percipiendi, Jus hospitii inducendi; & his similia: & de hoc est tex. *in c. Fin. h. nostro tit.* Et quia hæc distinctio, nullibi habetur in aliquo textu; ideô vide latè de eâ per Abbatem *in c. Dilectus. De Off. Ordinar.*

Quo ad Quintum. Multa sunt concessa Privilegia Ecclesiis, sed hoc præcipuè, ut non possit sæcularis Judex in ipsis, vel ipsarum cœmeteriis processus formare. Item ut nulla fiant in eis negotia sæcularia, & alia, de quibus suprâ vidimus.

Quo ad Ultimum. Privilegia concessa Ecclesiis competunt etiam Episcopis, Domui, Cœmeteriis, & reliquis locis consecratis. Quinimmò Privilegia concessa Ecclesiis extenduntur ad Personas Ecclesiasticas; & de hoc etiam suprâ dictum est satis abundè.

TIT. XXI.

De Censibus, Exactionibus, & Procurationibus.

Quoniam intèr cœtera, subjectionis nomine competunt Census, & Exactiones; ob id de his hîc diseritur; & videbimus:

1 *Quid sit Census?*
2 *Quid Exactio?*
3 *Quid Procuratio?*
4 *Qui possint Censum imponere?*
5 *Quibus ex causis?*
6 *Quibus Temporibus?*

Quo ad Primum. Census Appellatio est generalis, ut *hîc in princ.* Et sumitur pro omni Pensione, quæ Prælatis de Ecclesiasticis proventibus singulis annis in signum subjectionis, vel alterius Juris præstatur: & hinc dicunt Doctores, quod Census præstatio non probat evidenter subjectionem; ut *hîc in Verb. alter. Jur. cap. Quanto.* & ibi Abb. *eod.* & per Felin. *in c. Ad audientiam. de Rescript.* post Abb. *in c. In causâ. de Causâ possess. & propriet.* Verùm si strictè sumatur, est id, quod Episcopo ab Ecclesiis in argumentum subjectionis tribuitur; & *Cathedraticum* appellatur, eò quod ad honorem

Cathedræ persolvatur, ut *hic in princ.* Et pro intellectu scias, Cathedraticum, sivè Synodaticum esse pensionem duorum solidorum aureorum, sivè argenteorum, secundum loci consuetudinem, quæ datur Episcopo à quâlibet Ecclesiâ, ut Abb. declarat *in c. Conquerente. de Off. Ordin. & d. c.* 1. 10. *q.* 4.

Quo ad Secundum. Exactionis nomen id præsefert, quod Petitio, & dicitur respectu eorum, qui ab eo, cui debetur census, ad ipsum Censum recoligendum, præponuntur: *Arg. l.* 1. *C. de Exact. Tribut. lib.* 10.

Quo ad Tertium. Procuratio est sumptuum necessariorum exhibitio, quæ Episcopi fit, quotiescunque ipsi visitant Ecclesias; nam tunc Episcopus debet sumptus necessarios recipere. *§. Ulteriùs. b.t.* facit *c. Cum secundum. de Præbend. cap. Inter cœtera. De Off. Ordin. c. Si Episcopus. De Offic. Ordin. in* 6. *c. Cum voluntate. de Sent. excommun.* Et hînc est, quod Episcopus, qui remittit servitia alicujus Ecclesiæ, non tamen intelligitur remittere Procurationem. *§. Et adeò. b.t.* & not. *in c. Eleuterius.* 18. *q* 2. *& in c. Servitium. & in c. Venerabile. eod.* Item nec contrâ eum currit Præscriptio. *d. §. Et adeò. c. Venerabili. & c. Cum Instantia. eod. & c. Cum ex Officiis. De Præscript.* Quod si cupis scire, qui possint visitare, hoc colligas *ex §. Visitandi. b. t.* ubi dicitur, quod Episcopus, Archiepiscopus, Patriarcha, Sedis Apostolicæ Legatus, Nuncius, Archidiaconus, & Decanus potest visitare: facit *c. Cum Apostolus. & c. Procurationes. de Censib. cap.* 1. *eodem tit. in* 6. Et quod dicitur de Archiepiscopo, habet etiam locum in eum casum, quando Suffraganei non possunt argui de negligentiâ. *§. Quod autem. b. t. c. Fin. eod. in* 6. Hoc tamen scias, Procurationem non exigi ab Oratoriis privatis; & si fortè aliqua subest necessitas; tunc potest Episcopus charitativum subsidium exigere. *§. fin. b. t.* Pro primò facit *c. Fin. eod.* Pro secundo facit *d. c. Cum Apostolus. §.* 1. *e.* De hoc subsidio Charitativo habes amplum tractatum per Ranth. Bellentinum, ad quem recurras. Et quoniam ille Author est satis antiquus, vide inter modernos Jo: Carol. Antonellum *De Juribus Clericor. lib.* 2. *part.* 6. *cap.* 17. in quo plenè, ac doctè tractat de Canonicâ por-

portione, de Cathedratico, de Subſidio charitativo, de Procuratione, & aliis juribus Epiſcopalibus, & allegat plurimos Canoniſtas recentiores.

Quo ad Quartum. Jus Cenſus imponendi pertinet ſinè difficultate ad Sedem Apoſtolicam. *§. Sedes quoque. h. t.* quoties aliquam Eccleſiam ſub ſuâ Protectione recipit, ut *ibi*. Deindè hoc idem conceditur Epiſcopis, & Ordinariis locorum, ſi Eccleſias piis locis ritè conceſſerint, vel exemptas fecerint, nam ſibi nomine Penſionis aliquid reſervant. *§. Sed nec. h. t. c. Conſtitutus. de Relig. domib.* Simplices autem Sacerdotes non poſſunt Eccleſias cenſuales facere. *§. Simplices. h. t.* Et nota, quod nec Epiſcopus poteſt præter Cathedraticum novum cenſum imponere, vel veterem augere. *§. Sed nec Epiſcopus. h. t. cap. Scienter. c. Probibemus. c. Significavit. & c. Gravis. eodem tit.*

Quo ad Quintum. Cenſus imponi poteſt ex causâ legitimâ; ut eſt cauſa Fundationis, & Donationis, vel Immunitatis indultæ. *§. Conſtituitur. h. t.* & Hoſtienſ. *in Summ. eod. §. Si quis cenſus.* Undè Patrono fundanti Eccleſiam poteſt conſtitui Cenſus, ut eſt text. *in §. Sed. & h. t. c. Prætereà. ext. de Jure Patr.* Et iſte Cenſus conſtituitur de conſenſu Epiſcopi. *d. §. Sed &. Et cap. Cum dilectus. de Conſuet.* & per Innocent. *in c. Quoniam. Ne Præl. Vires ſuas.*

Quo ad Poſtremum. Cenſus poteſt conſtitui; aut Tempore Fundationis, aut Conſecrationis, aut Donationis, aut Tempore Immunitatis indultæ. *§. Conſtituitur. h. t. d. cap. Eleuterius.* 18. *q.* 2. & per Hoſtienſ. *in ſuâ Summâ. §. Si quis Cenſus. eodem titulo.* Præter hæc tempora cenſus non conſtituitur, nec vetus augetur, niſi magnâ ex causâ. Ut *in cap. Prætereâ. de Tranſact.*

TIT. XXII.

De Capellis Monachorum.

Quoniam ad Titulum de ſubjectione Eccleſiarum iſte quoque pertinere videtur; & quia Monachorum Capellæ ſubjectæ ſunt Ordinariis; ob id nunc de hâc materiâ tractatur; & videbimus:

1 *Quid contineatur ſub nomine Capellæ?*
2 *Cui ſubſint Capellæ Monachorum?*

Quo ad Primum. Ut omittamus varias hujus nominis significationes, dicendum est breviter, quod tametsi propriè Capella parvum locum præseferre videatur, in quo sacra peraguntur. *c. Conceditur. de Consecrat. d.* 1. seu locum, aut Oratorium, non consecratum, ut monet Glos. *in d. c. Concedimus*: nihilominùs nomen Capellæ in hoc titulo id significat, quod nomen Basilicæ, seu Ecclesiæ: vel designat Ecclesiam illam, cujus habitatio ad Monachos pertinet. *cap.* 1. *ext. eod. tit.*

Quo ad Secundum. Licèt Monachi habeant Jus præsentandi in his Ecclesiis, quibus animarum cura est connexa. *c. Sicut. De suppl. negl. Prælat.* Attamen ipsàmet Ecclesia Episcopo subesse intelligitur, nec debet à Monasterio regi; ut *hîc in princ. & in d. c.* 1. In tantùm ut possit Episcopus, si fortè Monachus aliquis prætextu regendi Ecclesiam solus degat, eum ad Monasterium repetendum compellere, vel alios associare. *c. Fin. ext. eod.* Et debet Ecclesiæ ipsi eligendo Capellanum providere, qui curam gerat, & regat Ecclesiam: & hic à Jurisdictione Episcopi dependeat, ut *hîc*, & *d. c.* 1. Quinimmò & Monasteria ipsa, si exempta non sunt, ipsismet Ordinariis locorum subesse intelliguntur. *§. Fin. h. t.* Et notatur *in cap. Quod nuper. De Major. & obed.* Ubi Glos. dicit, per hoc Abbates cogi venire ad Synodum. Id tamen est verum, quod si sint Capellæ à Monachis fundatæ, quemadmodum habet Episcopus in ipsis spiritualia; ita Abbas Monasterii temporalia: eo excepto casu, si fortè Episcopus suum Jus cessisset, quia tunc Monachi Spiritualia, & Temporalia habent. *c. Visis.* 16. *q.* 2. & ita Goffr. *in suâ Summâ eod.* Nota tamen, quod de Consuetudine, quæ secundum Abbatem valet, Monachus potest habere curam illius Monasterii, in quo habitat; annuente Glos. *hîc*. Hodiè verò Monachus potest exercere Curam animarum in Ecclesiâ, quæ sit de Mensâ Monasterii, dummodò sit approbatus ab Episcopo, cui in omnibus, & per omnia remanet subjectus in concernentibus ipsam Curam animarum; ut scripsi in meis Discordiis Forensibus *De Regularib. Discord.* 20. *num.* 3. ubi DD. & ulteriùs Monachus Curatus non potest pro famulâ habere secum

cum mulierem; sed est obligandus tenere secum socium alium Monachum ex Decretis Sacræ Congreg. quæ retuli in *Discord.* 46. *de Regularib.*

TIT. XXIII.

De Religiosis Domibus.

POst Titulum præcedentem, in quo actum est de Capellis Monachorum, quæ funt loca Religiosa particulariter; nunc subnectit Author hunc titulum, in quo in genere tractat de Religiosis Domibus. Et videbimus:

1 *Quid nomine Domus Religiosæ significetur?*
2 *Cui Domus Religiosæ subsint.*
3 *Cujus Auctoritate sint construendæ?*
4 *Ad quæ locorum Rectores teneantur?*

Quo ad Primum. Appellatione Domus Religiosæ continentur omnia loca destinata ad pios usus, quocunque nomine censeantur. *c. Xenodochiis. ext. eod. & C. de Episc. & Cler. l. Orphanotrophos. & l. Omnia.* Cujusmodi sunt *Xenodochia*, in quibus pauperes Peregrini recipiuntur. *Orphanotrophia*, ubi parentibus orbati nutriuntur. *Bethotrophia*, ubi aluntur infantes pauperum. *Nosocomia*, ubi ægroti curantur. *Gerontocomia*, ubi senes aluntur, & similia, ut habetur *hîc in princ.* Et de significatione harum vocum vide Hostiens. *in Summâ. eod.* & notatur *in c. In qualibet.* 24. *q.* 8. *& in d. l. Omnia.* generaliterque omnia ista Hospitalia vocantur. Item Oratoria, quæ aliqui ex devotione in propriis domibus auctoritate Episcopi constituerint, loca religiosa sunt. *c. Oratorium.* 42. *d. cap. Quidam.* 19. *q.* 2.

Quo ad Secundum. Domus Religiosæ construendæ sunt Auctoritate Episcopali. *c. Quicumque.* 16. *q.* 1. Et cum solemnitate, de quâ *in c. Nemo Ecclesiam. De Consecr. d.* 1. & in *Auth. de Eccles. Tit. §. Si quis autem voluerit. collat.* 9. De quâ dictum est suprâ *in tit. De Constr. & repar. Eccl.*

Quo ad Tertium. Loca ista, & ædificia pia subsunt Episcopis, & debent regi, ac dirigi ad illos usus, ad quos fidelium suadente pietate, gratiâ, & eorum causâ sunt ordinata. Nec postquàm hujusmodi loca ad hospitalitatis usum, & pauperum provisionem sunt deputata, ad profanos usus converti poterunt; ut *hîc in princ. cap. Nulli liceat.* 12. *q.* 2. *cap. Nulli. ead.*

ead. caus. q. 1. cap. Municipia. De rer. permut. cum similibus. Quod si ad alium usum convertantur, debet intervenire auctoritas Summi Pontificis, cum hic sit unus casus reservatus Papæ *c. Quod Translationem. De Off. leg.* Vel Ordinariorum, ut *sess. 22. de Reform. c. 6. in Conc. Trid.* Cum in hoc habeantur pro ipsius Sedis Apostolicæ Legatis. Sed tamen verum est, quod si sunt ordinata, & constructa à Laicis sinè Episcopi auctoritate, à Laicis etiam reguntur. *c. 18. sess. 22. De Reform.* Verùm si Laici in administrando fortè sunt negligentes, hoc casu Episcopus tanquàm executor à Lege ordinatus, providere debet, ut talia loca rectè gubernentur. *d. c. 8. & c. Irrefragabile. de Offic. Ordin.* Advertendum tamen est, quod ea, quæ hûcusque dicta sunt, non habent locum in Hospitalibus Religiosorum, aut militarium Ordinum, quia in his certæ Regulæ, & Constitutiones sunt traditæ, quæ ad unguem ab illis sunt servandæ. *§. Prædicta. h. t. Clem. in §. Præmissa. eod.* Cœterùm si aliquod Hospitale sit, vel Altare habens cœmeterium, & Presbyterum celebrantem, & Sacramenta ministrantem, tunc antiqua consuetudo est observanda. *§. fin. h. t.* concordat. 24. *q. 1. c. Pudenda. & Clem. 1. de Privil. in fin.*

Quo ad Postremum. Loca illa, quæ fortè sunt constructa sine Episcopi auctoritate, sunt viris providis, & ejus ordinis, quos bona prædicta in alios usus convertere præsumptio non existat, committenda. *§. ult. h. t. Clem. 2. §. 1. eod.* Qui postquàm sunt electi ad hujusmodi regimen, debent ad similitudinem Tutorum, & Curatorum juramentum subire de utilibus faciendis, & inutilibus omittendis. Ac insuper debent inventarium conficere de bonis ipsorum locorum; ac demùm singulis annis debent rationem reddere de administratione. *§. Ut autem. h. t. §. Œconomos. in Auth. de Sanct. Episc.* & in *d. Clem. 2. §. 1. eod.*

TIT. XXIV.

De Sepulturis.

SUperiori titulo dictum est de Religiosis Domibus, verùm quia etiam Sepultura dicitur locus Religiosus, ob id post titulum præcedentem sequi-

ſequitur iſte, in quo videbimus:

1 *Quid ſignificet Sepultura?*

2 *Quibus in locis conſtitui debeat?*

3 *A quibus poſſit conſtitui, & eligi?*

4 *Qui poſſunt Sepulturæ tradi?*

Quo ad Primum. Sepulturæ verbum dupliciter capitur: in primis ſignificat locum, in quo corpora mortuorum collocantur; ſecundo modo officium ſepeliendi præſefert. Sed in hoc titulo accipitur pro loco illo, in quo Cadavera ſunt depoſita, vel deponenda; ut per Gloſſ. *hîc in princ. & in c. pen. eod.* Et nota, quod quatenùs dicitur officium, quod impenditur ſepeliendis, non poteſt vendi. *c. Non ſatis. de Simon. c. Præcipiendum.* 13. *q.* 2. idem eſt ſi accipiamus Sepulturam pro terrâ, in quâ corpora ſepeliuntur, namque ſi ſit de cœmeterio, non poteſt vendi. *l. Quæ religioſis. ff. de Rei vendit.* Quando verò accipitur pro tumbâ marmoreâ, vel lapideâ, tunc ſi pura ſit, poteſt vendi, ſecùs verò ſi ſit aliquis in eâ ſepultus, quia per hoc facta eſt locus religioſus. *l.* 2. *ff. de Relig. & ſumpt. funer. cap. Poſtquam.* 13. *q.* 2.

Quo ad Secundum. Antiquitùs quocunque in loco Sepulturæ erigebantur. *§. Religioſum. Inſt. de Rerum diviſ.* Sed poſtquàm floruit Chriſtiana Religio, Sepulturæ eriguntur in locis religioſis, *ut hic in princ.* Hujus autem Rei tres redduntur rationes. Prima eſt, quia Defunctorum corpora minùs vexantur à ſpiritibus immundis; in Sepulturis etenim dicitur eſſe requies mortuorum. *c. Avum.* 12. *q.* 2. Secunda ratio eſt, quia mortui dicuntur muniti patrocinio illius Sancti, cujus nomini dicata, & conſecrata eſt illa Eccleſia, in quâ corpora conquieſcunt. *c. Non æſtimemus. in fin.* 13. *q.* 2. Tertia eſt, ut fideles viventes faciliùs mortuorum recordentur, & ſic pro eis pias fundant preces. *§. Accedit. h. t. c. Cum gravi.* 13. *q.* 2. Et hinc eſt, quod Sepulturæ antiquitùs collocabantur, ubi frequentes erant conventus; ut eſt textus apertus in *c. Fraterni. ext. eod.*

Quo ad Tertium. Regula eſt generalis, poſſe quemlibet ſibi Sepulturam eligere, dummodo abſit contemptus. *§. Regulariter. h. t. c. Contemptus.* 13. *q.* 2. Ab hâc regulâ excipiuntur nonnulli.

Primò excipitur Religioſus, quia

quia in hoc voluntatem non habet, ſed debet humari apud proprium Monaſterium. *§. Impuberi. h.t. c. fin. eod. lib.* 6. Niſi Religioſus moriatur in aliquo loco remoto, itaut non poſſit commodè ad proprium Monaſterium deferri. *d. §. Impuberi.* Hoc enim caſu poterit, ſecundum magis communem, Sepulturam ſibi eligere, & ita ſubſtinetur opinio Hoſtienſis *in c. Nimis. il primo. de Exceſſib. Prælat.* & Abb. *ibidem. & in c. Ut Privilegia. de Privileg.*

Secundò excipitur Impubes, cum Furioſo, qui conſenſu carent. *c. Licet. eod. in* 6. Impuberi enim ſi conſuetudo id patiatur, Pater eligit ſepulturam, aliâs in Parochiali Eccleſiâ cum ſuis majoribus ſepeliendus eſt. *§. De filiofam. hoc tit. d. c. Licet.* & de hoc vide pulchram Deciſionem in meis Diſcordiis *de Juriſdictione. Diſcord.* 28. Cæterùm ſi quis non electâ Sepulturâ deceſſerit, ſepelitur in Eccleſiâ Parochiali, vel ubi ſunt ejus majores. *d. §. Regulariter. c. Placuit.* 13. *q.* 2. *& c.* 1. *e. tit. cap. Licet.* Quod obſervatur etiam ſi quis extrâ Urbem deceſſerit. *§. Illud. hoc tit.* concord. *cap. fin. in* 6.

Quo ad Ultimum. Regula itidem eſt generalis, omnes poſſe Sepulturæ tradi, niſi ſpeciali ratione quis prohibeatur. Prohibentur verò: Primò Excommunicati, Hæretici, Pagani, Judæi, Uſurarius, & qui ſibi ipſi mortem conſcivere. *c. Is cui. de Sent. excommun. in* 6. *d. c. Eos. eod. c. Eccleſia. cum ſeq. de Conſecrat. d.* 4. *cap. Quia in omnibus. de Uſur. cap. Placuit.* 23. *q.* 8. *& c. Ex parte eod.* Nota nihilominus, quod ſi per Excommunicatum non ſteterit, quo minùs ad Eccleſiam reverſus ſit, Sepulturæ traditur; ipſeque poſt mortem abſolvitur. *c. Qui recedunt.* 26. *q.* 6. Prohibentur prætereâ qui violentas manus Eccleſiaſticis perſonis injecerunt, Homicidæ, Incendiarii, aut Eccleſiarum violatores, Incæſtuoſi. *c. fin. e.* Item Blaſphemi. *c. Statuimus. de Maled.* Et denique prohibentur hi omnes, qui pro manifeſtis criminibus ſunt condemnati. *d. c. fin.* niſi reſipuerint, fuerintque reconciliati. Abb. *in d. c. fin. & c. Ex tenore. de Sent. Excommun. §. Sed hæc. h. tit.* Quod adeò verum eſt, ut hujuſmodi perſonæ non debeant ſepeliri in loco religioſo, & ſi qui fuerint ſepulti, ſi dignoſcantur eorum oſſa ab aliorum corporibus, debeant ex-

exhumari, proculque jactari à Sepulturâ. *§. Etsi contigerit. h. t.* & Abb. *in cap. Sacris. in fine. ext. eod.* Et qui in contemptum Ecclesiæ hujusmodi personas in cœmeterio Ecclesiastico sepelierit, excommunicatur: *§. Si quis autem. hoc tit. Clem.* 1. *eod.* Ex jam dictis colligas, corpora punitorum, pœnitentium tamen, posse Sepulturæ tradi. *§. Ex his. hoc tit.* Deus enim non judicat bis idipsum; facit *Clem.* 1. *de Pœnit. & Remiss.* Quinimmò & si quis deprehensus sit in crimine, & fuerit vulneratus, dummodò confiteatur, si jisdem vulneribus mortuus fuerit; non privatur Sepultura. *§. Quin etiam. hoc nostro tit. cap. Fures. cum seq.* 13. *q.* 2. Quamvis statuatur aliud in eo, qui se defendit, & interfectus est in crimine. *c. Ex parte. il* 2. *eod. c. de Occidendis.* 23. *q.* 9. *c.* 2. *de Furt.* Et in fine notandum est, quod pro Sepulturâ Clerici nihil excipere possunt. *§. fin. h. t. c. Abolendæ. ext. eod. & c. Quando. & c. Dilectus. & c. Ad Apostolicam. & c. Non satis. de Simon.* Porrò Intorticia, & alia emolumenta Funeralia dantur Parochis in sepeliendis Defunctis, circâ quæ servatur loci consuetudo, ut dixi in jisdem Discordiis Forensibus *De Jurisdictione Discord.* 18. *in fin.* Et cum his finis sit huic tit.

TIT. XXV.

De Canonicâ Portione.

QUoniam sæpissimè evenit, ut quis aliam eligat Ecclesiam, quàm Parochialem, quo casu Parochialis Ecclesia quartam detrahit de relictis illi Ecclesiæ, in quâ quis Sepulturam elegit, ob id de hâc Quartâ in hoc titulo tractatur, quæ Canonica dicitur Portio: Circâ quam videbimus

1 *Quid sit Canonica Portio?*
2 *Quotuplex?*
3 *Ex quibus rebus debeatur?*
4 *Cui debeatur?*
5 *A quibus?*

Quo ad Primum. Sic describitur Canonica Portio *hîc in princ.* Ut sit illa pars, quæ de relictis, & proventibus Ecclesiæ obvenientibus detrahitur; & Prælatis debetur. Et in definitione adest Verbum *obvenientibus*, ut comprehendatur etiam illud, quod aliâ viâ, quàm ultimæ voluntatis in Ecclesiam confertur. *c. De his. De Sepult.* Hæc au-

tem Canonica Portio, quandoque est dimidia. *c. Antiquos.* 10. *q.* 1. *& c.* 2. *de Sepult.* Quandoque Quarta. *ut hîc: & c. Cum supr. de Sepult.* 12. *q.* 1. *c. Vulterana, & c. Conquerente. De Offic. Ordin.* Et hoc magis communiter tenetur; ut per Abb. *in c. Requisivisti. de Testam.* Verùm hoc determinatur per consuetudinem locorum, quæ vel auget, vel minuit hanc portionem. *c. Certificari. de Sepult.* & in *§.* 2. *in fin. h. t.*

Quo ad Secundum. Duplex est hæc portio, *Parochialis*, & *Episcopalis*. Prima est illa, quæ debetur Parochiali Ecclesiæ, vel ipsius Rectori, aut Curato: Etenim decretum est, ut cum quis sibi eligit Sepulturam in aliâ Ecclesiâ, quàm in Parochiali, in quâ audit divina Officia, & accipit Sacramenta, ne Curatus quasi fraudetur debitis subsidiis, debetur illi Quarta pars eorum, quæ à Defuncto relinquuntur illi Ecclesiæ, in quâ Sepulturam eligit. Vel fortè minor, vel etiam major portio debetur secundum consuetudinem Loci. *d. c. Cum super. & c. Certificari. §. Sciendum. h. n. t.* Et non debetur hæc Portio tantùm pro Sepulturâ, & sic ex causâ ultimæ voluntatis; verùm etiam si dederit, dum erat infirmus, vel infirmus Religionem est ingressus, dummodò is de tali ægritudine decesserit. *§. Sed etsi. h. t. c. De his. De Sepult.* secùs verò est si sanus hoc fecerit. *d. c. De his. Episcopalis Portio* est illa pars, quæ de relictis alicui Ecclesiæ pro animâ, ab Episcopo deducitur. *§. Canonica. hoc eodem.* Nisi quadragenaria præscriptio obstet. *c. De Quartâ. de Præscript.* Et nota differentiam inter Parochialem portionem, & Episcopalem: quia illa detrahitur tantùm in illo casu, quando aliis Ecclesiis aliquid à defuncto relictum est, ut dixi: Hæc verò detrahitur de relictis cuilibet Ecclesiæ. *d. §. Canonica.*

Quo ad Tertium. Regula est generalis ex omnibus rebus eam deduci, nisi aliquid pro fabricâ, pro luminariis, pro anniversario, pro equis, vel Armis contrâ infideles exercendis, vel aliàs ad perpetuum cultum divinum, vel particulari personæ legatur. Hæc enim omnia non subjacent canonicæ Portioni, nisi hâc machinatione factum fuerit, ut Parochialis Ecclesia fraudetur. *§. Sunt tamen. hoc tit. c. In nostrâ. De Sepult.* Ultrâ quæ sunt alia,

alia, quæ in hanc non veniunt Portionem, de quibus loquitur *tex. in c. fin. ext. de Testamentis*. Et hoc procedit tàm in Parochiali, quàm in Episcopali Portione. *§. fin. hoc tit.* Et hæc æquiparatio colligitur *ex d. c. fin. de Testam.*

Quo ad Quartum. Uti ex jam dictis apparet, debetur Portio Parochiali Ecclesiæ, in quâ quis divina percipit. *§. Dubitari. h. t.* Quod si quis duo haberet domicilia sub duabus Parochiis, & in tertiâ elegerit sepeliri, Quarta est æqualiter dividenda. *§. Quod si is. h. t. c. 2. de Sepult. in 6.* Abb. *in c. 1. de Sepult.*

Verùm quia in *§. Sed istud* dicitur, quod Minores, & Prædicatores de omnibus obvenientibus quâcunque ex causâ tenentur solvere Portionem Parochialem, sciendum est, eam esse illius decisionis rationem, quia Ecclesiæ Parochiales sustinent magna damna propter Privilegia concessa ipsis Fratribus, ut *in Clem. 2. §. Verùm. de Sepult.* Et per Abb. *in d. c. fin. in fin. de Testament.* Ubi dicitur, quod hoc hodiè est prorogatum ad Fratres S. Augustini, & Carmelitanos. Deinde debetur de relictis Ecclesiæ Episcopo, & Ecclesiæ de relictis Episcopo. *d. §. Canonica. cum seq. h. t.* Quamvis hoc hodiè non servetur de facto secundum Abb. *in d. c. fin.* Est autem differentia inter primum, & secundum Casum: Quia in primo casu Testator non potest prohibere detractionem canonicæ Portionis. *d. §. Canonica. & c. Requisisti. de Testam.* In secundo verò casu potest. *§. Item hoc tit. d. c. Requisisti.* Ratio autem differentiæ est, quia quando relinquitur Ecclesiæ, quamvis apponatur taxativa tantùm, nihilominùs Episcopus non excluditur, quia in relicto continetur, cum ipse sit caput Ecclesiæ. *c. Novit De his, quæ fiunt à Præl. sine consensu Capit.* At cum relinquitur tantùm Episcopo, quia intuitu personæ, non dignitatis intelligitur relictum, ideò non magis Ecclesiæ Portio aliqua debebitur, quàm si cuilibet privato fuisset aliquid relictum: Et ita notatur *in d. cap. Requisisti.* ubi vide, cum sit pulcher *tex.* In dubio autem sic proceditur, quod si à conjuncto fuerit Episcopo relictum aliquid, canonica Portio non debetur Ecclesiæ, secùs verò est si ab extraneo. *§. Sed in hâc. h. n. t. d. c. Requisisti. de*

Testam. c. 1. 12. q. 2. Quod si conjunctim Episcopo, & Ecclesiæ relinquatur, fit divisio. Si verò Ecclesiæ una res, & Episcopo alia sit relicta, tunc etiam æqualis fit divisio, nisi in hoc secundo Casu ambo relictis sint contenti. *§. Quod si. h.t. d.c. Requisisti. 13. q.2. c. fin.* hoc tamen non intelligitur de Ecclesiis inferioribus, ut videbimus.

Quo ad Postremum. Ex jam dictis patet, Portionem istam deberi ab Ecclesiâ Ecclesiæ, & ab Episcopo Ecclesiæ; & ab Ecclesiâ Episcopo. Est tamen sciendum, quod ista Portio Canonica non debetur ab Episcopo Ecclesiis inferioribus: Undè si legetur Episcopo, & capellis, vel Monasteriis, aut aliis piis locis, hoc casu, quod Episcopo legatur, ejus præcipuum est cum Cathedrali Ecclesiâ, & de illis, quæ aliis locis legantur, portionem Canonicam nihilominùs obtinebit: Quod ideò constituitur, quia non est tanta communio inter Monasteria, & Capellas, quanta inter Cathedralem, & Episcopum. *§. Secùs autem. hoc tit.* Sed an hoc procedat in Parochiali? tractat Imol. *in Clem. dudum. de Sepult.* & Abb. *in c. Officii. de Testam.* qui tenet pro negativâ, apud quem vide; & hoc quod suprâ dictum est, habet locum, nisi testator in hâc dispositione dixerit, quod Episcopus relictis debeat esse contentus, quia hoc casu dispositio testatoris attenditur; nisi fraus, vel dolus fuerit commissus. *§. Hoc autem. cum seq. hoc tit.* Et tandem nota, quod si alicui, putâ Canonico alicujus Ecclesiæ aliquid relictum sit, sivè à propinquo, sivè ab extraneo, non intuitu Ecclesiæ, sed personæ intelligitur esse relictum, nisi contrarium probetur; & ideô hoc casu Episcopo non debetur portio, eâ ratione quia, nec prælationem, nec administrationem Ecclesiæ habet. *§. Illud etiam. h.t. d.c. Requisisti. h.t.* De hâc materiâ tractat Petr. de Perus. *in suo tractatu de Canonicâ Episcopali, & Parochiali in 2. parte. c. Quoniam autem. & c. Venio ad quintum.* & Petr. de Ubald. *in suo tract. de Canonicâ Parochiali. c. 5.*

TIT. XXVI.

De Decimis.

QUoniam Ecclesiis non solùm debetur Canonica Portio, sed etiam Decimæ; idcircò nunc de Decimis tractatur: & ex principio hujus ti-

tituli nota, quod Decimæ mediam quandam naturam obtinent inter ſpirituales res, & temporales. Et circâ tituli explicationem videbimus:

1 *Quid ſit Decima?*
2 *Quo Jure Decimæ ſint introductæ?*
3 *Quot Decimarum ſpecies?*
4 *Quarum Rerum Decimæ debeantur?*
5 *Qui Decimas ſolvere debeant?*
6 *Quibus Decimæ ſint ſolvendæ?*
7 *Quomodo ſolvendæ ſint?*
8 *Ad quid non ſolvens Decimas teneatur?*

Quo ad Primum. Decima, ſi vim verbi inſpiciamus, nihil aliud eſt, quàm illa Portio, quæ prima poſt nonum numerum ſuccedit; ſed ſecundum Tituli noſtri materiam Decima poteſt deſcribi, ut ſit *Portio bonorum Mobilium Deo tàm divinâ, quàm humanâ conſtitutione debita. §. Decima. h. t. c.* 1. *& c. Parochianos.* 16. *q.* 1. *c. Tua. il ſecondo. ext. eod.* Vel poteſt dici *Omnium bonorum legitimè quæſitorum quota pars Deo divinâ Conſtitutione debita.* Tholoſ. *in ſuo Tractat. Syntag. Jur. lib.* 2. *c.* 22. *n* 1. Et dicitur Quota ſimpliciter ex eo, quia in eâ conſtituendâ attenditur loci conſuetudo. *cap. Ad Apoſtolicæ. & cap. In aliquibus. ext. eod.*

Quo ad Secundum. Eccleſiaſticæ Decimæ, de quibus nunc loquimur, ſine aliquâ difficultate ſunt Jure divino introductæ; & varia ſunt in ſacris paginis loca, quæ id probant, & hinc dicitur in deſcriptione hìc traditâ *Divinâ Inſtitutione* Decimas deberi. *d. c. Parochianos. extr. eod.* & ſi adjicitur etiam *humanâ*, Verbum illud reſpicit neceſſitatem hominibus impoſitam eas ſolvendi, non autem principium, aut originem, quoniam hæc eſt Juris Divini. Hinc in Exodo. *c.* 22. *Primitias tuas, & Decimas tuas non tardabis reddere; & in c.* 27. *Levitici: Omnes Decimæ terræ ſivè de Frugibus, ſivè de Pomis arborum Domini ſunt, & illi ſanctificantur.*

Quo ad Tertium. Duæ præcipuæ ſunt ſpecies conſtituendæ; Enimverò Decimæ vel *Profanæ*, vel *Eccleſiaſticæ* exiſtunt. *Profanæ* ſunt ſpecies quædam tributi à legibus impoſiti, de quibus loquitur *textus in l.* 3. *C. De metalar. lib.* 11. *Eccleſiaſticæ* autem ratione religionis ſunt debitæ, & propter Eccleſias, atque Eccleſiaſticas perſonas, & de his nunc agitur,

tur,

tur, quæ adhùc in duas species dividuntur; Quoniam aliquæ Personis laicis debentur ex fructibus Ecclesiasticis, uti sunt illæ, quæ conceduntur per Summos Pontifices Christianis Principibus, ut impendant pro Christianæ Religionis utilitate contrâ infideles; & de his, quando Pensionarii teneantur contribuere sex pro centenario, non obstante exemptione à Decimis suarum Pensionum, vide meas Discordias Forenses *de Jurisdictione*. *Discord.* 1. ubi plenè de obligatione Pensionariorum solvendi Decimas per Papam concessas Serenissimæ Reipublicæ Venetæ. Aliæ verò sunt illæ, quæ debentur Ecclesiis, & Ecclesiasticis personis, & de his propriè nunc tractatur. Istæ autem rursùs dividuntur in tres species quoniam aliæ sunt *Prædiales*, aliæ *Personales*, aliæ *Mixtæ*.

Prædiales sunt illæ, quæ ex fructibus Prædiorum debentur, ut de vino, tritico, frumento, & his similibus. *§. Decimarum. hoc nostro tit. c. In aliquibus. & c. Ad Apostolicæ. eod.*

Personales sunt, quæ solvuntur ex his proventibus, qui ex propriâ cuique solertiâ, & industriâ obveniunt, ut putâ de negotiatione, artificio, & militiâ. *cap. Pastoralis. ext. eod. d. §. Decimarum. & c. Decimæ.* 16. *q.* 1. & in Deuteronom. *cap.* 12. inquit *tex. Decimas, & Primitias manuum vestrarum, & vota, atque donaria, & primogenita bovum, & ovium offeretis.*

Mixtæ sunt, quæ debentur habitâ ratione eorum, quæ ex prædiis partim proveniunt, partim ex industriâ personarum; ut sunt Decimæ debitæ ex animalibus in eo loco, ubi pascuntur, ex quo alimenta percipiunt ex loco, & à personis custodiuntur; & hoc tenet Hostiens. *in Summ. eod. §. Quot sint ejus species, per c. Commissum. eod.* Glos. tamen *hìc in verbo similib.* videtur tenere, quod sint merè prædiales; & idem tenet Goffred. *in Summ. eod. tit. n.* 3. per multas rationes, & hoc mihi probatur.

Quo ad Quartum. Hîc regula generalis est constituenda, Decimas solvendas esse de omnibus Rebus; De vino, grano, Arborum fructibus, de Pecoribus, de Venationibus, Negotiationibus, ac denique de omnibus rebus, quæ justè adquiruntur. *§. Eâdem ratione. h. t. c. Pervenit. c. Nuncios. c. Tua. c. Ex parte. cap. Ex transmissa. eod.*

eod. c. Decimæ. 16. *q*. 1. An autem etiam de illicitè adquisitis debeant solvi Decimæ? tractat Glossa. 14. *q*. 5. *in principio*, & Gloss. etiam *in d. c. Decimæ*. Sed utrùm Decimæ sint recolligendæ in Campis, vel accipiendæ ex horreis Dominorum? Et an Decima sit habenda ex campis sativis, si redigantur prativi? Vide *d. Discordias Forenses*. *de Jurisdict. Discord*. 47. ubi etiam de fructibus hortorum.

Quo ad Quintum. Hìc alia Regula est constituenda, omnes teneri, nisi speciali Privilegio quis sit exemptus. *§. Illud etiam*. *hoc t*. etiamsi Rex sit, secundum Abbatem *in c. Omnes*. *de Major. & obed*. Nullâ obstante temporis Præscriptione. *c. Causam quæ*. *de Præscriptionib*. facit *c. A nobis*. *eod*. Christiani autem ad prædiales, & personales tenentur. *§. Inter eos*. *hoc tit*. Judæi autem, qui & ipsi Decimas solvunt, tenentur solummodò ad Prædiales. *d. §. Inter eos*. *cap. De terris*. *eod*. Et idem procedit in Monachis, & communiter viventibus, qui ad Prædiales tantùm tenentur. *§. de Monachis*. *hoc eod. c. Decimæ*. 16. *q*. 1. *d. c. Commissum*. & *c. penult*. *eod*. & *c. Cunctis*. *§*. 1. 16. *q*. 1. Et has Prædiales solvunt etiam de prædio novali. Novale autem prædium est, quod nunc primùm præcisum, & nuper ad culturam redactum est. *cap*. 1. *de Verb. signific*. *§. Est autem*. *hoc tit. d. c. Commissum*. & *d. c. penult*. *c*. 1. & *cap. Per novale*. *de Verb. signif*. & *c. fin. de Privileg*. Item hoc procedit etiam in his prædiis, quæ Monachi de novo acquisiverunt, & propriis manibus excolunt. *§. Sed etsi*. *hoc tit*. Nisi speciali Jure in jis sint exempti. *c*. 1. *§. Cæterùm*. & *§. fin. eod. in* 6. facit *Clem*. 1. *eod*. Huic tamen Privilegio præjudicatur per Sententiam, vel per Præscriptionem Quadragenariam. *§. Sed nec*. *hoc tit. c. Accedentibus*. *de Privileg. c. de Quartâ*. *de Præscript*. Et nota, quod isti Privilegiati solvunt Decimas in prædiis conductis. *§. Super Decimis*. *h. t. c. Dilecti*. *eod*.

Et quantum spectat ad Privilegium concedendum super Decimis non solvendis scias, hujusmodi Privilegium non posse concedi à laicis, etiam ab Imperatore; sed solummodò à Summo Pontifice. *§. Generaliter*. *h. tit. c. Tua*. *il primo*. *c. Dudum*. & *c. Prohibemus*. *eod*. Quinimmò qui de manu laicorum decimas retinere præsum-

ſumpſerit, Sacrilegii crimen incurrit. *d. §. Generaliter. d. c. Dudum.*

Sed ſi Decimæ tributum ſunt animarum egentium, & eas in ſignum univerſalis Dominii ſibi Deus retinuit. *d. c. Decimæ. & cap. Tua nobis. eod.* & conſtitutione divinâ debentur, *ut ſuprâ*; quomodo poteſt Papa concedere Privilegium de non ſolvendis Decimis contrâ præceptum Divinæ Legis, contrâ quam diſpenſare non poteſt, immò eam uſque ad animam, & ſanguinem, debet defendere? *c. Sunt quidem. 25. q. 1. & diſt. 5. in princ. & cap. Quæ contrâ. d. 4.*

Reſpondetur, quod Papa non dat alicui Privilegium de non ſolvendis Decimis, ſed concedit alicui adminiſtrationem, decimarum, ut indè ſuſcipiat ſuſtentationem, & alimenta; reſiduumque convertat in uſus Pauperum.

Quo ad Sextum. Perſonales Decimæ illi Eccleſiæ ſolvuntur, in quâ percipiuntur Sacramenta. *§. Inter Perſonales. b. t. c. 2. de Sepultur. in 6. c. fin. de Paroch.* Prædiales verò ſolvi debent illi Eccleſiæ, in cujus territorio prædia ſita ſunt. *d. §. Inter Perſonales. d. c. fin. de Paroch. & in c. Ad Apoſtolicæ. eod.* Et ubique notatur. Gloſſa *in c. Omnes Principes. de major. & obed.* Niſi contrarium per Conſuetudinem ſit introductum. *d. cap. Ad Apoſtolicæ. c. Cum ſint. eod.* Et percipiuntur Decimæ ab Eccleſiis, vel Sacerdotibus. *c. Revertimini. c. Quicunque. 16. q. 1.* Undè collige, quod Laici Decimarum non ſunt capaces, quinimmò ſi de manu Clericorum etiam decimas recipiunt, excommunicantur, & privantur ſepulturâ; & Clericus concedens deponitur. *§. Ex contrario. b. tit. cap. Quamvis. eod.* Niſi id Laici obtinuerint ex Privilegio à Summo Pontifice, qui Laicum poteſt reddere capacem Juris ſpiritualis. *cap. 2.* & ibi not. *de Jud.* & hoc notatur *in d. c. A nobis. ext. eod.* Quinimmò illum textum aliqui ita intelligunt, ut ſuprâ dixi. Reditus tamen Decimarum poteſt locari etiam Laico, cum Eccleſiæ conditionem meliorem poſſit facere. *§. Si quis tamen. b. t. c. 2. de Locat.* Nec tamen intelligas, quod Jus ipſum percipiendi poſſit locari Laicis; nam hoc falſum eſt, ut per Abb. *in c. 2. de Juram. calumn. & c. Pervenit. De Arbitr.* Et quod ſuprâ dictum eſt, intellige, dummodò hujuſmodi

di locatio ad feudum, vel alienationem non videatur extendi. *d. ſ. Si quis. & d. c. 2.* Et diffusè notatur *in c. Quamvis. eod.* per Gloſſ. quam *ibi* Abb. refert ab omnibus approbatam. Illud autem ſciendum eſt, quod quemadmodum debentur Decimæ Parochialibus Eccleſiis; ita Pars Decimarum à Rectoribus Epiſcopo debetur, niſi Præſcriptio obſit. *ſ. fin. h. tit. c. Conquerente*, ubi traditur. *De Offic. ordin.* & per Abb. *in c. Cum contingat. ext. hoc noſtro titulo.* ubi diffusè tractat, ad quem de Jure communi Decimæ pertineant.

Quo ad Septimum. Decimæ Perſonales ſolvuntur deductis priùs expenſis: Prædiales abſque deductione expenſarum. *ſ. Item. cum ſeq. hoc tit. c. Paſtoralis. ext. eod.* Et hoc adeò verum eſt, ut nec impenſæ ſeminis, cujus fortè aliâs Decima ſoluta fuit, deducantur. *locis ſuprâ allegatis.* Nec Decima admittit compenſationem; undè impenſæ factæ pro reſtaurandâ re, de quâ Decima ſolvitur, non compenſantur. *ſ. Expenſæ: h. t.* & hoc procedit, tàm in reali, quàm in perſonali Decimâ. *cap. Non eſt in poteſtate. c. Tua nobis. c. Cum homines. ext. eod.* Quinimmò nec cenſus deducitur ante Decimam. *c. Cum non ſit. eod. ſ. Sed Cenſus. eod.*

Quo ad Poſtremum. Qui Decimas non ſolvunt, quæ Deo debitæ dicuntur. *d. ſ. Sed cenſus.* & ſuprâ dictum eſt, præterquàmquod conveniuntur in ſæculari Foro, & adſtringuntur ad ſolutionem; tanquàm Rerum alienarum invaſores excommunicantur, nec oleo deliniuntur, niſi priùs facta ſolutione. *c. Non ſunt.* 12. *ſeſſ.* 25. *de Reformatione in Conc. Trident.* Hûcuſque dicta ex antiquis Doctoribus collecta ſunt. At plurima à modernis Auctoribus tradita de Decimis referunt mea *Erotemata Eccleſiaſtica in cap.* 113. jucunda, & ſcitu digna; prout etiam meæ *Deciſiones Miſcellaneæ. Deciſ.* 16. *à num.* 10. *& ſeqq.* ubi docentur media à Parochis adhibenda, ut populi fideliter Decimas ſolvant.

TIT. XXVII.

De Rebus Eccleſiæ alienandis, vel non.

CUm ſuprâ titulis ſuperioribus viſum ſit de Rebus Eccleſiaſticis merè ſpiritualibus, ut ſunt Sacramenta;

Itemque de Rebus Ecclesiasticis, quæ quodam respectu sunt spirituales, quodam alio respectu sunt temporales, nunc de Rebus Ecclesiasticis merè temporalibus videndum est: Et quoniam est maxima difficultas circâ ipsarum Rerum alienationem; ob id nunc de hâc materiâ tractatur: Et pro tituli expeditione videbimus:

1 *Quid Verbo alienationis contineatur?*

2 *Quando possint Res Ecclesiasticæ alienari?*

3 *Quæ requirantur in earum alienatione?*

Quo ad Primum. Lata est significatio ista, cum alienationis verbo comprehendatur Venditio, Locatio ad longum tempus, Emphyteusis, Hyppotheca, Donatio, & omnis actus, per quem dominium transfertur. *c. Nulli. ext. eod. Et in Extravag. Pauli 2. Ambitiosæ. & l. 1. C. de fund. Dotal.* & *l. Alienationis. ff. de Verb. signific.*

Quo ad Secundum. Regula est generalis, De Jure Civili, & Canonico non posse Res Ecclesiasticas vendi, nec alio modo alienari, si immobiles existant: Si verò Res mobiles sint, ut sunt fructus, & reditus, possunt ad tempus modicum concedi. *Clem. 1. in fine. eod. §. Idem Juris. hoc nostro tit.* Undè si rei immobilis Ecclesiasticæ alienatio fiat, erit nulla. *c. Sine exceptione. 12. q. 2. cap. Hoc jus porrectum. 10. q. 2. l. Jubemus. C. de Sacros. Eccles. & 12. q. 2. per totam.*

Excipiuntur tamen hi casus: Primus est casus necessitatis pro debitis solvendis. *§. Sed nec. cum seq. hoc tit. d. cap. Hoc Jus porrectum.* Secundus si Clericus se obligaverit pro Ecclesiæ utilitate. *c. penult. & ibi* Abb. *De Fidejuss. §. Debita. in fine. tit. eod. nostro.* Tertius si existente consuetudine aliquid parvi momenti in benemeritum erit collatum, nam tenet hoc casu alienatio. *§. Excipiuntur. hoc tit.* Abb. *in c. Cæterùm. de Donat. c. fin. de Pecul. Cleric.* Quartus est Casus si locus conceditur pro construendâ Ecclesiâ. *§. Multò magis. b. t. c. In venditionibus. 17. q. 4.* Quintus si tractabitur de concedendo in Emphyteusim illud, quod Ecclesiæ non affert utilitatem. *c. Si quos. 12. q. 2. c. Terrulas. ead. caus.* & ibi notata. *§. Terrulas. b. t.* Undè eadem ratione potest Episcopus alienare servos fugitivos, qui retineri non possunt. *§. Simili. b. t. c. Fugitivos. 12. q. 11.*

q. 11. Item si Feudum à Vassallo alienatum fuerit, nec Episcopus posset de facili illud recuperare, potest alteri sub conditione recuperandi concedere. *§. Sed & . hoc tit. c.* 2. *de Feud.* Vel etiam in hoc casu poterit Episcopus alienantis Filium, vel consanguineum, vel ejusdem Feudi Consortem investire. *§. Quinimmò. h. t.* & not. *in d. c.* 2. *de Feud.* Facit *c. Per tuas. de Donat.* Septimus casus est, si Prælatus aliquid Ecclesiæ reliquerit, vel acquisierit; nam hoc casu pro modo relicti, vel adquisiti poterit aliquem de familiâ manumittere. *§. Illud. hoc tit. c. Consensus. eod.* Octavus si Princeps ex causâ permutare voluerit rem, vel majorem, vel æqualem cum re Ecclesiasticâ. *§. Sed & Princeps. h. t. c.* 1. *De Rer. Permut.* Prætèr hos casus est alius etiam, quando scilicet ex causâ pietatis pro redemptione captivorum, vel alendis Pauperibus fit alienatio. *cap. Sacrorum.* 12. *q.* 2. Ubi etiam enumerantur aliæ causæ. Prætèr itaque has, & similes causas alienatio interdicta est, nisi quis rem Ecclesiasticam justo titulo, & bonâ fide per tempora sacris Canonibus constituta præscripserit. *§. Prætereâ. h. tit.* Excipiuntur tamen Decimæ, & Oblationes. *§. fin. h. t. c. Ad aures. c. Vigilanti. de Præscript. c. Placuit. §. Sic etiam.* 16. *q.* 3.

Quo ad Postremum. Hæc requiruntur: Primò, ut interveniat consensus Prælati, & Capituli. *§.* 2. *sup. eod. c. Nullus res.* 17. *q.* 4. *c. Nullis. eod.* Secundò, ut agatur de Ecclesiæ utilitate. *d. §.* 2. *c. Sine.* 12. *q.* 2. Tertiò, ut interveniat auctoritas Summi Pontificis. *d. §.* 2. *c.* 2. *eod. in* 6. Et hæc omnia fiant cum causæ cognitione. *d. c.* 2. *& d. Extravag. Ambitiosæ*, pro cujus verâ intelligentiâ lege mea *Erotemata Ecclesiastica. c.* 33. *à num.* 10. *& seqq.* ubi plures difficultates circâ illam declarantur. Cætera vide *hîc* per Gloss. & per Goffr. in Summâ *eod.*

TIT. XXVIII.

De Peculio Clericorum, Relictis, & Successionibus eorum.

ACtum est suprâ de Rebus temporalibus Ecclesiæ, nunc tractatur de Rebus Temporalibus Clericorum: Et videbimus ad tituli explicationem

1 *Quid Peculii nomine contineatur?*

2 *Quid verbum Relicti significet?*

3 *Quid Successio?*

4 *Cui quæsita à Clerico acquiri intelligantur?*

5 *De quibus possit Clericus disponere?*

6 *Ecclesiæ nomine quid comprehendatur.*

Quo ad Primum. Peculium propriè est Patrimonium illud, quod habet Filius, vel servus separatum à rationibus Dominicis, vel Paternis. *l. Depositi. ff. de Pecul.* cujus quatuor sunt species: *Castrense*, quod à Parentibus, vel cognatis, aut etiam aliis penitùs extraneis occasione militiæ filiofamilias donatum est; vel quod Filius in Militiâ acquisivit; de quo est titulus in Pandectis *de Castrensi Peculio*; & in hoc filius habet plenum dominium. *l. 1. §. Nec Castrense. ff. de Castrens. Pecul.* *Quasi Castrense* est secundum, quod scilicèt acquirit Filius ex Artium liberalium professione; ex publico munere, aut functione aliquâ, ex Sacerdotiorum proventibus, ex causarum Patrociniis. *l. Cum oportet. C. De bon. quæ lib.* & Gloss. *in §. Igitur liberi. Instit. Civil. Per quas pers. nob. acquir.* Et de his habet locum, quod dictum est etiam de Pecul. Castrensi. *d. l. Cum oportet.* Tertium est *Adventitium*, quod Filiusfamiliâs aliundè quàm ex re Patris, vel propter Patrem consequitur; quodque ipsi à Matre, genereque Materno advenit, aut ab aliis quibuscunque causis, quæ ex prosperâ fortunâ ad eum perveniunt: *d. l. Cum oportet.* Vel si quid filio donatum fuerit sui ipsius contemplatione. *arg. l. Socium. §. Socius. ff. pro Socio*: nam & hoc est *Adventitium*; & in tali peculio Pater habet usumfructum, Filius autem proprietatem. *d. l. Cum oportet. d. §. Igitur liberi. Instit. Civil. Per quas personas.* Quod si filius Principali Aulæ serviens, vel ex Parsimoniâ propriâ aliquid acquisiverit, vel ex Principis liberalitate fuerit aliquid consequutus; in his casibus dicetur Peculium *quasi Castrense*. *l. Cum multa. C. De bonis, quæ liber.* Quartum est Peculium *Profectitium*, quod scilicèt ex re Patris, ejusvè occasione ad Filium proficiscitur. Gloss. *in d. l. Cum oportet.* Et in hoc Peculio nihil habet Filius. *l. Pater. De acq. hæredit. d. l. Cum oportet. d. §. Igitur liberi.* At in materiâ tituli nostri erit illud Patrimonium, quod habebit Clericus extrâ res Ecclesiæ.

ſiæ. Ut Gloſſ. *hic in Verbo de Peculio*.

Quo ad Secundum. *Relicti* verbum comprehendit id omne, quod ex quâvis ultimâ voluntate quis conſequitur. *l. Si quid relictum. ff. de Legat. primo*.

Quo ad Tertium. Succeſſio præſefert quemcunque modum, quo quis ſuccedit in id, quod alterius erat.

Quo ad Quartum. Illud ſciendum eſt, quod inter bona Eccleſiaſtica connumerantur ea non ſolùm, quæ ſunt acquiſita, ſed illa, quæ quis intuitu Eccleſiæ acquirit. *c. Relatum. de Teſtam. §. Generale. hoc tit.* Undè ſi aliquid emat de redditibus, vel oblationibus Eccleſiæ, debet conficere Inſtrumentum nomine ipſius Eccleſiæ; aliàs ſi alieno emat nomine, ſacrilegium committit. *§. Cum igitur. h. t. c. 2. eod. c. Inquirendum. eod.* Non tamen hæc eſt Præſumptio Juris, & de Jure, ſed admittit probationem in contrarium: heres enim Clerici poterit probare, quod licèt non habuerit Patrimonium, lucratus tamen fuit ex aliquo licito artificio; & ex induſtriâ, quo caſu non acquirit Eccleſiæ. *cap. Quia nos. De Teſtam.* & Abb. *in c. 1. eod. & in c. 3.* Et ſimile eſt in uxore, quæ licèt in dubio præſumatur quæſiviſſe de bonis mariti: *l. Quibus. ff. de Donat. int. Vir. & Ux. l. Etiam 2. eod.* Iſta tamen præſumptio recipit probationem in contrarium, ut per Abb. *in d. c. 1.* Et per Hervir. *in Sylva Nupt. lib.* 4. & per Alex. *de Præſumpt. reg.* 3. Nota tamen, quod & hoc caſu res empta acquiritur Eccleſiæ, de quo eſt *tex. in c. 1. ext. eod. & in c. 1. de Teſtamen.* Quod ſi Clericus acquirit ex proprio Patrimonio, vel ex propriâ Perſonâ, ut putâ à conſanguineis, ſibi ipſi acquirit; & de hujuſmodi acquiſitis diſponere poteſt. *§. De his. h. t.* Abb. *in c. Quia nos. de Teſtam. c. 1. ext. de Succeſſ. ab inteſt.*

Quo ad Quintum. Clericus diſponere poteſt de his, quæ quæſivit ex aliâ occaſione, quàm ab Eccleſiâ, ut dudum dictum eſt. De quæſitis autem ipſi Eccleſiæ poteſt, accedente juſtâ causâ, diſponere per viam eleemoſynæ in benemerentes. *§ Licet. h. t.* Abb. *in cap. Ad hæc. de Teſtam.* Accedat, quod Clericus poteſt tantum legare de bonis Eccleſiaſticis, quantum ipſe Eccleſiæ contulerit. *§. Item. hoc tit. c. Si quis quâlibet.* 12. *q.* 2. Quod ſi Clerici de-

decesserint intestati, tunc deficientibus Successoribus legitimis, succedit in totum Ecclesia. *§. Quod si. hoc tit. c. fin. 12. q. 5. c. 1. de Success. ab intest. & in §. Si quis Episc. in Auth. de Eccles. tit.* Et de hâc materiâ, An Clerici de redditibus Ecclesiarum possint testari, disputat egregiè Covaruvias *in c. Cum in officiis. de Testament.* Cæterùm, quæ hûcusque dicta sunt de Peculio Clericorum procedunt ex tenore antiquorum Canonum: sed nostris temporibus, attentâ generali Consuetudine Franciæ, Hispaniæ, & Italiæ, licitum est Clericis testamentum facere, & disponere de bonis Ecclesiasticis per eos ex beneficiis acquisitis, ut testantur Cevall. *Commun. contrâ Commun. part.* 1. *q.* 388. *n.* 38. Tondut. *Resol. benefic. libr.* 1. *c.* 95. *n.* 24. & Nicolius *Lucubr. Civil. libr.* 3. *tit.* 1. *à n.* 68. *& seqq.* ubi excipit totum Statum Romanæ Sedis, & Regnum Neapolis, in quibus viget Jus Spolii in bonis Clericorum, qui possederunt beneficia, vel Pensiones excedentes Summam Ducatorum trigintâ Auri de Camera. Hoc autem Jus spolii est triplex. *Unum* ob dicta beneficia, vel Pensiones. *Alterum* ob negotiationes, seu mercaturas, quas fecisse Clericum constaret. Et *Tertium* circâ bona, quæ aliquis Regularis haberet tempore mortis; & de his latè ego egi in meis *Discordiis Forensibus part.* 4. *de Regularib. Discord.* 35. ubi videas.

Quo ad Postremum. Ecclesiæ nomine non Episcopus, nec Successor in eâdem Ecclesiâ, quam defunctus habuit, significatur; sed communis Congregatio intelligitur in Ecclesiis Collegiatis: quod si in locum Defuncti unus tantùm substituendus erit, is bonorum illius Ecclesiæ erit administrator. *§. Nomine. h. t.* Abb. *in d. c. Relatum.* Et vide *c. Querelam. Ne Præl. Vices suas, &c.*

Institutionum Juris Canonici Libri Secundi Finis.

INSTITUTIONUM JURIS CANONICI.

LIBER TERTIUS.

TIT. I.

De Judiciis, & illorum divisione.

Ictum est suprâ de Personarum, & Rerum divisione, & Jure, nunc juxtâ ea, quæ præmissa sunt *in §. fin. supr. de Ecclesiast. Constitut.* videndum est de Judiciis. Et pro tituli explicatione videbimus:

1 *Quid sit Judicium?*
2 *Quot sint Judiciorum species?*
3 *Quot eorum sint partes?*
4 *Quæ ad Judicium constituendum sint necessaria?*
5 *Quis Judex dicatur?*
6 *Quot Judicum Species?*
7 *Qui possint esse Judices?*
8 *Qui possint Judices dare?*
9 *Qui possint esse in Judicio activè, & passivè?*
10 *Quis ordo in Judiciis servetur?*
11 *De quibus rebus Judicium consistat?*
12 *Quomodò Judicium solvatur?*

Quo ad Primum. Illud primo loco monendi sumus, *Judicii* nomen æquivocum esse; etenim significat actionem; ut Judicium familiæ herciscundæ, communi dividundo. *l. In Judicio. ff. Fam. hercisc.* Item animi destitutionem. *§. 2. Instit. Quibus non est perm. fac. testamentum:* interdùm sententiam Judicis. *l. 1. ff. de Legat. præst.* Sed cœteris omissis Judicium significat causæ, ac litis ordinationem; & in hoc sensu hîc capitur, & *in tit. ext. eod.* & *in tit. C. & ff eod.* Et potest describi, ut sit *Discussio causæ, quæ ritè fit in foro coràm Judice,* ut *hîc in princ.* Vel dicamus, ut sit *Actus legitimus trium personarum, Actoris nempè, Judicis, & Rei,* ita Doctores *in Rubr. ext. eod.* ubi vide de pluribus aliis definitionibus.

Quo ad Secundum. Judiciorum præcipua divisio est, ut alia dicantur Judicia Divina,

na, ut sunt illa, quæ Deus Omnipotens sine hominis ministerio in hoc, vel in futuro sæculo constituit. Tholos. *in suo tractat. Syntagmat. Juris lib.* 47. *cap.* 4. *num.* 1. Alia verò judicia humana appellantur, ut sunt illa, de quibus hîc intelligimus, & per homines exercentur. Ista verò dividuntur in Sæcularia, & Ecclesiastica. Sæcularia sunt ea, quæ coràm Judice Laico inter personas sæculares exercentur. Marant. *in Specul. p.* 4. *d.* 11. *§. Summa divisio. hoc tit.* Ecclesiastica verò illa dicuntur, quæ coràm Judice Ecclesiastico agitantur inter personas Ecclesiasticas. *c. Cum non ab homine. ext. eod.* & *c. Atsi Clerici. d. §. Summa divisio*. Hæc autem Ecclesiastica vel sunt temporalia, vel spiritualia. Spiritualia sunt illa, in quibus tractatur de Re ad animam pertinente. Temporalia in quibus agitur, de Re, quæ ad sæculum spectat. Hanc distinctionem tractat Maranta *in Speculo in* 13. *d. p.* 4. Rursùs Judicia vel sunt publica, vel privata. Publica sunt, quæ à quocunque possunt institui ratione publicæ utilitatis, ut *tot. tit. Instit. Civil. de Publ. Judic.* Privata, quæ privatæ rei gratiâ intentantur. *l.* 1. & *tot. tit. De Privat. Delict.* Accedat, Alia esse Judicia Universalia, in quibus Jus universum alicujus postulatur; alia Generalia, ut tutelæ, pro socio, & similia, nempè quia comprehendunt plura capitula. Maran. *d. p.* 4. *dist.* 4. *num.* 2. Alia particularia, in quibus Res una tantùm singularis petitur; ut est Judicium Rei Vindicationis. *l.* 1. *ff. de Rei Vind.* Marant. *in Specul. d. p.* 4. *dist.* 4. Vel petitionis hæreditatis. *l.* 1. *ff. de Pet. hæred.* Addamus Judicia alia esse Ordinaria, alia Extraordinaria. Judicia Ordinaria sunt, quæ Jure ordinario, Jurisdictione, & consueto ordine explicantur; & coràm Ordinario; eo scilicèt, qui suo Jure, vel Superioris beneficio universalem Jurisdictionem exercere potest; ut Episcopus, Archiepiscopus, Legatus, & similes. *§. Est & alia. h. t.* Host. *in suâ Summâ. De Off. Ordin. §.* 1. Et Speculator *eod. tit. in princ.* Extraordinaria, quæ extrâ ordinem Jurisdictione concessâ, seu delegatâ explicantur. *§. Extraordinarium. h. t. c. Quoniam contrâ De Probat.* 3. *q.* 3. *§. Spatium. Vers. ei autem.* Et Felin. *in Rubr. de Off. Deleg. num.* 3.

Attamen ordinaria Judicia appel-

appellantur ea , quibus opponuntur Judicia Summaria , quæ ſunt ea, in quibus proceditur abſque ſubtili obſervatione Ordinis Judiciarii ; &, ut vulgò dici ſolet , proceditur ſinè ſtrepitu Judicii . *§. Rursùs . h. t. Clem. Diſpendioſam . de Judic. cap. Litteras . De Juram. Calumn. c. 1. de Dolo , & Contum. cap. Sæpè . de Reſtitut. Spoliat.* cum *ſimil.* Ordinaria verò ideò vocantur , quia in iis exquiſitè ſervatur Juris ordo, & omnes ſolemnitates. *§. fin. h. t.* Illud poſtremum addendum eſt , quod Judiciorum , Alia ſunt Civilia , in quibus tractatur de Rei intereſſe tantùm : Quædam Criminalia , in quibus diſſeritur de crimine puniendo , & de pœnâ delinquenti infligendâ, ut refert Tholoſ. *in loco ſupracit.*

Quo ad Tertium . Quatuor exiſtunt Judiciorum partes , quæ eſſentiales dici poſſunt , & ſinè quibus Judicium non propriè conſiſtit . Litis conteſtatio, quæ eſt ejus rei , de quâ apud Judicem diſceptatur, ab utrâque parte facta narratio . Secunda eſt Publicatio proceſſus , etenim lite conteſtatâ , quæ ut plurimùm negativè conteſtari ſolet, Actor probat ſuam intentionem, Reus ſuam exceptionem, examinantur teſtes , quibus omnibus peractis probata fiunt manifeſta ; & ſic proceſſus publici fiunt , ideſt aperiuntur , & oſtenduntur dicta teſtium . Tertia pars eſt Concluſio in causâ : apertis enim probationibus , partes Jura ſua adducunt, & illa producunt , quæ neceſſaria judicant ad propriam probandam intentionem ; & poſtquàm utraque Pars Judicem benè inſtructum opinatur , concludit pro ſuâ intentione . Quarta pars tandèm eſt ipſius litis Deciſio , quæ fit per Judicis Sententiam ; quandoquidem plenè causâ inſtructâ , poſtquàm in causâ ipsâ eſt concluſum , Judex ſuam profert ſententiam, & controverſiam decidit ſecundum ea , quæ in Judicio ſunt deducta , & probata . *l. Illicitas . §. Veritas . ff. de Off. Præſid.*

Quo ad Quartum . Ad Judicium conſtituendum ſunt illæ omnes partes neceſſariæ , quæ ſuperiùs fuere relatæ, ſed præter eas nonnulla alia exiguntur . Et Primùm In jus vocatio ; quæ eſt Interpretatio illa, quæ fit experiundi cauſa . *l. 1. ff. De in Jus vocan.* Ab hâc enim parte incipit actionis propoſitio ; quinimmò ſecundum

nonnullos, & ipsum Judicium exordium sumit. *§. fin. Instit. Civil. De pœnâ temerè litigantium*. Insuper exigitur actionis editio, quæ est exhibitio petitionis ab actore facta; & fit adhoc ut Reus possit deliberare, an velit cedere, vel contendere. *Auth. Offeratur. C. De lit. contest.* Tertiò est necessarium, ut adsit Actor, Reus & Judex: istæ enim tres personæ propriè judicium instituunt. *c. Forus. ext. de Verb. Signif. l. Inter litigantes. l. Julianus. ff. eod.* Ac tandem necessarium est, ut acta conscribantur. *c. Quoniam contrâ. De Probation.* Et hoc fit adhoc ut Judex plenè instructo negotio, plenèque discusso, possit quamprimùm causam determinare. *c. Jurgantium. De Sent. & Re Judic.* Plura apud Marant. *p.* 6. *per totum*.

Quo ad Quintum. Judex (qui quasi jus populo dicens vocatur) ille est, qui Jurisdictione propriâ, aut sibi delegatâ, aut commissâ jus habet, & facultatem inter litigantes cognoscendi, & controversias, seu litigia terminandi. *l. Penult. ff. eod.*

Quo ad Sextum. Variæ sunt Judicum species. Etenim Alii sunt *Ordinarii*, & sunt illi, qui suo Jure, vel Superioris beneficio habent Jurisdictionem universalem, & possunt cognoscere de causis inter subditos propriæ Jurisdictionis, ut est Archiepiscopus, Episcopus, & similes, ut suprâ dixi, *§. Igitur. h. t.* arg. *c. Novit. De Legat. Officio*. Qui textus loquitur de Legato. *c. Ut litigantes. De Off. Ordinar. in* 6. Alii dicuntur *Extraordinarii*, seu *Delegati*, & sunt illi, qui ex Jurisdictione demandatâ in causâ particulari cognoscunt, ut notatur *in l. A Judice. C. eod. §. Extraordinarium. hoc tit.* Legistæ *in Rubr. ff. de Off. ejus*; & Canonistæ *in Rubr. de Offic. delegat.* post Host. *in suâ Summ. eod.* Secunda divisio est, ut alii dicantur *Competentes*, & sunt illi, qui propriè Judices existunt, & propriè Jurisdictionem habent: Alii verò dicuntur *Incompetentes*; & sunt illi, qui è contrâ Jurisdictionem inter litigantes non habent. Quidam adhuc dicuntur *Judices à quibus*; & sunt illi, qui cum sint minores Judices sententiam tulerunt, à quâ est appellatum, qui nominantur etiam *Judices primarii*. Nonnulli verò dicuntur *ad Quos*; & sunt illi, qui in causâ appellationis cognoscunt, & majores

sunt,

ſunt, & appellationis Judices nuncupantur, *l.* 1. *ff. Quis, & à quo*. Accedat, alios dici Judices *Criminales*, qui de criminibus cognoſcunt, quoſdam *Civiles*, qui in cauſis pecuniariis jus dicunt. Ac tandem nonnulli appellantur *Judices Civiles*, quia cauſas ad Cives pertinentes decidunt; quidam verò *Militares* dicuntur, qui inter Milites cognoſcunt; ut *in Rubr. C. Ut omn. Jud. tàm Civil. quàm Milit.*

Quo ad Septimum. Regula eſt Generalis affirmativa conſtituenda, Omnes poſſe Judices eſſe, niſi ſpeciali ratione aliquis prohibeatur. Verùm nonnulli moribus prohibentur, quidam naturâ, & quidam lege. Moribus ut Servi, & Mulieres, quia ſic uſu eſt receptum. *l.* 2. *l. Quod attinet. de Regul. Jur.* Naturâ, qui Judicio pleno manifeſtè carent, veluti Furioſus, pupillus, ſurdus, & mutus, quinimmò & minor non habens decimum octavum annum prohibetur, niſi vel Partes illum eligant, vel Princeps det. *l. Cum Prætor. de Jud.* ubi Gloſſ. *l. Quidam. de Re Jud.* Ille autem prohibetur lege, qui ob ſui turpitudinem Senatu privatus eſt. *l. Caſſius. ff. de Senat.* His exceptis omnes poſſunt eſſe Judices, licèt ex ſpeciali causâ quis tanquàm ſuſpectus in causâ particulari recuſetur: notatur *in l. Apertiſſimi* per illum tex. *C. de Jud.*

Quo ad Octavum. Dare Judices poſſunt illi, quibus hoc conceditur vel à Lege, vel Senatuſconſulto. De Jure Canonico dant Judices illi, qui ſunt Ordinarii, item etiam Delegatus à Principe (intellige de Principe non recognoſcente ſuperiorem ſaltèm in temporalibus, ut per Abb. *in c. Paſtoralis. De offic. delegat.*) poteſt alteri ſubdelegare; niſi ipſius electa ſit Induſtria. *§. Poſſunt autem. h. t. c. Significaſti. & c. fin. de Offic. delegat. l. Inter artifices. ff. de Solut.* Attamen circâ hoc diſtingue ſecundum Abbatem *in d. c. Significaſti*. Aut Delegatus à Principe vult delegare ex causâ, & non eſt dubium. *c. Si pro debilitate. de Off. deleg.* Aut nulla juſta cauſa ſubeſt; & tunc, aut non facit in fraudem alicujus, ſed non vult ſe implicare litigiis, & poteſt ſubdelegare, ac compellere ſubdelegatum ad acceptandam ſubdelegationem. *c. Paſtoralis. de Offic. deleg.* Aut malitiosè vult ſubdelegare, & in fraudem alicujus; & tunc licèt va-

leat ſubdelegatio, tamen non poteſt compellere renitentem. *d. c. Paſtoralis*, ſecundum intellectum Abbatis. In dubio tamen non præſumitur in fraudem ſubdelegare, niſi ſaltèm probetur ex conjecturis, ut notatur *in d. c. Paſtoralis*. Verùm, quamvis tanta ſit auctoritas Delegati à Principe, attamen non poteſt in Civili Judicio partem compellere, ut perſonaliter coràm ſe compareat, niſi ad hoc ſpeciale mandatum habeat; vel niſi pro veritate dicendâ, vel pro Juramento calumniæ exhibendo velit compellere, vel alia Juris neceſſitas hoc requirat. *§. Non tamen. h. t. c.* 1. *eod. in* 6. Item etiam non poteſt ſubdelegare niſi certis perſonis, ſcilicèt Dignitate præditis, atque Perſonatum obtinentibus, vel Eccleſiarum Cathedralium Canonicis: *§. Sed nec. hoc t. c. Statutum. §. In nullo. de Reſcript. in* 6.

Inſupèr nota, quod non ſolùm unus, ſed etiam plures dari poſſunt Judices, qui in eâdem causâ judicent. *§. Item. h. tit. c. Sciſcitatus. de Reſcript. c. Cauſam. & c. Cum causâ. & cap. Quamvis. de Off. deleg.* Et quando cauſa ſic pluribus eſt delegata, id hunc habet effectum, quod niſi ſit appoſita clauſula, quod ſi omnes intereſſe nequiverint, vel noluerint, reliqui exequantur; tunc ſimul omnes conjunctim procedere debent; aliâs Proceſſus non valebit. *d. §. Item. d. c. Cauſam. de Offic. delegat.* Et talis clauſula id operatur, quod impediat ſubdelegationem; nec enim qui non ſunt impediti, ſunt cogendi admittere ſubdelegatos collegarum ſuorum; ſed quod ipſi agunt probandum eſt: Quod ſecùs eſt, quando hujuſmodi clauſula non eſt appoſita. *§. Planè. cum ſeq. h. t. d. c. Corâm.* Et ibi traditur per Doctores. *de Offic. Delegat.* Verum tamen eſt, quod clauſula operatur ſolummodò in caſu, quando aliqui non poſſunt, vel legitimè nolunt intereſſe. *§. Hoc tamen. hoc tit.* Et de hâc re latè tractatur *in c. Prudentiam. in princ. de Offic. Delegat. & in d. c. Sciſcitatus.* Et nota, quod quando pluribus ſic negotium commiſſum eſt; tunc uno eorum inchoante, alii ulteriùs non poterunt ſe intromittere niſi ex causâ; ut putâ ſi infirmitate, vel alio juſto motivo, illum, qui cauſam tractare cæperit, contingeret impediri, vel dolo malo in eâ procedere recuſaret. *§. Porrò. hoc tit. c.*

Gra-

Gratum. *c. Licet* . *& c. Quamvis* . *de Offic. Deleg. & cap. Si à Subdelegato* . *eodem tit. in* 6. Et Jurisdictio perpetuata per unum vivo mandatore dicitur perpetuata quo ad omnes condelegatos . ſ. *Jurisdictione* . *h. t. c. Cum plures* . *de Off. Deleg. in* 6. Illud nihilominùs generaliter notandum eſt, quod ſivè uni , ſivè pluribus , ſivè à Principe, ſivè ab alio mandata fuerit Juriſdictio, mandati forma diligenter cuſtodienda eſt; ita ut nihil contrà quàm ſibi commiſſum eſt , delegatus tentare præſumat . ſ. *Sed ſivè* . *hoc tit. cap. Venerabili* . *de Offic. Deleg. & cap. Cum dilecta* . *de Reſcript. l. Si Procurator* . *C. de Procurator. l. Diligenter* . *ff. Mandati* . Hoc tamen declaratur multis modis: Namque ſi quis impediat Juriſdictionem delegati, vel noluerit in Judicium venire , hoc caſu delegatus à Principe Eccleſiaſticâ diſtrictione poterit eum coercere, quamvis id litteræ commiſſionis non contineant : vel etiam pro delicti, & cauſæ qualitate ſecundum Arbitrium ſuum mulctare , ſi certa pœna non exprimatur: Cui enim commiſſa eſt Juriſdictio , eidem dicitur id omne commiſſum, ſinè quo ille ſuam Juriſdictionem exercere non poteſt . ſ. *Planè* . *hoc tit. c.* 1. *de Offic. delegat.* ubi de hoc: & facit *c. Prætereà*. *c. Significaſti*. *c. Prudentiam* . *in fine*. *c. Suſpicionis* 1. *reſp. de Offic. delegat. c. Tam litteris*. *de Teſtib.* Secundò poterit admittere honeſtas exceptiones , & à Juris æquitate non aberrantes, licèt id expreſsè mandato non comprehendatur . ſ. *Rationabiles*. *hoc tit. c. Ex parte . il* 2. *de Offic. deleg.* & Abb. *ibi:* & Legiſtæ *in l. Placuit*. *de Judic.* Tertiò ſi reſcriptum ſit impetratum adversùs aliquem, qui Judicii mutandi causâ poſſeſſionem , ſuper quâ erat controverſia, alienavit, Judex delegatus poterit cogere eum, in quem eſt facta alienatio , ut coràm ſe Juris pareat æquitati, non obſtante quod reſcriptum ſit impetratum adversùs alium . ſ. *Sed etſi* . *hoc tit. c.* 1. *de Alien. Judic. mut. cauſâ fact.* In hoc tamen requiritur dolus ex parte alienantis , & etiam ex parte ejus, in quem eſt facta alienatio. Abb. *in d. c.* 1. Undè etiam ex hâc litterâ aliud notare debes , quod hîc ſpecialiter fit prorogatio de perſonâ ad perſonam contrâ *cap. P. & G. de Offic. deleg.* Et de hoc vide per Abb. *in cap. Quia* . *eod.* Quartò, & ultimò declaratur, ut non

habeat

habeat locum, quod suprâ diximus, quando alicui mandatur Inquisitio, vel quid aliud expediri certo loco; nam si ob illius potentiam, contrâ quem inquiri, vel procedi mandatur, vel fautorum ejus, eo loco securè mandatum executioni mandari nequeat, locum securum, & idoneum eligere valet; quod etiam faciet, quoties id justa, & rationabilis causa suaserit. *§. Simili. h. t.* Quod habet locum in delegato à Sede Apostolicâ. *c. Statutum. De Offic. deleg. in* 6.

Quo ad Nonum. Regulariter omnes possunt esse in Judicio tàm activè, quàm passivè, nisi quis speciali ratione prohibeatur, ut Servus, qui regulariter nec convenit, nec convenitur. *l. Servus. C. de Judiciis:* nonnullis exceptis Casibus favore libertatis, utilitatisque publicæ. *l. Cum certis. ff. eodem.* Deindè prohibentur Monachi. *Auth. Ingressi. C. de Sacrosanct. Eccles.* Pupillus, Furiosus, Prodigus, Mutus, Surdus sine Tutore, vel Curatore. *l.* 1. *& tot. tit. C. Qui legit. pers.* Accedat Excommunicatum in Judicio esse non posse. *c. Intelleximus. ext. eod.* Non omittam, nec Magistratum posse conveniri, dum tempus Magistratus durat. *l. Pars litterarum. ff. eod.* Nec illegitimam personam posse per se comparere. *l. fin. C. de Procurat.* Exceptis quibusdam personis, de quibus *in l.* 1. *in fine. ff. de Postul.*

Quo ad Decimum. Duæ recensentur Ordinis species, *Accidentalis*, *& Substantialis:* ita notatur *in l.* 1. *ff. de Appellat. & in l. Prolatam. C de Sent. & interloc. omn. Jud.* Prima potest omitti. Secunda haud quaquàm. Ordinis autem substantialis erit, ut cognoscat Judex competens, hinc Laicus inter Clericos non judicat. *§. Pari ratione. h. t. c. Si diligenti. de Foro compet.* ubi latissimè de hoc. *c. Inolita.* 11. *q.* 1. Nec huic privilegio fori Clericus potest renunciare. *d. c. Si diligenti.* Si tamen Clericus reconveniatur, tunc Judex Laicus hoc casu potest esse Judex. *c. Cujus in agendo.* 3. *q.* 5. *c.* 1. *&* 2. *de Mut. petit.* Vel nisi de Feudo agatur. *c. Verùm. de Foro compet.* Hujus occasione dubitatur, si captus sit Clericus à Judice sæculari, qui inficietur illum Clericum esse, quæritur quis debeat de hoc cognoscere? Et respondetur, Judicem Ecclesiasticum debere supèr hoc decidere, vocato

tamen Judice ſæculari, vel alio, cujus interſit. *§. Dubitari. h.t. c. Si Judex. de Sent. excomm. in* 6. Undè ſi notorium fuerit, vel fama publica extiterit, illum eſſe Clericum, debet Judici Eccleſiaſtico reſtitui. *§. Sed ſi. hoc tit. c. Cum olim. de Verb. ſignif.* & not. *in d. c. Si Judex. de Sent. excomm. in* 6. ex quo nota, quod is Clericus debet eſſe talis, qui privilegio Fori gaudere debeat: Undè Clericus buffo, vel goliardus, qui artem ludicram per annum exerceat, & tertiò admonitus non deſtitit; vel etiam Clericus uxoratus non incedens cum habitu; vel Bigamus, vel Degradatus non remittetur: ita notatur *in d.c. Si Judex*. Hoc idem dicitur de eo, qui ante deprehenſionem publicè pro Laico ſe gerebat, & quaſi Laicus communiter habebatur; nam quàmvis deprehenſionis tempore in habitu Clericali repertus fuerit, non antè reſtituendus erit, quàm de Clericali titulo fidem fecerit. *§. Aliud. hoc t. d.c. Si Judex. de Sent. excomm. in* 6. *c. Ut inquiſitionis. §. Penult. de Hæret. in* 6. Undè ſi antè deprehenſionem pro Clerico publicè ſe gerens, tonſuram, & Clericales veſtes deferens deprehenſus fuerit, pro Clerico præſumetur, donec contrarium conſtiterit. *§. Idem. h. t. d. c. Si Judex.* & per Abb. *in c. Ex parte. il* 3. *& in c. Contingit. De Sent. excomm.* Verùm ſicut Clericus convenitur in ſuo foro, ita quoque Laicus debet conveniri coràm ſuo Judice. *§. Quod ſi. hoc tit. c. Cum ſit generale. hoc tit. c. Si Clericus. De Foro compet. c. Experientia. cum ſeq.* 11. *q.* 1. Et quia hoc fallit in aliquibus caſibus; ideò de his vide in Gloſ. *in d. §. Quod ſi. in verb. ſequatur*. Ad hoc autem ut cognoſcatur, an quis ſit Clericus, an Laicus? eſt inſpiciendum an habeat Ordines, vel habitum gerat: quod ſi in habitu incedit, & aliquos Ordines habet, Clericus judicatur, niſi in fraudem fortè habitum ſuſceperit; ita Bart. *in l.* 1. *num.* 3. *ff. de Pœnis*. Poſtquàm autem de Judicis competentiâ conſtat, porrigitur libellus, datur copia parti, deliberat Reus, an velit cedere, an contendere? Probantur aſſertiones, exceptiones, conteſtatur lis, publicatur proceſſus, concluditur in causâ, ipsâquæ inſtructâ ſententia fertur, datis ſemper legitimis dilationibus; ita tamen ut non protrahatur cauſa

in longum plùs, quàm æquum ſit, ut dictum eſt ſuprâ *in c.* 8. *l. Properandum. C. de Jud cap. Jurgantium. De Sent. & Re Judic.* Ordinis Accidentalis erit, ut cautiones præſtentur, opponatur Teſtibus, Procuratori, & alia ſimilia, ſinè quibus poteſt Judicium conſiſtere, ut notatur. *in d. l. Prolatam.*

Quo ad Undecimum. Judicium de his rebus conſtituitur, quæ ſunt in obligatione, & debentur. Actio enim eſt Jus perſequendi in Judicio, quod debetur. *§. 1. Inſtit. Civil. De Action.* Ex his igitur judicium conſtituetur. *l. Nam quemadmodum. ff. eod.* Id tamen eſt verum, quod non omnis Judex eſt adeundus, ſed ille tantùm, qui cognoſcere poteſt. *l. Ut fundus. ff. Communi dividunt. l. Solemus. ff. eod.*

Quo ad Poſtremum. Variis modis Judicium ſolvitur. Et primo loco finitur tempore; ut ſi intrâ certum terminum cauſa decidenda committatur. *§. Sed & cum. hoc tit. c. De cauſis.* ubi Abb. *de Off. deleg.* Et hoc in delegato. Generaliter autem in criminalibus, ſi tranſeat biennium, nec actor Judicium proſequatur, judicium expirat. *l. 1. & tot. tit. C. Ut intrâ cert. temp. crim. quæſt. term.* Vel ſi tempus ſit ſtatutum à Judice ſecundum diſtantiam locorum; nam tranſacto tempore expirat inſtantia. *l. 1. C. de Dilation.* Vel ſi cauſa civilis ſit, poſt triennium. *l. Properandum. C. de Judic.* Secundò ſolvitur, Sententiâ latâ; ipſa enim eſt, quæ propriè Judicium determinat. *l. 1. & tot. tit. ff. de Re Judic.* Tertiò ſolvitur extinctâ Juriſdictione Judicis, qui judicare debet, veluti ſi re integrâ ille, qui dedit Judicem, juriſdictionem revocat expreſsè. *c. Quamvis. de Offic. deleg. in* 6. Res autem integra non dicitur, quando facta eſt citatio. Bart. *in l. Et quia. ff. de Juriſd. omn. Judic. c. Relatum. de Off. deleg.* Quamvis videatur obſtare. *c. Gratum. eod.* Sed de intellectu illorum textuum videndus Barboſa *in Collect. DD. ad utrumque*, ubi eoſdem ad concordiam optimè reducit. Vel etiam tacitè poteſt fieri revocatio; ut eſt, quando Delegans ad partis inſtantiam citat, vel alio modo cognoſcit in causâ. Archid. & Joannes Andr. *in d. c. Quamvis*; & per Doctores *in c. Intimaſti. de Appellat.* Et hoc procedit, quando in totum Judex commiſit vices ſuas, aliâs enim re etiam non integrâ delegans

poteſt

poteſt revocare. *l. Judicium ſolvitur. ff. de Jud.* & per *tex. in d. c. Quamvis. & in c. Judex. de Off. deleg. in* 6. Item & quartò Judicium ſolvitur morte delegantis, vel delegati. *§. Morte. hoc tit. c. Prælatum. & c. Si delegatus. de Off. delegati.* Quod intellige eſſe verum in eo, cui per mandatum datur nova Jurisdictio; nam ſecùs id contingit, quando alicui habenti Jurisdictionem præcipitur; huic enim non datur nova poteſtas, ſed potiùs antiqua excitatur; undè non poſſumus dicere, hunc fungi vice mandatoris. *c. Licèt. & c. Penult. ext. de Offic. Ordin.* Bart. & Legiſtæ *in d. l. Et quia. De Jurisd. omn. Judic.* Canoniſtæ *in d. c. Prælatum.* Et hoc adeò verum eſt, quod morte delegati &c. Ut ſi pluribus eſt delegata cauſa, & unus ex his moriatur, iſtius mors efficit, ut quoad alios etiam Jurisdictio ſuſpendatur. *d. c. Relatum. d. c. Si delegatus.* Eſt tamen caſus, in quo mors non præjudicat, quando ſcilicèt res non eſt integra, ſed delegatus cognoſcere cœpit. *d. c. Relatum.* Item finitur Judicium, quando delegatus impeditur impedimento Juris, vel Facti. Juris, ut ſi infamis ſit factus: Facti, ut ſi infirmitate impediatur. *§. Sed etſi. hoc tit. c. Sciſcitatus. de Reſcript. c. Prætereà. de Teſtib. cogen.* Idem etiam dicendum eſt, ſi delegatus à Principe ipſe, vel per alium ſententiam executioni mandavit. *§. Idem Juris. hoc tit.* Semel enim functus eſt Officio ſuo. *c. In litteris. de Offic. deleg.* Et hìc obiter nota; quod delegatus ab alio, quàm à Principe, non poteſt ſuam ſententiam executioni mandare. *c. Paſtoralis. de Offic. deleg.* Accedat Judicium ſolvi, ſi delegatus ſe incompetentem pronunciet. *§. Item. hoc tit.* per Abb. *in c. Significaſti.* & per Felin. *in c. Ex parte. De Off. deleg.* Et hoc adeò verum eſt, ut nec per conſenſum partium poſſit Jurisdictionem reaſſumere. *d. §. Item.* arg. *l. Privatorum. C. de Jurisdict. omn. Jud. c. Super eo. §. Pari ratione. & c. Si diligenti. De foro competen.* Addamus tandem extingui Jurisdictionem per recuſationem judicis. *§. Recuſatione. hoc tit. c. Cauſam. & c. Inſinuante. & c. Suſpicionis. De Offic. delegat.* Quæ Recuſatio ex probabili causâ procedere debet. *d. c. Suſpicionis.* Veluti ſi Judex ſit conſanguineus, Advocatus, aut Familiaritatem non modicam

cum alterâ parte contraxerit, aut alia ſit ſimilis cauſa. *d. §. Recuſatione. d. c. Cauſam. & d. c. Suſpicionis*. In recuſationis autem causâ variè cognoſcitur; nam ſi duo à Sede Apoſtolicâ ſint delegati; & contrâ unum ex duobus cauſa ſuſpicionis proponatur, ſi in delegatione ſit appoſita Clauſula, quod ſi ambo intereſſe non poſſint, alter in causâ procedat, tunc coràm non recuſato conjudice expedienda erit. *c. Si contrâ. de Offic. deleg. in 6* Ubi verò non eſt appoſita clauſula, debet ſupèr hoc ad Arbitros recurſus haberi. *d. c. Suſpicionis*. Ex quo enim ſimplicitèr dati ſunt, unus ſinè alterâ cognoſcere non poteſt. *d. c. Cauſam. c. Uno. de Offic. delegat.* Sed ſi recuſatur delegatus Epiſcopi, cauſa coràm Epiſcopo tractatur. *d. c. Si contrâ*. Quod etiam procedit, quando Officialis Epiſcopi recuſatur. *d. c. Si contrâ*. ubi vide. Hæc ſuccinctè dicta ſunt de Judiciis, quorum materia cum ſit ampliſſima, in controverſiis contingentibus recurrendum eſt ad diffuſos tractatus de Judiciis tùm Sigiſmundi Scacciæ, tùm Pacis Jordani Epiſcopi Traguerienſis, qui nupèr de eis ſcripſerunt pleniſſimè.

TIT. II.

De Procuratoribus.

CUm de Generibus Judiciorum ſuprâ tractatum ſit, nunc de Perſonis litigatorum eſt dicendum; & quia ſæpè Judicia exercentur per Procuratores; ideò nunc de ipſis videamus: & pro expeditione tituli videbimus:

1 *Quis ſit Procurator, & quotuplex?*
2 *Qui poſſit eſſe Procurator?*
3 *Qui poſſit Procuratorem conſtituere?*
4 *In quibus cauſis poſſit Procurator conſtitui?*
5 *Quot modis Procurator revocetur?*
6 *Quæ actiones oriantur inter Dominum, & Procuratorem?*

Quo ad Primum. Procurator ille eſt, qui mandato Domini, vel quaſi negotia aliena adminiſtranda ſuſcipit. *l. 1. ff. eod. & hîc in princ. & c. 1. eod.* Et quia Procuratores conſtituuntur ab Univerſitatibus, Collegiis, & à privatis; ideò ſciendum eſt: Quod illi appellantur Procuratores, qui à privatis conſtituuntur; qui autem ab Univerſitate, vel Collegio conſtituitur, Syndicus appel-

appellatur, *ut hîc in princ. c.* 1. *de Synd. l.* 1. *§.* 1. & per totum. *ff. Quod cujuſque Univerſ. nom.* Et Procuratores fiunt, vel ad negotia, vel ad Judicia. *§. Porrò. hoc tit.* Si de Procuratore ad negotia agimus, quilibet poteſt eſſe Procurator, ſi habet annum decimum ſeptimum, & non prohibeatur ſpeciali ratione. *§. Poteſt. hoc tit. §. Juſtæ*, & ibi Gloſ. *Inſtit. Quib. ex Cauſ. man. non licet. l.* 1. *§. Pueritia. ff. de Poſtul. c. Qui Generaliter. §. fin. eod. in* 6. 3. *q.* 7. *§. Verùm*. In Judiciis autem Procurator conſtituitur, qui major annis 25. fuerit. *d. §. Poteſt. d. c. Qui Generaliter. l. Exigendi. C. eod.*

Quo ad Secundum. Ex ſuperiori capite habemus, minorem annis 17. non poſſe ad negotia Procuratorem eſſe; & in Judiciis eum poſſe conſtitui, qui major eſt annis 25. Verùm in Spiritualibus negotiis natus annos quatuordecim poteſt eſſe in Judicio per ſe, & per Procuratorem, non obſtante patriâ poteſtate. *§. Aliud. hoc tit.* Vel ſi mulier ſit, duodecimum ætatis annum habere debet. *c. Indemnitatibus. p. reſp. De Elect. in* 6. *c. Continebatur. De deſponſ. Impub. c. Ex parte. de Reſtit. ſpoliat.* & notatur *in cap. fin. de Jud. in* 6. Quod ſi minor ſit quatuordecim annis, qui in Spiritualibus cauſis in judicio eſſe velit; tunc ei dandus eſt curator; vel ſi major eſt infante, ideſt in ætate ſeptem annorum, poteſt cum auctoritate Epiſcopi, vel Officialis Procuratorem conſtituere. *§. Quod. hoc tit. c. fin. §. Si verò. de Jud. in* 6. Quæ omnia poteſt facere etiam Delegatus Sedis Apoſtolicæ. *§. Quin etiam. hoc tit. d. c. fin. de Jud. in* 6. Et notatur *in c. Penult. de Reſt. in int. c. Licet. de Off. Vicar. in* 6. In hoc capite conſtituas hanc Regulam, quod regularitèr omnis poteſt eſſe Procurator, niſi ſpeciali prohibeatur ratione. *§. Conſtituitur. hoc tit. c.* 1. *eod. in* 6. *c. Duo.* 12. *q.* 1. facit *l. Mutus. §.* 1. *ff. eod* ſicut dicimus in Teſtibus. *l.* 1. *ff. de Teſtib.* Et idem in Matrimonio. *c. Cum apud. de Sponſalib.* Prohibentur autem in Judiciis Procuratoris officio fungi Fœminæ, & non habentes (in Judicio tamen) vigeſimum quintum annum. *l. Minor. ff. eod.* De Fœminis eſt tex. *in l. Neque. ff. eod.* Niſi pro parentibus interveniant, nam tunc causâ cognitâ id eis permittitur. *l. Fœminis. ff. eod.* Item Miles prohibetur. *d. l. Neque*. Quod

procedit etiam in milite cœlestis militiæ; ut in Sacerdote, & Clerico quolibet in Sacris Ordinibus. *§. Deo autem. In Auth. de Sanct. Episc. §. Sed nec omnes. hoc tit.* Quinimmò nec tanquàm principales possunt, vel debent intervenire. 5. *q.* 3. *c. Quia Episcopus.* Nisi pro miserabilibus personis, & urgente suæ Ecclesiæ necessitate. *c.* 1. *& fin. ext. de Postul.* ubi Doctores hoc tractant; vel nisi propriam causam, vel conjunctorum prosequuti fuerint. *§. Postulandi. hoc tit. d. c.* 1. *& c. fin.* Et in his omnibus casibus possunt personæ Religiosæ pro aliis in Judicio intervenire; sed tamen debent hoc gratis facere, ut dicit Host. quem Abb. sequitur. *in c.* 1. *Ne Cler. vel Monach.* Quia hoc eis permittitur ex pietate: sed de hoc vide Abb. *in c.* 1. *in fin. de Postul.* Idem procedit in Monachis. *§. Idem. hoc tit. c.* 1. *de Syndic. c. Qui verè. & c. Monachi.* 16. *q.* 1. & de his videantur meæ Discordiæ Forenses *de Regularibus. Disc.* 33. in quâ pulchrè agitur de Monacho Procuratore non valente esse Procuratorem in Judicio, neque pro suis consanguineis, etsi pupillis. Item Excommunicati prohibentur esse Procuratores, qui immò nec proprio nomine possunt esse in Judicio, nisi agatur de sui defensione. *§. Hi verò. hoc tit. c. Intelleximus. De Judic.* Ubi traditur. *c. Excommunicamus. §. Credentes. De hæret. cap. Inter priorem. & c. Venerabilem. De Except.* Sed hîc oritur dubitatio, An Procurator Universitatis, in quâ extant excommunicati, possit repelli? Et constitutum est, quod non repellatur, nisi in tribus casibus. Primus est, quando illi, qui excommunicati sunt in litteris sunt expressi. Secundus est, quando aliâs eorum auctoritate Procuratoris institutio facta fuisset. Tertius est quando ipsa Universitas excommunicationis conscia simul cum eis eundem Procuratorem constituisset. *§. Sed bellè. hoc tit. c. fin. ext. eod. de Procurat. c. A nobis;* ubi notat Abb. *de Simon. cap. fin. de Elect.* Item Furiosus prohibetur. *l.* 2. *§. Furiosus. ff. eod.* Infamis etiam prohibetur. *c.* 1. 3. *q.* 7. Sed dic plenè ut per Abbat. *in c. Imperatorum. de Juramen. Calumn. in fin.* Item servus institui procurator non potest, quia judicio interesse non valet. *l. Servus. C. de Judic.* Et tandem Procurator volens tantùm, & expres-

expreſsè conſentiens conſtituitur. *l. Filius*: *§. Invitus*. *ff. eod.* *l. Invitus*. *C. eod.* Nota tamen quod non ſolùm unus, ſed etiam plures poſſunt conſtitui Procuratores, qui niſi in ſolidum conſtituantur, unus ſine altero procedere non poterit. Quod ſi non ſint in ſolidum conſtituti, melior conditio eſt occupantis, niſi in mandato ſit expreſſum contrarium. *§. Et tàm unus*. *hoc tit. d. c. Si duo*. *eod. in* 6.

Quo ad Tertium. Quilibet poteſt Procuratorem conſtituere, niſi prohibeatur: Edictum enim de conſtituendo Procuratorem eſt prohibitorium certarum perſonarum. *l. Mutus*. *ff. eod. tit.* Undè in minoribus cauſis minor ſine Procuratore Procuratorem conſtituere non poteſt. *l. Non eo minùs*. *C. eod.* Et in Spiritualibus minor annis 14. ſine auctoritate Epiſcopi, vel ejus Officialis, vel etiam Curatoris adhoc conſtituti non poteſt ſibi Procuratorem eligere, ut dictum eſt ſuprâ in ſecundo capite per *tex. in d. cap. fin. de Jud. in* 6. Sunt tamen perſonæ, quæ coguntur conſtituere ſibi Procuratorem; ut Excommunicatus. ut *d. c. Intelleximus*. *ext. de Judic.* Illuſtris perſona. *l. Quicunq. C. eod.* & *Auth. Quod jus*. *& in Auth. Ut ab illuſtr. & quæ ſuper illuſtres ad princ.* Item Epiſcopus. *cap. Qui Epiſcopus*. 5. *q.* 3. Et hoc idem habet locum in Prælatis majoribus, & etiam in minoribus; & in Collegiis, quorum ſingula ſingulos Syndicos habere debent. *c. Cum ſumus*. 9. *q.* 3.

Quo ad Quartum. Regula eſt Generalis poſſe in omnibus cauſis conſtitui Procuratorem, criminalibus exceptis. *§. Non tamen*. *hoc tit. c. Veniens*. *De Accuſat. c. Tuæ*. *eod. c. In criminalibus*. 5. *q.* 3. niſi in quinque ſequentibus caſibus: Primò ad propulſandam injuriam illuſtris. *§. Niſi*. 3. *q.* 9. *l. fin. C. de injur.* Secundò ſi rei contumacia ſit excuſanda. *d. c. Veniens*. *c. Reos*. 23. *q.* 6. *c. Cum dilecti*. *de Dolo*, *& contumac.* Tertiò quando contrâ Accuſatorem eſt excipiendum. *d. cap. Veniens*. *& in c. De his*. *eod. de Accuſat.* Quartò ſi tractetur de levi crimine. *l. Levia*. *ff. de Accuſat.* Quæ tamen delicta levia dicantur? dic ut per Abb. *in c. Tuæ*. *de Pœnis*. Qui diſtinguit inter levia, gravia, graviora, & graviſſima. Quintò, & ultimò quando etiam de gravi crimine tractatur, ſed agitur civilitèr. *c. Tuæ*. *ead. d. cap. Super his*. *de Accuſation.*

Ve-

Verùm ultrâ hos casus enumerantur alii, ut crimen suspecti Tutoris. *l. Non solum. §. fin. ff. eod.* Item si agatur de Ingratitudine. *l. Sed hæ personæ. §. 1. ff. eod.* De quibus, & de aliis dic ut per Speculatorem *in Tit. de Procuratore*; & per Doctores *in d. cap. Veniens. De Accusat. in c. Si quando. 5. q. 3. & in l. Penult. §. fin. de Publ. Jud.*

Sciendum tamen est, quod in quibusdam negotiis requiritur speciale mandatum; ut cum agitur de suspicione. *d. l. Non solum. ff. de Procurat. §. ult.* Item in causâ restitutionis in integrum. *l. Illud. §. Si talis. ff de Minor.* In interdicto de liberis deducendis, vel exhibendis. *l. Pomponius. ff. eod. tit.* Item in Juramento calumniæ, vel alio Juramento in animam alicujus præstando. Item cum petitur absolutio in formâ Juris in personam alterius: aliàs autem secundum Regulam sufficit generale mandatum. *cap. Petitio. ext. eod. tit. l. Actione. §. Renunciare. ff. Pro soc.* Et de aliis casibus, in quibus speciale mandatum exigitur, vide per Speculat. *in tit. de Procuratore num.* 4. & per DD. *in c. Qui ad agendum. eod. in* 6.

Notar tamen, quod etsi unus sit generaliter constitutus, etiam ad ea, quæ speciale mandatum exigunt, per hanc generalitatem non potest procedere in aliquo ex his articulis speciale mandatum exigentibus, nisi quorumdam eorum subsequatur expressio: Mandatum tamen non complectitur majora, quàm sint in Procuratorio expressa; undè contrâ electum, vel provisum crimina, vel defectum opponere non potest. *Clem. Non potest. eod.* Notatur *in d. c. Qui ad agendum. eod. in* 6. *§. Crimina. hoc tit.* Sed in his requiritur aliud speciale mandatum, ut *d. d. Jurib.* Et unum advertendum est, quod Procurator datus ad negotia potest quemcunque alium Procuratorem constituere. *c. 1. §. fin. eod. in* 6. Judiciario tamen illud non conceditur, not. *in l. Mandata. C. Mandati*, nisi aut lis fuerit contestata ab ipso; undè secùs esset si à Domino fuisset lis contestata. *d. c. 1. §. Penult.* ubi not. *eod. in* 6. concordat *l. Nulla. & l. Neque. & l. Penult. & l. In causæ. ff. eod.* Vel nisi in rem suam datus sit; quod declarat Gloss. *in §. Sed illud. hoc tit.* facit *l. Illam. C. de Donat.* & notat. *in l. Plautius. ff. eod.* Vel nisi à Domino

sub-

ſubſtituendi data fuerit poteſtas; hoc enim caſu videtur datus ab ipſo Domino. *l. Item eorum. §. Decuriones. ff. Quod cujuſque Univerſ. nom.* Et hoc caſu etiam non expreſſam perſonam poterit eligere. *cap.* 1. *§. Ergo. eod. in* 6. & de his omnibus loquitur *tex. in d. §. Sed & illud.*

Quo ad Quintum. Procuratores revocantur tacitè, & expreſsè. Expreſsè ſi conſtituens mandatum revocet. Tacitè ſi Principalis conſtituto Procuratore cauſam per ſe agat, vel alium Procuratorem conſtituat. *§. Tamdiù. h. tit. c. Si quem. eod. in* 6. *l. Si quis. §. Julianus. ff. eod.* Hoc tamen non procedit, ſi Procurator fuerit conſtitutus à te ſub hâc formâ, quoties te abeſſe contigerit; nam ſi poſtmodùm per te ipſum cauſam tractes; non proptereâ tamen Procuratorem revocare videberis. *§. Sed ſi eumdem. h. t.* notatur *in d. c. fin eod. in* 6. Verùm hæc procedunt in Domino, qui Procuratorem conſtituit. Cæterùm ſi Procurator in eo caſu, in quo poteſt, alium Procuratorem ſubſtituat, non poteſt illum revocare, niſi poteſtas ei data ſit. *§. Hæc autem. hoc tit. c. Is qui. eod. in* 6, & vide. *c. primum. eod. in* 6. Et nota, quod ſi Procuratorem conſtituas, vel ad unam, vel ad plures cauſas, vel generaliter ad omnes; & ipſe in unâ, vel alterâ ſubſtituat; in aliis Procuratoris officium poterit exercere. *§. Sed ſi cum. hoc t.* Et idem procedit in delegato ab alio, quàm à Principe ad univerſitatem cauſarum. *l. Cum Prætor. §.* 1. *de Jud.* Quatenùs tamen ſuprâ dictum eſt, Procuratorem poſſe revocari, notare debes, quod ſi Procurator ſivè ante, ſivè poſt litis conteſtationem revocetur; donec ignoretur revocatio vel à Judice, vel ab Adverſario, acta per hujuſmodi Procuratorem tenent, & valent. *§. Ad hæc. hoc noſtro tit. c. Mandato. eod.* Hoc nihilominùs limitatur, quando Procurator ſpecialiter eſt conſtitutus ad Matrimonium contrahendum; nam, ſi antequàm contrahat, revocatus fuerit; contractum poſteâ Matrimonium nullius momenti eſt, etiamſi nondùm revocatio ad notitiam partium pervenerit: deficit enim conſenſus illius, ſinè quo Matrimonium firmitatem habere non potuit. *§. Non ſit. h. t. c. fin. eod. in* 6. Sed utrùm Matrimonium contractum per Procuratorem ſit etiam Sacramentum? Eſt dubium

bium

bium magnum inter Theologos, quorum rationes pro utrâque opinione ego retuli in meis Decisionibus *de Matrimonio*, *Decis.* 4. *num.* 33. *& seqq.* ubi studiosus Lector videat. Demùm *in §. fin.* nota secundum modum, quo quis Procurator esse desinit; Morte enim constituentis desinit quis esse Procurator. *Clem. fin. eod. tit.* Quod habet locum quandoque etiam re non integrâ, ut expresse dicitur in *d. Clem. fin.* Item, & ultimò revocatur Mandatum, quando re integrâ constituentem pœnitet; nam si res non sit integra, sed Procurator mandatum accepit, illud implere tenetur. *c. Licet. eod. in* 6. *Clem.* 1. *eod.* ubi notatur *§. At litteris. hoc tit.*

Quo ad Postremum. Duæ oriuntur Actiones, Directa, & Contraria. Directa quidem datur Constituenti, & ejus hæredibus. Contraria, è contrâ, Procuratori, & ejus Successoribus. *§. Igitur. Inst. Civil. De obl.*, *quæ quasi ex contract. §. Is, qui exequitur. Inst. de Mandato, &c.* Qui plura scire desiderat de hâc Procuratorum materiâ, legat novissimum, & eruditum Tractatum *de Procuratoribus*, Auctore Fabio Golino, in quo omnia, quæ de illis dici possunt doctè, & diligenter enucleantur; proùt etiam Pacem Jordanum *Tom.* 3. *lib.* 14. *tit.* 2. ubi plenè differit de jisdem.

TIT. III.

De Pactis, & Transactionibus.

CUm visum sit de Judiciis, & de Personis in Judicio agentibus, quoniam meticulosa Res est ad Judicium ire propter dubium eventum litium, undè sæpè res deciduntur sinè Judicio, Paciscendo, seu Transigendo; ob id nunc tractatur de Pactis, & Transactionibus; & ita in effectu continuatur *hîc in princ.* Pro cujus tituli expeditione videbimus.

1 *Quid sit Pactum?*
2 *Quid sit Transactio?*
3 *Quot sint Pactorum species?*
4 *De quibus Rebus possit transigi, paciscique?*
5 *Qui sint effectus Pactorum, seu Transactionum?*

Quo ad Primum. Pactum describitur, ut *sit duorum, vel plurium in idem placitum, atque consensus*. Ita Vulpianus *in l.* 1. *§. Est autem pactio. ff. eod.* Et dicitur Pactum à Pactione, undè & pacis nomen appellatum est. *d. l.* 1. *§. Pactum autem.*

Quo

Quo ad Secundum. Transactio describitur ab eodem Vulpiano *in l.* 1. *ff. de Transact.* Ut *sit de Re dubiâ, & lite incertâ non gratuitò facta Pactio*. Etenim Transactio de sui naturâ requirit, ut aliquid detur, seu promittatur, aut remittatur. *l. Transactio nullo dato. C. de Transact.*

Quo ad Tertium. Variæ sunt Pactorum species; sed istæ duæ præcipuæ sunt: Vel enim alia dicuntur *Pacta legitima*, quæ fiunt secundum Legis dispositionem; *Alia illegitima*, quæ à lege reprobantur, & inutilia sunt. *l. Pacta, quæ contrâ C. de Pact.* Item pacta quædam in personam dicuntur, & sunt illa, quæ cum personâ particulari sunt inita, nec personam egrediuntur. Quædam verò in rem nominantur, quæ fiunt rei consideratione. DD. *in Rubric. ff. de Pact.* Et quando pacta sint utilia, & quando inutilia; vide Goff. *in suâ Sum. in Rubr. de Pactis*.

Quo ad Quartum. De omnibus Rebus pacisci possumus, vel transigere, nisi aliquæ sint, quæ prohibeantur: Undè etiam traditur pro Regulâ, quod regulariter pacta, inter quoscunque de Re quâcunque inita, sunt servanda. *§. Et quidem. b. tit. c. Qualiter. ext. eod. de Pactis. l. Jurisgentium. §. Ait Prætor. ff. eod.* Excipiuntur tamen nonnullæ res: & Primò Pactum non valet, si apponatur super Re, quæ non est in rerum naturâ. *l. Domum. ff. de Contraben. empt.* Item non valet pactum interpositum super aliquâ re, quæ non sit in nostro comercio; undè liber homo, Res sacra, Religiosa, & Sancta non potest in pactum deduci. *§. Idem Juris. Inst. de inut. stipul. l. Impossibilium. ff. de Reg. Jur. l. Inter stipulantem. §. Sacram. de Verb. oblig.* Item cessat Pactum in collatione Rerum Spiritualium. *c. Quam pia.* 1. *q.* 1. *cum concord.* Item Pactum de futurâ successione in Ecclesiâ Dei reprobatur. *c. Accepimus. ext. eod.* Item Pactum turpe, vel rei turpis, aut impossibilis de Jure, vel de facto nullam inducit obligationem. *§. Quod si. boc tit. cap. fin.* ubi de hoc. *ext. eod.* Sed tamen quandoque Juramento firmatum valet, etiamsi aliàs non valuisset, ut si filia, dum nuptui traditur, cum Patre paciscatur, ut dote contenta, ad bona paterna nullum habeat regressum, si Juramento vallatum sit, servari debet; quod aliâs de Jure Civili non valet.

l. Pactum quod dotali. C. de Pactis. l. Pactum quod dotali. C. de Collat. Et *§. eod. hoc tit. c. Quamvis. eod. lib.* 6. Hoc fallit in casu *c. Si diligenti. de Foro compet. c. Tua. de Jur. Juran. & l. Non dubium. C. de Legib.* Item si agatur de eligendo sibi successorem per Pactum in beneficio Ecclesiastico contrâ *d. c. Accepimus.* auctoritas Papæ potest facere, ut tale pactum valeat. *c. Petisti.* 7. *q.* 1. Et per Abb. *in d. cap. Accepimus.* Quamvis Papa non possit sibi Successorem eligere secundum Abb. *in d. c. Accepimus.* Verùm quia prætèr supradictas causas aliæ quamplures sunt, in quibus pactum non valet, ideò de his videndum est *in c.* 1. *& d. c. fin. eod.* Ad idem etiam videndus est titulus *in Instit. Civil. De inutil. Stipul.* Porrò, quæ Pacta fieri possint in permutatione beneficiorum inter eosdem compermutantes; & quæ non? plenè ostenditur in meis Discordiis Forensibus *de Beneficiis. Discord.* 51. nec non *de Jurisdictione. Discord.* 51. quas Juvenem studiosum legere non pigeat, ut cognoscat, quæ Pacta sint valida? & quæ Simoniaca?

Quod autem dictum est de Pactis, idem habet locum etiam in Transactionibus; itaut de omnibus rebus regulariter transigatur, nisi aliquæ prohibeantur. *§. Transactiones. h. t. c.* 1. *ext. de Transact.* Transactio autem non valet facta supèr re spirituali. *c. Constitutus. c. Super eo. & c. Prætereâ. extr. de Transact.* quamvis amicabilis compositio valeat etiam supèr re hujusmodi: ita traditur *in d. c. Super eo.* & ibi Abb. Nec supèr Re litigiosâ, nec supèr causâ Matrimonii licitum est transigere. *cap. fin. de Transact.* Quos enim Deus conjunxit, homo non separet. *cap. Quos Deus.* 33. *q.* 2. *c. Inter corporalia. de Translat. Prælat.* & *§. fin. hoc tit.*

Quo ad Postremum. Effectus Pactorum est, ut obligationem inducant: Nullus enim ea, quæ de labiis suis procedunt, debet facere irrita. *§. Et quidem. h. tit. c. Juramentis.* 22. *q.* 5. Et alibi Studiosè agendum est, ut ea, quæ promittuntur, opere compleantur. *c. Qualiter. ext. de Pactis.* Et hoc adeò verum est, ut etiam Indultis Apostolicis per Pacta potest derogari. *§. Quod quidem. h. t. c.* 1. *de Pactis in* 6. Quod habet locum non solùm in pacto, quod subsequitur Privilegium. *cap. Cum olim. de Præscript.* Sed etiam

de

de pacto antecedenti, nisi in Indulto fiat mentio de pacto. *cap. Ex multiplici. de Decimis. Clem. Dudum. de Sepult.* Transactionis autem effectus est, ut finem litibus imponat. *c.* 1. *de Transact.* Undè etiam Sententiæ æquiparatur. *l. Non minorem. C. de Transact.*

TIT. IV.

De Arbitris.

QUoniam, ut Judicia evitentur, sæpè evenit, ut partes communi consensu ad arbitros declinent, §. 1 *supr. tit. prox.* ob id nunc de Arbitris tractatur; & pro expeditione Tituli videbimus:

1 *Qui sint Arbitri?*
2 *Qui possint esse Arbitri?*
3 *Qui rem in Arbitris committere possint?*
4 *Quæ possint compromitti?*
5 *Quid sit Compromissum?*
6 *Quando expiret?*

Quo ad Primum. Arbitri propriè dicuntur, qui nullam potestatem habentes consensu litigantium in Judices eliguntur; in quos compromittitur, ut eorum sententiæ stetur. §. 1. *h. t. c. A Judicibus.* 2. *q.* 7. extat *tit. de Arbitris.*

Quo ad Secundum. Regula est Generalis, omnes posse esse Arbitros, nisi ratio specialis aliquos prohibeat. §. *Cæteri. h. t. c. Inter corporalia. de Translat. Prælat. l.* 3. §. *Tametsi.* & *l. Pedius. cum l. seq. ff. eod.* Prohibentur autem primo loco Servi, & Monachi, & Regulares. *d. l. Pedius.* §. 1. *c. Monachi.* & *c. De præsentium.* 16. *q.* 1. Hæretici, Apostatæ, Schismatici, Infideles, & Excommunicati propter proprium delictum. §. *Sed neque. hoc tit.* Et quamvis non sint Jura, quæ de his expressè loquantur, attamen ex mente Jurium ferè indubitatâ opinamur communiter, non posse hos Arbitros fieri, ut tradit Perus. *in suo tractat. de Arbitr. lib.* 4. *c.* 6. & *c.* 9. Item Laici super Re spirituali regulariter non assumuntur, nisi eis sit Clericus adjunctus; vel in eos Auctoritate Apostolicâ compromittatur. §. *Sed nec. hoc tit. c. Cum contingit. c. Per tuas. eod.* Et nota, quod Laicus prohibetur esse Arbiter in Re spirituali ratione honestatis; undè tollitur contrarium *in d. l. Pædius:* ubi Servus non potest esse Arbiter, etiamsi alius habilis ei associetur: Cui contrario respondetur; id ex eo esse, quia Servus est merè incapax; ita Abb. *in*

d. c. Per tuas. Hûc accedat, quod neque Fœmina potest esse Arbiter, nisi hoc permittat regionis consuetudo. *§. Fœminæ. h. t. c. Dilecti. ext. eod.* Hoc autem, quod de consuetudine dicitur, intelligitur de Mulieribus præexcellentibus, & nuptis Viris Principibus, itâ quod Principatus pertineat ad Virum: nam si Mulier haberet Principatum proprio Jure, tunc non indigeret consuetudine; sed esset Jure communi munita, ut per Abb. & Innoc. *in d. c. Dilecti*. Et ex supradictis etiam adverte, quod Mulier non prohibetur judicare ratione incapacitatis, sed propter honestatem, quod patet ex eo, quia per consuetudinem potest id facere. *arg. c. Quanto. de foro compet. & cap. Causam. de Præscript.* Et tandem observa, quod etiam in Judicem ordinarium, vel delegatum possumus compromittere. *§. Sed etsi. h. tit. c. Olim. c. Innotuit. eod. c. Nisi. de Præbend.*

Quo ad Tertium. Regula itidem generalis est, posse omnes proprias causas in Arbitros compromittere, dummodo sint ætatis legitimæ, & plenum habeant Judicium; & possint de Re, seu Actione ad libitum disponere. Hinc Servus, Monachus, & similes compromittere non possunt. *d. c. Monachi. d. c. De præsentium. 16. q. 1.* Et pleniùs, quæ personæ non possint compromittere, vide per D. Jo: Bapt. Peruſ. *in suo egregio Tractatu de Arbitr. in 2. libr. per tot.*

Quo ad Quartum. Regulariter de omnibus causis potest fieri Compromissum, nisi speciali ratione aliquæ majores prohibeantur. Et primò prohibentur causæ liberales. *c. Penult. eod. l. Non distinguemus. §. De liberali. eod.* Matrimoniorum. *c. Causâ. in fin. de Rest. in integr. §. Quod autem. hoc tit.* Filiationum. *l. Abdicatis. C. de Patr. pot.* Monachationum; ut per D. D. *in d. l. Non distinguemus. d. §. De liberali.* Restitutionum. *l. fin. C. Ubi, & apud quem. d. c. Causâ in princ.* Criminales. *d. c. Causâ. d. l. Non distinguemus. §. Julianus.* Et in quantum hîc dicitur de Matrimonio, intelligendum est de Matrimonio carnali; nam de spirituali clarum est, quod potest compromitti. *c. Quia propter. de Elect. d. §. Quod autem.* Et de hâc materiâ vide eundem Peruſ. *in d. suo Tract. lib. 3. per tot.*

Quo ad Quintum. Compromissum, quod est quædam spe-

ſpecies Tranſactionis, & Judicium imitatur. *l. 1. ff. de Recept. Arbitr.* nihil aliud eſt, quàm amicabilis quædam conventio, quâ difficultas arbitrio amici, vel amicorum communium decidenda committitur ex partium conſenſu, & voluntate. *l. 3. ff. eod.*

Quo ad Poſtremum. Solvitur Compromiſſum: Primò Sententiâ, quando ſcilicèt de omnibus, de quibus compromiſſum fuerit, Arbiter pronunciavit. *§. Finiuntur. hoc tit. l. Quid tamen. ff. eod.* Secundò Temporis lapſu, quando ſcilicèt terminus compromiſſo comprehenſus re infectâ labitur. *§. Lapſu. hoc tit. l. Si cum dies. ff. eod.* Item finitur Morte tàm compromittentium, quàm Arbitrorum, niſi ſpecialitèr in compromiſſo ſit facta mentio hæredum ipſorum compromittentium. *c. Ex parte. eod.* Et quod dicitur de Arbitris habet locum etiam ſi unus tantùm mortuus ſit, niſi aliud ſit expreſſum in compromiſſo; nam expirat compromiſſum quo ad omnes. *c. Uno delegatorum.* ubi notatur *de Off. delegat.* Verùm quia multis aliis modis compromiſſum finitur; ideò de his pleniſſimè poteris videre apud eundem Peruſinum *in d. ſuo Tractat. de Arbitr. lib. 13. per totum.*

TIT. V.

De In jus vocando.

Quoniam, ſi partes neque Pactionibus, neque Tranſactionibus, aut Compromiſſis concordes reddi poſſint, ad Judicium veniendum eſt, cujus initium eſt in Jus vocatio, nempè Citatio. *§. Omnium. hoc tit. §. fin. Inſtit. Civil. de Pœnâ tem. litig.* Ob id de hâc materiâ in præſenti titulo tractatur: circâ cujus explicationem videbimus:

1 *Quid ſit in Jus vocare?*
2 *Qui poſſint in Jus vocare?*
3 *Qui vocari?*
4 *Quibus ex cauſis vocatio nulla fiat?*

Quo ad Primum. In jus vocatio eſt Juris experiundi causâ vocare. *l. 1. ff. eod.* Atque vocatio in jus eſt principium Judicii, ut jam dixi.

Quo ad Secundum. Illi omnes poſſunt in Jus vocare, qui poſſunt in Judicio eſſe, & reverentiam non debent; quoniam qui reverentiam præſtare debent, ſi vocant, tenentur priùs veniam impetrare; ut eſt Filius, Libertus, & ſimiles per-

personæ *l.* 4. cum aliquibus ſequentib. *ff. eod.*

Quo ad Tertium. Poſſunt itidem in Jus vocari hi omnes, cum quibus Judicium eſſe poteſt, & qui legitimam habent perſonam ſtandi in Judicio. *l.* 1. *& tot. tit. C. Qui legit. perſon. habent ſtandi, &c.* Hinc pupillus, ſervus inutiliter vocatur. *l.* 1. *C. Qui legit. perſ. l. Servus. C. de Judic.*

Quo ad Ultimum. Illud in primis eſt ſciendum, neceſſariam eſſe vocationem in Jus, quia non poteſt aliquis non vocatus, & indefenſus damnari. *l. Abſentem. ff. de Pœn. l. De unoquoque. ff. de Re Jud.* Attamen iſta vocatio redditur nulla ex quatuor cauſis. Primò ex perſonæ qualitate, veluti ſi quis vocetur comparere corâm Judice non ſuo. *§. Fit aut. h. t. c. Ex litteris. De Offic. deleg.* Eſt tamen verum, quod ſi quis fuerit citatus corâm Judice competente, licèt efficiatur alterius Fori, tamen quaſi præventus tenetur comparere corâm eo Judice, à quo vocatus eſt. *§. Si tamen. hoc tit. l. Si quis poſteâ. ff. de Judic. l. Cum quædam. ff. de Juriſd. omnium Jud. c. Propoſuiſti. de Foro compet.* Ex quo apparet per citationem perpetuari Juriſdictionem tàm ordinarii, quàm delegati. *c. Gratum. & c. Licet. de Offic. delegat. & c. fin. de Off. legat.* facit *c. Ut debitus. de Appellat.* Sed de veritate hujus dicti videbimus tunc, quando exactiùs Judiciorum materiam pertractabimus. Quandoque etiam ratione perſonæ Rei citatio fit nulla, ut eſt quando quis ad inſtantiam ſpoliatoris, etiam corâm ſuo Judice, citatur; namque non tenetur comparere, niſi priùs ad omnia canonicè reſtituatur. *§. Idem Juris. hoc tit. c.* 1. *& c. Priùs.* 3. *q.* 2. Alia exempla ſimilia vide *in l.* 2. *& l.* 3. *ff. eodem.* Secundò citatio fit nulla ex loci conditione, veluti ſi quis vocetur extrâ territorium, aut in locum non tutum, vel peſtilentem. *§. Locus. hoc tit. c. De cœtero. De Sentent. excomm. in l. Finali. ff. de Juriſd. omn. Judic. c. Ex parte de Appellat. c. Accedens. Ut lit. non conteſt.* Et nota, quod adeò verum eſt, aliquem non teneri comparere, ſi citetur extrâ ſuam Juriſdictionem, ut ſecundum quoſdam citatio neque ex partium conſenſu poſſit convaleſcere: itâ notatur *in c. Statutum. §. In nullo. de Reſcript. in* 6. Hoc tamen non habet locum in terminis *Clem.* 1. *de Foro compet.* Sed quæ-

quæritur an citatio ad locum incertum dicatur ipso Jure nulla? Et videtur quod sic, cum tali casu perindè sit, ac si nullus locus constitutus fuisset. *l. De ætate. §. Nihil. ff. de Interrog. act.* Verùm dicas, hanc citationem non esse ipso Jure nullam, nisi omninô sit incertus locus; undè si citatus fuerit quis ad Villam; & sint plura nominis ejusdem loca, ut *in c. fin. de Rescript.* hoc casu citatio non est nulla, sed citatus tenetur comparere in locum, in quo consuevit. *l. Si locus. ff. de Judic. l. Si cum dies. §. Si arbiter. ff. de Arbitr.* & habetur *in d. c. fin. de Rescript.* Tertiò fit vocatio nulla ex temporis ratione; veluti si quis vocetur Tempore feriato in honorem Dei, quia tunc Temporis Judicia debent silere. Abb. *in c. fin.* per illum text. *de Feriis. §. Sedetsi. hoc tit.* Aut si inter angusta nimis tempora quis fuerit vocatus *c. 1. 5. q. 2. & c. Primates.* & per totam illam *quæst.* Sed quæritur quid Juris sit in actibus extrajudicialibus, & Jurisdictionis voluntariæ; an possint expediri diebus feriatis? Et in hoc concludendum puto, quod ad hoc ut teneant, possunt expediri etiam diebus feriatis. *l. Actus. C. de Feriis*, sed tamen, qui id faciunt, peccant mortaliter: ita dicit Abb. *in c. fin. de Fer. num.* 18. Gloss. *in d. §. Sedetsi. hoc tit. in Verb. quæstiones*; quæ etiam refert de Illustrissimo Flavio Ursino, qui posteâ fuit Cardinalis, qui in Collegio Perusino fuit præsentatus in die feriatâ, nempè in die S. Angeli, & etiam de Illustrissimo Andræa Matthæo Aquaviva Episcopo de Venafro, qui fuit Doctoratus in festo S. Augustini. Excipiuntur tamen quidam casus, qui etiam diebus feriatis possunt expediri: ut quando necessitas id expostulat; cujus rei plura exempla habemus *in l. 1. & 2. & 3. ff. de Feriis*. facit *l. 1. ff. de Damn. infect.* Vel pietas id requirat, ut quia causa sit miserabilium personarum; in operibus enim Misericordiæ non est habenda distinctio dierum. *arg. c. Utinam. d. 76. c. Numquàm. d. 5.* Et alii etiam casus similes enumerantur ab Abb. *in c. fin. de Feriis*: qui his versibus concluduntur.

Hæc faciunt causas Festis tractare diebus:
Pax: Scelus admissum: Manumissio: Res peritura:
Terminus expirans, Mora testis abesse volentis:

Cum-

Cumque potestatis patriæ Jus filius exit.

De quorum versuum declaratione, Abb. & alii *in d. c. fin.* & nota, quod neque consensu partium prætèr has causas, processus factus tempore feriato potest tenere. *d. §. Sed etsi. d. c. fin.* Est tamen verum, quod si Feriæ fuerint introductæ in gratiam hominum, possunt partes jisdem feriis renunciare: hujusmodi sunt feriæ messium, & vindemiarum. *§. Aliud. h. t. d. cap. fin.* & ibi Abb. & alii. Item & operæ rurales ob necessitatem possunt exerceri. *l. Omnes. C. eod.* & Abb. *in d. c. fin.* Item nota, quod quædam sunt Feriæ repentinæ, quæ de repenti inducuntur propter Res prosperè gestas à Principe, vel propter nativitatem filii ipsius Principis, vel quia duxit uxorem; & hæc quoque sunt observandæ, nec ipsis partes renunciare possunt. Gloss. *in Clem. Sæpè. de Verb. signif. in Verb. necessitates. l. Sed etsi per Prætorem. §. Feriæ. ff. Quibus ex causis majores.* Atque istæ Feriæ non possunt induci ab alio, quàm à Principe. *l. A nullo. C. de Feriis.* His tamen non obstantibus crederem, partes exercere posse actus omnes extrajudiciales, & voluntariæ Jurisdictionis; & ideò possent contrahere, manumittere, emancipare, & alia similia exercere sine peccato; nam quo ad hunc effectum aliud censendum est de Feriis, quæ ad honorem Dei sunt inductæ, & de illis, quæ respectu Hominis. Facit *l. Actus. C. eod. de Feriis:* Et de hâc materiâ vide pleniùs per Abb. *in d. c. fin. de Feriis.*

Quartò vocatio fit nulla ex formâ citationis, veluti si quis vocetur à Judice delegato, & in litteris non doceatur de delegatione; vel si Judex delegatus non habeat proprium auditorium, & in citatione locum, ubi citatus se exhibere debeat, non expresserit; vel si ultrâ duas dietas ipsum citaverit. Et nota, quod Dieta potest capi, vel secundum computationem legalem, prout pro quâque die citato viginti milliaria computantur. *l. Vicena. ff. Si quis cautionibus.* Gloss. *in cap. Nonnulli. de Rescript.* Vel etiam secundum consuetudinem loci, prout pro quâque die certus milliarium numerus computatur. Et Gloss. *in d. c. Nonnulli*, tenet, quod in casu nostro Dietæ capiantur secundum loci consuetudinem, per rationes ibi per eam allegatas, & per Jura, quæ affert. Et pro hac

parte

parte facit *tex. in c. Præsenti. §. Loca. de Præbend. in* 6. & vide Gloss. *in c. Statutum. §. In nullo. in verb. Dietam. de Rescript. in* 6. Sed de hâc materiâ vide per Specul. *in tit. de Citat, §.* 1. Item etiam fit nulla citatio, si aliquid in eâ sit prætermissum, quod debuerit exprimi; ut putâ causa, quare sit citatus *c. ult.* 5. *q.* 2. Circâ quod Judex debet esse circumspectus, ad hoc ne Judicia fiant illusoria. *c. Causam. de Judic.* Bart. tamen post tractatum *de Jurisdictione. ibi Casus, in quibus citatio non valet*, prætèr supradictos casus, alios refert, in quibus citatio non valeat; ut est quando Judex, qui citat, evidenter non sit Judex. *c. Ex litteris. ext. de Off. deleg.* Si Rescriptum Apostolicum non servatur. *c. Insinuante. de Off. delegat.* Si appareat Judicem esse inimicum. Si libertus citet Patronum. 3. *q.* 3. *§. Liberti.* Ubicunque quis evidenti exceptione se tueri potest. *l. Non videtur. ff. de Jud.* Undè si dubium sit, debet comparere ad allegandum Privilegium. *c. Si duobus. ext. de Appellat. l. Ex quâcumque. Si quis in Jus vocat. non ierit. l. Si quis ex alienâ. ff. de Jud.* Scias tamen secundum Bartolum in dicto loco, quod si citatio nulla sit, & citatus non defendatur, proceditur ad ulteriora. *l. Si reus. ff. Judic. solvi.* Et hos omnes casus poteris videre *in c. Si Episcopus.* 3. *q.* 2. Quod si citatio sit facta ritè, & justè, debet citatus comparere, nisi fuerit legitimè impeditus; ut si facto Adversarii fuerit impeditus, aut ad majus Tribunal vocatus; vel vinculis, aut infirmitate, vel aliis similibus causis detentus. *c. Ex litteris. De in integr. restit. c. Pastoralis. §.* 1. *de Off. deleg. l. Contrâ pupillum. §.* 1. *ff. Si quis. caut. l. Succurritur. ff. Quibus ex causis major. c. Si Episcopus. d.* 18. cum ibi not. Et casus similes refert Speculator *in d. tit. de cit. d. §.* 1. & per Abb. in suâ Practicâ *c.* 17. *Vers. & mult.* & per Felin. & alios *in c. Cum olim. de Re Judic.* & de his loquitur tex. *in §. fin. hoc tit.* Est tamen verum; quod si hoc contigerit, debet citatus mittere ad Judicem ad faciendam Fidem de Impedimento, ut per Abb. & alios *in c. Querelam. de Procurat.* Quo facto si sententia feratur à Judice, non valet; ut per Abb. *dicto loco.* cessante autem impedimento debet comparere. *c. Dilecti. de Dolo, & contumac.*

Sed ne aliquam partem textus intactam relinquamus, *ex §. Item in delegato.* nota, quid agendum sit à Delegato, si Jurisdictio ejus expirat in peremptorio. Pone enim, quod Delegatus peremptoriè aliquem citaverit, & iste pro statuta die contumaciter se absentaverit, in hâc specie, si post peremptorium durat Jurisdictio, in alteram diem æquitate suadente, Judex poterit expectare; nec tamen peremptorio elapso pars contumax citanda erit, nisi Judex gratiam facere voluerit; quod mirum videtur, tantum Judici concedi, ut in præjudicium alterius possit contumaci favere. *l.* 1. *C. Quomodo, & quando Judex. l. Si cum dies. §. Si quis ex litigatoribus. ff. de Arbitr.* Verùm quamvis Judex possit favere in ferendo sententiam termino constituto, non tamen potest ei favere in expensis, & sumptibus, alioquin de suo restituet expensas. *l. Sancimus. C. de Jud.* Quod si cum peremptorio expiret Jurisdictio, tunc ne auctoritas ipsius Judicis frustrâ evanescat, si citatus non se præsentaverit horâ, quâ congruè procedi potest, ad executionem Judex liberè poterit procedere: *concord. tex. in cap. Consuluit. de Offic. deleg.* & ibi Abb. Qui ex hoc infert, quod Canonicus citatus ad electionem faciendam certâ die, debet comparere de manè, quia electio solet fieri illâ horâ propter Missam Spiritus Sancti; ut notat. *in c. Cum nobis. de Elect.* Itaque in casu nostro citatus certâ die; debet comparere horâ, quâ Judex non solùm potest, sed etiam solet Judicare: facit *l. Quod si nolit. §. Quia assidua. ff. de Ædil. edict. & cap. Ex litteris. de Constitut. l. penult. de Just. & Jur.*

TIT. VI.

De Dolo, & Contumacia, & in possess. missione.

QUoniam illi, qui in Judicium vocati non comparent, contumaciam incurrunt, ob id nunc de Dolo, & Contumacia disseritur: & pro tituli expeditione videbimus:

1 *Quid sit Dolus?*
2 *Quid sit Contumacia?*
3 *Quis Contumax dicatur?*
4 *Quid Missio in possessionem sit?*
5 *Quomodo Contumacia puniatur?*
6 *Qui sint effectus Contumaciæ?*

Quo

Quo ad Primum. Dolus eſt Machinatio quædam ex mente adhibita ad alium circumveniendum. *l.* 1. *§. Dolum. ff. de Dolo.*

Quo ad Secundum. Contumacia eſt inobedientia ex propoſito commiſſa contrâ Judicem, vel habentem Juriſdictionem; & interdùm eſt crimen graviſſimum. *l. Omne. §. Contumacia. ff. de Re milit.* Et hæc definitio traditur *hìc in princ.* & eam ſequitur Aret. *in Summâ eod.* & Abb. *in ſuâ Practicâ cap.* 18. *Quis ſit contumax?*

Quo ad Tertium. Ille dicitur Contumax, qui cum fuerit vocatus Juridicè ad Judicium, nullo exiſtente legitimo impedimento, comparere negligit, aut ſi fortè comparuerit, non dimiſſus diſcedit, *ut hìc in princ.* Abb. *in c. Conſuluit. de Offic. deleg. verſ. & ideò.* Et ad hoc ut contumacia incurratur, debet adverſarius accuſare. *l. Properandum. §. Etſi quidem. C. de Jud.* ubi Bald. *l. Conſentaneum.* & ibi Bart. *C. Quom. & quand. Judex.*

Quo ad Quartum. Miſſio in poſſeſſionem eſt Judice auctore controverſi fundi apprehenſio quædam, cujus virtute fructus ab eo, qui in poſſeſſionem miſſus eſt, percipiuntur; qui ſi fortè antè annum malè conſummuntur ab actore, ponuntur apud ſequeſtrum. *c. Dilectus. & c. Ab eo. ext. de Sequeſt. poſſ. & fruct. §. Sed ſi miſſus. hoc tit.*

Quo ad Quintum. Variis modis contumacia punitur, ut *in §. hæc autem. hoc tit.* Abb. *in c. Gravem. de Sent. excomm.* Primò punitur litis damno, & cauſæ amiſſione. *l. Contumacia. ff. de Re Judic.* Interdùm punitur mulctâ quâdam. *l.* 1. *ff. Si quis Jus dic. non obtemp. l.* 1. *ff. Si quis in Jus voc. non ierit*, & hæ duæ pœnæ non habent locum niſi in vero contumace, ut per DD. *in d. l.* 1. *§. fin. Si quis in Jus.* Quis autem ſit verus contumax, vel fictus? tractant Legiſtæ *in l. fin. de Reſtit. in integr. & in d. l. Properandum. §. Si autem Reus. C. de Jud.* Interdùm verò punitur refectione impenſarum. *l. Sancimus. C. de Judic.* Aliquando rei ſequeſtratione. *c.* 2. *de Dolo, & Cont.* Interdùm Actor mittitur in poſſeſſionem earum rerum, de quibus controverſia eſt. *c. fin. de Eo qui mittitur in poſſeſſ. c. Quoniam frequenter. §. fin. Ut lit. non cont.* Et tandem aliquando Eccleſiaſticæ Cenſuræ innodatione ob contuma-

tumaciam Reus conventus afficitur. *d. c. Quoniam frequenter. c.* 1. *eod. in* 6. Hoc tamen hodiè est correctum per Concil. Trid. *sess.* 25. *In decret. Reform. c.* 3. ubi statuitur, ad hanc pœnam tunc demùm veniendum esse, quando adversùs Reos non potest nec realis, neque personalis executio fieri.

Quo ad Postremum. Varii sunt effectus Contumaciæ præter pœnas, de quibus suprâ dictum est: Et in primis efficit, ut mittatur Actor in possessionem earum rerum, de quibus est controversia, ut dixi: Vel tot bonorum, quæ sint in patrimonio Rei, quot sufficiant ad debitum, si personalis instituatur Actio; & hæc possessio fit custodiæ causâ. *d. c. fin. de Eo, qui mitt. in poss. d. c. Quoniam frequenter. §. Illud quoque. hoc tit.* Et si fortè non compareat Reus post annum, Actor fit verus possessor. *d. c. Quoniam frequenter. in §. fin.* Et hoc in tantum est verum, ut etiamsi ob potentiam Adversarii non potuerit Actor possessionem ingredi, aut illam amiserit, nihilominùs pro vero possessore habeatur. *§. Si tamen. hoc tit. c. Contingit. eod.* Nisi reus dederit cautionem de stando Juri, nam tunc illicò erit restituendus. *c. Cùm venissent. de Eo, qui mittit. in poss.* Et etiam post annum poterit recuperare possessionem. *§. Sed ne missus. hoc tit. c. Pastoralis. §. Prætereà. de Off. ord. & Abb. ibi.* Vel nisi steterit per ipsum Actorem, quominùs possessionem ingrediatur; quoniam paria sunt aliqua per me non fieri, atque per me stare, quo minùs fiant. *§. Idem Juris. hoc tit. c. Imputari. de Reg. Jur. in* 6. *c. Quia diversitatem. De Concess. Præbend.* Alter effectus est, ut excommunicatus fortè propter contumaciam à delegato Principis non possit absolvi ab Ordinario. *§. Quæri. hoc tit. d. c. Pastoralis. §. Prætereà. de Offic. Ordin* quia Delegatus quo ad hoc est Ordinario major. *c. Sanè. de Offic. deleg. d. §. prætereà.* Nisi in mortis articulo, ut *d. d. Jurib. c. Quod de his. de Sent. excomm. c. Sanctum. de Consecr. d.* 4.

Notandum tamen est, quod in causis beneficialibus non habet locum missio in possessionem; & ideò si quis supèr dignitate, personatu, vel beneficio Ecclesiastico obtinendo cum aliquo litigat, qui sit in possessione, ob partis adversæ contumaciam in possessionem mittendus non erit. *§. Sed ista.*

hoc

hoc tit. c. Unic. de eo qui mittit. in possess. in 6. Hoc tamen restringitur, ut habeat locum in beneficialibus tantùm; undè si agatur de Rebus Ecclesiæ non tanquàm de beneficio, sed tanquàm de proprietate, habet locum hæc missio. *c.* 1. *Ut lit. non contest. c. Dilecto. de Verb. signif. d. c. Unic. de Eo qui mittitur in possess.* Ratio verò primi dicti est, ne hoc modo ad ea ingressus pateat vitiosus. *d. c. Unico:* non enim istius modi res possunt ex possessione haberi, sed solùm ex canonicâ institutione. *c. Legum.* 2. *q.* 1. *c. Ex frequentibus. de Instit. c.* 1. *de Reg. Jur. in* 6. Nihilominùs in beneficialibus etiam lite non contestatâ contrâ contumacem potest procedi. *§. Licebit. b. t. d. c. Unico. c. Quoniam frequenter. §.* 1. *Ut lit. non contest. c.* 2. *de Dolo, & contum. in* 6. Undè etiam videtur tradi pro regulâ, quod ubi de remedio missionis in possessionem non est provisum contrâ contumacem absentem, potest procedi lite non contestatâ ad Sententiam definitivam (Missio enim in possessionem est adinventa, ut reus conventus, tædio affectus, veniat aliquando responsurus. *d. §. Illud. cum concord. suprà allegat.*) ut per Bart. *in Auth. Qui semel. C. quom. & quand. Jud.* Atque hoc etiam quandoque habet locum etiam in profanis negotiis; cum hâc distinctione tamen; nam aut Reus est contumax? & tunc requiritur litis contestatio; & etiam debet liquere de causâ; aut verò Actor ipse contumaciam incurrit? & hoc casu etiam lite non contestatâ, instante Reo, Judex & testes recipere, & sententiam ferre debebit. *§. Quod interdum. hoc tit. c. Prout. extr. eod.* ubi notatur de aliis remediis, quæ contrâ reum dantur; & de hoc tractat Bart. *in l. Consentaneum. C. Quom. & quand. Jud. c. Causam.* secundum communem intellectum, *ext. eod.* Ratio autem hujus differentiæ inter Reum contumacem, & Actorem est, quia major est contumacia Actoris, quàm Rei; & ad hoc reducuntur omnes rationes, quæ adducuntur à DD. & à Gloss. *in d. c. Causam.* Tandem contumacia id efficit; ut Actor si non venerit in termino, ad quem Reum fecerit citari; debet Reo reficere expensas, & cavere de comparendo imposterùm, aliàs non admittitur ad aliam citationem. *§. Idem quoque. b. t. c.* 1. *eod. in* 6. Attamen quamvis

vis plures sint pœnæ introductæ adversùs contumacem; una tantùm infligenda est; & si contumacia excrescat, potest etiam ad alias procedi. *§. fin. hoc tit. c. Prodest. 24. q. 5. l. fin. C. de Mod. mult.* & Abb. *in c. 1. de Pœnis.* Hodiè tamen forma procedendi traditur per Conc. Trid. *d. sess. 25. in decret. Reform. cap.* 3. quod in Foro Ecclesiastico est omninò attendendum, & exactè observandum.

TIT. VII.

De Libelli conceptione, & oblatione.

QUoniam comparente Reo tenetur Actor libellum edere; ob id nunc de libelli conceptione, & oblatione tractatur: Et pro tituli expeditione videbimus:

1 *Quid sit Libellus.*
2 *Quot sint Libellorum species?*
3 *Cui Libellus sit offerendus?*
4 *In quibus causis Libellus offerri debeat?*
5 *Quæ debeat Libellus continere?*

Quo ad Primum. Libellus nihil aliud est, quàm brevis quædam scriptura, Actoris intentionem continens, & adversùs Adversarium necessariò concludens. ut *hîc in princ. cap. Offeratur. 3. q. 3. Auth. Offeratur. C. de Lit. contest.* & per Abb. *in c. 1. eod.*

Quo ad Secundum. Duæ sunt Libellorum species. *§. Porrò. hoc tit.* Alii enim dicuntur Conventionales, Alii dicuntur Accusatorii. Conventionalis Libellus est ille, qui in causis civilibus producitur, & quo petitur, ut Reus conventus ad solvendum, vel dimittendum, vel faciendum condemnetur. Accusatorius Libellus est ille, qui in causis criminalibus porrigitur, & in quo petitur, ut quis tanquàm alicujus criminis reus condemnetur. Gloss. *in c. 1. extr. de Libel. obl.* & itâ distinguit Speculator. *de Libell. concept. in c. Quot sunt species Libellorum.* De Libellis accusatoriis non tractatur in nostro titulo, sed videbimus infrâ *de Accusationibus*: & de Jure Civili est textus *in l. Libellorum. ff. de Accusat.* & ibi latissimè per Bart. tractatur materia; & est *tex.* de Jure Canonico *in c. Legum. 2. q. 1. & c. Libellorum. eod. Caus. q.* 8. Itâque in titulo nostro debemus tantummodò verba facere de Libellis conventionalibus.

Quo ad Tertium. Libellus

Reo

Reo offertur adhoc, ut ex ipſius inſpectione poſſit Reus deliberare, utrùm cedere velit, an contendere? atque ſi contendendum ſit, ut Judex valeat deſpicere, quemadmodum à ſe concipienda ſit ſententia. *d. Auth. Offeratur. l. fin. C. de Fideicom. lib.* DD. *in l. Vinum. ff. Si cert. petat. l. Ut fundus. ff. Communi divid. c. Cum dilectus. de Ord. cogn.* & eſt *tex. hîc in princ.*

Quo ad Quartum. Regulariter in omnibus cauſis Libelli ſunt offerendi; ſed nonnulli ſunt caſus, in quibus Libelli ſolemnitas non eſt neceſſaria. Primus eſt in cauſis ſummariis, & in quibus proceditur ſine ſtrepitu Judicii. *Clem. Sæpè. de Verb. ſignif.* Vel ſi cauſæ ſint viles. *Auth. Niſi breviores. C. de Sent. ex breviloq. recit.* Tertiò ſi ex conſenſu partium fuiſſet remiſſa hæc ſolemnitas, vel ſi hoc de Conſuetudine introductum ſit, ut non detur Libellus: Sunt & alii plures Caſus ſimiles, quos refert Speculator *in tit. de Libelli concept. in cap. In quib. caſib. vel cauſis ſit offeren. Libell. vel non. in 3. par. ſui operis.*

Quo ad Poſtremum. Libellus ab Actore edendus debet continere nomen Actoris, & Rei, qualitatem actionis, & petitæ rei, & etiam nomen Juſdicentis, quod non intelligas nomen proprium, ſed nomen dignitatis, & officii; & ſi perſonali actione agendum erit, petendi quoque cauſa erit exprimenda; aliàs Reus reſpondere non tenetur. *§. Exprimet. hoc tit.* latè per Hoſtien. *in Summâ eod. §. Quod continere debeat. c. Querelam. de Elect.* Et ſi Libellus non contineat legitimam formam, eum poterit Judex concerpere, & deſtruere. *c. Sacerdotibus.* & ibi Gloſſ. *in verb. incendit. 11. q. 1.*

Formam autem Libelli potes legere expreſſam in his verſibus ſequentibus.

Quis, Quid, Coràm Quo, Quo Jure petatur, & à Quo?
Rectè compoſitus quiſque Libellus habet.

Vel clariùs.

Conventi nomen cum nomine Convenientis,
Judicis & nomen ſcribet, Cauſamque petendi,
Et quaſcunque petet res, illas ſcribere debet.

Oblato tamen Libello, dandæ ſunt Reo dilationes, ut deliberet, cedendum ſibi ſit, an contendendum? Acceptandus,

dus, an Recusandus Judex? & denique ut proponat, si quas habet, exceptiones. *§. Oblato. hoc tit. d. Auth. Offeratur.* & istæ Induciæ remittuntur arbitrio Judicis. Abb. *in c. Cum in veteri. Quint. not. de Elect.* Hoc tamen intelligas de Induciis legitimis; quæ enim proptèr calumniam petuntur, & ad Judicium subterfugiendum, non conceduntur; immò contrâ petentem præsumptionem faciunt. *cap. Nullus. ext. de Præsumpt.* & ibi not.

TIT. VIII.

De Exceptionibus, & Replicationibus.

QUoniam ut suprâ diximus, oblato Libello, Reus potest excipere; quod fit vel antè litis contestationem, vel post litem contestatam; ideò ut instruamur circâ hujusmodi exceptiones proponendas; ob id nunc de hâc materiâ tractatur; & videbimus:

1 *Quid sit Exceptio?*
2 *Quot ejus species?*
3 *Quando sint proponendæ Exceptiones?*
4 *Quid sit Replicatio?*

Quo ad Primum. Exceptio nil aliud est, quàm actionis, seu intentionis exclusio; ut *hîc in princ.* Quod declara secundum Abb. *in Rubric. ext. eod.* ut scilicèt Exceptio dicatur actionis exclusio, quando in veritate competit actio, & eam per Exceptionem excludi oportet; ut cum promitto tibi, vel metu compulsus, vel dolo: nam hoc casu mero Jure Civili ex stipulatione oritur actio; sed adversùs eam excipitur de dolo, vel metu; ut *in princ. Instit. Civil. de Except.* Dicitur etiam exceptio exclusio Intentionis, quando actio in veritate non competit actori, agit tamen de facto; ut si petas à me decem, & ego excipio me solvisse; nam si hoc verum est, nulla tibi competit actio, cum solutione ejus, quod debetur, omnis tollatur obligatio. *In princ. Instit. Civil. Quib. mod. toll. obl.* vide aliqua de hoc per Bart. *in l. Julianus. ff. de Cond. Indeb.*

Quo ad Secundum. Exceptiones sunt vel *Dilatoriæ*, quæ rem, & Judicium differunt, ut *hîc in princ. §. Appellantur. Inst. Civil. eod.* Aut sunt *Peremptoriæ*, vel *Elisoriæ*; quæ scilicèt totum Jus agentis perimunt, & semper agentibus obstant. *§. Peremptoriæ. h. t. §. Perpetuæ. Inst. eod.* Et scias,

quod

quod iſtæ exceptiones ideò duplici nomine appellantur, quia inter ſe etiam differunt, ut per Abb. *in ſuâ Practicâ cap.* 16. Ubi Peremptorias putat eas appellari oportere, quæ funditùs, vel in totum perimunt, & tollunt obligationem civilem, & naturalem; ut exceptio ſolutionis, & acceptilationis; quæ ſecundum eum ibidem defenſiones potiùs, quàm exceptiones ſunt appellandæ, quia actionis non ſunt excluſivæ. Quædam verò ſunt exceptiones, quæ non perimunt, ſed elidunt, ut pacti conventi, doli, metus, & has putat meliùs dici poſſe eliſorias, quàm peremptorias; ita diſtinguit Abb. *in loco ſuprà allegato*.

Rursùs dilatoriæ quædam reſpiciunt perſonam Judicis, quædam Agentis, quædam Rei conventi; quædam verò Actionis, & cauſæ qualitatem, ut *hîc in princ.*

Perſonam Judicis reſpiciunt, quæ vel illius incompetentiam arguunt, vel de ipſo ſuſpicionem ingerunt. *§. Perſonam. hoc tit. c. Si diligenti*. & per *tot. tit. de Foro competen.* Et de hoc dictum eſt ſuprâ *in tit. de Judic.* dum egimus de Judicis recuſatione; & eſt *tex. in cap. Cum ſpirituali. de Appellat. cap. Suſpicionis. de Off. delegat.* & hæ declinatoriæ etiam appellantur. *d. §. Perſonam*. Actoris partem illæ ſpectant, quæ ipſum non habere legitimam perſonam ſtandi in Judicio demonſtrant. *§. Actoris. hoc tit.* ut putâ ſi quis per Monachum, vel Regularem, aut Clericum agere velit. *c.* 1. *de Syndic. c. Qui verè*. 16. *q.* 1. Item ſi quis tanquàm Procurator, vel Syndicus, vel Tutor, vel Curator compareat; & illum Tutorem, aut Curatorem, Procuratoremvè, ſivè Syndicum eſſe negetur. Bart. *in l.* 3. *§. Defendi. ff. Ex quib. cauſ. in poſſeſſ. eat.* Vel ſua non intereſſe. Abb. *in c. Ex parte. de Teſtib.* Vel audiri non debere proteſtetur, ut per Abb. *in c. Quia fruſtrâ. de Uſur. in fin.*

Perſonam autem Rei reſpiciunt, veluti ſi quis ab eo, qui alienam litem defendit, de Judicato ſolvendo cautionem poſtulet. *l. Qui proprio. §. Qui alium. ff. de Procurat. l. Exigendi. C. eod. tit.* Aut ſi ab Actore ſe ſpoliatum eſſe Reus conventus coràm Judice queratur, & ideò reſtitutionis beneficium imploret. *cap. Cum dilectus*. ubi Abb. *de Ord. cognit.* Vel ſi actorem ex legiti-

mâ causâ domum revocet. *c. fin. de for. compet. l. 2. ff. de Judic.*

Actionem autem, & causam respiciunt; ut cum proponitur de ineptitudine, aut incertitudine Libelli, de litis pendentiâ. Bald. *in l. Peremptorias. in fin. C. sent. rescindi non posse*. Felin. *in c. Exceptionem eodem*. Aut cum nondum diem solutionis venisse ostenditur. *l. 3. in fin. l. Non. in fin. ff. Quando dies usufr. cedat.* Atque hæ dilatoriæ præter supradictas causas ducuntur ex loco, ut quia non sit tutus. *Clem. Pastoralis. de Re Judic.* Ex tempore; ut si nimis angustum tempus assignetur. 5. *q.* 2. *c.* 1. *& c. Si primates.* vel ex Feriis, &c. *ut suprâ* diximus.

Peremptoriarum autem exceptionum aliæ dicuntur peremptoriæ litis finitæ: quædam simpliciter Peremptoriæ.

Peremptoriæ litis finitæ sunt, quæ litis impediunt ingressum, ut Transactionis, Jurisjurandi, & Rei Judicatæ. *cap* 1. & ibi Abb. *de Transact.* & notatur *in cap. fin. ext. eod. in* 6. Jurisjurandi, sivè sit pactum Juratum de non petendo, sivè de non agendo, sivè simplex Juramentum de non petendo; namque omni casu hæc exceptio impedit litis contestationem; & hæc ad Rescriptum; & ad processum apponi potest. *DD.* communiter, quos refert Perusius *in c.* 1. *de Lit. contest. in* 6. Facit *l.* 2. *de Jurejuran. c. Etsi Christus. ext. eod. de Jurejur. c. Veniens. de Accus.* Rei Judicatæ, ab eo scilicèt, cui fuit Jus dicendi. *l.* 4. *§. Condemnatum. ff. de Re Judic. l. Non putavit. §. Non quævis. ff. de Bon. poss. contr. tabul.* Ratio autem, quare hujusmodi exceptiones impediunt litis contestationem, ea est, quia absonum videtur de novo Judicium incipere, quod Transactione, Jurejurando, & Sententiâ semel finit decisum: itâ dicit textus *in §. Harum. hoc tit.* Facit *l. Causas. & l. Fratris. C. de Transact.*

Cœteræ verò, quæ simplicitèr peremptoriæ dicuntur, ut doli mali, metus, & pacti conventi, non impediunt litis contestationem. *§. Cœteræ. hoc tit. c.* 1. *&* 2. *de Lit. contest. in* 6. Nisi notoriæ sint, &, ut dici solet vulgò, manifestæ; ut per Abb. *in c.* 1. *de Oper. novi nunciatione.*

Sunt etiam aliæ exceptiones, quæ mixtæ, sivè anomalæ dicuntur secundum Hostiens. *in Summ.*

Summ. eod. §. Quæ sit exceptionum divisio? Et has Abb. *in suâ pract. c.* 62. Præjudiciales appellat. *§. Sunt etiam . hoc tit. §. Præjudiciales . Inst. Civil. de Action.* Et de his not. per Abb. *in c. 3. De Ord. cognit.* Hujusmodi est exceptio consanguinitatis , causæ restitutionis in integrum , exceptio Natalium , & similes , de quibus inferiùs videbimus.

Rursùs exceptionum aliæ Perpetuæ sunt , aliæ verò Temporales . ut *ff. eod. l.* 3. Item aliæ Personales , aliæ Reales . Personales non transgrediuntur personam , cui competunt . Reales verò dicuntur , quæ alicui competunt , & omnibus, qui ex personâ illius conveniuntur . *l. Exceptiones . la 2. in princ. ff. eod. tit. & §. Rei.*

Exemplum Temporalium est , ut exceptio pacti conventi ad Tempus , vel etiam exceptio Procuratoris; & hujusmodi exceptiones temporales dicuntur , quia non semper locum habent , sed evitari possunt.

Exemplum Perpetuarum est, ut doli mali, Rei Judicatæ; & si quid contrâ leges , & Senatus consulta factum esse dicetur : & hæ dicuntur perpetuæ , quia semper habent locum ; & in quâcunque parte Judicii possunt apponi . *d. l.* 3. Sed hæ aut sunt dilatoriæ , aut peremptoriæ , ut ibi videre est; quod etiam ex infrâ dicendis apparebit.

Exemplum Realium est , ut Rei Judicatæ , doli mali , Jurisjurandi , Quod metus causâ ; hæ siquidèm ad fidejussorem transeunt . *d. l. Exceptiones . la seconda . ff. eod.* & hæ Peremptoriæ sunt.

Exemplum Personalium est, ut putâ quod Socius , vel Maritus non teneatur ultrâ id quod facere possit . *l. Verùm . §. 1. ff. pro Soc. l. Maritum . ff. Soluto Matrimonio* ; & aliæ . *l. Sunt qui . ff. de Re Jud.* Hæc exceptio non competit fidejussori . *d. l. Exceptiones* . Sed hæ omnes dilatoriæ sunt , & Temporales.

Quo ad Tertium . Scire debes , quod regularitèr omnes dilatoriæ proponuntur antè litis contestationem . *§. Hæ vel . hoc tit.* Et dixi regularitèr , quia quandoque etiam post litem contestatam opponuntur , ut per Canonistas . *in d. c. Exceptionem . eod.* & ex infrâ dicendis apparebit . Illæ autem , quas Declinatorias appellavimus , debent proponi antè

omnem dilatoriam exceptionem. *§. Exceptionem. 3. q. 6. c. Pastoralis. eod. c. Inter Monasterium. de Re Judic.* In *c. Quoniam contrà. de Probat.* Undè si excipiens aliam exceptionem opponat; ut putâ, quod Adversarius sit excommunicatus; vel aliam proposuerit exceptionem; tunc non potest declinatoriam fori proponere; ut quia videtur in Judicem consensisse. *§. Item si quis testibus. 4. q. 3. c. Cujus in agendo. 3. q. 8.* & latè tractatur *in c. Inter Monasterium. de Re Judic.*

Itaque Dilatoriæ antè litis contestationem debent proponi. *d. cap. Inter Monasterium. cap. Pastoralis. ext. eod.* Excipitur primò dilatoria solutionis, quæ quamvis debeat proponi antè litem contestatam, tamen probanda est, postquàm Actor fundavit intentionem suam. *l. Exceptionem. C. de Probat. d. §. Exceptionem. 3. q. 6.* Et etiam quandoque potest proponi in causâ appellationis. *c. Cum Joannes. de Fide Instrum. l. Siquidem. C. eod.* Et ne decipiaris nota, quod dilatoria solutionis dicitur; quæ solutionem differt; ut exceptio pacti conventi temporalis; item illæ exceptiones, quæ dantur quibusdam personis, ut non conveniantur, nisi in quantum facere possunt. *d. l. Sunt qui.* Secundò loco excipitur illa exceptio, quæ lite contestatâ Reo incæpit competere. *cap. Insinuante.* ubi DD. *de Offic. deleg. d. c. Pastoralis:* vel quæ postmodùm ad ejus pervenit notitiam; quo casu Jurejurando fidem facere debet, rem ita esse. *§. Sed & lite. hoc tit. c. Præsentium. de Testib.* & plenè habetur *in d. c. Pastoralis.* Et tandem excipiuntur illæ exceptiones, quæ judicium redderent nullum retrô; cujusmodi sunt exceptio proveniens ex defectu mandati. *c. In nostrâ.* & ibi Abb. *de Procurat.* Vel illa, quæ defectum Jurisdictionis arguit, ut *ibidem:* vel etiam exceptio incertitudinis Libelli, quæ licèt sit dilatoria, poterit quandoque opponi post sententiam; videlicèt cum talis est incertitudo, & ineptitudo Libelli, quæ non concludit Jus agendi, nec super eo sententia formari potest, ut per Abb. *in c. Cum dilectus. de Empt. & vendit.* Excipitur etiam exceptio illa, quod quis non conveniatur, nisi in quantum facere potest; nam potest proponi post litem contestatam; & etiam post sententiam; ne plus extorqueatur, quàm condemna-

demnatus facere poteſt. *l. Inter eos. in fin. ff. de Re Judic. l. In condemnatione. De Verb. ſignific.*

Item excipitur exceptio excommunicationis, quæ in ſui ſubſtantiâ dilatoria dicitur; quia eâ probatâ Judicium, ſivè proceſſus eſt nullus, ſed actio remanet ſalva. *cap. Ad probandum. ext. de Re Judic.* Itaque hæc exceptio proponitur quandocunque, & antè litis conteſtationem, & etiam poſt ſententiam. *c. Exceptionem. ext. eod. d. c. Ad probandum. c.* 1. *eod. in* 6. Et hoc eſt ſpeciale in hâc exceptione, ne quiſquam in periculum animæ excommunicato communicare compellatur, ut dictis Juribus. Et in hâc exceptione proponendâ certa forma eſt ſervanda. *§. Sed cum. hoc tit. dict. cap.* 1. *eod. in* 6. Ut ſcilicèt, qui eam opponit, ſpeciem illius, & nomen excommunicationis exprimat, & intrâ octo dies eam probet. Quod ideò introductum eſt, quia malitiosè frequenter opponitur; ut *ibi*. & *in d. §. Sed cum*. Requiritur autem quod ſpeciem excommunicationis exprimat, quia minor excommunicatio non excludit quem à Judicio. *cap. Engeltrudam*. 3. *q.* 4. *c. Si quem. de Sent. excommun.*

Hoc tamen verum eſt, quod ſi Actor appellavit à ſententiâ, non poteſt excommunicationis oppoſitæ prætextu à proſequutione appellationis excludi. Abb. *in c. Significavit. & in c. fin. eod. & in d. c. Paſtoralis*. Et ſupradicta procedunt, quando Actori excommunicatio opponitur: cœterùm ſi Reo opponatur, licèt reconvenire non poſſit, tamen admittitur ad proponendum ſuas legitimas defenſiones. *§. Reus. hoc tit. c. Cum inter. eod. c. Intelleximus. de Judic.* ubi de hoc. Abſurdum enim eſſet, ſi Actore impugnante, defenſionis copia Reo denegaretur; quia ſic multoties condemnaretur abſolvendus *arg. l. Abſentem. ff. de Pœnis*.

Peremptoriæ autem litis finitæ in ipſo limine Judicii proponuntur, utpotè quæ litis ingreſſum impediunt. *§. Harum. hoc tit. c.* 1. *de Lit. conteſt. in* 6. & *ibi* Gloſſ. Quod procedit quando in vim declinatoriarum proponuntur. Gloſſ. *in d. c.* 1. Aliæ verò Peremptoriæ poſſunt proponi quandocunque ante ſententiam, ſivè etiam antequàm ſit in cauſâ concluſum; & poſſunt etiam

pro-

protestari antè litis contestationem. *d. cap. Exceptionem. l. Exceptionem. C. eod. c. Auditis. de Præscript. c. De testibus. ext. de Testib. in fin. §. Cœteræ. hoc tit.* Gloss. *in d. c. Exceptionem. eod.*

Verùm ab hâc Regulâ excipiuntur quædam exceptiones, quæ etiam post sententiam proponuntur, ut exceptio Macedoniani, & Vellejani. *l. Tamen. ff. ad Maced.* Item fallit in quâlibet peremptoriâ à Milite per simplicitatem omissâ, nam eam post sententiam opponere potest. *l. 1. C. de Jur. & fact. Ignoran.* Quod etiam procedit in Rusticis, si non potuerunt peritiores consulere; ut *l. Regula. §. Sed Juris. ff. de Juris, & fact. ignor.* Item Fidejussor condemnatus in solidum etiam post sententiam implorare potest mandari sibi actiones contrâ confidejussores alios. *l. Si fidejussores. §. Idem respondit. ff. de Fidejuss.* Item exceptio falsi. *c. Super eo. de crimine fals. l. Si Prætor. §. Marcellus. ff. de Jud.* Et si quæ sunt hujusmodi. Et plures casus ponit Accursius *in §. Appellantur. Inst. Civil. eod.* & Speculator *d. §. num. 14. eod.*

Quando autem tàm Dilatoriæ, quàm Peremptoriæ exceptiones probandæ sint? dicas hoc modo. Quod dilatoriæ declinatoriæ sicut proponi debent in ipso litis exordio, itâ quoque eo tempore probandæ sunt: priùs enim est, ut sciatur de Jurisdictione Judicis, & deindè ad consequentia procedatur: Verùmtamen si per ignorantiam exceptiones hujusmodi omittantur, etiam post sententiam latam locum habent. *l. Ad probandum. de Sent. & Re Judic.*

Dilatoriæ verò proponendæ sunt, & probandæ ante litem contestatam. *d. c. Inter Monasterium. de Sent. & Re Judic. d. c. Pastoralis. eod. tit.* Limita in dilatoriis solutionis, ut suprâ dixi, quæ probantur postquàm Actor intentionem suam probavit. *d. l. Exceptionem. C. eod. tit.*

Peremptoriæ autem probantur, postquàm Actor intentionem suam probavit. *d. l. Siquidem. C. eod. l. Peremptorias. C. sent. rescindi non posse.*

Anomalæ autem exceptiones sunt, quæ proponuntur in eo casu, quando contendimus, Judicium nullum retrô fuisse; atque ideò dicuntur Anomalæ, quia non sequuntur Regulam, vel naturam aliarum exceptionum: nam locum habent ante

te litis contestationem, post litem contestatam, ante sententiam, & post; Ut sunt illæ, ne quis conveniatur, nisi in quantum facere potest, quæ Anomalæ dici possunt. Item exceptio non numeratæ pecuniæ, & exceptio non solutæ dotis. Istæ enim Anomalæ dici possunt; quia, cum alias exceptiones objiciens probare debeat, quod opponit. *l. In exceptionibus. ff. eod. tit.* in prædictis duabus secùs est, quia non is, qui excipit probare debet, sed qui petit. *l. 3. C. de Non numeratâ pecun.* Quod verum est intrâ biennium. *l. In contractib. C. eod. tit. de non numeratâ pecun.* Et de exceptione non solutæ dotis est textus *in Auth. de Temp. non solut. dotis. collat. 7.* Et in his duabus exceptionibus illud mirabile est; quod per oppositionem ipsarum lis quoque contestatur, quod regulariter secùs est in aliis peremptoriis; ut per Goffred. *in suâ Summâ. eod. de Except. n.* 8.

Similes sunt, quæ opponuntur adversùs testes; ut putâ si quis Mevium examinatum infamem, excommunicatum, vel aliâs criminosum esse dicat; namque hujusmodi exceptiones neque dilatoriæ, neque peremptoriæ sunt. Dilatoriæ non sunt, quia non differunt processum super principali, sicut faciunt dilatoriæ: nec necesse est eas proponere ante litem contestatam, sicut dilatorias. *d. c. Inter Monasterium. de Re Judic.* Non Peremptoriæ, quia non concernunt actionem, nec ejus exclusionem, quod faciunt Peremptoriæ. *l. 1. & 2. ff. de Exceptionib.* Verùm istæ antè Sententiam proponendæ erunt, cum ad naturam peremptoriarum videantur accedere. *§. Sunt &. hoc tit.* cum, nisi per directum, saltèm per obliquum perimant actionem; sublatâ enim probatione, remanet Jus partis inutile. *cap. Sæpè. de Restit. Spoliat.* argum. *c. Hermaphroditus. 4. q. 3.*

Et hîc obiter nota, quod in hoc casu multùm refert, an Testibus opponatur crimen, de quo nunquàm aliâs fuerunt convicti; vel crimen, de quo fuerunt convicti. Primo enim casu exhibenda erit probatio; & probato crimine, ordinariâ cessante pœnâ, convicti repelluntur à Testimonio perhibendo. In secundo verò casu testis, cui objicitur, debet se probare innocentem, aliâs repellitur. *§. Multùm. hoc tit. c. 1. ext. eod.*

Quor-

Quorsùm tandem Præjudiciales? Circâ has dicas ſic, quod Præjudiciales appellantur ex eo, quod alteri cognitioni præjudicium afferunt. Exempla habes *in §. Sunt etiam. hoc t.* ut ſi quæ mulier Titium in Virum petat, qui ad elidendam mulieris intentionem, conſanguinitatis excipiat exceptionem, quâ probatâ, cum quæſtio principalis perimatur, de ipsâ eſt cognoſcendum, antequàm ad definitionem cauſæ principalis procedatur. Item ſi petenti hæreditatem objecta ſit natalium exceptio. *c. 1. de Ord. cogn. c. 3. eod. de Ord. cognit.* & *ibi* per Gloſſ. Item ſi ſpoliatus excipiat de ſpolio; nam hoc caſu probationes ſuper ſpolio primitùs erunt audiendæ, atque ſi fuerit probatum ſpolium, reus non cogetur reſpondere Poſitionibus, donec integrè reſtitutus fuerit. *§. Sed etſi. h. t. c. Cum dilectus. de Ordin. cognit.* Ratio autem hujus Deciſionis eſt, quia nec nudi contendere, nec inermes inimicis nos opponere debemus. *cap. 1. de Reſtit. ſpoliat. in* 6. Sunt tamen caſus, in quibus hoc, quod hîc dicitur, non habet locum, ut per Gloſſ. *in d. §. Sed etſi.* & per DD. *in c. 2. de Ord. cognit.* Unum tamen nota, quod ſi in civilibus cauſis loquamur, hæc exceptio debet opponi hoc modo, ut ſpolium dicatur factum ab Actore; & hoc introductum eſt, ne calumniosè propoſita cauſas Eccleſiaſticas contingat impedire. *§. Sed quia. hoc tit. c. 1. de Reſtit. ſpoliat in* 6. Alius enim Judex non debet ſuperſedere in causâ principali. Quod ſecùs eſt, ſi in criminalibus opponatur; quia in hoc caſu ſi Reus excipiens fuerit privatus per violentiam ablativam, vel expulſivam, vel totâ ſubſtantiâ, vel majori parte ipſius, propoſitâ hujuſmodi exceptione, quod ſpolium à tertio ſit factum, proceſſus differtur, propoſitis pœnis expenſarum, vel etiam Arbitrariis, niſi intrâ dies quindecim objiciens exceptionem probaverit. *§. In criminalibus. h. t. c. 1.* & ibi not. *de Reſtit. ſpoliat. in* 6. Sed tamen verum eſt, quod in hoc caſu à Judice poteſt etiam tempus indulgeri, infrâ quod reſtitutionem Reus imploret; quo tempore tranſacto, niſi petierit Reſtitutionem, & cauſam ad finem perduxerit, non obſtante exceptione, poterit accuſari. *§. Inter ſcholares. hoc t. d. c. 1. §. Solet. de Reſtit. ſpoliat. in* 6. Et nota generaliter ad ſupradicta, quod ſi Reus oppo-

opponat exceptionem, quæ adversùs se ipsum possit opponi; nullatenùs talis exceptio est admittenda. *§. Cavebit. hoc t. c. Nihil. 32. q. 6.* cum pluribus *seqq. & c. fin. d. 26. c. Judicet. 3. q. 7.* Undè, si quis habens plura beneficia, de eâdem pluralitate adversùs alium excipiat; aut si periurium, aut excommunicationem is objiciat, qui perjuravit, aut excommunicatus est, non est audiendus. *d. §. Cavebit. c. Cum Ecclesiasticæ. h.t.* Quod tamen verum est, si quis proprio nomine conventus excipiat; secùs verò est, cum aliquis suam defendens Ecclesiam, excipiat. *§. Hoc tamen. hoc tit. c. Dilecti. eod.*

Secundò nota, quod quis potest proponere non solùm unam, sed etiam plures exceptiones etiam contrarias. *§. Postremò. h. tit.* facit *l. Nemo.* ubi not. *ff. eod.* Quod intellige secundum Abb. *in c. fin. in fine. De Relig. domib.* Ut scilicèt procedat, quando aliquis proponit plures exceptiones contrarias eodem tempore non purè; sed sub conditione: veluti si excipiens dicat, propono talem exceptionem; & si hæc non procedat propono talem: ita inquit Abb. *loco suprâ allegato;* Et de aliâ declaratione vide Bart. *in d. l. Nemo:* quem refert Abb. *in c. Pastoralis. eodem.*

Quo ad Postremum. Replicatio nihil aliud est, quàm exceptionis propositæ repulsio, vel exclusio quædam: sicut enim exceptio excludit actionem; ita & Replicatio excludit exceptionem. *§. fin. hoc tit.* Undè sicut probatâ intentione Actoris, deindè probanda est exceptio peremptoria, ut suprâ diximus; ita probatâ exceptione Replicatio probanda erit. *c. Illud. de Præscript.* & Goffr. *in Summ. de Probat. n. 14.*

Hûcusque compendiosè dicta *de Exceptionibus* deserviunt ad generalem earum cognitionem consequendam. Cæterùm, ut specificam intelligentiam omnium, & singularum Exceptionum Studiosus Lector percipiat, legat ea, quæ traduntur ab Oinotimo, à Pichardo, & à Nicolio *in Lib. 3. Instit. Civil. tit. 8. de Exceptionibus;* & abundantiùs à Pace Jordano *Tom. 3. Lib. 14. tit. 23.* & novissimè à Carolo de Grassis in suo eruditissimo Tractatu *De Exceptionibus*, in quo earum quadragintâ tres species exponit, & declarat. At non benè discuntur, nisi Forus practicetur.

TIT. IX.

De Mutuis Petitionibus.

QUoniam petitiones, quæ vicissim à Reis solent proponi, habent speciem quandam Exceptionis; ob id nunc de istâ materiâ disseritur: & pro expeditione tituli, videbimus:

1 *Quid sit Mutua Petitio?*
2 *Quando Reconventio sit facienda?*
3 *Coràm quibus Judicibus fieri possit?*
4 *In quibus causis locum habeat?*
5 *Qui possint reconvenire?*
6 *Qui sint Reconventionis effectus?*

Quo ad Primum. Mutua petitio, ut nomen ipsum significat, est petitio facta hinc indè; & ex parte Actoris dicitur *Conventio*; ex parte verò Rei *Reconventio*; quoniam Reus conventus vicissim Actorem convenire videtur; ut notat Abbas *in Rubr. extr. eod.*

Quo ad Secundum. Propositâ actione ab Actore, & oblato libello, si fortè Reus Jus habet conveniendi ipsummet Actorem; tunc potest ipsemet Reus suam reconventionem proponere, ut *not. in c. Sæpè. de Sent. excomm.* Et debet reconventio proponi illicò postquàm fuerit Reus conventus. *c. 1. eod. §. Propositâ. h. t.*

Quo ad Tertium. Reconventio potest fieri corâm quocunque Judice Ordinario, vel Delegato. *d. c. extr. eod. c. Dispendia. §. Reus de Rescript. in 6. §. Nec solùm. hoc tit.* Hinc fit posteâ, quod ipsemet Reus interdùm vocat corâm Judice sæculari personam Ecclesiasticam, quam aliàs vocare non posset. Glossa *in c. 1. extr. eod.* Cujus enim quis in agendo observat arbitrium, eundem habere contrâ se Judicem in eodem negotio dedignari non debet; ut *hîc in princ. c. 1. §. Cujus. 3. q. 8. & l. Cum Papinianus in fine. C. de Sent. & Interl. omn. Jud.* Undè etiam Actoris, & Rei reconvenientis æqualis debet esse conditio in Judicio; & ideò si causa appellatione remotâ committatur, si Reus Actorem reconvenerit; uno, eodemque Jure circâ appellationis remedium, uterque censendus erit. *§. Utriusque. hoc tit. cap. fin.* ubi Abb. *eod.*

Verùm corâm Arbitris non habet locum reconventio; Ratio est, quia isti non possunt Judicare nisi de his tantùm,

tùm, ſuper quibus in eos compromiſſum fuerit. *§. de Arbitris. hoc tit.* Nec habent Juriſdictionem à Jure, ſed tantùm notionem. *l. Prætor. ff. de Re Judic.* Abbas *in cap. Cum dilectus. de Arbitr.* & *in c. 1. eod.*

Quo ad Quartum. Reconventio habet locum in omnibus ferè cauſis, exceptâ causâ Depoſiti, & exceptis cauſis criminalibus. *§. fin. hoc tit. c. fin. extr. eod. l. Si quis vel pecunias. C. Depoſit.* Item excipiuntur cauſæ Spirituales, cum non poſſit Reus conventus corâm Judice Laico in causâ Spirituali Actorem reconvenire; ut ſunt cauſæ Juriſpatronatus, Decimarum, Matrimonii, & hujuſmodi. *§. Interdùm. h. t. c. Ex tenore. & c. Si diligenti. De Foro compet. c. Quanto. de Judic. c. Tua. 1. & 2. De Decimis.*

Quo ad Quintum. Regula generalis eſt, omnes poſſe reconvenire, exceptis his, qui ſunt excommunicati, licèt poſſint excipere, ut vidimus titulo præterito. Ratio ea eſt, ne quod in defenſionis remedium ſuſtinetur, ad impugnationis materiam extendatur. *§. Idem Juris. h. t.* Innoc. *in c. Si verè. de Sent. excom.* & per Abb. *in c. Cum inter. de Except.*

Quo ad Poſtremum. Reconventionis effectus eſt, quod hâc viâ, atque ratione poteſt Reus conventus ſuum Jus conſequi. Alter eſt effectus; ut virtute Reconventionis efficiatur Judex competens, qui non eſt Judex. *d. c. 1. & c. 2. extr. eod. d. l. Cum Papinianus. & Authent. Conſequenter. C. de Senten. & Interloc. omn. Judic.*

TIT. X.

De Reſtitutione Spoliatorum.

SIcut in illis caſibus, quos ſuprâ titulo proximo expoſuimus, non habet locum Reconventio; ita quoque non permittitur, quoties quis conqueritur de Spolio; nam ab Adverſario ſuo non poteſt conveniri. *§. 1. hoc noſtro tit.* & & ideò de hâc materiâ tractatur in titulo noſtro, pro cujus expeditione videbimus:

1 *Quid ſit Spoliatio?*

2 *Quod remedium habeat Spoliatus?*

3 *Quando Reſtitutio facienda ſit?*

4 *Quæ ſint reſtituenda?*

Quo ad Primum. Spoliatio à poſſeſſione rei immobilis *eſt violenta, & injurioſa dejectio*, vel *mobilis rei ablatio*: dicitur-

que violenta; quoniam si concurrat consensus, spoliatio locum non habet. *c. Accepta. extr. eod.* & notat *in c. In litteris. eod.*

Quo ad Secundum. Quotiescunque quis spoliatus est, habet remedium Restitutionis, ut in pristinum statum reducatur; quod in tantum verum est, ut debeat omninò restitutio fieri, & spoliatus possessionem recuperare. *c. 1. c. 2. extr. eod.* Et debet recuperare actu ipso; nec sententia sola sufficit, ut not. *in c. Cum aliquibus. de Sent. & Re Judic. cap. Episcopi. §. 1. 3. q. 1. §. Nec restitutionis. eod.*

Quo ad Tertium. Est faciendâ Restitutio semper antè principalis causæ ingressum, cujuscunque generis sit ipsa causa, & quodcunque fuerit Judicium intentatum. *§. Sed etsi. hoc tit. c. Omnes. 2. q. 2. & c. Nullus.* & per tot. *3. q. 1. cap. Reintegranda.* & per tot. Et hæc restitutio fit ad omnia, non solùm ad damna, & expensas passas post spolium; sed etiam ad factas in conveniendis amicis, & parandis armis, ab eo, qui propulsavit vim incontinenti; & sic ab eo, qui nunquàm perdidit possessionem. *l. 1. §. Vim vi. l. 3. §. Cum igitur. ff. de vi, & vi armat.* & ibi Bart. Dicitur antè ingressum ex eâ ratione, quia si proponitur exceptio Spolii, non cogitur Reus respondere Actori, nisi fuerit restitutus, ut habetur *in c. In his. & in c. Conquerente. eod. tit.* Et notandum est, quod quis dicitur etiam esse spoliatus, cum fuerit possessione privatus à Judice, qui sententiam nullam tulit, vel non servavit Juris ordinem, vel est Judex incompetens. *§. Spoliatus. h. t.* DD. *in d. c. Conquerente. & in c. Causam Matrimonii. de Offi. delegat.* Item etiam spoliasse is intelligitur, qui mandavit spoliari; aut ratum habuerit spolium suo nomine patratum; vel si in id vitium spoliatori succedit, ut quia rem indebitè occupatam scienter recipiat. *§. Is quoque. hoc tit. & in c. Cum ad sedem. extr. eod. & in l. 1. §. Quoties. ff. de Vi, & vi armat.* Undè etiam is ad restitutionem obligabitur. Ita notatur *in d. c. Cum ad sedem.* Et hujus occasione nota, quod si quis spontè post spolium renunciaverit, non per hoc impeditur Restitutio; & hoc optimâ ratione, quia non est verisimile, quod spontè proprio Juri renunciaverit, qui renun-

ciat ſpoliatus. *§. Illud quæſitum. hoc tit. cap. 2. extr. eod.* Quod ſecùs eſt, ſi antè ſpolium facta ſit hujuſmodi renunciatio. *§. Teſtes: hoc tit. c. Accepta. ext. eod.* Et hic eſt unus caſus exceptus à regulâ.

Secundò excipitur caſus, quando contrâ excipientem de ſpolio opponitur de aliâ ſpoliatione. *c. fin. de ord. cogn.*

Tertiò ſi excipiens eodem tempore ſupèr ſpolio diſceptari conſenſerit. *c. 1. eod.*

Quartò ſi ſpoliatus in petitorio antè reſtitutionis poſtulationem ſuccubuerit, ut per Legiſtas *in l. Naturaliter. §. Nihil commune. ff. de Acquirendâ poſſeſſione.*

Quintò excipitur, quando ſpoliator, non per contumaciam, vel per dolum abeſt; nam ſi eo abſente voluerit Actor probare ſpolium, & certus terminus ſit ipſi ſpoliatori præfixus, intrâ quem ſpoliatus ſit reſtituendus, hoc caſu ſi Reus intrâ illud temporis ſpatium ſeſe Judici exhibere non poſſit, nihilominùs ſpoliatus non erit reſtituendus. *§. Item ſi. hoc tit. cap. Conſultationibus. de Offic. delegat.*

Sextò excipitur caſus, quando contrâ agentem ſpolio, opponitur exceptio, per quam concludatur, illum non poſſediſſe; nam hoc caſu differenda eſt reſtitutio, donec de tali exceptione cognoſcatur. *§. Sed etſi. h. t.* Ubi traduntur exempla in Laico, qui ſpiritualia poſſidere non poteſt. *c. Cauſam. de Præſcript.* Et in Sacerdote, qui non poteſt habere uxorem: & hanc exceptionem poſſumus opponere tàm ad poſſeſſorium, quàm ad petitorium. Abb. *in c. Ex parte. col. fin. extr. eod.* facit quod ad hoc notat Bald. *in tit. de Pace Conſtant. in verſ. reſtituitur.* Et ex hoc inferunt DD. quod exceptio ſpecialis reſervationis beneficii impedit reſtitutionem, etiamſi ſpoliatus juſtificare poſſit poſſeſſionem titulo colorato, quia reſervatio Apoſtolica inficit titulum, & poſſeſſionem. *c. Si eo tempore. de Elect. in* 6. Rot. Roman. *deciſ.* 3. aliàs 16. *hoc tit. in novis.* Et Abb. *in c. In litteris. num.* 28. *eod.*

Septimò: Excipitur caſus, quando pro Spoliatore militat Juris præſumptio, nam etiam hoc caſu Spoliatus ante omnia non eſt reſtituendus: exemplum habetur *in §. Quinimmò. hoc tit. c. fin. eod. in* 6. Quod intellige quando Præſumptio non ſolùm oſtendit injuſtitiam poſſeſſionis ex parte ſpoliati, ſed

ſed etiam juſtificat poſſeſſionem ſpoliatoris. *d. cap. fin.* De aliis intellectibus vide Gloſſ. *in d. §. Quinimmò . in verb. militat.* Item in caſu *c. Significaſti . de Divortiis*, ubi notoria fornicatio uxoris privat eam reſtitutione. Item ſpoliatus illicò non reſtituitur, ſi hæreſis labe pollutus deprehendatur. *cap. Quo jure. d.* 8. *§.* 1. 13. *q.* 1. Ratio eſt quia hæreticus nihil poteſt poſſidere. *c.* 1. *&* 2. 23. *q.* 7. Vel, ſi factâ reſtitutione, animæ periculum immineret, ut putâ quia quis ſpoliatus eſt uxore, quæ excipit de conſanguinitate in gradu prohibito; quia poteſt timeri de illicitâ copulâ, inceſtuosâque. *cap. Litteras. eod.* Gloſſ. *in c. primo. eod.* vel ſi ſcandalum timeri poſſit, quæ habentur *in §. Plures:* ita not. *in c. In primis.* 2. *q.* 1. & *in Summ.* 3. *q.* 1. & per Felin. *in cap. Nihil. de Præſcript.* Prætèr hos multi ſunt etiam caſus hujuſmodi, de quibus tractant Legiſtæ *in l. Naturaliter . §. Nihil commune . ff. de Acquir. poſſeſſione.*

Quo ad Poſtremum. Reſtituenda ſunt omnia illa, quæ ſpoliatus habuiſſet, ſi non fuiſſet ejectus: & planè hoc intelligendum eſt, ut habeat ſpoliatus à die ſpoliationis omnes proventus, utilitates, commoditates, & demùm omne intereſſe, quod conſecutus fuiſſet, niſi ſpoliatus eſſet. *l.* 1. *§. Ex die.* & per totam legem *ff. de Vi, & vi armat.* Et etiam ſuprâ tetigi. Et

Pro corollario hujus Rubricæ nota *in §. fin.* quod in odium ſpoliatoris introductum eſt, ut ſpoliatus ſuſpenſo petitorio, poſſit intentare poſſeſſorium, ſi tamen nondum ſit renunciatum, vel concluſum in causâ. *d. §. fin. h. t. c. Paſtoralis. extr. de Cauſ. poſſ. & propr.* Quod ſi concluſum ſit in causâ, vel renunciatum, qui intentavit petitorium, non poterit poſſeſſorio uti, niſi causâ decisâ. *arg. c. Querelam . de Elect.* Et hîc nota differentiam inter petitorium, & poſſeſſorium: etenim qui intentat petitorium, dicit ſe dominum, & dominium petit; qui verò intentat poſſeſſorium, per illud interdictum poſſeſſionem petit. Sed in hoc non inſiſto, quia eſt materia ampla, & eam pertractant Doctores *in d. l. Naturaliter. §. Nihil commune . ff. de Acquir. poſſeſſ.*

Sed quæret aliquis. Quid proderit redire ad poſſeſſorium, cum Sententia ſupèr proprietate trahat ad ſe Sententiam

ſupèr

ſupèr poſſeſſione? *c. Cum dilectus .. de Causâ poſſeſſ. & propriet.* Sed reſponde, quod poteſt prodeſſe quo ad fructus, quos recuperat à tempore dejectionis. *d. §. Ex die.* Item quia ex quo habuit poſſeſſionem, habebit commodum retentionis, niſi adverſarius proprietatem probaverit. *l. Res alienas. ff. de Rei Vindic.* Et quia ſi ſpoliator rem petat, poteſt ei objici, quod amiſit jus, quod habebat; *per l. Si quis in tantam. C. Undè Vi.* Et quia hîc fit mentio concluſionis in causâ, & renunciationis, ſcias, quod ſecundum Innocentium, & Abbatem *in d. c. Paſtoralis*, tunc dicitur quis renunciare, cum renunciat probationibus facti; concludit autem, cum renunciat probationibus tàm facti, quàm allegationibus Juris: & de hoc videndus eſt Felin. *in c. Cum dilectus .. de Probat.* & per Dec. *in c. 1. de Jud.* De hâc materiâ qui plura ſcire deſiderat, legat Pacem Jordanum Epiſc. Tragurien. *in Tom. 3. lib. 14. tit. 12.* ubi eam examinat, & declarat; & quidquid in Praxi occurrere poteſt, juribus, & auctoritatibus demonſtrat. Sed pro perfectâ intelligentiâ Praxis eſt neceſſaria.

TIT. XI.

De Litis conteſtatione.

HUcuſque dictum eſt de jis, quæ Præparatoria Judiciorum ſunt; nunc perveniamus ad ea, quibus ipſum Judicium conſtituitur: & quia Judicia conſtituuntur per Litis conteſtationem, meritò de eâ tractatur in titulo noſtro: pro cujus explicatione tituli, videbimus:

1 *Quid ſit Litis conteſtatio?*
2 *Qualiter fiat?*
3 *A quo fiat?*
4 *Qui ſint ejus effectus?*

Quo ad Primum. Litis conteſtatio eſt Judiciorum quaſi fundamentum quoddam, quod prætermitti non poteſt, *ut hîc in princ. c. Ex parte. 2 de Verb. ſignif. c. Relatum. de Offic. delegat.* Et poteſt dici, quod ſit *Hinc indè apud Judicem negotii principalis facta narratio*, ut notat Goffr. *de Lit. conteſtat.* Quamvis à quibuſdam impugnetur, ut apud Marant. *in Specul. Parte 6. de Lit. conteſt. num. 5.*

Quo ad Secundum. Litis conteſtatio fit per Petitionem in Judicio propoſitam, & congruam Reſponſionem ſequutam, animo conteſtandi litem fa-

factam, cum Judex per narrationem negotii causam audire cæperit. *§. Ea verò. hoc t. c. Unico. eod. cap. Dudum. de Election. l. 1. C. eod.* Et nota, quod debet fieri Judice pro tribunali sedente; ut per Abb. *in d. c. Unico. in ult. notab.* & in *c. Cum causam. de Appell. in princ.* Undè infertur, quod si quis positionibus simpliciter respondeat, aut peremptoriam exceptionem proponat, per hoc nequaquam est facta Litis contestatio. *d. c. Unico.* ubi redditur ratio, quia qui ponit aliquod dictum, vel factum, nihil petit ab Adversario, nec etiam ostendit per hoc velle agere; & itâ per hoc non posset fieri sententia condemnationis, vel absolutionis, cum nihil petitum sit per positionem, sed ostendat aliquid esse factum, vel dictum, vel promissum; & sententia est ferenda secundum modum agendi. *c. Qualiter. de Accusat.* alias rationes vide per Abb. *in d. c. Unico. in princ.*

Quo ad Tertium. Litis contestatio fit per principales personas, vel etiam per Procuratorem, Tutorem, Syndicum, aut personam similem. *§. Fit autem. hoc tit. c. Cum ad Sedem. De Rest. Spoliat. c. Cum causam. de Juram. calum.* Item per Advocatos, nisi enim illorum responsio fuerit statim revocata, per eam lis contestata dicitur. *§. An Advocati. hoc tit. c. Cum causam. de Appellat.* Hæc autem Litis contestatio habet locum non solùm, quando per actionem Judicium instituitur, sed ubicunque Judicis officium pro actione proponitur. *§. Nec solùm. hoc tit. c. fin. de Off. Jud.* Quod tamen secundum Abb. *in d. c. fin.* intellige procedere, quando principalitèr imploratur Officium Judicis; cum distinctione tamen: Nam aut fit supèr jam liquido, itâ quod non est necessaria causæ cognitio; & tunc non debet fieri Litis contestatio. Exemplum cum filius petit alimenta à patre, vel contrâ, debet enim de plano procedi. *l. Nequaquam. §. De plano. ff. de Off. Proconf.* Vel cum petitur executio sententiæ à Judice, qui judicavit: Aut petitur supèr non liquido; & tunc aut Adversarius, & certus est, & præsens, & procedit, quod dicitur *in d. §. Nec solùm. & in d. c. fin.* Ubi datur exemplum, quando petitur restitutio in integrum adversùs contractum: aut Adversarius est absens, & certus, & tunc si ali-

aliquid petitur dari, vel in præjudicium partis, & tunc à parte debet fieri conteſtatio, ita not. *in d. c. fin.* Aut non petitur aliquid dari, vel fieri: Exemplum cum minor vult abſtinere ab hæreditate aditâ, & hoc caſu poteſt procedi lite non conteſtatâ. *Auth. Si omnes. C. Si minor ab hæredit. ſe abſtin.* Quod procedit etiam ſi adverſarius ſit incertus.

Quo ad Poſtremum. Multi ſunt effectus litis conteſtationis: Et Primus ut eâ ſequutâ litigantes ſubjiciantur Judicis poteſtati. *d. c. Relatum. c. Inter Monaſterium. de Sent. & re Judic.* Secundus eſt, quod via præcluditur exceptionibus dilatoriis. *d. c. Inter Monaſterium. l. Pomponius. §. Rati. de Procurat.* Tertius eſt, ut actiones perpetuentur. *l. Ordinata. de Lib. cauſ. l. Si eum. §. Qui injuriar. ff. Si quis caut.* Quartus, ut præſcriptio interrumpatur. *l. More. C. de Rei vindicat. l. Sicut.* ubi Baldus. *de Præſcript. 30. vel 40. annor.* Quintus eſt, ut conſtituatur Adverſarius in morâ, itaut teneatur ad fructus. *l. Certum. d. l. Moræ. C. de Rei vindic. l. Litigator. C. de Fruct. & lit. expenſ.* Sextus, ut non poſſit revocari mandatum Procuratorium, poſtquàm lis eſt conteſtata, niſi certis de cauſis. *l. Poſt litem. ff. de Procurat.* Septimus, Teſtes poſſunt recipi, qui aliâs examinari non valent. *§. 1. hoc noſtro tit. Ut lit. non conteſt. per totum.* Niſi cum civilitèr agitur, & timetur probabiliter de morte teſtium, vel diuturnâ abſentiâ, nam etiam lite non conteſtatâ poſſunt teſtes examinari. *§. Admonendi. hoc tit.* Ita Doctores *in c. Quoniam frequenter. Ut lit. non conteſt.* Undè nota, quod quando criminaliter agitur, quia tractatur de magno præjudicio, nunquàm recipiuntur teſtes ante litem conteſtatam. *cap. Epiphanius. 5. q. 6.* & *l. fin. C. de Probat.* Sunt & alii effectus, de quibus tractatur *in d. c. Quoniam frequenter.* Et per Speculat. *in tit. de Teſt. §. Nunc tractemus.* Et adverte in materiâ teſtium, quod quando quis examinat teſtes ad perpetuam Rei memoriam, debet intrâ annum convenire adverſarium, vel examen denunciare; alioquin atteſtationes ſic receptæ non valebunt. *§. Debet tamen. inf. hoc tit. c. Plerumque. de Reſcript. c. Paſtoralis. de Off. Ordin.* Et generaliter ſcias, quod ubicunque Libellus non exigitur, aut jus agendi contrâ certam perſonam

non dirigitur, litis contestatio non est necessaria, quod ex supradictis patet. *§. Finali. hoc nostro titulo*. Quemadmodum etiam haud obscurè notatur *in d. c. Quoniam frequenter. Ut lit. non contestat.* De hâc eâdem materiâ plenè disserit præcitatus Pax Jordanus *in d. tom.* 3. *libr.* 14. *Tit.* 5. *&* 6. ubi studiosus recurrat.

TIT. XII.

De Juramento Calumniæ.

QUoniam publicè interesse videtur, ut lites non instituantur injustæ, idcircò statutum est, ut teneantur litigatores Jurare, quod justam credunt habere causam litigandi: ob id nunc de hâc materiâ tractatur. Et pro tituli expositione videbimus:

1 *Quid sit Juramentum Calumniæ?*
2 *Qui Jurare debeant?*
3 *Quando sit præstandum tale Juramentum?*
4 *In quibus causis?*
5 *Qui sint effectus?*

Quo ad Primum. Juramentum calumniæ est affirmatio cum Religione, quâ quis se justam habere causam litigandi confirmat. *l.* 2. *§.* 1. *C. eod.* atque in se continet quinque capitula. Quod jurans credit, se justam causam habere. Quod interrogatus non negabit, quod verum credit. Quod non utetur scientèr falsâ probatione. Quod dilationem non petet in fraudem. Quod nec dedit, nec dabit, nec promisit, nec promittet aliquid pro causâ, nisi quibus leges dari permittunt *l.* 2. circâ princ. *& Authen. Principales. C. eod.* & notat Gloss. *in c.* 1. *extr. eod.* Speculator tamen *in §. Nunc videamus. eod.* consuluit, quod omittatur illud capitulum de dilatoriis frustratoriis non petendis; aliàs enim raro eveniet, quod litigantes non sint perjuri, quod Abb. probat *in c. Primo. eod.*

Quo ad Secundum. Juramentum hoc præstatur regulariter à principalibus personis, nempè ab Actore, & Reo. *d. Auth. Principales. c. ult. ext. hoc eod. titulo*. Jurant etiam Procuratores, & Syndici. *cap. Cum causam. eod. c.* 2. *§.* 1. *eod. in* 6. Et hoc Juramentum à Procuratore, vel Syndico emittitur in animam propriam, non in animam Domini; Procurator enim non debet causam injustam suscipere. *l. Rem non novam. C. de Judic.* dequo habe-

habetur *in c.* 1. *eod. in* 6. Rota Romana *decis.* 1. *aliàs* 37. Incipien. *Quidam Procurator* . & *decis.* 2. *hoc tit. in novis* , quæ ita interpretatur *d. cap. ult.* Et quandocunque à Judice potest exigi , secundum quod magis expedire viderit . *§. Et non tantùm. hoc tit. d. c.* 1. *eod. in* 6. Item Tutores , & Curatores tale Juramentum exhibent . *l.* 2. *§. Quod observari* . *C. eod. tit.* Et idem dicitur de his, qui præsunt Municipiis; nam etiam ipsi , vel major pars ipsorum jurare debent . *d. l.* 2. *§. Hoc. l. Municipibus* . *ff. de Cond. & demon.* facit *tex. in c. Imperatorem. eod.* Item Œconomi . *c. In pertractandis . ext. eodem.* Jurant Actores , & defensores Universitatum . *c. Cum causam . ext. eod.* Jurat Episcopus etiam in causâ Ecclesiæ, si per se ipsum agat propositis, sed non tactis Scripturis . *c. Ult. ext. eod. Auth. Sed Judex . C. de Episc. & Cleric.* Est tamen tex. *in c.* 1. *ext. eod.* ubi dicitur , quod nullus Clericus inconsulto suo Prælato potest jurare de calumniâ , nisi agatur de causâ suâ propriâ, quo casu non gaudet hujusmodi Privilegio; quod etiam extenditur ad Episcopum , vel alium Prælatum inferiorem , ut colligitur ex *dicto cap.* 1. Undè videtur dicendum , quod Episcopus non possit jurare irrequisito Romano Pontifice ; attamen de consuetudine potest procedere contrarium , itaut, sicut Episcopus inconsulto Romano Pontifice ; ita inferiores Prælati , & Clerici non consulto Episcopo , poterunt jurare : ita traditur *in d. c.* 1. & Abb. *ibi*.

Quo ad Tertium. Ut habetur *hîc in princ.* proponitur tale Juramentum in ipso litis exordio; tunc enim verè lis incipit. not. *in l.* 1. *§.* 1. *ff. Si quis Jus dicen. non obtemper. c. Ex parte. il* 2. *de Verb. signif.* Verùm frequentiùs receptum est, ut post litis contestationem proponatur tale Juramentum . *§. Et non tantum. hoc tit. c.* 1. *eod. in* 6. *c. Cum causam . extr. eod.* Et semel tantùm præstatur in totâ lite . *Auth. Hoc Sacramentum. C. eod.* Quamvis Juramentum malitiæ pluries possit exigi, ut per Goffr. *in suâ Summâ . eod.* Qui ponit quatuor differentias intèr hæc duo Juramenta.

Quo ad Quartum. Hoc Juramentum licèt antiquitùs non præstaretur in causis spiritualibus , ut in Ecclesiis, & Decimis , & similib. *c.* 2. *eod.* Attamen hodiè supèr quascunque causas præstatur. *d. c.* 1. *§. fin. eod.*

eod in 6. §. in causis : hoc tit. Quod etiam procedit in criminalibus. *l. 1. C. eod. tit.* Quamvis sint, qui contrarium teneant. Sed de hoc vide Goffr. *in suâ Summ. eod.* & Doctores *in l. 1. C. eod. & in cap. 1. eod.* Attamen quamvis in causis spiritualibus non præstetur tale Juramentum, tamen in his Juramentum decisorium habet locum, quod defertur Actore non probante propter periculum animæ. *c. Continebatur. & c. Attestationes. de Desponsf. Impub.* Quod etiam procedit in causis non spiritualibus. *l. Admonendi. ff. de Jur. Juran.* ubi de Materiâ. In causis autem Ecclesiasticis frequentatur Juramentum, quod vocatur de veritate dicendâ, quod etiam habet locum in spiritualibus. *c. Dudum. de Elect.* Et in hoc respondetur de veritate. *§. Prætereà.* & ibi Gloss. *hoc tit.* Sed in Juramento calumniæ respondetur de credulitate. *§. Penult. & ult. Auth. De iis, qui ingred. ad appell.* Et hoc Juramentum præstatur etiam in causâ appellationis. *d. §. Prætereà. cap. Ex ratione. de Appellat.*

Quo ad Postremum. Effectus hujus Juramenti est, ut qui illud recusat, cadat à causâ, seu ab actione, & Reus pro confesso habeatur, *ut hîc in princ. c. Ult. eod. l. Ult. C. eod. tit. §. Ult.* Attamen verum est, quod si omittatur, non vitiatur processus. *§. fin. hoc tit. d. c. 1. eod. in* 6. Quemadmodum etiam hoc colligitur *ex l. 2. C. eod.* Alia multa congerit de hoc Juramento calumniæ Pax Jordanus *d. tom.* 3. *lib.* 14. *tit.* 7. ubi *num.* 46. ostendit, quomodo juret Judæus, qui litigat cum Christiano. Sciat tamen studiosus Lector, quod hodiè tale Juramentum calumniæ neque in Ecclesiastico, neque in Laico Foro exigitur; forsan quia experientia docuit, esse animabus perniciosum; dum homines ita satagunt rerum Temporalium, ut æternæ salutis penitùs obliviscantur.

TIT. XIII.

Ut lite pendente nihil innovetur.

QUoniam institutâ lite, & præstitis satisdationibus, & calumniæ Juramento exhibito, ad probationes, & merita causæ deveniendum est, quo tempore cum lis pendeat, nihil est innovandum: ob

id

id de hâc materiâ tractatur, & videbimus:

1 *Lis quando pendere dicatur?*

2 *Qui sint effectus litis pendentiæ?*

Quo ad Primum. Lis tunc pendere dicitur, respectu Innovationis non faciendæ, non solùm quando lis est contestata, verùm etiam quando citatio ad notitiam partis pervenerit, vel si non pervenerit, per eam steterit; dummodò tamen in citatione fuerit expressa causa, propter quam emanarit citatio. *Clem.* 2. *eod.* §. *Lis autem.* *hoc tit.* Et dicitur Lis pendere, quotiescunque Judicium agitatur, & causa expeditur *c.* 1. *eod.*

Quo ad Secundum. Effectus litis pendentiæ est, ut usquequô lis pendet, nihil possit innovari, quod sit in alicujus præjudicium *c.* 1. & 2. *ext. eod.* Excipiuntur tamen Casus. Primus est, quando actorum communium, attestationum scilicèt, & confessionum editio denegatur, vel Pronunciationis, Interlocutoriæ scilicèt, vel fortè etiam Definitivæ illius Judicis, à quo est appellatum. *l.* 2. *C. eod.* concordat *c. Cum. G. perpetuus. de Fid. Instr.* & Gloss. *in c. Quoniam contrà. in verb. tempora. de Probat.* Namque his duobus casibus licet supplicare apud Judicem. Tertiò licet supplicare, ut procedat Judex. Quartò ut alius associetur, cum fortè ille suspectus sit. *In Auth. in medio litis.* §. *Super hoc. coll.* 8. Quintò excipitur casus, quando is, qui appellavit, fructus dissipat, nam non obstante litis pendentiâ, possunt sequestrari. §. *Planè. hoc tit. c. fin. de Sequestr. poss. & fruct. l. Ab executore. C. Quorum appellat. non recipian.* Item quoque si super Matrimonio lis pendeat, & in ipsâ litis pendentiâ secundum Matrimonium sit factum; si primum non tenuisse declaratum fuerit, secundum non poterit irritari pendentis litis obtentu. §. *fin. hoc tit. cap. Cum in Apostolicâ. de Sponsal.* Verùm ei, qui ex contemptu contraxit, pœnitentia imponenda erit. *d. c. Cum in Apostolicâ.* Est & alius effectus, quia interim res litigiosa non potest alienari. *c. Ecclesia.* 1. & 2. *ext. hoc tit.* Alius effectus est, quia neque privilegium lite pendente impetratum prodest. *c. fin. hoc tit.* De hâc Rubricâ scribit copiosè Pax Jordanus *d. tom.* 3. *libr.* 14. *tit.* 14. ubi præcipuè agit de Attentatis,

tis, quæ essent commissa lite pendente, in contemptum Judicis, ostendens quomodò, & quando sint priùs revocanda. Et de iisdem integrum Volumen scripsit Robertus Lancellotus, cujus inscriptio est *de Attentatis*.

TIT. XIV.

De Probationibus.

POstquàm ea fuerunt explicata, quæ causæ cognitionem præcedunt, nunc de ipsâ causæ cognitione est agendum; & quia hæc ex probationibus habetur; idcircò de Probationibus tractatur: & pro tituli expeditione videbimus:

1 *Quid sit Probatio?*
2 *Quibus modis fiat?*
3 *Qui possint esse Testes?*
4 *Quibus Testibus credatur?*
5 *Quando sint Testes examinandi?*

Quo ad Primum. Probatio *est rei dubiæ per argumenta ostensio*, sivè *idoneis, & legitimis modis facta demonstratio*. tex. *hîc in princ.* & refert Goffr. *in Sum. eod. num.* 1. & dicitur probatio à *Probo* verbo, quod probè facit, qui ostendit, quod asserit: onus verò probandi ad asserentem pertinet. *l. Ei. ff. eod. l. Actor. C. eod.* Et fit probatio Judici. *l. Quinquaginta in fin. ff. eod.* Sciat tamen studiosus Juvenis, quod etiam Neganti incumbit onus probandi suam Negativam, quando ipsa est fundamentum suæ intentionis, sivè agendo, sivè excipiendo, ut docent omnes DD. quos longâ serie congerunt Mascard. *de Probat. concl.* 1092. Pacian. *eod. tract. cap.* 51. *num.* 28. & Gabriel *Commun. Conclus. in Tit. de Probat. concl.* 6. Quorum Auctoritate Doctorum Ven. Congregatio Parochorum Paduæ obtinuit sententiam favorabilem contrâ Nob. Antonium Mariam Bagarottum, qui negabat, Dotem spiritualem Filiæ Marci Antonii Bagarotti Avi sui paterni fuisse solutam cum pecuniâ ejusdem Ven. Congregationis, quam ab eâ Avus receperat ad livellum ad hunc finem. Et ideò quia dictus Antonius Maria non probavit suam Negativam; Nob. Dom. Franciscus Gerardinus Judex ad Officium Aquilæ Anno 1711. eum condemnavit ad solutionem dicti livelli: & causâ per appellationem devolutâ corâm Nob. Dom. Hieronymo Belgrado Vicario Prætorio, fuit ab eodem

dem prædicta ſententia confirmata; quia tanquàm Judices, integerrimi, & eruditiſſimi cognoverunt, non ſufficere Negare, ſed Negativam eſſe probandam ab illo, qui ſe fundat in ipsâ.

Quo ad Secundum. Probatio fit variis modis, ut *hîc* in ℣. 2. Primò Partium confeſſione, quando ſcilicèt Reus Poſitionibus reſpondendo, vel aliàs in Judicio de Intentione confitetur Actoris. *℣. Partium. hoc tit.* Et per Doctores *in Rubric. eod.* Poſitiones autem ſunt quædam breves narrationes, facti ſeriem continentes, ad eliiciendam veritatem conceptæ, ſupèr quibus quis petit ab Adverſario reſponderi; quas ad faciliorem expeditionem litium propter partium confeſſiones, & probationum defectum, uſus longævus in cauſis admiſit, & juris probavit auctoritas. *c.* 1. *de Confeſſis in* 6. *c. Dudum.* 2. *de Elect.* Et differunt ab articulis, quia iſtæ fiunt per verbum *Ponit*; articulus fit per verbum *probare intendit*, & reſpicit probationes faciendas per teſtes, vel ſcripturas, caſu quo poſitiones negentur; & de aliis etiam differentiis dic ut per Speculatorem *in tit. de Teſtib. ℣. Nunc videndum. col.* 1. *Verſ. ſciendum eſt igitur.* Et habetur *in c. Præſentium. de Teſtib. in* 6. & vide Gloſſ. *hîc in ℣.* 2. *in Verb. Poſitionib.* Igitur ſi quis Poſitionibus ſibi factis reſpondere requiſitus recuſaverit, vel ne reſponderet, ſe per contumaciam ſubtraxerit, pro confeſſo habetur. *℣. Si quis igitur. hoc tit. c. fin. de Confeſſ. in* 6. & notat. *in c. Nullus. de Præſumpt.* Et quod dicitur de contumaciâ, declara, quod hoc habeat locum, poſtquàm à Judice reſpondere juſſus eſt. *℣. Tamen. hoc tit.* & not. *in d. cap. fin. de Confeſſ. in* 6. Si anteâ ſe abſentaverit, non habetur pro confeſſo, ſed contrâ eum tanquàm contumacem procedendum erit. *c. Prout. de Dolo, & contum.* Et ſuprâ diximus *in tit. de Dol. & contum.* Id tamen verum eſt, quod confeſſio per errorem facta, veritati non præjudicat; *℣. Planè. hoc tit. c. fin. de Confeſſ.* & ibi Abb. Secundò fit Probatio depoſitione partium. *d. ℣.* 2. *hoc tit.* quod patet ex ſupradictis. Tertiò fit teſtium examine, quando teſtes examinantur ſupèr aſſertionibus Actoris; & hoc caſu ſemper Reus eſt citandus, ut videat teſtes jurare, & deponere. *℣. Debet. hoc tit. c.* 2. *de Teſt.* Undè nota; quod

Teſti

Testi non jurato non creditur. *§. Sed & . hoc tit. c. Nuper de Testib.* Undè si testes à Judice moniti sese vel odio, vel gratiâ, vel timore à ferendo testimonio subtraxerint, sub pœnâ excommunicationis erunt compellendi. *§. Quodsi. hoc tit. c. Super his. de Testib. cogend. & c. fin. eod. tit.* Nec in hoc casu valeret Juramentum de non testificando. *c. Intimavit. & c. Constitutis. de Testib. & c. Quia plerique. de Off. Ordin. in* 6. Igitur quando agitur de testibus examinandis, Judex debet esse diligens examinando illos super omnibus qualitatibus totius causæ. *§. Interrogabit. hoc tit.* Itaque inquiret de causis, personis, loco, tempore, Visu, Auditu, scientia, credulitate, fama, & certitudine. *l.* 3. *ff. de Testib. & §. Si testes.* 4. *q.* 3. Insupèr animadvertet, Quo vultu, quâ constantiâ, quâvè animi trepidatione testes deponant. *§. Illud. hoc tit. d. l.* 3. Undè Versus.

Heu quàm difficile, crimen non
prodere vultu?

Et ea, super quibus examinari debent testes, clauduntur his versibus.

Auditus, Visus, Persona,
Scientia, Causa.
Fama, Locus, Tempus, ac
Certum, Credulitasque,
Dum testes recipit, Judex hæc
cuncta notabit.

Verùm tamen nota, quod quandoque mittitur domum ad suscipiendas testium attestationes, ut si sint valetudinarii, vel senes, vel debilitate confecti, vel etiam depressi paupertate. *c. Si qui. de Test. §. Si qui tamen. hoc tit. Clem. unic. de Off. deleg.* Et idem procedit in personis egregiis. *l. Ad egregias. de Jure Juran.* Ubi de materiâ, & de hoc tractat Abb. *in c. Quoniam frequenter. Ut lit. non contest.* & in *d. cap. Si qui.* Quartò fit Probatio per Instrumenta, quando scilicèt illa exhibentur, quæ intentionem Actoris demonstrant; & hæc sunt ab Actore exhibenda, non autem à Reo, nisi illa sint communia cum Actore. *§. Non tamen. hoc tit. l.* 1. *C. de Edendo. l. Nimis. C. de Testib. c.* 1. ubi de materiâ, *extr. eod.* Fit etiam probatio aliis adminiculis, ut notorietate rei, suspicione vehemente; atque aliis conjecturis; de quibus vide Gostredum *in Rubr. eod.* & communiter DD. *ibi.* Et de iis aliquid nos dicemus.

Quo ad Tertium. Regula traditur, omnes Testes esse posse, nisi fortè quis speciali ratio-

ratione prohibeatur. *l.* 1. *ff. de Testib.* §. *In Sum. hoc tit. c.* 1. *de Testib.* Testes autem reputantur Conditione, Naturâ, & Vitâ. Conditione, si liber sit testis, non servus; Servus enim persepè metu dominantis testimonium supprimit veritatis. *c. Forus.* §. *Testes. de Verb. signif. c. Si testes.* §. *Item in criminali. in verb. liberi.* 4. *q.* 3. *l. Quem liberi. C. de Testib.* Naturâ reputatur testis, si vir sit, non fœmina. *c. Mulierem.* 33. *q.* 5. Et hoc procedit de jure Canonico in criminalibus, quod secùs est secundum leges, ut notatur *in d. c. Forus.* Sunt tamen casus criminales, in quibus etiam mulieres admittuntur, etiamsi sint malæ famæ. *c. Tanta. de Simon.* Et qui sint isti casus, vide Felin. *in c. Quam. ext. de Testib.* Ratio autem hujus dicti est, quia mulieris testimonium varium, & mutabile semper est. Ita Virgil. *lib.* 4. *Æneid.* & notatur *in d. c. Forus.* Ubi habentur versus isti:

Quid levius fumo? Flamen. Quid flamine? Ventus.
Quid vento? Mulier. Quid muliere? nihil.

In his autem casibus; in quibus mulieres admittuntur ad testimonium, notandum est; quod proptèr honestatem, & naturalem ipsarum pudorem, debet mitti domum ad testimonium earum recipiendum. §. *Cujus tamen. hoc tit. c.* 2. *de Jud. in* 6. Vitâ reputatur Testis, si innocens sit, & integer; ut si sit immunis à crimine enormi, ut per Abb. *in c. Testimonium. de Testib.* Secundò, ut sit procul ab infamiâ. Abb. *ibid.* Tertiò suspicione careat, ut scilicèt non sit inimicus. *c. Accusatores.* 2. *q.* 5. Quartò, debet esse liber criminis suspicione, quia non debet in aliquo vacillare. *cap. Tantis. d.* 81. Et declarat Abb. *in c.* 1. *de Except. in* 3. *notab.* Si enim vita bona defuerit, fide carebit testis. §. *Vita. hoc tit. d. c. Testimonium. c.* 1. *de Accusat. d. c. Forus. in fine.* Item infidelis contrà fidelem non admittitur. §. *Christianorum. hoc tit. c. Judæi. de Testib. c. Si hæreticus.* 2. *q.* 7. *cap. Ipsa pietas.* 23. *q.* 4. Verùm quod dictum est de criminoso, quod non possit esse testis, recipit distinctionem, quia si perseverat in crimine tàm in civili, quàm in criminali causâ à testimonio ferendo procul repellitur; qui si fuerit emendatus, in causâ civili admittitur. §. *Planè. hoc tit. d. cap.*

Testimon. de Testib. Et ibi tractatur materia. Item repelluntur à testimonio domestici testes, & similem habentes causam. *§. Domestici. h. t. l. penult. ff. eod. c. In litteris. ext. de Testib. c. Personas. eod. de Testib.* Item in causâ appellationis non potest esse testis is, qui fuit Procurator, vel Advocatus in primâ Instantiâ. *§. Is quoque. hoc tit. c. Insuper. de Testib.* Et notatur *in c. fin. de Testib. in 6.* Item Clerici in causâ Ecclesiæ suæ; & aliæ singulares personæ in causâ suæ universitatis repelluntur, si constituti sint principaliter ad agendum, respondendumvè. *§. In Summâ. hoc tit. d. c. Insuper. cap. Cum nuncius. & c. In tuis. eod. de Test.* In criminalibus tamen repelluntur. *c. Super prudentiâ.* 14. *q.* 2. Item Monachi, & quicunque sub alterius obedientiâ vivit, non admittuntur ad testimonium ferendum, nisi de licentiâ sui Præsulis. *§. Monachi. h. t. c. Monachi.* 16. *q.* 1. Si tamen non interveniat Superioris licentia, horum testimonium valebit. Ita tenet Speculator *in tit. de Teste. §. 1. Vers. Item excipitur.* facit *cap. Nuper. de Testib. c. Etsi Christus. de Jurejuran.* Item nemo admittitur ad testimonium in causâ suâ principaliter, vel secundariò. *l. Omnib. C. eod. tit.*

Quo ad Quartum. Testibus illis creditur, qui probatæ sunt vitæ, & jurarunt, ut patet ex supradictis. Testi enim non Jurato non creditur, nisi fortassè remittatur Juramentum à partibus. *§. Sed & testium. h. t. c. Tuis. extr. de Testib.*

Quo ad Postremum. Testes sunt examinandi postquàm Actor declaravit intentionem suam, antequàm tamen sit publicatus processus: concordat *c. Causam. il 2. & c. Constitutus. & c. Cum venisset. ext. de Testib. Clem. 2. de Testib.* Quod ampliatur, ut habeat locum etiam in causâ appellationis. *d. Clem. 2.* Hoc limita, nisi nova emergant capitula; hoc enim casu recepto solemni Juramento testium, non obstante publicatione factâ, nec in primo, nec in secundo Judicio rejiciendi erunt. *§. Quod si nova. hoc tit. c. Cum Joannes. de Fid. Instrum. c. Ex tenore;* & ibi notatur *de Test. Clem. 2. de Testib.* Alios casus enumerat Abbas *in d. c. Causam. c. Constitutus. & in d. c. Cum venissent.* & alii in dictis Jurib.

Verùm sicut post publicationem super iisdem articulis non admittuntur testes; ita quo-

quoque post eam, non potest testibus objici. *§. Sed interdum. hoc tit. c. Nulli. de Elect. in 6.* Nisi is, qui vult objicere, sit paratus ostendere illud, quod vult objicere, post publicationem didicisse. *c. Pastoralis. de Exceptionib. §. Sed etsi. hoc tit.* & notatur *in c. Præsentium. de Testib. d. cap. Nulli.* Vel nisi sit protestatus. *§. Idem Juris. b. t.* Abb. *in d. c. Præsentium.*

Unum tamen nota, quod non solùm testes probatorios, sed & reprobatorios probatoriorum reprobare licet, quamvis quarti testes contrâ tertios non admittantur, ne contingat negotium in infinitúm protrahi. *§. Illud. cum seq. hoc n. t. c. Licet. 3. de Testib.* Et licet Judici quandocunque usque ad sententiam interrogare testes super facto. *§. Quod si circâ. hoc tit. c. Cum clamor. de Testib.* Quos etiam repetet super omissis. *§. Repetere. hoc tit. cap. Per tuas. de Testib.*

Modò, quia probationes fiunt non solùm per testes, verumetiam & per Instrumenta, ut suprâ diximus; & tex. est *in §. At si partes;* ideò secundum quod suprâ promisimus, aliquid de hâc materiâ videamus.

Et in primis sciendum est, quod Instrumentorum appellatione etiam testes continentur. *c. Pervenit. il primo. de Testib. cogend. l. 1. ff. de Fid. Instrum.* Tamen secundum strictam significationem, appellatione instrumentorum, veniunt solummodò scripturæ, quæ in Judicio exhibentur. *d. §. Atsi partes. c. Cùm Joannes. de Fid. Instrum. & cap. Fortè. in fine. 24. q. 4.*

Itaque Instrumenta possunt in Jure exhiberi non solùm antè attestationum publicationem, sed & posteâ usquè ad diffinitivæ sententiæ calculum, antè conclusionem in causâ. *§. Exhiberi. b. t. c. Cum dilectus. de Fid. Instrum.* Scripturæ autem, vel Instrumenta, quæ fidem faciunt, debent esse publica. Publica autem scriptura dicitur, quæ per manum publicam scripta fuerit, aut sigillo authentico munita. *§. Non tamen. b. t. c. 2. de Fid. Instrum.* Hoc idem habet locum in exemplis ab originalibus solemniter sumptis, cum scilicèt originalia Ordinario, vel alteri, ab eo specialiter ad hoc Delegato, præsentantur, qui ex ijs per publicam personam exempla sumi præcipit. *§. Idem. hoc tit. c. 1. de Fid. Instrumentor.*

Quod extenditur ad ea exemplaria, quæ Notarius morte præventus non perfecit, sed in notis tantùm reliquerit. §. *Eandem. h. t. c. Cum P. Tabellio. de Fide Instrum.* Et quamvis ista Instrumenta non debeant esse cancellata, aut abolita, neque ulla parte sui vitiata; attamen error unius litteræ haud præjudicat, quo minùs Instrumentis sic excerptis fides habeatur. §. *Exhibentur. hoc tit. c. Ex parte. de Fid. Instrum. c. Ad audientiam. de Rescript.*

Huic probationi accedit ea, quæ fit per Jusjurandum; quæ probatio tunc demum locum habet, si Actor nec testibus, nec instrumentis intentionem suam probaverit; namque hoc casû permittente Judice suppletur per Jusjurandum. §. *Quod si. hoc tit. c. Ex litteris. & c. fin. de Jurejur.* Et hîc nota, quod Juramentum in hâc materiâ duplex est: aliud *Necessarium*, aliud *Voluntarium*. Necessarium est, quod ad supplendas probationes à Judice parti defertur. *d. c. Ex litteris. c. Etsi Christus. & c. fin. de Jurejurand.* Et dicitur necessarium, quia & necessariò à Judice partibus deferri debet, neque à partibus aliquo modo potest recusari, si ritè delatum sit. §. *Sed cum. h. tit. l. In bonæ fidei. C. de Reb. cred.* Tradunt DD. *in l. Admonendi. ff. de Jurejuran.* Et Canonistæ *in c. fin. de Jurejur.* Recusari autem potest hujusmodi Juramentum, ut si Actor plenè probavit, quando scilicèt Judex ex his, quæ sibi ostensa sunt, est adductus ad fidem, & credulitatem ejus, quod intenditur. *l. Ad fidem. ff. de Testib. l. Quinquagintâ. ff. de Probation.* Vel si rem non plenè cognitam sibi esse asserat, super quâ debet jurare; ita notatur *in d. l. Admonendi*. Et ideò hæredi non defertur, quia verisimiliter ignorat veritatem negotii. De aliis causis hujusmodi per Legistas videbis *in l. Manifestè. de Jurejuran.* & per Canonistas *in cap. fin. de Probat.* Defertur autem Reo, si pro eo fuerint præsumptiones, nisi inspectis personarum, & causæ qualitatibus, illud Actori deferendum censeat Judex. §. *Sed etsi. h. t. d. c. fin.* Undè nota duo. Primum, quod non cuilibet defertur hoc Juramentum, sed tali, qui reputetur persona honesta, & bonæ vitæ; quia vili, & suspectæ de perjurio non defertur. *c. fin. §. Planè. de Jurejurand.* Secundum, quod

hoc Juramentum in causâ arduâ, & criminali non defertur, sed solummodò in causâ, quæ non sit magna, sed modica, ut traditur *in l. Admonendi. de Jurejuran. in l. In bonæ fidei. C. de Reb. creditis*. Et hæc sufficiant de Juramento Necessario: Modò

Voluntarium est, quod à parte parti in judicio defertur, & hoc etiam decisorium dici potest, quia litem terminat; & Voluntarium dicitur, quia pars non nisi volens defert, & ab eo, cui defertur, licitè recusari, & referri poterit. *§. Voluntarium. h. t. d. c. fin. l. Generaliter. §. Sin autem. C. de Jurejur.* & Hostien. *in d. c. fin. de Jurejuran.* Verùm, quod dictum est, Juramentum posse referri, id non semper locum habet, etenim in famosis actionibus, ut furti, injuriarum, & hujusmodi, non refertur Juramentum; ratio est, quia non Actor, sed ipse, qui convenitur, facti proprii conscius esse debet. *§. Planè. hoc tit.* not. Abb. *in d. c. fin.*

Accedit Probatio, quæ fit inspexione Judicis, ut putâ si pro terminandâ lite, propriis oculis loca Judex subjicit, aut ex aspectu corporis ætatem colligit, aut cum ex litteris Ordinarii, vel Apostolicis excommunicatus, aut honestatus quis deprehenditur; vel cum ad probandam Virginitatem ab honestis, & prudentibus Matronis vice suâ Judex inspici mulierem jubet. *§. Judicis. h. tit. c. Ex litteris. & cap. Caussam. de Probation. l. Minor 25. annis adito Præside. ff. de Minorib. c. 1. eod. tit.*

Facti etiam notorietate contingit probatio; ubi enim res notoria est, nulla aut testium, aut Instrumentorum probatio requiritur. *§. Sed etsi quid. h. t. c. Supèr eo. de Testib. cogend.* Nota nihilominùs, quod quamvis notorium relevet ab onere probandi, non tamen relevat ab onere proponendi, & allegandi, ut not. *in Clem. Appellanti. in verb. alias. de Appell.* Est Gloss. *in c. 2. la prima. extr. Ut lite non contest.* Notorium autem triplex est: *Facti, Juris, & Præsumptionis*. Facti Notorium dicitur, quod ita se exhibet hominum conspectui, ut nullâ tergiversatione possit celari. *c. Tua. & c. fin. de Cohabit. Cler. & Mulier.* Juris dicitur Notorium illud, de quo aliquis condemnatur, vel est in Jure confessus. *c. Vestra. & d. cap. fin.* Notorium præsumptum est paternitas, filia-

filiatio. *l. Quia semper. ff. de In Jus voc.* Est autem differentia inter notorium, famosum, & publicum. Notorium enim ex scientiâ, & certo Auctore est; probarique potest. Famosum est, quod communitèr circumfertur; sed ex evidentiâ facti, aut certo Auctore non procedit. Publicum est commune notorio, & famoso. *c. Tua nos. de Cohabit. Cler. & Mulier.* Ad faciendum autem Notorium necessarium est, ut constet, aut populo, aut majori parti viciniæ, vel vici, dummodò non sint pauciores decem. Abb. *in d. c. Tua.*

Notorio proxima est vehemens suspicio; ut si quæratur de carnali copulâ, & sint qui deponant, se vidisse solum cum solâ, nudum cum nudâ in eo lecto jacentem, locis secretis, & ad hoc commodis, & horis electis; namque ex his suspicionibus tàm vehementibus sequutam copulam pronunciari poterit. *§. Ad notorium. h. tit. c. Ex litteris. cum seq. de Præsumpt. c. Præterea. de Testib.* Omnibus autem his probationibus fama præstat adminiculum. *§. fin. h. t. c. Illud.* & ibi plenè notatur *de Præsumpt.* Ut si agatur de Matrimonio, & dicerentur Vir, & mulier simul diû habitasse; & se conjuges nominasse, & annulos detulisse; hæc dicitur fama, quæ potest prodesse aliis probationibus. *d. c. Illud.* Et quoniam hæc materia est vastissima, in Praxi recurrendum est ad ampla Volumina tùm Mascardi, tùm Paciani, qui scripserunt latissimè *de Probationibus.*

TIT. XV.

De Sententiâ, & Re judicatâ.

CUm duo sint præcipuè actus Judicii, Cognitio causæ, & ipsius Decisio, quæ fit per sententiam; ob id nunc post Titulum de Probationibus, in quo est tractatum de cognitione, subnectitur iste titulus, in quo agitur de causæ decisione, idest de Sententiâ; & pro expeditione tituli videbimus:

1 *Quid sit Sententia?*
2 *Quot sint ejus species?*
3 *Quomodò sit ferenda?*
4 *A quibus?*
5 *Qui sint effectus?*

Quo ad Primum. Sententia est *Controversiæ propositæ à Judice ritè facta definitio*: ut *hîc in princ.* DD. *in Rubricâ extr. eod.*

eod. Dicitur autem *ritè* facta, & non *rectè*, quia verbum *Rectè* respicit Justitiam ex causâ; *Ritè* verò Justitiam ex ordine. *l. Non putavit. §. Non quævis. ff. de Bon. poss. contr. tab.* Omissio autem Justitiæ ex causâ non reddit sententiam nullam. *l. 1. C. de Appellat.* Sed omissio, vel defectus Justitiæ ex Ordine itâ officit, ut pronunciatum non sit validum. *l. 4. §. Condemnatum. ff. de Re Jud.* & per Bart. *in l. Prolatam. C. de Sent. & interloc.*

Quo ad Secundum. Duæ sunt Sententiarum species. Alia est *Interlocutoria*; Alia *Definitiva*. *§. Sententiarum. hoc tit.* & *in c. fin. de Jud.* ubi ponuntur etiam aliæ Sententiarum species, sed hæ duæ sunt principales. *Interlocutoria* est illa, quæ intèr principium, & finem causæ fertur, supèr his, quæ incidunt, vel emergunt. Gloss. *in Clem. 1. de Sequestr. poss. & fruct.* & sequitur Abbas, Host. & Goffr. *in Rubr. eod.* Exemplum, ut si Judex ad dandam, vel negandam dilationem ad examinandos testes, vel exhibenda instrumenta interloquitur: vel supèr exceptionibus dilatoriis, sivè peremptoriis pronunciat, ut not. *in Clem. fin. de Appellat.* Et Sententia interlocutoria non fertur in scriptis, & eam Judex antè definitivam sententiam revocare poterit. *l. Quod jussit.* ubi Bart. *ff. de Re Judic.* & per Canonistas *in c. Cum cessante. de Appellat.*

Definitiva autem Sententia est definitio Judicialis, quæ condemnando, vel absolvendo, principali controversiæ finem imponit. Quam Judex postquàm tulerit, non potest retractare; sivè æqua, sivè injusta sit. *§. Definitiva. hoc tit.* facit *c. Jurgantium. ext. eod.* & est tex. *in l. Judex postquàm. ff. eod.* Nota nihilominùs, quod etsi Sententia non contineat verbum condemnandi, vel absolvendi, attamen valet, si verbum æquipollens contineat. *§. Non tamen. hoc tit.* Non enim tàm verba consideranda sunt, quàm voluntas; cum non intentio verbis, sed verba inserviant intentioni. *c. Intelligentiâ. & c. Prætereà. de Verb. signif.* Abb. *in c. In his. de Verb. signif.*

Quo ad Tertium. Definitiva ferri debet citatis partibus; aliàs enim nisi citatio præcedat, Sententia est ipso Jure nulla. *c. Cum olim. de Testib. Clem. Pastoralis. de Re Judic.* Loco, & tempore congruis.

Locus

Locus autem congruus Judicis est is, in quo Predecessores sui sunt soliti Jus reddere . *l. Penult. ff. de Justitiâ, & Jure* . & *ibi* . DD. Quod intelligitur de Judice Ordinario , vel etiam de Delegato ad Universitatem causarum ; quod secùs est in Delegato ad causam particularem, quia is, ex quo non habet certum locum, potest ubicunque vult, etiam in Camerâ locum deligere ; ut tetigi suprâ *De in Jus vocan.* Tempus autem congruum dicitur , si tunc Jus dicatur , aliàs non valeret Sententia . *l. fin. C. de Feriis* . *& l. 2. ff. Si quis in Jus voc. non ierit* . Item consideratur tempus , ut feratur Sententia non peremptâ instantiâ, ut per DD. *in l. Properandum. C. de Judic.* & idem est in Arbitro . *l. Si cum dies. §. Si intrâ. & l. Non distinguemus. §. Compromisso. & §. fin. ff. de Arbitr.* Item ut feratur de die, non de nocte ; ut habetur *in l. More Romano . ff. de Feriis . & in c. Consuluit . de Offic. Delegat.* Item quod non feratur pendente dilatione. *l. Sivè pars. Cod. de Dilat.* Ac tandem requiritur , ut feratur à Judice sedente pro Tribunali; Anima enim sedendo , & quiescendo fit prudentior. *l. Quisquis . C. de Postul. in fin. §. 1. in Auth. Ut ab Illustri. l. 2. §. Dies. ff. Quis ordo in bon. poss. servetur .* Et vide Gloss. *in l. 1. C. de Sent. ex periculo, (vel breviloq.) recit.* Quæ inquirit , An Judex sedendo in curru, vel equo possit Judicare? Et tenet quod sic ; & quod in Scripturâ redacta à Judice recitetur ; *argum. l. p. Cod. de Sent. ex breviloq. recit. 2. q. 1. c. In primis . in fine . cap. fin. eod. in* 6. cum ibi notatis . Et hæc omnia habes *in §. Vocatis . hoc tit.* Episcopus tamen , cujus dignitas in Ecclesiâ magna est , ad instar personarum illustrium potest per alium Sententiam recitare . *§. Episcopus. hoc tit. l. 2. C. de Sent. ex breviloq. recitandis. in d. Auth. Ut ab illustr. §. Sancimus*. Quod si plures sint Judices ; sufficit, quod unus recitet Sententiam usus numero plurali . *c. Penult. hoc tit. in* 6. Quod secùs est in Electione ; in eâ enim, ut censeatur unica, & communis, est ab uno, vice omnium, sivè per compromissum, sivè per scrutinium procedatur, Electionis pronunciatio per verba singularis numeri facienda. *d. cap. Penult.* In collationibus autem contrarium responde ; ut notatur *in d. c. Penult.*

Sed

Sed quæritur: duo ſunt Judices, qui diverſas proferunt ſententias, utra erit potior? In quâ quæſtione diſtinguendum eſt; aut Judices ſunt Ordinarii, & juriſdictione ordinariâ proceſſerunt, & tenet illa ſententia, quæ eſt favorabilis Reo, niſi Actoris ſit favorabilis cauſa, ut Libertatis, Dotis, Matrimonii. *c. fin. ext. eod.* Et hoc intelligitur, ſi pares ſint; quod ſi impares ſint, valet ſententia plurium. *l. Pomponius. ff. de Re Judic. & l. Duo ex trib. ff. eod.* Si verò Judices ſunt delegati, & tunc etiam ſententia plurium tenet, dummodò omnes judicent. *l. Item ſi unus. ʃ. fin. & l. fin. ff. de Arbitr.* Sed ſi pares ſint, ſententia ſtat in pendenti quôuſque delegans approbaverit. *d. c. fin. l. Duo Judices, ff. de Re Judic.* Vide Gloſſ. *in l. Cum Magiſtratus. C. Quando provocare non eſt neceſſe.* Quod ſi compromiſſarii ſint, nulla ſententia debebit valere. *d. c. fin.* eſt tex. *in ʃ. Ex facto. hoc tit.* Et hoc obtinet in compromiſſariis voluntariis, non autem in neceſſariis, & compromiſſariis Juris, ut per Abb. *in d. c. fin.* ubi etiam reddit rationem dicti. Et ſi plures Judices dati ſint, & unus tantùm pronunciaverit, ſententia eſt nulla. *ʃ. Quod ſi. hoc tit. ʃ. Itèm ſi plures. 2. q. 6.* Et ibi plenè de hoc. Itèm ad hoc ut ſententia valeat, debet ferri ſecundum Leges, & Canones, aliàs nulla eſt. *ʃ. Sed ſivè. hoc tit. c. 1. ext. eod.* Quod in tantùm verum eſt, ut neque etiam Summus Pontifex poſſit recedere à Juris Ordine, niſi aliquid causâ neceſſitatis, aut utilitatis diſpenſativè duxerit ſtatuendum. *ʃ. In cauſis. hoc tit. c. In cauſis. extr. eod.* ubi de hoc. Quamvis autem ſententia lata contrà jus Conſtitutionis nulla ſit, attamen ſecùs eſt, ſi feratur contrâ jus partis. *ʃ. Si tamen. hoc tit. c. Cum inter. eod.* Et contrâ jus Conſtitutionis dicitur lata ſententia, ut putâ cum defunctus, & minor quatuordecim annis fuiſſe aſſeritur, & teſtamentum jure feciſſe pronunciatur. *ʃ. Item ſi Sententia. 2. q. 6.* Contrâ jus verò litigatoris fertur, quando minor quatuordecim annis, annum quartodecimum compleviſſe decernitur, & per hoc Teſtamentum jure feciſſe dicitur. *ʃ. Dicitur. hoc tit.* Ratio autem diverſitatis ea eſt, quia quando ſententia fertur contrâ jus partis, nihil videtur expreſſum contrâ jus commune,

quæ expressio requiritur ad inducendam nullitatem. *c. Cum inter. eod.* Sed quando nihil exprimitur contrâ Jus commune, præsumitur pro sententiâ, maximè cum pars videatur acquiescere non appellando. *d. c. Causam. cum sequenti. eod.* Quando verò exprimit causam contrâ jus commune, tollitur omnis præsumptio sententiæ; Ergô meritò tanquam notoriè injusta dicitur nulla.

Quo ad Quartum. Sententia fertur ab eo, qui causæ cognitionem habuit, & est Judex competens, ut vidimus suprâ *de Judiciis*.

Quo ad Postremum. Effectus Sententiæ definitivæ est, ut si intrâ decem dies appellatio non interponatur, transeat in rem judicatam, nec ampliùs possit ipsa Sententia retractari. *§. Lata. h. t.* In *Auth. de Appellat. §. 1. coll.* 8. Hoc tamen non adfert præjudicium aliis, præterquàm illis, inter quos res est acta. *§. fin. hoc tit. c. Quamvis. eod. l. Sæpè. ff. de Re Judic.*

Excipiuntur tamen casus, in quibus favore animæ Sententia non transit in rem judicatam, ut in causâ Matrimonii; Itèm in causâ beneficiali respectu Superioris. Abb. *in c. Cum Bertoldus. eod.* Item Sententia censuræ Ecclesiasticæ. Abb. *in c. Ad reprimendam. de Offic. Ordin.* Et vigintiquatuor casus similes enumerantur à Venusino in suo *Specul. Aureo in princ. 3. p. principalis.* Scias tamen, quod etiam in his omnibus casibus intrâ decem dies debet appellari, aliâs nisi per viam quærelæ poterunt tales Sententiæ revocari. Ita not. *in d. c. Ad reprimendam.* & per Abb. *in c. Consanguinei.* & *in c. Ex parte. de Restit. spoliat.* Et hæc sufficiant pro hujus tituli explicatione. Si plura studiosus Lector desiderat, recurrat ad Pacem Jordanum, qui novissimè collegit quidquid ab antiquis DD. scriptum fuit; & innumeras resolvit difficultates *in d. tom. 3. libr. 14. tit. 25. De Sententiâ.*

TIT. XVI.

De Executione Rei judicatæ.

QUoniam lata Sententia, si non interponatur appellatio, executioni mandatur, igitur de executione Sententiæ hîc tractatur. Pro cujus Tituli expeditione videbimus:

1 *Quid*

1 *Quid sit Res judicata?*
2 *Quomodo mittatur executioni?*
3 *A quo?*
4 *Quæ executionem impediant?*

Quo ad Primum. Res judicata dicitur, quando sententiâ latâ, ab eâ non est appellatum, itaut executio illius haberi possit. *cap.* 1. & per totum *extr. de Re Judic. l.* 1. *& tot. tit. C. de Execut. Rei Judic.* & hîc *in princ.*

Quo ad Secundum. Postquàm sententia transivit in rem judicatam, tunc si actum est reali actione, potest illicò sententia mitti executioni. *c. Præsenti. de Off. deleg. §. Sed multum. hoc tit.* Si verò actum est personali, tunc quatuor mensium spatium solet concedi, quod tempus potest ex causâ prorogari, & restringi. Quinimmò non attenditur, quando condemnatus suâ voluntate breviorem terminum receperit, nam hoc casu ipsi est imputandum, quod breviorem terminum maluerit sibi eligere. Itâ inquit tex. *in §. Item. h. t.* Et est tex. *in l.* 1. *C. de Confess. c. Cum apud.* 1. *q.* 3. *c. Quoad consultationem. ext. eod.* Hîc tamen nota, quod si modus executionis legitimus, vel canonicus excedatur, tunc ratione excessus potest adhuc interponi appellatio, quæ aliâs ab executione non datur. *l. Ab executione. C. Quorum appellationes non recipiuntur. cap. Super quæstionibus. de Off. & potest. Jud. deleg.*

Quo ad Tertium. Ordinarii Judices sunt illi, qui possunt executioni mandare suam sententiam: item mandant executioni sententias etiam latas à delegato. Item delegatus Principis, vel Summi Pontificis potest infrâ annum executioni mandare suam sententiam; ita *text. in §. Sed si Ordinar. h. t. n. c. Quærenti. ext. de offic. & potest. Jud. deleg.* & ibi notatur.

Quo ad ultimum. Sciendum est, quod postquàm Sententia lata est, non potest suspendi, nisi fortè fuerit postulata restitutio in integrum, & Princeps cognitionem commiserit; tunc enim executio suspenditur, itâ inquit *tex. in §. fin. hoc t. nostro. l. unica. C. Si sæpiùs restit. in integr. postul.* Item est alius casus, quando Papa commisit appellationem interpositam à suo Delegato cum clausulâ appellatione remotâ, & hoc facit scientèr, nam hoc casu Jurisdictio primi Judicis dicitur suspensa quo ad executionem. *§. Sed quod. primo. h. t. & c. Pastoralis. §. Præterea. de*

Off. deleg. Ubi de materiâ. Et alios casus videas in citato *c. Quod ad consultationem. ext. eod.*

TIT. XVII.

De Appellationibus.

QUia Appellatio impedit effectum Sententiæ, ne transeat in rem judicatam, ideò post titulum præcedentem de materiâ Appellationis subnectit Auctor. In cujus tituli explicatione videbimus:

1 *Quid sit Appellatio?*
2 *Cur sit inventa?*
3 *Quot sint ejus species?*
4 *Quot modis fiat?*
5 *Intrâ quod tempus sit appellandum?*
6 *A quibus Judicibus?*
7 *Ad quos Judices?*
8 *Quæ Sententiæ accipiant Appellationem?*
9 *Ad quid teneatur Appellans?*
10 *Quando Appellatiò rejiciatur?*
11 *Qui sint Appellationis effectus?*

Quo ad Primum. Appellatio, ut inquit *textus hìc in princ. est Jurisdictionis prioris Judicis per Superioris Magistratus invocationem legitimè facta suspensio.* Et hanc definitionem tradit Hostiens. *in suâ Summâ. eod. tit. in §. Quid sit.* Vel dicamus secundo loco, quod sit *Provocatio ad Judicem majorem ratione gravaminis illati, vel inferendi. c. Bona. & c. Suggestio. ext. eod.* ubi de hoc.

Quo ad Secundum. Inventa fuit Appellatio ad corrigendam iniquitatem Judicis; itâ inquit *tex. hìc in princ.* & est *tex. in l.* 1. *ff. de Appellat.* Iniquitas autem *hîc* capitur etiam pro imperitiâ sine dolo. *l.* 1. *C. eod. §.* 1. *Instit. de Injur.* Cum enim facilè sit errare, neque sit quisquam adeò prudens, ut sæpè non impingat; ob id, ut injustitia Sententiæ per errorem fortè à Judice priori latæ, tollatur; & ut corrigatur Injustitia hujus sententiæ, fuit inventum Appellationis remedium. *cap. Cum sit Romana.* & notatur *in c. De Appellationibus. extr. eod. de Appellat.* Undè etiam Abbas *in Rubric. ejusdem tituli* dicit, quod Appellatio est quædam defensio appellantis. *Ibi* vide per eundem.

Quo ad Tertium. Duæ sunt species Appellationis, *Alia extrâ judicium; Alia verò in Judicio:* Ita inquit *tex. in §. Appellationum. hoc tit. c.* 1. *eod. in* 6. *& c. Super. ext. eod.* Appellatio

latio *Extrà judicium* est, quando quis ante litis ingressum ab aliquo gravamine appellat; ut putâ ab Electionibus, Postulationibus, & similibus actibus extrajudicialibus. Et hujusmodi Appellationes de Jure Civili regulariter non admittuntur. Et de his est *tex. in cap. 1. §. Ante. 2. q. 6. d. cap. Super eo. ext. eod. c. Ad Romanam. Ut lit. non contest.* Et istæ propriè vocantur provocationes, non autem Appellationes. *d. §. Appellationum*. Judicialis autem Appellatio illa dicitur, quæ fit jam cæpto Judicio, quæ rursùs subdividitur; alia enim fit ante Sententiam definitivam, quando ab interlocutoriâ Sententiâ provocatur; Alia verò à Sententiâ definitivâ interponitur. Et hæc distinctio procedit de Jure Canonico, secùs verò est de Jure Civili, secundum quod Jus Appellatio ab interlocutoriâ non datur. *l. penult. C. Quando Appell. non recipian.* Nota tamen, quod circâ Appellationem, quæ interponitur ab interlocutoriâ Concilium Trident. *in Sess. 13. in primo Decreto Reform.* determinat, hanc Appellationem indistinctè non permitti; namque in causis Visitationis, correctionis, habilitatis, sivè inhabilitatis, necnon etiam in criminalibus, ab Episcopo, sivè ejus Vicario Generali in Spiritualibus antè definitivam Sententiam ab interlocutoriâ, vel alio quocunque gravamine non appellatur: neque Episcopus, aut ejus Vicarius huic Appellationi tanquàm frivolæ tenetur deferre, nullo obstante stylo, vel consuetudine; nisi gravamen hujusmodi per definitivam sententiam reparari, vel ab ipsâ definitivâ appellari non possit. Per quod Decretum sunt correcta multa jura, quæ de Appellatione, quæ à gravamine interponitur, loquuntur.

Quo ad Quartum. Appellatio potest fieri, *& Facto, & Verbis*. Appellare enim non solùm is dicitur, qui verbum appellationis emisit; sed etiam qui aliquo facto indubitato animum suum declaraverit, cum plus sit facto, quàm verbis provocare. *c. Dilecti. extr. eod.* Et hinc est, quod si fuerit excommunicatus ille, qui iter ad Sedem Apostolicam arripuit, excommunicatio nullius est momenti, quasi lata Appellatione pendente. *c. Dilecti Filii. il primo. ext. de Appellat.* Et sufficit, si fuerit quoquo modo animus ipse declaratus. Quocir-

circâ si ex simplicitate dum deberet appellare, se & Ecclesiam suam quis Romano Pontifici subjecerit, appellasse intelligitur. *c. Ad audientiam. ext. eod. de Appellat.*

Quo ad Quintum. Appellatio debet interponi intrâ decem dies, quod tempus currit à die scientiæ, & dicitur esse utile, licèt antiquitùs in propriâ causâ biduum tantùm esset statutum ad appellationem interponendam, & triduum in causâ alienâ. *l. 1. §. Triduum. & §. Dies. ff. Quand. appell. cap. Biduum. 2. q. 6.* Et hinc est, quod si pronunciatum sit alterâ parte absente, non currit tempus ad appellandum, ita notatur *in d. c. Biduum.*

Quo ad Sextum. Appellatio fit à Judice minori ad Judicem majorem, & regulariter fit à quocunque Judice, excepto Papâ, vel Principe. Papa enim de omnibus judicat, neque ipse judicatur. *c. Cuncta per mundum 9. q. 3.* Item non appellatur à Senatu, neque à Sententiâ Præfecti Prætorii. *l. 1. ff. A quibus appell. non licet.* Insuper non appellatur ab executione sententiæ, nisi executor modum in exequendo excesserit. *l. Ab executione. C. Quorum appell. non recip.* Item à correctione non appellatur. *cap. Ad nostram. ext. eod.* Nisi in correctione Superior modum excedat. *cap. Reprehensibilis in ult. responso. c. Cum speciali. in fine. & d. c. Ad nostram. eod.*

Quo ad Septimum. Appellatio fit ad Judicem Superiorem. *l. 1. ff. Quis, & à quo.* Hinc in causâ Ecclesiasticâ appellatur ad Judicem Ecclesiasticum, non autem ad Sæcularem; Sæcularis enim Judex in hujusmodi causis non potest esse Superior. *c. Ecclesia Sanctæ Mariæ. extr. de Constit.* Neque è converso regulariter Sæcularis judicatur ab Ecclesiastico, quoniam jurisdictiones sunt distinctæ, neque debet alter ponere manus in alterius Jurisdictionem. *c. Novit. ext. de Jud. c. Cum ad verum. 96. d.* At de hoc plenè tractavimus suprâ *de Ecclesiast. Constitut.* & DD. ponunt *in d. c. Ecclesia S. Mariæ.* Fiet igitur Appellatio in Ecclesiasticis ad majorem Ecclesiasticum; in Sæcularibus verò ad majorem Judicem Sæcularem. *c. Si duobus. §. 1. extr. eod. tit.*

Quo ad Octavum. Appellatio secundum Jus Canonicum potest fieri à quâcunque Sententiâ, sivè sit definitiva, sivè interlocutoria, ut jam dictum

est

eſt ſuprâ . Niſi fortaſſe cauſa fuerit commiſſa *Appellatione remotâ;* tunc enim Sententia lata à Judice appellationem non recipit. *c. Cum contrà . de Teſtib. cog. d.c. Cum ſit Romana.*

Quo ad Nonum. Ille, qui appellat, debet in ſcriptis libellum Appellationis afferre; præſertim ſi ab Interlocutoriâ appellet. *§. Multum autem. hoc noſtro tit. cap. 1. eod. in* 6. Et debet Appellationem ex aliquâ juſtâ causâ interponere; quæ cauſa debet exprimi. Et deindè debet petere intrâ tres dies litteras à Judice *A quo* ad Judicem Superiorem, deindè Judex Superior in causâ procedet, & Appellationem proſequetur. *c. Ab eo. de Appell. in* 6. *d. c.* 1. *& d. §. Multum.* In Appellatione verò à definitivâ ſecundum aliquos non eſt neceſſarium cauſam inſerere. *d. c.* 1. *§. Poſt hoc. eod. in* 6. *c. Romana: cum ibi notatis. eod. in §. Cum autem. & in §. In appellationibus. hoc noſtro tit.* Quod ſi appellans hæc non obſervaverit, dicitur Appellatio deſerta, & poteſt Judex à Quo Sententiam executioni mandare: ut dictis Juribus. Quemadmodum dicitur etiam deſerta, ſi intrâ annum, vel biennium Appellans appellationem non proſequatur. *c. Ei qui.* 2. *q.* 6. *cap. Oblatæ. ext. eod. d. cap. Cum ſit Romana.*

Illud tamen verum eſt, quod iſte terminus anni, vel biennii poteſt per Judicem ex causâ abbreviari, vel prorogari. *d. c. Oblatæ. c. Ad aures. c. Ad hæc. ext. eod.* Quinimmò ad proſequendam appellationem pars poteſt ſibi ipſi hunc terminum abbreviare. *§. Pars quoque. h. tit. c. Perſonas. extr. eod.* Sicuti etiam hoc tempus ad proſequendum non currit, ſi partium conſenſu id actum ſit. *Clem. Quandiù. eod. tit. de Appellat.*

Quo ad Decimum. Appellatio tunc rejicitur, quotieſcunque eſt nimis generalis, vel notoriè conſtat, eam eſſe injuſtam, veluti ſi pro notorio crimine interponatur. *c.* 2. *c. Conſuluit. cap. Dilecti.* 2. *ext. eod.* Fuit enim Appellatio inventa ad præſidium Innocentiæ, non ad iniquitatem defendendam. *c. Cum ſit ſpeciale. §. Porrò. c. Suggeſtum. c. Ad noſtram. ext. eod.*

Quo ad Ultimum. Effectus interpoſitæ Appellationis ille in primis eſt, ut eâ interpoſitâ Judex, qui tulit ſententiam, non poſſit ampliùs quicquam efficere; quinimmò interim dici-

citur suspensa Jurisdictio *Judicis A quo*: & si pendente appellatione aliquid innovetur, illud revocatur, dummodò de veritate constiterit. *c. Non solùm. eod. in 6. d. c. Romana. §. Si verò. cum sequenti. §. eod. in 6.* Si verò apparuerit, Appellationem injustè fuisse interpositam, tunc ille, qui appellavit, præterquâmquod condemnatur in expensis, remittitur etiam ad Judicem *A quo*, & tenetur ejus mandatis obtemperare. *c. Ut debitus. ext. eod.* Plura, & quidem utilia disserit Pax Jordanus *d. Tom.3. Lib. 14. tit. 26. de Appellationibus*; necnon Sigismundus Scaccia, qui integrum Volumen edidit de hoc titulo; in quo tanquàm in mari vastissimo piscari possunt Advocati necessarias defensiones causarum.

TIT. XVIII.

De Restitutione in integrum.

QUoniam interdùm evenit, ut non solùm illud, quod est gestum, possit per Appellationem rescindi, ut dictum est, sed extrâ ordinem possit etiam, per beneficium restitutionis in integrum emendari; idcircò de hâc materiâ disseritur; Et pro tituli expeditione videbimus:

1 *Quid sit Restitutio in integrum?*
2 *Quibus concedatur?*
3 *Adversùs Quos?*
4 *Qui restituantur?*
5 *Intrâ quod tempus peti debeat?*
6 *Qui sint effectus Restitutionis in integrum?*

Quo ad Primum. Restitutio in integrum *Est prioris status, vel Juris reintegratio*, per quam alicui subvenitur, præcipuè autem minoribus, Ecclesiæ, & similibus personis privilegiatis: ita Goff. *in Rubr. eod. n. 12. & hîc in princ. c. Constitutus. c. Tàm ex litteris. eod. l. Restituere. ff. de Verb. signif.*

Quo ad Secundum. Restitutio in integrum datur Minoribus Ecclesiis, & cæteris personis, quæ ex aliquâ causâ non habent integram, & legitimam personam standi in judicio, si se graviter dicant læsas: pro modicâ enim læsione non datur Restitutio in integrum. *l. Scio. ff. eod. l. Ex causâ primâ. ff. de Minorib. c. penult. de Reb. Eccles. non alienan.* Et adeô verum est in his casibus locum habere restitutionem in integrum, ut procedat etiamsi à Summo Pontifice Sententia sit lata;

lata : non enim negatur, Romanæ Sedis ſententiam poſſe in melius emendari. *§. Quod quidem. h. t. c. Sententiam. 35. q. 9. d. c. Tùm ex litteris. ext. eod.* Item quoque Eccleſia adversùs aliam Eccleſiam in integrum reſtituitur. *c. Auditis. ext. eod. §. Sed etſi. h. t.* Neque in hoc habet locum illa regula, Quod Privilegiatus non poteſt uti privilegio adversùs pariter Privilegiatum. *l. Sed & milites. ff. de Excuſat. tutor.*

Quo ad Tertium. Reſtitutio conceditur adversùs quemlibet, qui cum perſonis supra relatis contraxit, ſeu contrahenti conſenſerit, & datur contrâ alterum minorem, &, ut dixi, contrâ aliam Eccleſiam, quotieſcunque quis reſtitui petit, & ſe læſum probat; ſi læſio, (ut dictum eſt) ſit alicujus momenti. *d. l. Scio.*

Quo ad Quartum. Reſtituere poſſunt Judices Ordinarii; Item delegati à Principe, Papâ, vel etiam ab Ordinariis. *§. Hujuſmodi. infrâ eod. c. penult. extr. eod.* & noviſſimè explicat Pax Jordanus *d. Tom. 3. Lib. 14. tit. 29.* ubi agit de duplici Signaturâ *Gratiæ*, ſcilicèt, & *Juſtitiæ*; ad quam in Curiâ Romana recurritur pro habendâ reſtitutione in integrum adversùs Sententias. Et ante illum latè ſcripſit Sfortia Oddus in ſuo celebri tractatu *de Reſtitutione.*

Quo ad Quintum. Reſtitutio in integrum, quæ locum habet quoties aliud non competit remedium. *l. In cauſæ. ſeconda. ff. de Minorib.* ſolet, quotieſcunque intentatur, peti intrâ quadriennii ſpatium, niſi fortè aliqua ſubſit cauſa, propter quam hujuſmodi tempus prorogetur; & hoc tempus eſt continuum, loco unius anni, qui antiquitùs competebat, & erat utilis. *l. fin. C. de In tempor. in integ. reſtit. §. Sed ſine. hoc tit. c. 1. eod. in 6. Clem. 1. eod.*

Quo ad Poſtremum. Effectus Reſtitutionis eſt, ut omnia in ſtatum priorem reponantur, itaut ſi eſt contractus celebratus, irritus fiat; ſi ſententia lata eſt, eâ non obſtante, de causâ cognoſcatur; & poſſit ille, qui ex ipsâ Sententiâ eſt læſus, de ſuis juribus adducere. *l. Quod ſi minor. ff. de Minoribus. in §. Reſtitutio.* Nota tamen, quod etiam per ſupplicationem poteſt reſcindi Sententia, quæ ſupplicatio infrâ decem dies debet proponi poſt Sententiam: tex. eſt *in Auth. Quæ ſupplicatio. C. de*

Praec. Imperat. offer. Hâc enim ſupplicatione propoſitâ, non aliter Sententia executioni mandabitur, quàm ſi altera pars fidejuſſionem idoneam dederit tantumdem reſtituendi cum legitimis augumentis, quantum fuerit in condemnatione, ſi legitimâ retractatione Sententia retractetur. *d. Auth. Quae ſupplicatio*. Et cum his ſit abſolutus titulus iſte, & cum eo Liber Tertius hujus Voluminis.

Institutionum Juris Canonici Libri Tertii Finis.

INSTI-

INSTITUTIONUM JURIS CANONICI.

LIBER QUARTUS.

TIT. I.

De Accusationibus, Denunciationibus, & Inquisitionibus.

ACtum est in titulis precedentibus, & in superioribus Libris de Civilibus Judiciis; nunc de Criminalibus agendum est, quæ cum instituantur per Accusationem, Denunciationem, vel Inquisitionem, ut *hîc in principio*, ob id nunc de his tractatur. Et pro Tituli expeditione videbimus:

1 *Quid sit Accusatio?*
2 *Qui possint accusare?*
3 *Qui possint accusari?*
4 *Quid sit Inquisitio?*
5 *Ubi, & quomodò sit facienda?*
6 *Quid sit Denunciatio?*
7 *Qui sint effectus Accusationis, Denunciationis, & Inquisitionis.*

Quo ad Primum. *Accusatio est alicujus criminis delatio*, quæ solet fieri cum solemni præcedente inscriptione. *§. 1. h. tit. c. Qualiter. & c. Licèt Heli. de Simon.* Solemnis autem inscriptio tunc dicitur fieri, quando Accusator se obligat ad eandem pœnam, si non probaverit, quam Reus debuit pati ipso Accusatore probante. *c. Quisquis. 2. q. 8. & c. Qui crimen. ead. caus. c. Tuæ. de Procurat.* & Gloss. *in c. Super his. extr. eod.*

Quo ad Secundum. Regula generalis constituitur, omnes posse accusare, nisi quis speciali ratione prohibeatur, sicut idem de Teste, & Procuratore dicitur. *l. 1. de Testib. l. Mutus. ff. de Procurat.* Itaque quidam prohibentur propter ætatem. *c. Probibentur. 2. q. 1. l. Qui accusare. ff. eod. & l. 2. §. Pupillus. ff. eod.* Alii propter sexum, ut fœminæ, nisi in quibusdam casibus. *d. cap. Probibentur. d. l. 2. ff. eod. tit. l. In quæstionibus. ff. ad leg. Jul. majest.*

jest. *§*. *Consequens* . *Civil*. *Instit*. *de Suspect*. *tutor*. Item alii propter Magistratum , ut Consules. *d*. *c*. *Probibentur*. *d*. *l*. *Qui accusare* . quia nec ipsi possunt in jus vocari . *l*. *Si maritus* . *ff*. *ad l*. *Jul*. *de Adult*. Hoc tamen intelligendum de illis Magistratibus, qui merum habent Imperium, secùs in modicis . *l*. *Nec Magistratibus* . *ff*. *de Injuriis* . Alii propter Sacramentum , ut Milites, qui jurant, se non evitaturos mortem propter Rempublicam . *d*. *c*. *Probibentur* . Nisi suam , vel suorum injuriam prosequantur . *l*. *Non probibentur* . *l*. *Si crimen* . *C*. *Qui accusare non poterunt* . Alii propter delictum , ut Criminosi , & infames . *c*. *In primis* . 2. *q*. 1. circâ *fin*. Nisi contrâ infames in exceptis criminibus, ut *ibi*. Alii propter suspicionem turpis quæstus , ut qui duos reos in diversis Judiciis accusavit ; judicio nondum finito . *l*. *Cum rationibus* . *C*. *qui accus*. *non poterunt*. Nam is tertium accusare non potest , nisi suam , vel suorum injuriam prosequatur . *l*. *Inter liberos* . *ff*. *ad l*. *Jul*. *de Adult*. *§*. *ult*. *l*. *Nos accusare* . *ff*. *eod*. *tit*. *§*. *Lege Juliâ*. Item Qui propter accusandum , vel non accusandum nummos accepit, qui incidit in legem Juliam Repetundarum . *l*. *Eadem* . *§*. *ult*. *ff*. *ad Leg*. *Jul*. *repetund*. Et in legem Corneliam . *c*. *Concussionis* . 1. *q*. 1. Alii propter conditionem suam, ut Liberti contrâ Patronos . Alii propter paupertatem , ut qui minùs, quàm quinquagintâ aureos habent in bonis . *d*. *c*. *Probibentur* . *d*. *l*. *Qui accusare* . & *l*. *Alii* . & *l*. *Nonnulli* . *ff*. *eod*. Item illi non admittuntur , qui ad sortilegos, magosque concurrunt . *c*. *Quisquis* . 2. *q*. 8. Hi autem omnes, si suam , vel suorum injuriam prosequantur , admittuntur , ut *l*. *Hi tamen* . *ff*. *eod*. *c*. *Omnibus* . 4. *q*. *ult*. Item in criminibus exceptis, ut est crimen Majestatis læsæ, Hæresis, Simoniæ, fraudati census, fraudatæ annonæ , dilapidationis . *c*. *Sanè* . 15. *q*. 3. *ext*. *de Simon*. *c*. *Nemini* . Item sunt alii , qui propter reverentiam non possunt accusare eos , quibus reverentiam debent , ut liberi , liberti , beneficiati , familiares, servi ; quibus, si hoc fecerint , imponuntur variæ pœnæ . *d*. *l*. *Qui accusare* . *in fin*. *l*. *Hi tamen*. *§*. *prima* . *C*. *eod*. *l*. *Iniquum* . & *l*. *Si quis ex familiaribus* . & *l*. *Contrâ Ecclesiam* . *c*. *Liberti* . & *c*. *Octava* . 12. *q*. 2. Idem procedit in Clerico beneficia-

ficiato . *c. ult. de Postul.* Item socii , & participes criminum non possunt accusare . *cap. Veniens . de Testibus . l. Si filium . C. de Liberali caus.* Item ab alio delatus alium accusare non potest . *d. c. Probibentur . c. ult. extr. de Testib.* Itaut non possit nec etiam suum accusatorem accusare , nisi de majori crimine agatur . *c. Neganda . 2. q. 11.* Quod procedit multò magis in condemnato, cum sit infamis , nisi suam injuriam prosequatur . *l. Qui judicio . ff. eod.* Verum non denegatur ei accusare suum accusatorem , nisi per sententiam amiserit libertatem , & Civitatem . *l. Is qui . ff. de Publ. judic.*

Quo ad Tertium . Hîc itidem Regula generalis est constituenda , Omnes scilicèt posse accusari , quibusdam exceptis propter excellentiam dignitatis , ut Papa , & Imperator ; ipsi enim suprâ Jus sunt , legibusque soluti . *c. Proposuit . suprà . de Præbend. l. Digna vox . C. de Legib.* Papa enim Superiorem non habet , nisi Deum . *c. Nemo aliorum . 9. q. 3.* Excipitur crimen hæresis ; ut *in d. c. Si Papa .* In hoc enim habetur pro minori quolibet Christiano . Item Magistratus non accusatur , intellige de supremo , ut suprâ dictum est .

Quo ad Quartum . Inquisitio nil aliud est , quàm *Investigatio à Judice facta ex officio ;* cum præcedente diffamatione , ac quasi famâ denunciante Judex ad aliquod crimen investigandum procedit . *§. Per inquisitionem hoc tit. d. cap. Qualiter , & quando . de Accusat.* Inquisitionis autem plures sunt species . Generalissima , ut cum Prælatus inquirit supèr statu totius Provinciæ ; de quâ *in c. Sicut . eod.* & *in c. Romana . de Censib.* Et per Abb. *in c. Qualiter . il secondo . eod.* Et in hâc non est necesse infamiam præcedere : quinimmò Prælatus tenetur quolibet Anno hanc inquisitionem facere . *cap. Cum venerabilis . de Censib.* Quædam Generalis ; ut cum inquiritur super statu Civitatis , Castri , vel alterius particularis loci ; & in hoc etiam casu non exigitur , ut diffamatio præcedat . *c. 1. de Offic. ordin. l. Congruit . ff. de Offic. Præsid.* Quædam est Specialis contrâ certam personam : Et hæc interdùm fit non ad pœnam imponendam , sed ex debito officii ; ut putâ ne carnale Matrimonium , stante legitimo impedimento , contrahatur , vel non confirmetur Electus ; & nec etiam hoc casu

ſu exigitur infamia, quia non agitur ad pœnam, ex quo fit ex debito officii. *c. Poſtquam.* & *c. Cum dilecti.* & *cap. Nihil.* cum ſimilibus. *de Elect.* & *c. fin. de Clanden. deſponſ.* Innoc. *in c. 1. de Exceſſ. Prælat.* Hoſt. *in c. Unico. Ut Eccleſ. Benefic.* & Abb. *in d. c. Qualiter.* & *c. penult. eod.* Quandoque autem iſta ſpecialis Inquiſitio fit ad pœnam imponendam, & tunc ſi fit ad Denunciationem publici officialis, non eſt neceſſarium, ut fama præcedat. *l. Et quidem. C. eod. c. Prætereà. de Teſtib. cogendis.* Quamquàm dici poſſit, quod hoc caſu præcedat fama, quia non denunciantur niſi notoria, alioquin denunciationi non creditur ſecundum Abb. *in d. c. Qualiter.* Et notatur *in §. Aliquando. 4. q. 4.* Quandoque fit ſpeciali famâ deferente; & tunc habet locum, quod hîc dicitur. Quod tamen recipit aliquas diſtinctiones, & limitationes, de quibus habetur *in d. cap. Qualiter.* & *in l. 2. §. Si publico. ff. de Adult.* de quibus aliiſque multis videndus eſt Farinacius *in tract. de Inquiſitione. d. quæſt. 2.* & *ſeqq.*

Et quantùm ſpectat ad Inquiſitionem ſcito, quod quamvis in eâ præcedere debeat diffamatio; attamen ſi quis coràm Inquiſitore crimen aliquod fuerit confeſſus, non poterit iſte ſuam confeſſionem revocare, eo prætextu, quod fama non præceſſerit Inquiſitionem. *§. Si quis. hoc tit.* Etenim hoc caſu crimen factum eſt notorium per confeſſionem. *c. fin. de Cohabit. Cleric.* & *mulier.* Alius caſus eſt, quando Inquiſitor præſente inquiſito, nec excipiente de non diffamatione procedit. *§. Idem. hoc tit.* Quod intellige ſi ſit præſens, & ſciens; aliâs enim ſi ignoret teſtes deponere ſuper causâ principali, omiſsâ Inquiſitione infamiæ, ſibi non præjudicat. *c. Inquiſitionis. §. Quinimò. ext. eodem.* Alios caſus vide *in c. Unico. Ut Eccleſ. Benefic. ſine dim. conferant. d. §. Si publico.* facit *c. 1. ext. eod. in 6.*

Quo ad Quintum. Inquiſitio, ſi de Speciali tractetur, eſt facienda in eo loco, ubi crimen patratum dicitur: & ſi fit reſpectu particularis perſonæ, fit in eo loco, ubi illa perſona, de quâ inquirendum eſt, converſatur. *c. Paratus. 22. q. 1. c. Pudenda. 24. q. 1. c. Poſtquàm. ſupr. de Elect. cap. Quoſdam. de Præſumpt.* Et citatur is, contrâ quem inquiritur, & ſignificantur ei crimina,

na, de quibus est inquirendum. *c. Si primates. 5. q. 2. d. c. Qualiter. §. Debet. ext. eod.* Qui poterit opponere contrâ Inquisitorem de suspecto. *c. Ad petitionem. extr. eod.* Et quod sit criminosus. *c. Judicet. 2. q. 7.* Et etiam poterit opponere contrâ Testes. *ext. eod. c. Cum oporteat. & c. Qualitèr; de Simon. cap. Licèt Hely. & c. Per tuas.*

Quo ad Sextum. Denunciatio nihil aliud est, quàm *Delatio criminis, ad Judicem facta, nullâ præcedente inscriptione, sed tantùm charitativâ admonitione. d. §. 1. hoc tit. d. c. Qualiter. §. fin. c. Cum dilectus. hoc eod.* Atque ideò in Denunciatione non est necessaria Inscriptio, quia est facienda ad correctionem; Accusatio verò ad depositionem instituitur. *§. Ideò. hoc tit. c. Super his. extr. eod.*

Quo ad Postremum. Effectus Accusationis est *Depositio*. Effectus Inquisitionis est *Remotio ab administratione*. Effectus verò Denunciationis est *Pœnitentia*, seu *Correctio;* quod ex jam dictis apparet, & itâ tradit Goffred. *in suâ Summ. eod. num.* 11. Quandoque tamen etiam ex Denunciatione sequitur amotio, ut per Goffr. *ibidem*. Et est notandum, quod si Accusator defecerit in probatione, eam pœnam incurrit, quam si probasset, Reus sustinere debebat, quæ pœna *talionis* dicitur. *§. Accusator. hoc tit. c. 1. & 2. 5. q. 6.* Et de hoc traditur *2. q. 3. per totam*. Denuncians verò si non probet, suspendendus erit ab officio, & beneficio, donec suam purgaverit pœnitentiam. *c. fin. de Calumn. d. §. Accusator.* Plura qui cupit scire de Accusatione, Denunciatione, & Inquisitione, legat Julium Clarum in sua Practicâ Criminali *libr. 5. §. fin. quæst. 7. quæst. 11. & quæst. 12.* Necnon Ant. Conciolum in suis Resolutionibus Criminalibus. *Verb. Accusatio & Verb. Inquisitio.*

TIT. II.

De duplici Purgatione.

Quoniam sæpissimè intervenerit, ut accusati propter aliquam suspicionem contrâ eos existentem, debeant se purgare; idcircò nunc de hâc materiâ tractatur; & videbimus:

1 *Quid sit Purgatio?*
2 *Quot sint ejus species?*
3 *In quibus casibus inducatur?*

4 *Cui?*

4 *Cui?*
5 *Quomodò?*
6 *Qui sint effectus?*

Quo ad Primum. Purgatio est *Demonstratio Innocentiæ supèr objecto crimine*; ut *hîc in princ.* & ita dicit Goffr. *in suâ Summ. de Purgat. Canonicâ.*

Quo ad Secundum. Duæ sunt species Purgationis; *Vulgaris* scilicèt, & *Canonica*. Vulgaris est, quam vulgus, vel invenit, vel sequitur; ut cum aquæ frigidæ, vel candentis ferri, vel duelli, & singularis certaminis, quis subjit judicium. *cap. Ex tuar. de Purgat. Canon. c. fin. de Purgat. vulg. c.* 1. *eod. c. Monomachiam.* 2. *q.* 4. Sed hæc reprobatur à Jure Canonico, ut *c.* 1. *de Purgat. vulg. d. c. Monomachiam*. Et est Decretum Concilii Tridentini *in sess.* 25. *de Reformat. cap.* 19. Ubi non solùm volentibus Duellum facere, verùm & Principibus, Patrinis, Advocatis magnæ pœnæ apponuntur; item & spectatoribus. Ideò sciendum, quod usque ad undecimum sæculum erat in usu hæc Purgatio vulgaris, quæ ad probandam innocentiam infamati ex delicto, cogebat illum vel pugnare in Duello; vel ferrum igneum manibus stringere, vel supèr vomeres ignitos ambulare; vel aquam ferventem bibere, ut scribunt DD. quos cumulant Barbosa, & Emanuel Gonzalez *in Comment. ad cap.* 1. & *seqq. de Purgat. vulgari*. Ubi referuntur multa miracula personarum innocentium; quibus addendum est illud Sanctæ Chunegundis Augustæ, Uxoris Sancti Henrici Imperatoris, quæ licèt Virginitatem illibatam servaret, calumniosè accusata de incontinentiâ supèr ardentes vomeres nudis pedibus illæsa ambulavit; ut scribit Surius in ejus Vitâ *die* 3. *Martii*. Canonica purgatio est illa, quæ fit per Juramentum, ut putâ si is, qui est crimine infamatus, jurat, se non esse tali crimine vel maculâ inquinatum: & hæc Sacris Canonibus comprobatur. *§. Canonica. hoc tit. de Purgat. Canon. per tot. tit.* & 2. *q.* 4. *per tot.* & 15. *q.* 5. Vulgari penitùs prohibitâ.

Quo ad Tertium. Purgatio inducitur in iis casibus, in quibus non adsunt Testes, qui possint convincere suspectum de crimine; quando enim crimen est notorium, non inducitur purgatio. *c. Cum dilectus. de Purgat. Canon. c. Evidentia. de Accusat. §. Planè. hoc tit.*

Et

Et tunc inducenda est, quando infamatus est apud bonos, & graves; & infamia non habuerit ortum ab inimicis. *extr. de Purg. canon. c. Cum in Juventute*. Et quamvis generalitèr ratione criminis purgatio inducatur; aliquando tamen inducitur ratione defectus. *c. Accedens. extr. eod.* Aliquando proptèr surreptionem. *c. Ex parte. extr. de Offic. Ordin.* Aliquando in merè civilibus Purgatio inducitur. *c. Quod ad consultationem*, secundum unam lecturam, *extr. de Sent. & re Jud.*

Quo ad Quartum. Ex jam dictis patet, Purgationem illi indici, qui de crimine est infamatus; sed non convictus; ut *in nostro tit. in princ.* Et docet Goff. *in suâ Summâ. de Purgat. Canonic. c. De hoc autem. de Simon. & c. Nos inter. De Purgat. Canon.*

Quo ad Quintum. Purgatio fit hoc modo: Ille, qui est suspectus aliquo modo ob famam de crimine; jurat, se innocentem, & sine aliquâ culpâ de crimine objecto; & adducit purgatores, qui jurejurando affirmant, se verè credere, ab eo, qui se purgat, verum esse Juratum. *c. Constitutus. de Purgat. Canon. c. Cum dilectus. c. Cum P. Manconella. eod. tit. d. §. Canonica*. Et isti compurgatores debent esse bonæ famæ, & opinionis, nec de aliquo crimine condemnati; & ab Ecclesiâ approbati; nec debent esse Vicini; aut habere conversationem cum purgando, ut in dictis Juribus.

Quo ad Postremum. Effectus Purgationis est; ut sequutâ Purgatione, legitimè factâ; pro Innocente habeatur Qui se purgavit. Qui si fortasse in Purgatione defecerit; tunc habetur pro convicto, seu confesso, nisi aliud judicantis discernet æquitas. *§. Quicunque. hoc tit.* Itâ notatur *in c. Ex tuarum. ext. de Purgat. Canon. d. c. Cum P. Manconella*.

TIT. III.

De Simoniâ.

Delictorum alia offendunt Deum principalitèr: Quædam verò hominibus damnum inferunt. Deum offendunt Simonia, Apostasia, Sortilegium, Maledicentia, Sacrilegium. Hominibus verò læsionem inferunt Homicidium, Adulterium, Stuprum, Rapina, Furtum, Usura, Falsum, Injuriæ. Itaque de his omnibus distinctè intendit tractare

Auctor: Et primo loco de Simoniâ: videbimus igitur:

1 *Quid sit Simonia?*
2 *Undè dicta?*
3 *Quot species?*
4 *Quomodò committatur?*
5 *Quis possit hoc crimen deferre?*
6 *Qui sint effectus hujus Accusationis?*

Quo ad Primum. Simonia nihil aliud est, quàm *Studiosa voluntas, seu cupiditas emendi, aut vendendi spiritualia, vel spiritualibus annexa*. Ut *hîc in princ.* Et not. *in c. Consulere. ext. eod.* Et per Host. *in suâ Summ. eod. tit. §. 1.* Spiritualibus autem annexa sunt, ut Jus percipiendi fructus perpetuò, secundum Host. *in Summ. eod. d. §. 1.* Vel jus Patronatus. *c. Quanto: de Jud. & c. Quia Clerici. de Jure Patron.* Et de hâc definitione notat Abbas *in c. Nemo. extr. eod.* Alia autem definitio traditur *hîc in princ.* Ut per te videre poteris.

Quo ad Secundum. Simonia dicta fuit à Simone Mago, qui fuit primus hujus sceleris Inventor: ut *hîc in princ.* & apparet in Actis Apostolorum. *cap. 8. c. Qui studet. 1. q. 1.*

Quo ad Tertium. Simoniæ duæ sunt species *Conventionalis*, & *Mentalis*. Conventionalis est, cum aut aliquid datum est, vel de dando imposterùm tractatus intercesserit, & conventio. *§. Simoniæ. inf. h. tit. c. Sunt nonnulli. 2. q. 1.* Mentalis est, cum nullum quidem intercessit pactum, sed sola prava dantis, & recipientis mens, & intentio concurrit. *d. §. Simoniæ.* Et de hâc dist. vide Abb. *in d. c. Nemo. Vers. Sed oppon. & in c. Consulere. ext. eod.* Moralistæ tamèn, & communiter omnes DD. addunt tertiam Speciem, & est Simonia *Realis*, quando scilicèt pactiones Simoniacæ sunt effectuatæ. Reginald. *Lib. 10. cap. 27. n. 419.* & ego dixi in meis Decisionibus Miscellaneis. *Decis. 22. per totam.*

Quo ad Quartum. Simonia committitur quotiescunque pro Re spirituali, vel spirituali annexâ, pecunia, vel aliud recipitur; ut suprâ in definitione patet; Vel si quis favor promittatur. *§. Contrahitur. h. t. d. c. Sunt nonnulli. 1. q. 1.* Vel obsequium humanum præstetur. *d. c. Sunt nonnulli. & cap. Cum essent. eod.* Quod intellige si principalitèr id præstetur propter beneficium Ecclesiasticum. Secundariò tamèn benè potest sperari, & concedi beneficium hoc modo; ita notatur

tur *in c. Consuluit . d. 74. & in c. Quid proderit . d. 61.* & per Innoc. *in c. Venerabilem. de Elect. in fin. in Verb. Fiducia .* Undè infertur, quod Episcopus pro manuum impositione; itâ nec Minister, nec Notarius pro Ordinatione potest aliquid recipere. *§. Et sicut. h. t. c. Totum. 1. q. 3.* & est tex. *in Extravag. Urban. Pontif. Sanè in vineâ .* in communibus. Etiamsi spontè oblatum sit, per Concil. Trid. *sess. 21. cap. 1. de Reform.* Hinc etiam Simonia committitur si quis pro personis Ecclesiasticis deducendis in Sedem, vel Sacerdotibus instituendis, vel sepeliendis mortuis, seu pro nubentium benedictionibus aliquid accipiat. *§. Sed tunc quoque . h. t. c. Cum Ecclesiæ. eod. & 1. q. 3. c. Si quis objecerit . c. Suam . ext. eod.* Nisi aliquid gratis concedatur; itâ notatur *in d. c. Suam .* & ibi Abbas. *§. Sciendum . h. t.* Alius casus est, quando aliquid datur pro liberando se à molestiâ, quæ indebitè infertur. *§. Idem . hoc titulo.*

Quo ad Postremum. Varii sunt effectus hujus criminis. In primis autèm Episcopus non potest dispensare cum electo simoniacè, etiamsi ignorante electo sit commissa Simonia: undè si eo reclamante aliquid datum sit non committitur Simonia. *§. Planè . hoc tit. cum simil. §. Sed videamus . hoc tit. c. penult. de Elect.* Cum eo autem, qui simoniacè simplex beneficium obtinuit, potest Episcopus dispensare, tribus tamèn intervenientibus. Primò quod Simonia sit commissa ignoranter ab eo, cum quo dispensatur. Secundò, quod beneficium sit simplex. Tertiò quod præcedat libera Resignatio. *d. §. Sed videamus . d. c. penult. & in cap. de Simoniacè . eod.* Secundus effectus est, quod Simoniacè ordinans cum suo ordinato, & Clerico mediatore est deponendus; quod si mediator Laicus fuerit, excommunicatur. *§. Ac veluti . h. tit. c. Si quis Episcopus . & c. Si qui à Simoniacis . & c. De cætero . 1. q. 1. c. Cum satis .* ubi Abb. *eod. & c. Per inquisitionem . de Elect.* Si quis verò beneficium Simoniacè fuerit consequutus, si per accusationem fuerit convictus, privatur beneficio, & deponitur. Si verò per inquisitionem, tunc privatur quidem beneficio, sed tamèn post peractam pœnitentiam permittitur in suo ordine ministrare. *§. Quod si non . h. t. c. Presbyter . 1. q. 1.* Secundus casus

probatur *in d.c. Generaliter. il secondo. de Accusat.* & est *tex. in c. Dilectus. 2. eod.* Et quod dicitur de beneficio sic obtento, habet locum etiam in dignitate simoniacè impetratâ; ut per Goffr. *in suâ Summ. eod. n.* 20. argum. *c. Dudum Rothomag. extr. de Elect.* Unum taman hîc à nobis notandum venit; quod si quis parvulus propter parentum cupiditatem per pecuniam Ecclesiam sit consequutus, post liberam resignationem, cum eo poterit dispensari. Cætera videri possunt apud Goffredum *in suâ Summâ eod.* Et quoniam sæpè sæpiùs Beneficiati in suorum permutatione Beneficiorum faciunt ad invicèm pacta Simoniaca; ad ea cognoscenda, legantur meæ Discordiæ Forenses, tùm *de Beneficiis. Discord.* 51. tùm *de Jurisdictione. Discord.* 51. in quibus planè, & plenè ostenditur, quæ Pacta sint licita? & quæ sint Simoniæ vitio infecta?

TIT. IV.

De Hæreticis, Schismaticis, & Apostatis.

VIdimus de uno crimine, quod continet Dei læsionem, ut *in §. fin. supr. de Dupl. purgat.* sequitur nunc de aliis videre; & in hoc titulo videbimus:

1 *Qui dicantur Hæretici?*
2 *Qui dicantur Schismatici?*
3 *Qui dicantur Apostatæ?*
4 *Quid sit Apostasia, & quotuplex?*
5 *Quæ sint horum delictorum pœnæ?*

Quo ad Primum. Hæretici sunt, qui vanæ gloriæ, principatusque sui causâ, vel alterius temporalis commoditatis, falsas opiniones gignunt, aut sequuntur; ut *hîc in princ.* & *in cap. Hæreticus.* 24. *q.* 3. Et horum sex species enumerantur à Goffredo *in suâ Summ. in tit. de Hæret.* Primò, novas opiniones sequendo, & tunc dicitur *Hæresiarcha*, sicut Arrius, Sabellius, & Macedo, quorum Sectatores & ipsi hæretici dicuntur vel Arriani, vel Sabelliani, vel Macedoniani. *c. Quid. §. Sabelliani, & §. Arriani. & §. Macedoniani.* 24. *q.* 3. Secundò, Scripturam alitèr interpretando, quàm sensus Spiritusancti flagitat. *cap. Hæresis. d.* 24. *q.* 3. Tertio loco dicitur hæreticus, qui à Sacramentis Ecclesiæ, & communione fidelium est divisus. *cap. Quod autem.* 4. *q.* 1. Quartò, hæ-

hæreticus dicitur Sacramentorum perverſor, ut Simoniacus. *c. Patet*. 1. *q. ult.* Quinto loco dicitur hæreticus, qui dubius eſt in fide. *c.* 1. *ext. de Hæret.* Sexto modo dicitur hæreticus, qui Romanæ Eccleſiæ privilegium, ab ipſo Summo Eccleſiarum capite traditum, auferre conatur. *cap.* 1. 22. *d.*

Quo ad Secundum. Schiſmatici ſunt illi, qui ſe ab unitate Eccleſiæ per inobedientiam ſeparant, ut *hîc in princ.* & Abb. in *c. Tua*. *de Schiſmat.* Schiſma enim eſt illicita diſceſſio eorum, inter quos unitas eſſe debet. *c. Schiſma*. 24. *q.* 1. Et differt Schiſma ab hæreſi, quia hæreſis in principio habet perverſum dogma, quod non habet Schiſma, ſed in fine contingit aliqua hæreſis. *c. Intèr hæreſim*. 24. *q.* 3. ita ut ex his poſſimus etiam concludere, quod idem ſit hæreſis, & ſchiſma, quia nullum ſchiſma eſt, quod ſibi aliquam tandem hæreſim non confingat. Ut *hîc in princ.* & per Abb. *in Rubr. eod.* & per Hoſt. *in Summ. eod. de Schiſmat.* & per Archid. *in d. cap. Intèr*. & notatur *in cap. Quia diligentia. de Elect.*

Quo ad Tertium. Apoſtatæ ſunt illi, qui à ſtatu Fidei, Obedientiæ, vel Religionis, quam ſe tenere profeſſi ſunt, temerariè recedunt. *§. Apoſtatæ. inf. hoc tit.* Et hinc etiam dicitur Apoſtaſia, quaſi poſt ſtatus, ideſt retrogradus ſtatus: & Apoſtata, quaſi retrôſtans, vel retrô abiens. *c. Non obſervetis*. 26. *q.* 7. *& c. fin.*

Quo ad Quartum. Tres ſunt Apoſtaſiæ ſpecies, ut *in d. §. Apoſtatæ;* & per Hoſt. *in Summ. eod. §. Quod ſpecies*. Et per Gloſſam, & DD. *in cap. primo de Apoſtat.* Prima eſt perfidiæ, cum quis ſcilicèt à fide recedit. *c. Non poteſt*. 2. *q.* 7. *& cap. Quidam. de Apoſt.* Et *in c. Contrâ Chriſtianos. de Hæret. in* 6. Alia eſt inobedientiæ, cum ſcilicèt quis præceptum ſui Superioris ſpontè tranſgreditur; ſivè Patrum regulis, vel Conſtitutionibus non obtemperat. *c. Alieni*. 3. *q.* 4. & *c. Alieni*. 2. *q.* 7. & *c. Si quis*. & *cap. Illud. de Majorit. & obed.* Tertia, Irregularitatis, & ea eſt, cum quis ab ordine ſuo, ſivè aſſumptæ Religionis recedit. *cap. fin. diſt.* 50. & *c. Legi*. 16. *q. prima*.

Quo ad Poſtremum. Hæretici, ſi Clerici ſint, deponuntur, & traduntur judicio ſæcularis Judicis puniendi; & intellige, quod Eccleſia tradit hæreticum clericum ſæculari Judici, eum relinquendo. *cap.*

Ad

Ad abolendam. ext. eod. de Hæret. §. 1. *& c. Cum non ab homine. ext. de Judiciis. cap. Novimus. de Verb. signific. cap. Ad falsariorum. ext. de Crimin. fals.* Ecclesia enim pro damnandis corporaliter supplicat. *c. Reos.* 23. *q.* 5. *l. Adjector. C. de Episc. audit.* Et privantur officio, & beneficio. §. *In hæresi. hoc t. d. c. Ad abolendam.*

Laici verò puniuntur ad arbitrium Judicis sæcularis ad requisitionem Episcopi. *cap. Cum secundum. eod. in* 6. *& cap. Ad abolendam. eod.* Primò enim bona hæreticorum post sententiam publicantur. §. *Bona. h. tit. c. Negantis. & cap. Excomm. eod. d. c. Cum secundum.* Quod extenditur etiam ad dotem uxoris ipsius hæretici, si scientèr cum hæretico contraxerit. §. *Sed &. hoc eod. c. Accusatus.* §. *penult. eod. in* 6. *l. Quisquis. Ad l. Jul. majest.* §. *Interdum. Instit. de Hæred. quæ ab Intest. defer.* Et propter criminis enormitatem etiam post mortem hæretici, ipsius bona confiscantur. §. *Post mortem. inf. h. tit. d. cap. Accusatus.* §. *penult.* Secundò privantur Sepulturâ Ecclesiasticâ. §. *Ecclesiastica. h. t.* Et tumulantes eos scienter excommunicantur, nec antè absolvuntur, quàm propriis manibus eos exhumaverint; & locus, ubi hæreticus est positus, perpetuò caret sepulturâ. *d.* §. *Ecclesiastica.* Et de hoc notatur *in cap. Potest. de Re Judic. in* 6. *c. Quibusdam. de Pœnis. & c. Ubi periculum.* §. *Civitas. de Elect. in* 6. cum similibus. Tertiò descendentes ab hæretico usque ad secundum gradum, & descendentes ab hæreticâ usque ad primum beneficio Ecclesiastico, & officio publico privantur. §. *Sed & eorundem. hoc tit. d. c. Ad abolendam. c. Filius.* §. *Quod si quis. de Pœnit. in* 6. *c. Statutum.* 2. *eod. in* 6. Hoc tamen non habet locum in filiis, & descendentibus eorum, qui emendati sunt, & unitati Ecclesiæ reincorporati; idest qui ab Ecclesiâ receperunt pœnitentiam; vel saltèm eam recipere sunt parati. §. *Hoc tamen. cum seq. hoc tit. d. c. Statutum.* & facit *c. Ex tenore. de Temp. ordin. & c. fin. de Furt.* Et nota, quod suspecti de hæresi, nisi se purgent, sunt excommunicandi, & si in excommunicatione insorduerint, condemnantur tanquàm hæretici. §. *Si verò. h. t. c. Excommunicamus.* §. *Qui verò. & d. cap. Ad abolendam. eod.* Et si quis postquàm hæresim abjuraverit,

ite-

iterùm in eam inciderit, sæculari Curiæ puniendus traditur, non tamen ei pœnitentia denegatur. *§. Quod si. hoc tit. d. c. Ad abolendam. & c. Super eo. eod. tit. in 6.*

Pœna autem Schismatici est, ut excommunicetur, deponatur, bona ei confiscentur, & quæ ab eo gesta sunt, nulla declarantur. *§. Utcumque. hoc tit. c. Quoniam in fine. de Off. Ord. c. 1. de Schismat. in 6.* Et quomodò gesta per schismaticum nulla sint, vide per Abb. *in c. 1. de Schism. in fine.*

Apostatæ autem puniuntur, quia efficiuntur infames, & excommunicantur; & etiam aliis plectuntur pœnis secundum diversitatem Apostasiæ. *§. fin. hoc tit.* Ita Abb. magistraliter *in c. 1. de Apost.* & per Host. *in suâ Summ. de Apostat. §. Qualiter.* & per Goffr. *in summ. eod. num. 3.*

TIT. V.

De Sortilegis, Maledicis, & Sacrilegis.

ABsolutis antedictis speciebus delictorum, nunc ad alias species fit transitus, & agitur de delictis, quæ secundum Canones possunt etiam puniri respectu Laicorum in foro sæculari: Et pro tituli expeditione videbimus:

1 *Qui dicantur Sortilegi?*
2 *Qui Maledici?*
3 *Qui Sacrilegi?*
4 *Quæ pœnæ sint contrà hos delinquentes statutæ?*

Quo ad Primum. Sortilegi illi appellantur, qui prætextu Religionis per quasdam sortes divinationis scientiam profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione facta, futura promittunt, ut sunt Arioli, Aruspices, Incantatores, & similes personæ, quæ quasi inito pacto cum Demone inter homines fidem aucupari contendunt. *§. Sunt autem. hoc tit. c. Sortilegi. 26. q. 1. & q. 5. c. Aliquanti.*

Quo ad Secundum. Maledici illi appellantur, qui impurâ linguâ in Deum, vel in ejus Sanctos blasphemias inferre non erubescunt. *§. Diversa. hoc tit.* Abb. *in c. 2. de Maled.*

Quo ad Tertium. Sacrilegi illi appellantur, qui vel circâ personas, vel circâ res, aut loca sacra delinquunt, ut sunt illi, qui res furantur sacras, Ecclesias incendunt, vel simili modo delinquunt. Committitur enim sacrilegium vel ratione

tione rerum, vel ratione personarum. Ratione rerum, veluti cum quis sacrum de non sacro, vel sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro aufert. Gloss. est *in l. Divus. ff. ad l. Juliam peculat.* & *c. Quisquis.* 17. *q.* 2. Vel etiam si intrâ certos passus aliquid furatur. *d. c. Quisquis. §. Sacrilegium. hoc tit.* Immò committitur sacrilegium per turbationem solùm rerum Ecclesiasticarum. *c. Conquestus*, ubi Abb. *de Foro compet.* Contrahitur etiam per invasionem rerum patrimonialium ipsius Clerici, ut notat Abb. *in c. Cœterùm. vers. nota ergo ex omnib. de Jud.* Ratione personarum sacrilegium perpetratur, cum quis in Clericum, vel Monachum violentas, & impias manus injicit. *c. Si quis suadente.* 17. *q.* 4. Vel cum personæ Deo dicatæ appetantur per coitum. *c. Impudicas.* 27. *q.* 1. *§. Personarum. inf. hoc tit.* Sed de hoc cap. infrâ dicetur *in §. Penult. de Adult.* & *in §. Si quis igitur.* cum plurib. seqq. *inf. de Sent. excomm.*

Quo ad Postremum. In primis scias, quod Sortilegium semper saltem hæresis suspicionem inducit, sivè committatur sortilegium circâ aras Idolorum, si thura, nefariæ preces emittantur, sacrificia offerantur, demones consulantur, & si eorum responsa accipiantur. *c.* 11. *q.* 26. *q.* 2. Item si quis associet sibi ad sortes exercendas hæreticos, vel facit prædicta cum Corpore, & Sanguine Christi; vel si, ut in sortibus possint habere responsa, puerum rebaptizant, ut refert Paulus Ghirlandus *in suo Tractatu*, quem de hâc materiâ facit; sivè si quis pro sortibus habendis non adoret dæmones, sed solùm ad tentandam mulieris pudicitiam invocet, vel poculum amatorium misceat: quamobrem contrâ sortilegos antedictos Inquisitores hæreticæ pravitatis cognoscunt; ut *hîc in princ.* facit *tex. in d. §. Sanè.* Et tradit Abb. *in c. Cum sit. Vers. item & addo. de For. compet.* Ad rem nostram, Sortilegi, & Incantatores dejiciuntur ab Ecclesiâ, & nisi resipiscant, perpetuo anathemate feriuntur. *§. Ariolorum. hoc nostr. tit. §. Ex præmissis.* 26. *q.* 5. *c. Illud sanè. in fin.* 26. *q.* 2. Et si Clerici existant, degradantur. *d. c. Aliquanti.* 26. *q.* 5. & *c. Si quis ariolos*; & *c. Admoneant.* 26. *q.* 7. & per Host. *in Summ. eod. §. Quæ sit pœna.* Et de eorum puni-

punitione extat Constitutio 46. Gregor. XV. Quæ incipit : *Omnipotentis Dei* &c. edita *die* 20. *Martii* 1623. Illis autem, qui sunt maledici, debet pœnitentia injungi, quam si facere recusent, ab Ecclesiâ arceantur, & post mortem careant Ecclesiasticâ sepulturâ. *§. Diversa. hoc tit. c.* 2. *de Maled. c. de Viro.* 12. *q.* 2. *c. Frater.* 17. *q.* 4. Blasphemare autem est attribuere aliquid Deo, quod illi non convenit; vel negare de eo, quod ipsi convenit; vel attribuere creaturæ, quod convenit soli Deo. Ita D. Thomas 2. 2. *q.* 13. *art.* 1. ubi etiam Cajet. *in Verb. Blasphemia*. Et eâdem penâ puniuntur etiam sacrilegi. Sed tamen advertendum est, quod Sacrilegus quandoque pro modo delicti graviùs punitur; interdum enim ultimo damnatur supplicio; ut per Host. *in Summâ. eod. in fin.* Nunc Sacrilego pœnitentiæ beneficium penitùs denegatur, quod intellige in illo tantùm crimine, super quo non vult satisfacere; namque in aliis imponitur Pœnitentia, quæ licèt non sit fructuosa quô ad vitam æternam; tamen valebit ad mitius supplicium subeundum. *c. Ult. §. Ult. de Pœnit. d.* 4. & not. *in c.* 2. *de Raptor.* Quandoque anathemate vincitur. *c. Conquæstus. de For. competen. d. c. Quisquis.* 17. *q.* 4. *c. Nulli.* 12. *q.* 2. & *c. Prædia.* Nunc perpetuâ infamiâ damnatus carceri traditur. *cap. Attendendum.* 17. *q.* 4. *c. In primis.* 2. *q.* 1. Nunc exilium ei imponitur, aut depositione coercetur. *cap. Si quis deinceps.* 17. *q.* 4. Aliquando etiam pecuniariâ pœnâ mulctabitur. *d. c. Quisquis. c. In litteris. de Rapt.* Sed non modò delinquentes his pœnis puniuntur, sed etiam consentientes, & cooperantes. Item Sacerdotes ipsis Pœnitentiam dantes, vel sepulturæ eorum intervenientes pari pœnâ puniuntur; vel & si ab iis eleemosynam recipiant. *§. Non solùm. hoc tit. c. Omnes.* 17. *q.* 4. & *ibi not.* & vide notata *in c. Ex transmissa de Decim.* facit. *c. Super eo. de Rapt.*

TIT. VI.

De Furtis.

POstquàm suprâ *in §. fin.* tractatum est de quâdam specie *Furti*, nempè de Sacrilegio, nunc in genere de *Furtis* tractatur, & circâ tituli expeditionem videbimus:

1 *Quid sit Furtum?*
2 *In quibus Rebus consistat?*
3 *Quæ sit pœna canonum in Fures?*
4 *Qui hâc pœnâ teneantur?*

Quo ad Primum. Furti nomine quæcunque illicita Rei alienæ usurpatio continetur; sed nunc de his agitur Furtis, quæ speciali nomine destituta, generali Furti appellatione continentur, ut *hîc in princ.* §. *Item objicitur.* & *c. Pœnale.* 14. *q.* 5. Furtum verò *est contrectatio Rei alienæ, quæ fit animo lucrandi, invito Domino;* & dicitur à *Furvo*, idest *nigro;* eò quod clàm, & obscurè, & plerùmque de nocte fit; vel à fraude, vel à ferendo, idest auferendo *l.* 1. *ff. eod.* & refert Goffr. *in Rubr. ext. eod.*

Quo ad Secundum. Furtum committitur in rebus mobilibus, & corporalibus, non autem in immobilibus, vel incorporalibus, quæ nec tradi, nec contrectari possunt. §. *Quod autem Instit. Civil. de Usucapien.*

Quo ad Tertium. Præter Leges Civiles, de Jure Canonico est constituta pœna in Fures, ut si fuerint hâc infamiâ notati ad Ordines sacros promoveri non possint, quinimmò si sint promoti, ab jisdem dejiciendi sunt, & si depositi fiunt incorrigibiles, excommunicantur, & demùm potestati sæculari tradi debent. §. *Fures. hoc tit. c. Cum non ab homine. de Jud. c. Tuæ. de Pœnis.* Et si Fures in prædando, vel furando occidantur, non est pro eis orandum. *c. Fures. ext. eod.* §. *Et si dum. hoc tit.* Et ratio est, quia præsumitur, quod decedant in peccato mortali. *c. Placuit.* 23. *q.* 5. *c. Neque.* 88. *dist. c. Pro obeuntibus.* 13. *q.* 2. Qui si vulnerati confessi fuerint, communio eis non est deneganda. *d.* §. *Et si dum. c. Pœnitentes.* 50. *dist.* Et illis etiam sepultura conceditur. *c. fin.* 13. *q. ult.* & not. *in c.* 2. *eod.* Et dictum est suprâ *de Sepult.* Et hoc procedit non solùm si confessi sint Sacerdoti, verùm etiam si Diacono, immô etiam Laico. *c. Sanctum est. de Consecrat. dist.* 4. *c. Quem pœnitet.* circâ finem. *de Pœnit. dist.* 1. *c.* 1. *in princ. dist.* 6. Sed advertas, quod hoc casu Laicus non potest absolvere, quia non habet potestatem clavium, sed Deus remittit peccatum per contritionem; ut per Abb. *in c.* 2. *eod.* Nec Papa posset dare talem potestatem non Sacerdoti, de quo notatur *in c. Pervenit. dist.* 95. Verùm à pœnâ

pœnâ excuſatur, qui propter neceſſitatem cibaria, veſtem, vel pecus furatus fuerit. *ſ. Sed hæc. hoc tit. c. Si quis propter. eod.* Etenim propter neceſſitatem omnia fiunt communia. *c. Diſcipulos. de Conſecrat. d. 5.* & *c. 1. diſt.* 42. & 12. *q.* 1. *c.* 2. & *c. Quod autem.* 23. *q.* 8. & *c. Sicut. d.* 47. Qui tamen tali caſu furatur, debet credere Dominum permiſſurum. *ſ. Furtum. Inſt. Civil. de obl. quæ ex del. naſc.*

Quo ad Poſtremum. Non ſolùm tenetur furti is, qui ipſum committit, ſed etiam ille, qui conſilium ad furtum, aut auxilium dederit. *ſ. fin. hoc tit.* & not. *in c.* 1. *de Offic. delegat.* facit. *ſ. Si verò opem. Inſt. Civil. de Obligat. quæ ex delict. c. Penult. eod.* Et nota ſecundum Goffr. *in ſuâ Summ. eod. n.* 8. Quod conſilium dat, qui perſuadet, impellit, & inſtruit aliquem ad furtum faciendum: opem verò fert, qui miniſterium, & auxilium præbet ad ſurripiendas res. *Inſt. Civil. ſ. Interdum. eod. l. In furti actione. ſ. Rectè ff. eod.* Et tenetur furti non manifeſti. *l. Is qui opem. ff. eod. tit.* Non tamen de conſilio quis tenetur; niſi furtum ſecutum ſit. *d. l. Is qui. ſ. Si tu.* Item nota ex ſupradicto *ſ. fin.* quod ille quoque reus eſt, qui furti conſcius domino quærenti non indicat. *c. Qui cum fure. ext. eod.*

TIT. VII.

De Uſuris.

Superiori titulo de Furtis dictum eſt, ſed quoniam Furtum quodammodò committit, qui uſuram exercet. *c. Si quis uſuram.* 14. *q.* 4. ideò de Uſuris hîc tractatur; & videbimus:

1. *Quid ſit Uſura?*
2. *Undè dicatur?*
3. *Quot ſint ejus ſpecies?*
4. *In quibus rebus committatur?*
5. *Quæ pœnæ ſtatuantur contrà Uſurarios?*
6. *Qui teneantur pœnis iſtis?*

Quo ad Primum. *Uſura eſt quidquid ultrà ſortem mutuatam percipitur;* ut hîc *in princ. c. Plerique.* & *c. Uſura.* 14. *q.* 3. Cui deſcriptioni adde, *ſivè pacto, ſivè intentione aliquid ſorti accedat. c.* 1. *ext. eod.* & *c. Conſuluit. cap. Si fœneraveris.* 14. *q.* 3.

Quo ad Secundum. Uſura dicitur *ab uſu*, quia ſcilicèt pro uſu pecuniæ recipitur, ut *hîc*

in princ. & per Abb. & Goffred. *in Rubric. ext. eod.* vel ab *usu æris*, nam principaliter in usu pecuniæ committitur.

Quo ad Tertium. Duæ sunt species Usuræ. Alia est corporalis, & iniqua, quæ committitur inter homines, dum contractus exercent; & hæc subdividitur; Alia enim *est fœnus sortis*; Alia est *fœnus fœnoris*. Qui hanc secundam speciem exercent, etiam secundum leges infamiâ notantur. *l. Improbum fœnus. C. Ex quibus causis infam. c. Infames. §. Tria. 3. q. 7.* Sed secundum Jura Canonica in utrâque specie ipso Jure infamia irrogatur, cum in utrâque committatur peccatum mortale. *6. q. 1. c. Infames*. Altera species est spiritualis, & æqua: ut quando aliquid misericorditer tribuimus, ut à Domino multiplicetur, & in perpetuum tributam mensuram recipere valeamus. *c. Sicut non suo. 46. dist.* arg. *c. In singulis. 76. dist.*

Quo ad Quartum. Usura in solo mutuo propriè committitur, ut dicit Goffr. *in tit. præcit. n. 5.* Mutuum autem consistit in jis rebus, quæ pondere, numero, vel mensurâ continentur, ut æs, argentum, & aurum; vel quæ ad mensuram dantur, ut frumentum, vinum, & oleum: Sed nihilominùs præter has res committitur etiam Usura, ut si ego mutuem tibi aliquid ex his, quæ consistunt in pondere, numero, vel mensurâ, & tu pro usurâ promittas mihi equum, vestem, prædium, vel quid aliud; hoc enim casu Usura dicitur. *d. c. Plerique. 14. q. 3.*

Quo ad Quintum. Variæ sunt pœnæ à sacris Canonibus in usurarios statutæ, nempè infamia, excommunicatio, amissio Beneficiorum, & officiorum, & ecclesiasticæ sepulturæ privatio. *§. Multiplicibus. h. t. c. Quia in omnibus. eodem c. Quamquam. eod. in 6.* Immò nec domus debent locari exercentibus usuras. *cap. primo. eod. in 6. c. Si verò. de Sent. Excomm.* Accedat, quod testamenta istorum non valent, etiamsi disponant in pias causas. *§. Testamenta.* cum sequenti. *h. t. d. c. Quamquàm. eod. in 6.* Sed postquàm usuræ sunt extortæ debent restitui, vel ab his, qui receperunt, vel ab hæredibus, etiamsi non adsint personæ, quibus sit facienda restitutio, tunc enim in pauperes usuræ erogantur; quinimmò de necessitate debet fieri hujusmodi erogatio in pauperes; nisi pau-

per-

pertas evidentèr excuſet eum, qui debet facere reſtitutionem. §. *Planè. hoc tit. cap. Cum tu.* ubi Abb. *extr. eod.* Et nota, quod in quantùm dicimus, paupertatem excuſare, ſuppleas, quod ſi venerit ad pinguiorem fortunam, tenetur, ut anteâ tenebatur. *c. Odoardus. de Solution.* arg. *l. Si debitoris. ff. de ceſſione bonor.* & *c. Si quis de corpore.* 26. *q.* 6. & notatur in *c. Cum tu.* Illud etiam advertendum eſt, quod Judex cenſurâ Eccleſiaſticâ poteſt præcipere, ne fœnerator uſuras conventas exigat, & ut exactas reſtituat, quamvis fuerit Juramentum interpoſitum de non repetendis uſuris. §. *Sed & ſi quis. hoc tit.* Et Regula generalis eſt apud Theologos, & Canoniſtas, quod Uſurarius in Sacramento Pœnitentiæ abſolvi non poteſt, niſi factâ Uſurarum reſtitutione, ut videre eſt apud Leotard. *de Uſuris. quæſt.* 96. *num.* 19. & apud Maſtrium *in Theolog. Mor. diſp.* 5. *n.* 93. Siquidem Uſura eſt graviſſimum peccatum, obligans ad reſtitutionem; & qui alitèr aſſerit, hæreticus eſt. *Clem. unic. §. fin. de Uſuris.* Ideò Uſurarius non eſt capax Sacramentalis abſolutionis ante factam reſtitutionem, vel idoneam cautionem præſtitam de illâ faciendâ. *cap. Quia in omnibus. De Uſur. cap. Quamquam. eod. tit. in* 6. ubi etiam ſtatuitur, ne tradatur Eccleſiaſticæ Sepulturæ, etſi pœnitens deceſſerit, ante factam ipſam Uſurarum reſtitutionem. Concord. *Clem.* 1. *Verb. Manifeſtos. De Sepultur.* Quinimmò etiam Judæi publici fœneratores ſunt puniendi, & excommunicatione mulctandi; ſcilicèt eis interdicendo commercium cum Chriſtianis. §. *Judæi quoque. hoc tit. cap. Poſt miſerabilem.* & *c. Quanto. de Uſuris.* non enim licitum eſt Judæis exercere Uſuram cum Chriſtianis, ut probat Leotardus *de Uſur. quæſt.* 100. *num.* 32. & tenet Rota Romana *part.* 5. *recentior. Deciſ.* 301. *à num.* 31. & *ſeqq.* & notant mea Erotemata *cap.* 79. *n.* 48. *uſque in fin.*

Quo ad Ultimum: Omnes tenentur pœnis ſupradictis, qui in mutuo recipiunt aliquid ſuprâ ſortem, tribus caſibus exceptis; videlicèt, Damni emergentis, vel lucri ceſſantis, vel periculi rei mutuatæ in ſe ſuſcepti. Primus caſus eſt *Damni emergentis*, ideſt, quod qui mutuò dat ſuam pecuniam alteri, hâc de causâ ſentiat aliquod damnum; ſunt tamen neceſ-

ſariæ tres conditiones, ne Uſura committatur; *Una*, quod nihil exigatur ultrâ damnum; *Altera*, quod damnum ſit verum, non autem fictum; & *Tertia*, quod Mutuatarius ab initio ſit monitus de hoc damno, & conſentiat illud compenſare. Card. Toletus *in Summâ. libr. 5. cap. 32. & 33.* & alii, quos ego allegavi in meis Deciſionibus *Miſcellan. deciſ. 33. n. 1. & 2.* Secundus caſus eſt *Lucri ceſſantis*; illud ſcilicèt, quod Mutuans lucratus eſſet cum eâ pecuniâ, quam mutuò dedit; & in hoc pariter tres concurrere debent conditiones: *Una*, quod illa pecunia verè eſſet deſtinata ad negotiationem; *Altera*, quod Mutuans non habeat aliam pecuniam otioſam; & *Tertia*, quod non exigatur, niſi tantum, quantum verè lucratus fuiſſet ipſe mutuans, detractis expenſis ſolitis fieri in negotiatione, & hoc poſt annum, & volente, ac conſentiente mutuatario, ut latiùs *in d. Deciſ. Miſcellan. 33. n. 3. & 4.* ubi DD. Tertius caſus eſt, ſi mutuans poſt datam pecuniam mutuò ſuſcipiat in ſe periculum ejuſdem pecuniæ, vel mercium, quas mutuatarius cum eâdem pecuniâ emeret ad negotiandum; nam ratione *Periculi* poteſt licitè lucrum recipere; ſed hæc una conditio neceſſaria eſt, ut non detur pecunia Mutuatario cum hâc obligatione, perſolvendi aliquid plus, ratione *Periculi*; ſed relinquatur in ſuâ libertate ineundi contractum Aſſecurationis *Periculi*, ut benè advertit Leotardus *de Uſur. q. 23. n. 5.* ubi DD. cumulat; quibus addendi ſunt Emanuel Gonzalez *in cap. Naviganti. n. 8.* & *ibid.* Fagnanus *n. 19. de Uſuris*; & alii à me allegati in meis Diſcordiis Forenſibus *de Juriſdictione. Diſcord. 31.* in quâ plenè diſſerui de fœnore Nautico, de Cambiis maritimis, & de Contractibus Aſſecurationis, oſtendens, quando ſint liciti? & quando non? ſed Uſurarii.

TIT. VIII.

De Adulteriis, & aliis Conjunctionibus illicitis.

QUemadmodum in Vitiis capitalibus poſt Avaritiam ſequitur Luxuria, ità hic poſt tractatum de Uſuris, quod eſt magnum Avaritiæ ſcelus, ſubnectitur Adulterium, tanquàm præcipuum Luxuriæ flagitium, & agitur de aliis illicitis conjunctionibus; & pro Titu-

Tituli declaratione videbimus:

1 *Quid sit Adulterium?*

2 *Quotuplex?*

3 *Quo jure puniatur?*

4 *Quibus pœnis?*

5 *Quot sint species illicitarum Conjunctionum?*

6 *Quibus pœnis earum singulæ mulctentur?*

Quo ad Primum. *Adulterium est alieni thori violatio*. Vel ut scribit S. Thom. 2. 2. *q.* 154. *art.* 8. *Est illicitus concubitus conjugati, vel conjugatæ*: & dicitur Adulterium, quasi ad alieni thori accessus. *cap. Lex illa*. *§. Quam ergò*. 39. *q.* 1. & *cap. Non mœchaberis*. 32. *q.* 5.

Quo ad Secundum. Duplex est Adulterium. *Spirituale*, & *Carnale*. Adulterium Spirituale est quodlibet mortale peccatum hominis Christiani; quoniam quælibet Anima Christiana est desponsata Christo, juxtà illud *Oseæ* 2. 20. *Et sponsabo te mihi in fide*. Adulterium carnale est illud suprà definitum, quod subdividitur in *Simplex*, & *Duplex*: Primum est, quando unus tantùm ex Adulteris est conjugatus. Alterum, quando uterque habet conjugem; & hoc gravius est; potissimum si adultera est conjugata. Mastrius *in Theol. Moral. disp.* 11. *num.* 125. & gravitas consistit, quia offenditur *Lex Divina*; nempè Matrimonium, quod est Sacramentum Ecclesiæ. *Læditur Lex Naturalis*, quæ præcipit, *Quod tibi non vis, alteri ne feceris*. Peccat in *Legem Canonicam*, quæ adeò detestatur hoc scelus, ut in primitivâ Ecclesiâ Adulteros non admittebat ad Sacram Communionem, nisi post Pœnitentiam Annor. 15. ut testatur S. Basilius *Epist.* 3. *ad Amphiloch.* & facit *cap. Quid in omnibus*. 32. *q.* 7.

Quo ad Tertium. Sciendum est ex communi DD. consensu, Adulterium esse delictum mixti Fori; & ideò puniri posse tàm à Judice Ecclesiastico, quàm à Judice Sæculari. *cap. fin.* 32. *q.* 5. *cap. Tuæ. de Procurator. cap.* 1. ubi Gloss. *Verb. Canones*. Abb. *num.* 3. & Alciatus *num.* 18. *De Offic. Ordinar.* Quod tamen est intelligendum, ut Sæcularis Judex procedere possit, quando agitur ad puniendum delictum Adulterii tantummodò; Judex autem Ecclesiasticus tùm ad dictam punitionem; tùm ad sententiandum supèr thori separatione, in quâ Laicus Judex non potest judicare. *d. cap. Tuæ. de Procurator. cap. Plerumque. De Donat.* Abb. *in d.*

cap.

cap. 1. *num.* 3. & *in cap. Cum sit. n.* 23. *De Offic. Ordinar.*

Quo ad Quartum. Variis pœnis Adulterium punitur, tùm de Jure Divino, tùm ex Legibus humanis. De Jure Divino punitur Adulter in animà, quæ cœlesti privatur beatitudine, juxtà illud *Prov.* 6. 3. *Qui adulter est, perdet animam suam.* Ex Legibus humanis gravissimis pœnis castigantur Adulteri; nam ex Lege Mosaycâ hi lapidabantur, ut legitur *Levit.* 20. 10. ubi itâ: *Si Mœchus quis fuerit cum Uxore alterius, & adulterium perpetraverit cum Conjuge proximi sui, morte moriantur Mœchus, & Adultera.* Hinc Susanna ducebatur, ut lapidaretur, ob impactum à Senibus Adulterium. *Dan.* 13. 62. & Mulierem deprehensam in Adulterio Judæi duxerunt pro hâc pœnâ ad Salvatorem. *Joan.* 8. 5. Ex Jure Canonico Adulteri excommunicantur. *cap. Intelleximus. De Adulter.* Decernitur Divortium ad instantiam Conjugis innocentis. *cap. Significasti. & cap. Ex Litteris. De Divort.* Et Uxor adultera, si Maritus itâ petat recluditur in Monasterio toto tempore Vitæ suæ. *cap. Gaudemus. de Convers. Conjugat.* Item amittit Dotem. *cap. Plerunque. De Donat. inter Vir. & Uxor.* Ac si inter ipsos Adulteros facta sit promissio de futuro Matrimonio post mortem Conjugum suorum, insurgit Impedimentum Criminis dirimens, quo stante iidem non possunt inter se Matrimonium contrahere. *cap.* 1. *&* 2. *De eo, qui duxit in Matrim. quam polluit per Adulter.* Summa Diana *Verb. Impedimenta Matrimon. num.* 9. Si verò Clericus committat Adulterium, deponitur ab officio, & beneficio; & detruditur in Monasterium ad agendam Pœnitentiam. Gloss. *in cap. Lator.* 7. *q.* 7. *cap. Si quis Clericus. & cap. Romanus.* 81. *dist.* Decian. *lib.* 6. *cap.* 23. *num.* 18. & Menoch. *De Arbitr. Jud. cas.* 419. *num.* 60. Hodiè tamen hæc pœna non est in usu; sed arbitrio Episcopi Clericus Adulter est puniendus. *cap. At si Clerici. §. De Adulteriis. extr. de Judiciis.* & notat Antonellus *de Regimine Milit. Eccl. lib.* 6. *cap.* 33. *num.* 9. ubi *DD.* Illud etiam sciendum est, quod si maritus aggrediatur Clericum repertum in Adulterio, & Clericus pro suæ vitæ defensione occidat Maritum, remanet irregularis. *cap. Petrus. & ibi* Abb. *& DD. de Homicid.* Sylvester *Verb. Homicidium.*

cidium . 3. *q.* 4. Bellettus *Disquis. Clerical. part.* 1. *§*. 5. *num.* 40. *De Disciplin. Cleric.* Ex Jure autem Civili Adulteri puniuntur pœnâ mortis. *l. Quamvis* . *in fin. C. de Adulter.* Auth. *Sed hodiè* . *C. eod. tit.* Hæc tamen pœna non est in usu ; sed secundum qualitatem adulterantium , eos Judex punit vel fustigatione , vel carcere , vel exilio , aut pœnâ pecuniariâ . Jul. Clarus *in §. Adulterium* . *num.* 7. Et tandem non ignorandum , quod Adulterii delictum quinquennio præscribitur , adeô ut transactis annis quinque de eo non recipitur accusatio . *l. Mariti* . *§. Quinquennium* . *ff. de Adulter.* *l. Adulter.* ubi Glossa . *C. eod.*

Quo ad Quintum : Præter Adulterium sunt aliæ novem species illicitarum Conjunctionum carnalium ; videlicèt *Fornicatio* , quæ est conjunctio soluti cum soluta ; sed vaga ; ideſt modò cum unâ ; modò cum alterâ fœminâ . *Concubinatus* , dum retinetur domi , vel extrâ domum Mulier soluta ad effectum coeundi cum illâ , tanquàm si esset Uxor . *Stuprum* ; & est defloratio Virginis ipsâ invitâ ; quamvis largo modo stuprum dicatur etiam copula carnalis per vim habita cum Viduâ ; vel aliâ Muliere honestè vivente . *Raptus* , & est violenta abductio fœminæ ex ejus domo , causâ libidinis . *Incestus* ; quando quis se carnaliter conjungit cum Consanguineâ , vel Affine usquè ad quartum gradum inclusivè . *Sacrilegium* , dum quis exercet carnalem copulam vel cum personâ , Voto solemni Deo consecratâ ; vel cum quâcunque aliâ , sed in loco Sacro . *Pollutio* , seu *Mollities voluntaria* ; quæ est emissio seminis , delectationis causâ manibus , vel alio modo , spontè facta . *Sodomia* ; & est congressus libidinosus duorum ejusdem sexus ; vel maris cum fœminâ , sed extrâ istius vas naturale . Et *Bestialitas* , quæ est coitus hominis cum animalibus irrationabilibus . Hæ tres ultimæ species dicuntur conjunctiones carnales contrâ naturam ; primæ sex , etsi illicitæ , secundum naturam . Itâ omnes Theologi , & Canonistæ ; quos allegant mea Erotemata Ecclesiastica *De Sexto Præcepto Decalogi* . *cap.* 66. *& seqq.*

Quo ad Ultimum : Omnes supradictæ illicitæ Conjunctiones carnales , tanquàm enormia delicta ; gravissimis pœnis in

in utroque foro puniuntur. Siquidem, licèt simplex Fornicatio de Jure Civili nec prohibita, nec punibilis sit. Jul. Clar. *in §. Fornicatio. num.* 1. & Farinacius *de Delictis Carnis. quæst.* 137. *num.* 41. ipsa tamen prohibetur tùm Jure Divino, ut *Exod.* 20. *Deuter.* 5. *Num.* 25. & exclamat Apostolus Paulus *ad Thesalon.* 4. *ad Ephes.* 5. *&* 1. *ad Corinth.* 5. *&* 6. tùm Jure Canonico. *cap. Nemo.* 32. *q.* 4. *cap. Audire.* 34. *dist. cap. Nubendi.* in fin. 27. *q.* 1. & *in cap. Fornicari.* 80. *dist.* eâ ratione, quia ipsa est peccatum mortale, privans Fornicarios Regno Dei; quod adeò verum est, ut asserentes contrarium sint hæretici. *Clem. Ad nostram. De Hæretic.* & habetur in Propositionibus damnatis ab Innocentio Papâ XI. *Proposit.* 48. de quâ Cardenas *In Crisi Theolog. Differt.* 29. *cap.* 1. Neque obstat, quod in Foro externo Fornicatores simplices, & Meretrices non puniantur; quia permittuntur ad nefandas libidines avertendas, ut ajunt DD. quos citat Barbosa *in Collect. ad cap. Omnis. dist.* 4. *n.* 4. Clerici tamen, ob simplicem Fornicationem, in Foro Ecclesiastico ad arbitrium Judicis puniuntur, etiam depositione, & beneficiorum privatione, ut probat Farinacius *d. quæst.* 137. *à num.* 14. *& seqq.* & Bellettus *de Pœnis Clericor. §.* 2. *num.* 4. Porrò Laici Concubinarii quamvis de Jure Civili non castigentur. *toto tit. ff. & Cod. de Concubin.* De Jure tamen Canonico olim puniebantur arbitrio Episcopi. Antonell. de Regim. Milit. Eccles. *lib.* 8. *cap.* 29. *num.* 3. Hodiè ex Concilio Trid. *sess.* 24. *de Ref. Matrim. cap.* 8. si post trinam monitionem Concubinas non ejiciant, debent ab Episcopis excommunicari; & mulieres etiam exilio possunt mulctari, præviâ invocatione Bracchii sæcularis, vel aliis juris remediis juxtâ usum Regionis, ut plenè probat Pignatellus *tom.* 9. *Consult.* 139. Clerici verò Concubinarii olim de Jure Canonico censebantur ipso Jure suspensi. *cap. Quæsitum. De Cohabit. Cleric. & Mulier.* & celebrando fiebant irregulares. Gloss. *in cap. Cum dilectus. de Accusat.* Sed nunc servandum est Concilium Trid. *sess.* 25. *cap.* 14. *de Ref.* ubi est sancitum, quod ab Episcopo moneantur, ut Concubinas dimittant: qui si post primam monitionem non parverint, tertiâ parte fructuum beneficiorum, & Pensio-

ſionum mulctentur; & ſi contumaces erunt etiam poſt ſecundam monitionem, fructus omnes amittant; & ſint ab administratione beneficiorum ſuſpenſi. Quod ſi inemendati perſiſtant, poſt tertiam monitionem priventur in perpetuum Beneficiis, ac Penſionibus. Si verò Concubinas dimittant, at earum conſortium repetant, excommunicentur. Antonell. *d. libr.* 6. *cap.* 29. *num.* 3. Theſaur. *de Pœnis Eccleſ. part.* 2. *Verb. Concubinatus. cap.* 1. & Pignatell. *d. tom.* 9. *Conſult.* 139. Ubi autem Clerici tenentes Concubinas non habuerint Beneficia, vel Penſiones, puniendi ſunt carcere, & aliis pœnis ad arbitrium Epiſcopi, ut in Concil. Trid. *d. ſeſſ.* 25. *cap.* 14. *de Ref.* & notat Pignatell. *ubi ſuprà*; & mea Erotemata Eccleſiaſtica *d. cap.* 68. *à num.* 9. *& ſeqq.* ubi plura de hâc materiâ, & præcipuè quod in foro conſcientiæ Concubinarii non ſunt abſolvendi, niſi priùs ejiciant Concubinas; & ad eas ejectas non revertantur ſub quovis prætextu, non ſolùm ad effugiendum periculum incontinentiæ; ſed etiam ad ſcandalum evitandum.

Laicus, qui *Stuprum* commiſit cum violentiâ, punitur pœnâ mortis, ſi ſit completum. *l.* 1. *§. fin. ff. de Extraord. Crimin.* Gloſſa *in cap.* 2. *Verb. plectendus: de Adulter. & Stupr.* At ſi completum non ſit, infligitur pœna extraordinaria arbitrio Judicis. Barboſa *in cap.* 2. *n.* 6. *de Adulter.* Et hæc de Jure Civili: At de Jure Canonico Stuprator tenetur Virginem ſtupratam vi, aut dolo in Uxorem ducere, vel dotare. *cap.* 1. *&* 2. *de Adult. & Stupr.* Navar. *in Manual. cap.* 16. *n.* 16. Si verò ſtuprum commiſſum ſit à Clerico, punitur pœnâ depoſitionis, remanet infamis, & irregularis, tenetur dotare puellam, ac aliis pœnis corporalibus punitur arbitrio Judicis. Abb. *in cap.* 1. *&* 3. *de Adulter.* Farinac. *de Delictis Carnis. q.* 147. *n.* 108. & Diaz *in Praxi cap.* 85. *n.* 2.

Contrâ *Raptores* honeſtarum Mulierum, & eas per vim carnalitèr cognoſcentes infligitur de Jure Civili pœna mortis. Clarus *in §. Raptus.* Boerius *de Raptu Mulier. n.* 7. De Jure autem Canonico, iidem Raptores ſunt ipſo Jure excommunicati, tenentur raptam Mulierem dotare; & invalidum eſt eorum Matrimonium cum rapta, quandiù ipſa in poteſtate Raptoris ſteterit; ex

Concilio Trid. *sess.* 24. *de Matr. cap.* 6. Antonell. *d. libr.* 6. *c.* 30. *num.* 7. Quod si iidem Raptores sint Clerici privantur beneficiis, & usu Ordinum, remanent infames, & irregulares. Thesaur. *de Pœnis Eccl. part.* 2. *Verb. Raptus Mulieris. cap.* 2.

Incestuosi de Jure Civili privantur dignitate, & puniuntur ad arbitrium Judicis. Riccius in *Collect. part.* 1. *Decis.* 151. & *part.* 5. *Decis.* 1869. De Jure Canonico sunt infames. *cap. Consanguineorum.* 3. *q.* 4. *c. Infames.* 6. *q.* 1. Sunt excommunicandi. *cap. Incestuosi.* 35. *q.* 8. & privantur facultate contrahendi Matrimonium. *cap. In Lectum.* & *cap. seq.* 34. *quæst.* 2. Quod si de facto contrahant Nuptias incestuosas, idest in gradibus prohibitis, sunt ipso facto excommunicati. *c. Non debet. de Consanguin. & Affinit.* Clem. *Unica.* & ibi Gloss. *eod. tit.* Filii sunt illegitimi, nec parentibus succedunt. *cap.* 1. 35. *q.* 7. & Jus non habent Conjuges incestuosi petendi debitum, nam semper committunt peccatum. Si autem in hoc delictum *Incestus* incidant Clerici, vacant ipso Jure eorum beneficia, & ab Ordinibus deponuntur, remanent infames, ac Irregulares. Guid. Papa *decis.* 239. Farinac. *quæst.* 149. *à num.* 1. & *seqq.* de *Delict. Carn.*

Sacrilegium committens per copulam carnalem cum Moniali, si laicus est, pœnâ mortis est puniendus. Farinac. *d. quæst.* 146. *§. Sacrilegium.* Si verò Clericus, est omninò deponendus, & gravi pœnâ ad arbitrium Episcopi castigandus; remanet infamis, & irregularis. Farinac. *ibid. n.* 26. Menoch. *de Arbitrar. Judic. lib.* 2. *casu* 360. *n.* 58. Qui verò copulam carnalem exercent in Loco sacro, pœnâ arbitrariâ tàm Jure Civili, quàm Jure Canonico puniuntur. Antonell. *d. libr.* 6. *cap.* 36. *n.* 4. Confessarii autem, qui in Sacramento Pœnitentiæ sollicitant Mulieres ad turpia, sunt Sacro Inquisitionis Officio denunciandi, & ibi graviter puniendi, ut probant mea Erotemata Ecclesiastica *per tot. cap.* 72. *ubi DD.*

Tandem committentes illicitas Conjunctiones contrâ naturam, de Jure Civili feriuntur pœnâ mortis. *l. Cum Vir nubit. C. Ad leg. Jul. de Adult.* & de consuetudine igne comburuntur, & eorum bona confiscantur. Clarus *in §. Sodomia. vers. Sed quæro.* Et eâdem pœnâ plectuntur Jure Canonico. Quarant. *in Summ. Bullar. d. verb.*

So-

Sodomia. adeò ut si Clerici sint, degradentur, & tradantur Judici sæculari morte puniendi, ut latè notant Criminalistæ agentes de delictis contrâ naturam; & novissimè Conciolus *in Resolutionibus criminalib. d. Verb. Sodomia. resolut.* 1. 2. *&* 3. Notant tamen Criminalistæ, quod delicta voluntariæ pollutionis, vel mollitiei, pœnâ extraordinariâ puniuntur, quamvis & ipsa sint enormia, & contrâ naturam. Ita Caball. *in Resol. Crimin. casu* 16. *n.* 6. ubi tales impudicos vocat *Mastrupatores*. Farinacius *de Delictis Carnis. quæst.* 148. *num.* 39 & Menoch. *de Arbitrar. casu* 286. *num.* 47. In tremendo autem Dei judicio severissimè corripiuntur, tùm privatione æternæ Beatitudinis, quia teste Apostolo. 1. *Cor.* 6. 9. *Neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores Regnum Dei possidebunt.* tùm celeri morte temporali, ut legitur de duobus Filiis Judæ, maritis Thamar, quos Dominus juvenes Vitâ privavit, *eò quod rem detestabilem facerent, semen effundentes supèr terram.* Genes. 38.

TIT. IX.

De Crimine Falsi.

HOmo ditatus est à Deo in hâc vita thesauris tribus, videlicèt Honore, ac bonâ famâ; Bonis temporalibus; ac ipsâ Vitâ; in Superiori titulo actum est de Delictis carnis, quæ proximorum honorem, & bonam famam prædantur; in præsenti agendum est de Crimine Falsi, quod committunt illi, qui bona temporalia proximi sui sibi satagunt usurpare. Et pro expeditione Tituli videbimus:

1 *Quid sit Falsitas?*
2 *Quotuplex?*
3 *Quot modis committatur Falsum in contractibus, & in Judicio?*
4 *Quibus pœnis puniantur Falsarii de Jure Civili?*
5 *Quibus de Jure Canonico?*
6 *An detur Falsitas impunibilis?*

Quo ad Primum. *Falsitas est actus dolosus, veritatis mutandæ gratiâ, ad alterum decipiendum factus. l. Nec exemplum.* 20. *C. Ad legem Cornel. de Falsis.* Nicolius *Instit. Civil. libr.* 4. *tit.* 18. *num.* 80. Ex quâ definitione colligitur, tria esse necessaria in falsitate, ut sit punibilis.

Pri-

Primò, quod commissa sit ex dolo, scientèr, & ex pravâ voluntate; secùs enim est, si committatur ex ignorantiâ, vel ex inadvertentiâ. Secundò, quod ipsa Falsitas noceat alicui: si enim ex eâ nullum nocumentum resultaret, nulla infligeretur pœna. Et tertiò, quod immutata sit Veritas; siquidem absque veritatis immutatione, falsum non intrat. DD. quos cumulat Ant. Conciolus in suis *Resolut. Criminalib. Verb. Falsum. resol.* 2. *n.* 1.

Quo ad Secundum. Duplex est Falsitas; Una, quæ committitur in contractibus, seu commerciis: & Alia, quæ patratur in judiciis; & de utrâque in sequenti Quæsito.

Quo ad Tertium. In contractibus, & in commerciis Falsitas committitur, ut plurimùm, in numerando, in ponderando, in mensurando; & rem vitiosam scientèr tanquàm rem bonam, & perfectam tradendo. In omnibus casibus, qui dolosè Falsitatem committit, peccat mortalitèr; & tenetur ad restitutionem; reficiendo scilicèt proximum suum pro damno, quod ex tali fraude, & falsitate passus est, ut docet S. Thomas 2. 2. *q.* 62. *art*: 6. & Rebellus *de Oblig. Just. part.* 1. *lib.* 2. *quæst.* 13. In judicio autem committit falsitatem, qui utitur scripturis falsis; vel in publicis Instrumentis, aut litteris Apostolicis, vel aliis authenticis Chartis aliquas litteras radit, vel mutat ad occultandum earum verum tenorem, & sensum Veritati contrarium indicandum. *l. Majorem. C. de Falsis. cap.* 1. *& tot. tit. extr. de Crimin. Fals.* Item qui utitur falsis testibus in comprobandâ suâ intentione in judicio; ut latè docent Criminalistæ; & novissimè Antonell. *de Regim. Milit. Eccl. lib.* 6. *cap.* 26. atque Nicolius *Instit. Civil. d. lib.* 4. *tit.* 18. *à num.* 80. *& seqq.* ubi sub *num.* 85. explicat plures modos, quibus Litteræ Apostolicæ dicuntur falsificari, non solùm per rasuram; sed etiam per appositionem alterius canapis, chordulæ, vel plumbi, ut ibi per eum; & per Thesaur. *de Pœnis Ecclesiastic. part.* 2. *Verb. Falsum. cap.* 4.

Quo ad Quartum. Cum crimen Falsi sit mixti Fori, sivè committatur in re Ecclesiasticâ, sivè in re prophanâ, ut notant DD. *in c. Cum sit generale. de Foro compet.* Pœna falsi de Jure Civili in homine libero est deportatio, & bonorum publicatio; in Servo autem est ulti-

ultimum supplicium. *l.* 1. *§. Pœna falsi. ff. ad Leg. Cornel. de falsis.* Sed quia hodiè tales pœnæ non sunt in usu; sunt illæ infligendæ, quæ per statuta loci decernuntur; seu ad Judicis arbitrium, idest Fustigatio, seu condemnatio ad triremes, attentâ gravitate, vel levitate falsitatis. *l. Saccularii. §. Sunt quædam. ff. de Extraord. crimin. l. Hodiè. ff. de Pœnis.* Antonell. *d. libr.* 6. *cap.* 26. ubi *n.* 2. scribit, quod pars ipsa, falsitatem in causâ committens, causam perdit. *l. In fraudem. §. Quoties.* ubi Glossa *Verb. cadat. ff. de Jure Fisci.* & *num.* 8. subdit varias pœnas, quibus plectuntur Testes falsum deponentes tùm in causâ criminali; tùm in causâ civili; ac etiam eos subornantes secundum gravitatem causæ, prout DD. *ibi* per eum allegati.

Quo ad Quintum. De Jure Canonico, prætèr supradictas pęnas de Jure Civili statutas, Falsarii si sint Clerici deponuntur. *cap. Ad Audientiam. De Crimin. falsi. cap. Ad falsariorum. eod. tit.* Glossa *in c. Cum non ab homine. Vers. postmodùm. De Judic.* Falsificantes verò Litteras Apostolicas incurrunt in Excommunicationem Papæ reservatam per Bullam in Cęna Domini *can.* 6. Fautores verò, consulentes, aut mandantes falsificationem, ligantur excommunicatione contentâ *in d. cap. Falsariorum. de Crim. falsi.* quæ tamen non est Papæ reservata, ut tradunt Theologi, ac Canonistæ apud eundem Antonell. *d. libr.* 6. *cap.* 26. *n.* 2. & Thesaur. *de Pœn. Eccles. d. Verb. Falsum. cap.* 4. ubi *n.* 4. innuit novam Constitutionem Innocentii Papæ X. *diei* 8. *Aprilis* 1653. quæ confirmat prædictas Censuras, & addit alias gravissimas pęnas contrâ falsificantes Litteras Apostolicas tàm datas sub plumbo, quàm in formâ Brevis sub Annulo Piscatoris. Tandem qui falsificant Litteras Ordinariorum, aut Dimissorias, & cum eis promoventur ad Ordines, sunt ipso Jure suspensi; cumque de hoc crimine fuerint convicti, & condemnati, fiunt infames, ac irregulares. Thesaur. *ibid. c.* 5. *& in Verb. Ordo. cap.* 16.

Quo ad Sextum, & ultimum. Falsitas non punitur in duobus casibus. Primus est, quando non est *dolosa*, idest quando fuit commissa ex ignorantiâ, vel inadvertentiâ, absque culpâ. *cap. Inter dilectos. de Excessibus Prælat.* Gloss. *in d. cap. Ad falsariorum. Verb. dixerunt. De*

Crim. falſ. ut ſi quis uteretur Scripturis apud ſuos majores repertis, quæ non continerent veritatem; & ipſe crederet, eas eſſe veras; vel ſi quis expenderit monetam falſam, ab alio habitam tanquàm bonam; adeò ut, deficiente dolo ſemper falſitas ſit impunibilis, tàm pęnâ ordinariâ, quàm extraordinariâ. Jul. Clar. *in §. Falſum. num.* 33. Farinacius *de Falſitate. q.* 150. *n.* 273. *& num.* 278. Menochius *caſ.* 309. *n.* 2. & alii plurimi adducti per Conciol. *Verb. Falſum. reſol.* 2. *n.* 2. *&* 3. Secundus caſus eſt, quando Falſitas non eſt nocibilis; & nullum damnum alicui cauſare poteſt; ad hoc enim ut ſit punibilis, debet eſſe non ſolùm *Doloſa*; ſed etiam *Damnoſa*; ut ſi quis ſcriberet in proprio Libro ſe eſſe creditorem Titii Ducatorum centum; quia Scriptura non probat pro ſcribente; vel ſi quis in Teſtamento nullo, & invalido per alium facto, adjiceret legatum ad ſui favorem; in his enim, & ſimilibus caſibus, quia Falſitas non nocet, remanet impunibilis. Caſtrenſ. *conſ.* 130. *per tot. lib.* 1. Natta *conſ* 588. *per tot. part.* 4. Farinac. *d. quæſt* 150. *num.* 320. Conciol. *ubi ſupr. Reſol.* 4. & Antonell. *de Regim. Mil. Eccl. d. lib.* 6. *cap.* 26. *num.* 12. Sed utrùm ſint punibiles, qui fabricant Aurum Chimicum, ſeu Alchimicum, & illud pro vero auro expendunt? diſputant DD. quos allegat Theſaur. *de Pœnis Eccl. d. part.* 2. *Verb. Falſum. c.* 2. ubi plurimi pro utrâque opinione; ſed affirmativa eſt probabilior, quia Alchimia prohibita eſt per *Extrav. Unic. de Crim. falſi*. Vide mea Erotemata *cap.* 22.

TIT. X.

De Homicidio.

TRia ſunt bona temporalia, quibus homo à Deo in hâc vitâ ditatur, videlicèt Facultates, Honor, & Vita; cumque ſuprâ actum ſit de delictis, quibus proximus læditur in facultatibus, nempè Furtis, & Uſuris; necnon in honore, ſcilicèt adulteriis, & falſitatibus; in præſenti agitur de crimine, quo offenditur in vitâ; quod eſt Homicidium; pro cujus criminis explicatione videbimus:

1 *Quid ſit Homicidium?*
2 *Quotuplex?*
3 *Quale ſit Homicidium neceſſarium?*
4 *Quale ſit Caſuale?*
5 *Quale ſit Culpabile, & quot mo-*

modis committatur?

6 *Quibus pœnis Homicidium puniatur?*

7 *An in aliquo casu licitum sit Homicidium sui ipsius?*

Quo ad Primum: Homicidium communiter diffinitur à Canonistis, & Theologis, quod sit *injusta Hominis occisio*. Ita Card. Toletus *libr.* 5. *cap.* 6. *num.* 1. Dicitur *Injusta*, ad denotandum, quod mors, quæ infertur per ministros Justitiæ malefactoribus, pro executione sententiæ à competentibus Judicibus contrâ eorum vitam servatis servandis, & juxtâ leges prolatæ, non dicitur Homicidium; Principes enim, & Judices ab eis delegati in suis Regnis ad regendos populos habent à Deo facultatem inferendi mortem committentibus delicta; contrâ quos leges hanc legem mortis decernunt; prout præcepit Deus per Moysem *Exod.* 22. in illis verbis: *Maleficos nè patiaris vivere*.

Quo ad Secundum: Sciendum est, plures à DD. assignari Homicidii divisiones. Prima est, quod aliud est ex Publicâ, & aliud ex privatâ potestate. Ex Publicâ est mors illata malefactoribus per sententiam Judicis ritè, ac rectè, & secundum leges prolatam, ut dictum est suprâ. Item quando Reges, & Principes coacti sunt ad Jura suorum Regnorum defendenda committere bellum; omnes enim qui moriuntur, ex publicâ Auctoritate necati dicuntur. Ita Thesaur. *de Pœnis Eccles. part.* 2. *Verb. Homicidium*. *cap.* 1. Homicidium ex privatâ potestate est illud, quod ab Homine privato committitur; & hoc subdividitur; nam aliud vocatur inculpabile; nempè si sit casuale, vel necessarium; & aliud dicitur culpabile; quando ex odio, seu privatâ vindictâ in proximum committitur, vel per se, vel per alios; vel ex manifestâ violentiâ, vel proditoriè. Thesaur. ubi *supr. d. cap.* 1.

Quo ad Tertium: Homicidium necessarium, & inculpabile est illud, quod quis committit ad defensionem propriæ Vitæ, vel Honoris, seu bonorum, magni momenti, cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ; videlicèt cum tribus requisitis; *Uno*, quod sit æqualitas armorum, quia non licet pugione ferire illum, à quo quis pugnis fuit impetitus. *Altero*, quod repercussio fiat incontinenti; si enim intercesserit aliquod temporis spatium,

erit vindicta; non necessaria defensio. *Tertiò*, quod aggressus non possit alitèr salvare suam vitam, vel suum honorem, aut bona magni valoris; si enim alitèr potest sibi, honori suo, vel bonis prospicere, si occidat aggressorem, reus erit Homicidii. Bordonus *Decis. Miscellan.* 81. & ibi *texx. & DD.* & mea Erotemata Eccles. *cap.* 58. *à num.* 6. *& seqq.* ubi plura, & curiosa quæsita circâ Homicidium necessarium commissum cum moderamine inculpatæ tutelæ.

Quo ad Quartum: Homicidium Casuale est illud, quod casu, & prætèr intentionem agentis committitur, quia ut ait Aristoteles *libr.* 7. *Physicor. Casus est causa agens prætèr intentionem*. Et de hoc casuali Homicidio loquitur *l.* 1. *§. Divus. ff. Ad Leg. Corn. de Sicar. & l. Si putator. ff. Ad Leg. Aquil.* ac de eodem habentur *texx. in cap. Presbyterum. cap. Continebatur. cap. Significasti. extr. de Homicidio*. Necnon *in cap. De his. cap. Clerico. cap. Eo verò. cap. Si quis voluntate. cap. Is, qui arbore. & cap. Sæpè.* 50. *dist.* Circâ quod Casuale Homicidium, ut sit punibile, quamvis alii distinguant, an illud committens dabat operam rei licitæ; vel rei illicitæ? Verior tamen opinio est, quod in utroque casu non mereatur pœnam; quando adhibuit sufficientem diligentiam; & tunc solùm sit punibile, quando agens fuit in latâ culpâ, vel levi, aut levissimâ, ut innuunt *texx. in cap. Quæsitum. cap. Quantum.* 50. *dist. & in cap. Lator. cap. Ex litteris. cap. Significasti. & cap. Exhibita. De Homicidio.* prout etiam. *in cap. fin. De his, qui filios occiderunt.* Quod latè demonstrat Emanuel Gonzalez *in Comment. ad cap. De cætero. num.* 8. *De Homicid.* ubi plurima dat exempla Homicidiorum Casualium, quæ cum culpâ, vel sine culpâ committuntur, ibi à Studiosis videnda.

Quo ad Quintum: Homicidium culpabile est illud, quod ex voluntate directâ committitur ab habente animum occidendi, vel causam dante actioni voluntariæ, ex quâ sequitur homicidium. *l.* 1. *& l. Divus. ff. Ad Leg. Cornel. de Sicar. l. Cum autem. ff. De Ædilit. Edicto. cap. Sicut dignum. De Homicid. cap.* 1. *§. Si quis hominem. De pace tenendâ in usib. Feudor.* Idcircò requiritur ad homicidium voluntarium, quod dolo malo, animoque occi-

occidendi perpetretur ; & ſequatur actus occiſionis . Undè infertur , quod ſæviens in cadaver inimici , aut illud obtruncans , etiam eo animo , ut ſi vivum reperiſſet , occideret , non dicitur committere homicidium , ut notant DD. quos citat , & ſequitur Eman. Gonzalez *in d. cap. De cœtero. num.* 5. *De Homicid.* Duobus autem modis hoc Homicidium culpabile , & injuſtum ſolet committi. Primò manifeſtè in rixâ , motu choleræ , & apertæ , ac violentæ aggreſſionis ob vindictam in manifeſtum inimicum . Secundò proditoriè , clàm , ſeu per occultas inſidias. Quare ſciendum eſt , illum dici proditorem , qui occidit aliquem , cui tanquam ſocium , ſeu amicum ſe adjunxerat in viâ ; nullâ rixæ causâ interveniente ; & habetur pro regulâ , quod Homicidium commiſſum ſinè præcedentibus inimicitiis , dicatur proditorium . Nicol. *in Inſtit. Civil. lib.* 1. *tit.* 8. *num.* 31. ubi id ampliat , etiamſi non occidat ferro , ſed veneno , vel quolibet alio modo ; & non ſolùm per ſe , ſed per aſſaſſinos . Dicuntur autem Aſſaſſini , qui pecuniâ , vel alio pretio accepto , ſeu promiſſo , occidunt homines incautos , nihil tale ab eis præcogitantes . Maſcard. *Concluſ.* 138. *n.* 1. & alii DD. apud Farinacium *Conſil.* 96. taleſque dicuntur non tantùm exequentes , ſed etiam mandantes . *cap.* 1. *de Homicid. lib.* 6. Conciolus *in Reſolut. Criminal. Verb. Homicidium . reſol.* 5.

Quo ad Sextum : Homicidium commiſſum ex neceſſariâ defenſione aut vitæ , aut honoris , aut bonorum nullâ pęnâ punitur . *Clem. Si furioſus. de Homicid.* Farinac. *quæſt.* 125. *num.* 27. *& num.* 130. ubi *text.* & DD. Sed utrùm in tali homicidio incurratur ſaltèm Irregularitas ex defectu lenitatis ? Sunt diſcordes DD. alii enim negant , ſed alii affirmant , ut oſtendit Theſaur. *de Pœnis Eccleſ. Verb. Homicidium . cap.* 1. ubi notat in principio , quod dictam Irregularitatem ex defectu lenitatis incurrunt Judices condemnantes Malefactores ad mortem ; & Milites in bello juſto pugnantes ; quod latiùs idem Theſaur. probat *in Verb. Bellum . cap.* 1. & *in Verb. Judicis laici munus* . Homicidium autem privatum voluntarium commiſſum ex odio , ſeu vindictâ punitur pœnâ mortis . *tot. tit. ff. & Cod. Ad Leg. Cornel. de Sicariis* . Et de Jure Cano-

nico causat Irregularitatem; itaut homicida promoveri non possit ad Ordines. *cap. fin.* ubi DD. *De Tempor. ordin. cap.* 1. *& seqq. De Homicid.* Concil. Trid. *sess.* 14. *de Ref. cap.* 7. *& sess.* 24. *de Ref. cap.* 6. etiamsi homicidium fuerit occultum, & supèr eo publicata non sit sententia. Glossa *in cit. cap. fin. de Tempor. Ordin.* Farinac. *quæst.* 119. *num.* 56. Et si homicida sit Clericus, ipso facto incurrit privationem beneficiorum Ecclesiasticorum, quæ possidet; & fit incapax ad alia beneficia consequenda ex *d. cap.* 7. *sess.* 14. *Conc. Trid. de Ref.* & ostendit Thesaur. *de Pœnis Eccles. d. part.* 2. *Verb. Homicidium cap.* 1. *num.* 4. Quod si Homicidium commissum sit in personam Clerici, seu Sacerdotis, homicida incurrit excommunicationem Papæ reservatam, prout etiam si tantùm vulneraverit, vel percusserit. *cap. Si quis suadente.* 17. *q.* 4. & si sit Patronus Ecclesiæ amittit Juspatronatus. *cap. In quibusdam. De Pœnis.* Thesaur. *ubi suprà cap.* 4.

Homicidium autem Casuale, commissum sinè dolo, & sinè culpâ, nullâ pœnâ punitur de Jure Civili, ut tradunt omnes Criminalistæ; quos allegat Farinacius *quæst.* 126. *num.* 57. novissimè Conciolus *d. Verb. Homicidium. Resol.* 4. *num.* 1. Neque de Jure Canonico, quia neque ex eo incurritur Irregularitas. *cap. Lator. cap. Ex litteris. cum seq. cap. Significasti. cap. Exhibita. & cap. Joannes. De Homicid.* Qui tamen texx. intelligendi sunt, quando Homicidium accidit absque aliquâ committentis culpâ, & dummodò dabat operam rei licitæ; quia si rei illicitæ vacabat, DD. sunt discordes, alii enim tenent adhuc non incurri in Irregularitatem; sed alii docent, Irregularitatem incurri; & ideò in facti contingentiâ videndi sunt DD. quos congerunt Thesaur. *de Pœnis d. part.* 2. *Verb. Homicidium. cap.* 1. *num.* 1. *in fin.* Emanuel Gonzalez *in Comment. ad d. cap. De cætero. num.* 8. *de Homicid.* & Fagnanus *in cap. Ad Audientiam. à num.* 1. *& seq. De Homicid. tom.* 6.

Quo ad Ultimum: Dicendum est, nunquam esse licitum occidere seipsum. Farinac. *quæst.* 128. *num.* 25. Menoch. *de Arbitr. casu* 284. *num.* 5. & ideò qui sibi ipsi mortem infert, privatur Ecclesiasticâ sepulturâ, oblationibus, & suffragiis Ecclesiæ. *cap. Placuit.* & ibi DD. 23. *q.* 5. & si sit Clericus, incur-

incurrit excommunicationem Papæ reſervatam, ut demonſtrat Theſaurus *de Pœnis Eccl. d. part.* 2. *Verb. Manus . cap.* 1. *num.* 1. ubi ſub *num.* 5. limitat prædictas pęnas, ut non procedant contrâ eum, qui ex furore, vel dementiâ ſibi manus violentas intulit; & idem dicendum eſt de infirmo, qui recuſat ſumere medicinas à Medico præſcriptas; vel nimiâ inediâ, vel immoderatis corporis afflictionibus ſibi accelerat mortem, ſi ob finem mortificationis, & ob acquiſitionem virtutum id agat; ut dicunt mea Erotemata Eccleſ. *cap.* 11. *quæſ.* 7. *& cap.* 58. *quæſ.* 2.

TIT. XI.

De Injuriis, & Damno dato.

QUoniam proximus offenditur non ſolùm per homicidia, vulnera, & mutilationem membrorum, de quibus ſuprâ diſſeruimus; ſed etiam per injurias, & illationem damnorum; idcircò de his in præſenti breviter eſt agendum; & videbimus:

1 *Quid ſit Injuria?*
2 *Quot modis committatur?*
3 *Quæ actio competat pro injuriis?*
4 *Quibus competat?*
5 *Quibus pœnis puniantur injuriantes?*
6 *Damna illata quomodo reſarciantur?*

Quo ad Primum. Injuria eſt verbum genericum, ſignificans omne id, quod contrâ Jus committitur, ut notant DD. *in l.* 1. *ff. de Injur.* propriè tamen eſt *Contumelia illata contrâ honorem, vel bonam famam alicujus, ad eum contemptibilem reddendum*. Bart. *in l. Eum, qui . eod. tit.* Pichardus *in Inſtit. Civil. lib.* 4. *tit.* 4. *n.* 17. *cap. Quid dicam* 14. *q.* 4.

Quo ad Secundum. Tribus modis infertur contumelia, & committitur injuria in aliquem, videlicèt Verbis, Calamo, & Factis. Injuriatur Verbis ille, cui improperatur aliquid, quod ejus famam gravat apud bonos, & reddit eum contemptibilem, etiamſi improperium illud non ſit criminoſum; ut ſi quis appellet aliquem ſpurium, vel baſtardum; aut conſimili injurioſo titulo nominet. *l.* 3. *ff. de Liber. & poſthum. l. Turpia legata . ff. de Leg.* 1. Abb. & Felinus *in c. Cum te . De Jurejurand.* etiamſi quod objicitur, verum ſit; quando

per

per modum contumeliæ profertur. *l. 2. C. de Offic. Rector. Provinciæ*. Et Hostien. *in tit. de Injur. n.* 6. Exemplum habemus in Scripturâ Sacrâ de Semei injuriante Regem David fugientem à seditione populi, excitatâ per Absalonem filium ejus; ita enim improperabat Regi: *Egredere, egredere Vir sanguinum, & Vir Belial. Reddidit tibi Dominus universum sanguinem Domus Saul; quoniam invasisti Regnum pro eo. 2. Reg.* 16. 8. Præcipuè autem quis injuriatur, cum ab alio ei datur *Mentita*; & ei dicit, *Tu mentiris*; hæc enim verba sunt valdè injuriosa, & contumeliosa; significant enim, & inferunt, Tu es homo falsus, mendax, tristis, ac impius. Clar. *in §. Injuria post princ.* & ibi Bajard. *num.* 20. Farinac. *quæst.* 105. *num.* 310. ubi DD. & Menochius *consf.* 41. *n.* 8. *&* 9. Novissimè Conciol. *in Resolut. crimin. Verb. Injuria resol.* 2.

Secundò, quis injuriatur Calamo, quando alter contrâ eum scribit libellum famosum; vel componit carmina, aut cantilenas, historias, vel alias scripturas infamatorias. *l.* 5. *§. fin. ff. de Injur*. Item si quis in judicio vel agendo, vel excipiendo, objecerit Adversario rem aliquam, quæ ejus lædat æstimationem; & non probaverit, eam esse veram. *l. Item apud. §. Ait Prætor.* & ibi Glossa. *ff. hoc eod. tit.* Prout etiam mittens Litteras ad Superiorem sine subscriptione, ac nomine scribentis, in quibus narrentur defectus alicujus personæ, qui probari non possint; ideòque his litteris, quæ vulgò dicuntur *Lettere Orbe*, nulla fides est præstanda. *cap. Inquisitionis. De Accusationib.* Nicol. *Instit. Civil. lib.* 4. *tit.* 4. *num.* 4. Quamvis Superior non malè agat, si stet attentus supèr contentis in illis; & secretas informationes sumat extrajudicialitèr pro veritate sciendâ, pro bono regimine populorum; ut pluries respondisse Sacram Congregationem notat Nicolius *d. lib.* 4. *tit.* 4. *n.* 5.

Facto autem infertur injuria; si quis alteri det alapam in faciem; vel pileo, aut birretto alterius faciem percutiat; vel pedem injiciat in ventrem; aut lapides in alium mittat; ut contrâ Regem Psalmistam faciebat præcitatus Semei, qui 2. *Reg.* 16. 6. *Mittebat lapides contrâ David, & contrâ universos Servos Regis David*. Ulteriùs Injuria dicitur facto inferri etiam per nutus, & signa, ut

si quis

ſi quis contrâ Uxoratum erigat duos digitos, indicem ſcilicèt, & auricularem in formâ duorum cornuum; vel ad oſtium ejus domus appendat cornua; tunc enim committit in eum atrocem injuriam, ac majorem, quàm ſi ei dixiſſet cornutum, vel adulteræ maritum. Nicol. *ubi ſup. ſub num.* 6. *Verſ.* 4. Qui ſimul *Verſ.* 4. ſubdit, quod injuriam facit ille, qui honeſtam mulierem tacitus inſequitur, & cum eâ adambulat quôcunque vadat; aſſidua namque frequentia præbet, quaſi nonnullam infamiam; prout etiam illi, qui tempore bacchanalium utuntur cappâ Eremitarum, vel veſte aliorum Religioſorum; quaſi in eorum contemptu; & ideò iidem agere poſſunt contrâ ipſos actione injuriarum. *d. l. Item apud.* §. *Ait Prætor. Verſ. Generaliter. ff. de Injuriis.*

Quo ad Tertium. Pro injuriâ competit duplex actio; nempè Civilis, & Criminalis. Hæc datur ad pęnam; illa verò ad æſtimationem damni; ut tradunt Jul. Clarus *in* §. *Injuria. num.* 5. *Verſ. Scire debes.* Farinacius *quæſt.* 105. *num.* 28. & Conciol. *d. Verb. Injuria. Reſol.* 1. ubi *num.* 2. declarat hanc concluſionem, dicens, quod ſi in judicio priùs ſit intentata per injuriatum actio Civilis ad injuriæ æſtimationem; non poteſt poſteâ per eundem intentari actio Criminalis ad pęnam Fiſco applicandam; quia per unam cenſetur alteri præjudicatum, cum utrumque judicium tendat ad vindictam ad text. *in l. Prætor edixit.* §. *Si dicatur.* & §. *ſeq.* ubi Gloſſa *ff. hoc tit.* & notat Abb. *in cap. Cum te. num.* 24. *De Sent. & re judic.* Hoc tamen limitant DD. ut habeat locum, quando fuit intentata actio Civilis ad injuriæ æſtimationem; ſecùs tamen eſt, ſi illa ſit intentata ad damna, & intereſſe tantùm; tunc enim poteſt adhuc intentari actio Criminalis ad pęnam. *d. l. Prætor edixit.* §. *Quid ergò.* & ibi Gloſſ. *ff. de Injur.* Farinac. *d. q.* 105. *num.* 30. ubi DD. & Theſaur. *deciſ.* 18. *num.* 11. Porrò omnis altercatio ceſſat, quando qui intentat actionem Civilem, proteſtatur id facere ſine præjudicio actionis Criminalis; & è contrâ; tunc enim poſt intentatam unam actionem poteſt deveniri ad aliam. Conciol. *d. Reſol.* 1. *in fin.*

Quo ad Quartum. Actio injuriarum non ſolùm competit ei, cui facta eſt injuria; ſed

ſed etiam illis, in cujus poteſtate eſt ipſe injuriatus. Hinc ſi injuria illata ſit Filiofamiliâs, agere poteſt actione injuriarum non solùm ipſe Filius, ſed etiam illius Pater, vel Avus; prout etiam, ſi injuriata fuiſſet Filia habens Patrem, Maritum, & Socerum, quatuor ſunt perſonæ, quæ poſſunt uti actione injuriarum contrâ injuriantem; nempè ipſa Filia, ejus Pater, ejus Maritus, & ejus Socer. *l. Cum qui. ʃ. fin. & l. Sed ſi unius. ff. hoc tit.* Nicolius *Inſtit. Civil. d. libr.* 4. *tit.* 4. *à num.* 9. *& ſeqq.* ubi *num.* 15. infert, quod ſicut olim Dominus exercebat hanc actionem pro injuriâ factâ Servo ſuo. *l. Item apud. ʃ. Ait Prætor. ff. de Injur.* itâ nunc Herus agere poteſt pro injuriâ illatâ famulo ſuo; dummodò ipſe gerebat officium, vel negotium ejuſdem Heri ſui. *d. l. Item apud. ʃ. Si quis Virgines. Verſ. Comitem. & l. Quiſquis. ff. Ad Leg. Jul. Majeſt.* Et ex his inferunt DD. quod pro injuriâ factâ Clerico, Monacho, Doctori Collegiato, vel Diſcipulo, agere poteſt ad vindictam, & ad æſtimationem Epiſcopus, Abbas, Collegium, atque Magiſter. Nicolius *ubi ſuprâ. num.* 16. *in fin.* Guido Pap. *deciſ.* 464. Graff. *part.* 1. *libr.* 2. *cap.* 62. *n.* 32. & Antonellus *de Regim. Milit. Eccl. lib.* 6. *cap.* 13. *n.* 2. ubi alios cumulat.

Quo ad Quintum. Injuriam alicui inferentes puniuntur de Jure Civili pęnâ arbitrariâ, ſecundum majorem, vel minorem injuriæ gravitatem. *ʃ. Pœna autem. Inſtit. Civil. de Injuriis;* itaut aliquando qui injuriam fecit, mulctetur exilio, vel carcere, vel pęnâ pecuniariâ, Fiſco applicandâ, vel ad petendam veniam ab injuriato; ſeu ad compenſandam alio modo injuriam illatam. Julius Clarus *in d. ʃ. Injuria. Verſ. Sed quæro.* Riccius *in Collect. deciſ.* 1841. *part.* 5. Gratian. *Deciſ.* 199. & Surd. *Deciſ.* 89. *n.* 9. De Jure autem Canonico variæ ſunt pęnæ ſecundum varietatem perſonarum, quibus facta eſt injuria. Siquidem generaliter ſtatutum eſt, ut qui condemnati ſunt actione injuriarum ſivè civilitèr, ſivè criminaliter, incurrant infamiam Juris. *cap. Cum te. De Sent. & re judic.* ubi Abbas *n.* 1. quod eſt conforme etiam diſpoſitioni Juris Civilis. *l.* 1. *ff. de His, qui notant. infam.* & per conſequens remaneant Irregulares; dummodò injuria non fuerit le-

levis, ſed pertingat ad peccatum mortale. Innocent. Hoſtien. & Felin. *in d. c. Cum te*. In eâ tamen Epiſcopus poteſt diſpenſare. *cap. At ſi Clerici. §. De Adulteriis: De Judic.* Theſaur. de Pęnis Eccleſ. *d. part.* 2. *in Verb. Injuria. cap.* 1. *per tot.* Si verò injuria illata ſit non ſolùm verbis, ſed facto in Eccleſiaſticas perſonas; ſi injuriatus fuerit Clericus, aut Monachus, aut Religioſus, tunc qui injuriam intulit, remanet excommunicatus per text. *in cap. Si quis ſuadente diabolo*, 17. *q.* 4. non tàm percutiendo Clericum vivum, ſed etiam mortuum. Felin. *in cap. A nobis. il* 2. *num.* 4. & Barboſa *ibid. num.* 47. *De Sent. Excom.* Ac eandem Excommunicationem incurrunt non ſolùm injurioſè percutientes, ſed etiam mandantes, conſulentes, incitantes, conſentientes, & percuſſionem ratam habentes, ſi eorum nomine ſit facta. *c. Cum quis. De Sent. Excommun. in* 6. Theſaur. *d. Verb. Injuria. cap.* 2. *Ampliat.* 6. ubi notat, abſolutionem eſſe reſervatam Papæ, niſi percuſſio, & injuria eſſet levis; ab hâc enim Epiſcopus poſſet abſolvere. *cap. Pervenit.* ubi Abb. & DD. *de Sent. Excommun.* Quod ſi injuria facta ſit in perſonam Epiſcopi, non ſolùm, qui eam intulerit, eſt excommunicatione Papæ reſervatâ illigatus per *Clem.* 1. *de Pœnis.* & per *cap.* 11. *Bullæ in Cœnâ Domini*, ſed etiam remanet privatus Feudis, locationibus, officiis, & beneficiis ſpiritualibus, ac temporalibus, quæ obtinet ab Eccleſiâ, cui Epiſcopus offenſus præeſt; & ejus filii, per lineam maſculinam deſcendentes, uſque ad ſecundam generationem redduntur ipſo facto inhabiles ad Eccleſiaſtica beneficia in Civitate, & Dięceſi ejuſdem Epiſcopi obtinenda, omni ſpe diſpenſationis ademptâ, ut latè demonſtrat idem Theſaur. *d. part.* 2. *Verb. Injuria. cap.* 3. Eaſdem pęnas multò magis incurrunt, qui injuriam gravem inferunt in perſonas Nunciorum Apoſtolicorum, ſeu S.R.E. Cardinalium; & (quod nunquam eveniat) in perſonam Summi Pontificis; *cap. Felicis. de Pœnis in* 6. *d. can.* 11. *in Bullâ Cœnæ Domini*; & tradit Theſaur. *ubi ſupr. cap.* 4. & Antonell. *de Regim. Milit. Eccl. d. lib.* 6. *cap.* 13. *§.* 2. ubi *n.* 21. notat, quod licèt Clerici Laicos injuriantes debeant eis competentèr ſatisfacere; non tamen decet, quod ipſi Clerici genua fle-

flectant, vel aliud faciant, quod tendat in opprobrium Cleri. *cap. Quando*. 86. *dist.* Graff. *part.* 2. *lib.* 2. *c.* 17. *n.* 38.

Demùm, si injuria illata sit calamo, ideſt per libellum famoſum, carmina, aut alias ſcripturas infamatorias, de Jure Civili Auctores earum veniunt plectendi pœnâ capitis per *text. in l. Unic. C. de Famoſ. libell.* quamvis Julius Clar. *in Pract. Crimin. ʃ. fin. quæſt.* 68. *Verſ. Libelli famoſi* notet, quod tàm rigoroſa pęna non ſit in uſu; ſed prædictos Auctores puniri pęnâ extraordinariâ, videlicèt vel fuſtigationis, vel ictuum funis, vel ad ſummum pęnâ triremium juxtâ facti; & perſonarum qualitatem. De Jure autem Canonico tales excommunicantur, ac verberibus corripiuntur. *c. Quî in alterius.* 5. *q.* 1. Et ſi Clerici ſint, deponuntur. Sylveſt. *in Verb. Libellus. num.* 5. Quod ſi Libelli famoſi compoſiti ſint contrâ ſtatum Ordinis Prædicatorum, vel Minorum, aut aliarum Religionum habentium communicationem Privilegiorum, Auctores eorundem Libellorum ſunt ipſo Jure excommunicati ex Conſtitut. Alexandri Papæ IV. Incipien. *Ex alto;* quam refert Bonacina, relatus ab Antonello *de Regim. d. lib.* 6. *cap.* 14. *num.* 4. ubi alias ampliationes, ac limitationes ponit circâ hanc pęnam.

Quo ad Sextum. Si quærimus, quomodo reſarciantur damna illata? advertendum eſt, nos loqui de damnis, non dolo, fraude, aut injurioſè commiſſis, ſed de illatis ex merâ negligentiâ, vel ex culpâ levi tantùm; ut ſi quis negligat cuſtodire ſua animalia; & hæc damnum inferant in campis alienis, vel aliquis neſciens fręnare equum ferocem, ſuper quem aſcendit, ab eo aliquis in viâ impetu, vel calcibus impetatur, aut murator reficiens tegetes domus projiciat ſaxa, vel ligna, non appoſito ſigno, quibus Viatores offendantur; aut alius è feneſtrâ projiciat in viam publicam aquam maculoſam, vel brodium, quo transeuntis veſtes maculentur; ſivè dominus canis rabidi non teneat illum benè alligatum, adeòut inſiliat in tranſeuntes, eoſque mordeat, aut feriat. In his omnibus, & ſimilibus caſibus datur actio tàm Civilis, quàm Criminalis contrâ auctorem damni; in quem Judex pro ſuo arbitrio profert Sententiam ad reſarciendum damnum, attentâ quantitate ejus,

& qua-

& qualitate personæ, cui damnum fuit illatum. *l. Si Servum meum. ff. Ad Leg. Aquil. l. Interdum. ff. de Public. judic. l. Prætor edixit. ff. de Injur. l. Qui Ædes. & l. penult. ff. de Incend. ruinâ, & naufrag. l. 1. §. Sed & si canis. & l. 2. ff. Si quadrupes pauper. fec. dic.* Nicolius, & DD. *in libr. 4. Institut. Civil. tit. 3. De Lege Aquilia.* ubi latè agunt de damnis ex merâ negligentiâ, & solâ levi culpâ illatis.

TIT. XII.

De Ecclesiasticis Censuris.

QUoniam de Jure Canonico delicta, de quibus hûcusque egimus, ut plurimùm Ecclesiasticis Censuris plectuntur, & castigantur, ideò de his in presenti est agendum; & pro intelligentiâ earundem videbimus:

1. *Quid significet hoc Vocabulum* Censura?
2. *Quid sit Censura Ecclesiastica?*
3. *Quotuplex sit?*
4. *Qui possint fulminare Ecclesiasticas Censuras?*
5. *Contrâ Quos possint fulminari?*
6. *Quæ sint necessaria pro validitate Censuræ?*
7. *Quæ causæ excusent ab incurrendis Censuris?*
8. *Quis possit absolvere ab Ecclesiasticis Censuris?*

Quo ad Primum. Hoc Verbum *Censura*, generalitèr sumptum, judicium innuit de aliquâ re, dignâ laude, vel vituperatione; hinc Revisores librorum vocantur Censores; & hoc nomine appellabantur apud Romanos illi, ad quos spectabat indagare mores populorum; ne indigni admitterentur ad honores. Sic etiam in Serenissimâ Republicâ Venetâ creantur Censores, quorum officium est observare, ne Leges, quibus ipsa regitur, ab aliquo offendantur. Specialitèr autem sumpta hæc Vox *Censura* significat aliquam pœnam correctivam, & medicinalem alicujus transgressionis, ut notat Navarr. *in Summâ. cap. 27.* & olim etiam vocabatur *Pressura;* ut eam nominat Rabanus *in cap. Non in perpetuum. 24. q. 3.* & etiam *Clausura;* ut in Regulâ S. Benedicti *cap. 6.* Magrius *in Hierolex. iisdem Vocibus.*

Quo ad Secundum. Censura Ecclesiastica est *Pœna Spiritualis, & medicinalis, privans usu aliquorum bonorum spiritualium,*

lium, imposita per Ecclesiæ potestatem, à Deo sibi concessam, ut fidelis baptizatus à contumaciâ discedat, & à culpâ, propter quam infligitur, emendetur. Dicitur *Pœna*, ideſt punitio *Spiritualis*, ad differentiam punitionum corporalium. *Medicinalis*, quia intentio Eccleſiæ eſt mederi animabus per *Censuras*. *cap.* 1. *De Sent. Excomm. in* 6. Dicitur *privans usu aliquorum Spiritualium bonorum*, qualia ſunt Sacramenta, Sacrificia, Orationes; non autem ſupernaturalium; utpotè Fides, Spes, Charitas, Character, quæ omnia retinere poteſt, qui aliquâ cenſurâ eſt irretitus. Dicitur *imposita per Ecclesiæ potestatem, à Deo sibi concessam*, ut legitur *Matth.* 18. in illis verbis Chriſti: *Si peccaverit in te frater tuus &c. dic Ecclesiæ: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus. Amen dico vobis; quæcunque alligaveritis supèr terram, erunt ligata & in Cœlo.* Quæ verba intelliguntur de foro externo per Cenſuras. *cap. Solitæ. de Major. & Obed.* S. Thom. 3. *p. q.* 1. *art.* 2. & Scotus *in* 4. *dist.* 19. *§. De quinto.* quod demonſtrat Maſtrius *in Theolog. Mor. disp.* 13. *num.* 4. & 5. ubi probat etiam ab Apoſtolis fuiſſe fulminatas Cenſuras; & auctoritatem eas fulminandi eſſe de Jure Divino. *cap. Nemo.* 11. *q.* 3. *& in Extravag. Unam Sanctam. De Major. & Obed.* Hanc autem poteſtatem cenſuras fulminandi in toto orbe, & contrâ quoſcunque habet eminentèr Pontifex Romanus, tanquàm Chriſti Vicarius; alii autem Epiſcopi, & inferiores Prælati in eorum Diæceſibus tantùm, ac dependenter à Papâ, ut ego oſtendi in meis Deciſionibus *de Pœnitentiâ. decis.* 19. *à num.* 22. *& seqq.* Dicitur in definitione, *Ut fidelis baptizatus à contumaciâ discedat;* quia non baptizati non poſſunt cenſuris puniri, ſed tantùm qui ſunt fideles, ac in Eccleſiâ, ad hoc ut à propriis exceſſibus emendentur. Subditur, *& à culpâ, proptèr quam Censura infligitur.* Siquidem non eſt fulminanda Cenſura contrâ aliquem niſi ob culpam, & culpam gravem. *cap. Nullus.* 15. *q.* 3. *cap. Sacro. De Sent. Excommunic.*

Quo ad Tertium. Quintuplex datur diviſio Cenſuræ à Doctoribus, tùm Theologis, tùm Canoniſtis. Una eſt, quod Cenſura eſt triplicis generis, nam alia vocatur *Excommunicatio*, alia *Suspensio à Divinis*,

& alia

& alia *Interdictum;* ut legitur *in cap. Quærenti. de Verb. Signific.* in *cap.* 1. & in *cap. Statutum. de Sent. Excommun. in* 6. Altera, quod Censura alia est à Jure; quæ scilicèt statuta est in Canonibus Sacris; & alia est ab homine; videlicèt quam fulminant Judices Ecclesiastici juxtâ factorum contingentiam. Tertia, quod alia Censura est comminatoria; & alia latæ Sententiæ: illa non incurritur, nisi Judex proferat suum Decretum, quo declaret reum illigatum censurâ: hæc verò afficit ipso Jure, vel ipso facto, cujus causâ est fulminata. Quarta divisio est, quod alia Censura dicitur justa; & alia injusta; & hæc talis est, si Judex eam infligat non servato Juris ordine. Quinta tandem; quod alia est valida, & alia invalida; & hæc itâ dicitur, Si Judex non habeat legitimam auctoritatem; vel procedat absque justâ causâ, aut nullâ præmissâ monitione, ut latè demonstrant DD. quos citat, & sequitur Mastrius *in cit. disp.* 13. *num.* 8.

Quo ad Quartum. Omnes sequentes possunt fulminare Ecclesiasticas Censuras, videlicèt; Primò Papa, ut dictum est, per totum orbem, & contrâ quoscunque. *cap. Unam Sanctam. de Major. & Obed. c. Decreto.* 2. *q.* 3. *cap. Multum.* 3. *q.* 6. Secundò, Concilia generalia, & Provincialia. *cap. Grave nimis. de Præbendis.* Illa in universos; hæc in sibi Subditos. Tertiò, Cardinales in Ecclesiis suorum titulorum. *cap. Unic. de Majorit. & Obed. in* 6. Quartò, Legati à Latere per Summum Pontificem creati. *cap. Legatus. de Offic. Leg. in* 6. Quintò, Archiepiscopi, Patriarchæ, & Episcopi, ac alii Prælati, habentes territorium cum quasi Episcopali Jurisdictione, respectu suorum subditorum. *cap. Ad reprimendam. cap. Cum Episcopus. de Offic. Ordin. in* 6. Concil. Trid. *sess.* 6. *cap.* 3. & *sess.* 14. *cap.* 4. *de Reform.* Sextò, eorundem Vicarii Generales. *cap. Licet. de Offic. Vicar.* Septimò, Capitulum Sede Episcopali vacante, sivè ejus Vicarius Capitularis. *d. cap. unic. de Majorit. in* 6. Concil. Trid. *sess.* 24. *cap.* 16. *de Reform.* Et Octavò, omnes Superiores Religionum in habitantes intrâ eorum Monasteria. *cap. Cum in Ecclesiâ. de Præbend.* Ex his sequitur, Parochos non posse fulminare Censuras in suos Parochianos, quia non habent Jurisdictionem

nem in foro exteriori, sed tantùm in interno, ac pœnitentiali. Gloss. *in cap. Nemo. 2. q. 1.* Nisi consuetudo, eam illis contulisset. Abb. *in cap. 3. num. 10. de Offic. Ord.* Mastrius *d. disp. 13. num. 11.* Vel nisi specialiter talis facultas eis committatur; siquidem omnes supradicti Pontifices, ac Prælati possunt delegare eorum auctoritatem ferendi censuras, dummodò eam delegent homini baptizato, & Clerico non conjugato; nam non baptizati, laici, Clerici conjugati, & fœminæ non sunt capaces talis delegationis. *cap. 1. & cap. 3. de Presbyt. non baptiz. c. Dilecta. de Major. & obed. cap. de Monialib. de Sent. Excomm. cap. In nova. 16. q. 7. & cap. Sanè. de Cleric. Conjug.* Nisi à Papâ eis talis facultas demandaretur. Mastrius *d. disp. 13. n. 12.* ubi DD.

Quo ad Quintum. Tàm Theologi, quàm Canonistæ firmant hanc Regulam, quod soli homines vivi, baptizati, rationis, ac doli capaces, & subditi illius, à quo fertur Censura, possunt Censuris ligari. DD. apud Mastrium *d. disp. 13. n. 16.* Hinc bruta, homines mortui, non baptizati, pueri, amentes, & non subditi, non possunt censuris feriri. Et quamvis aliquando locustæ dicantur excommunicari, id impropriè dicitur, nam propriè maledictioni submittuntur, ut scripsi in meis Decisionibus *de Sacrific. Missæ. decis. 42. num. 39.* quemadmodùm mortui, qui in vitâ incurrerunt censuram, possunt declarari incursi in eam; prout etiam post mortem, si priùs dedissent signa pœnitentiæ, possunt ab eâ absolvi, & absolutos declarari, ut tradantur Ecclesiasticæ Sepulturæ; *cap. A nobis. & cap. Sacris. De Sent. Excom.* Sed utrùm Communitas, vel Collegium possit Censuris irretiri? Distinguunt DD. dicentes, quod Suspensione, vel Interdicto irretiri possunt. *cap. de Sede Vacante. de Sent. Excomm.* Secùs autem Excommunicatione. *cap. Romana. eod. tit. in 6.* & dicunt mea Erotemata *cap. 147. à num. 16. & seqq.* ubi alii Casus excepti ponuntur, ibi à Studiosis videndi.

Quo ad Sextum. Ad validitatem Censuræ necesse est, ut ea infligatur ob peccatum mortale; & ideò ubi non committitur culpa mortalis, ibi Censura infligi non potest. *cap. Nemo Episcoporum. cap. Nullus Sacerdotum. 11. q. 3.* Conc. Trid.

seß. 23. *cap.* 3. *de Ref.* Maſtrius *d. diſp.* 13. *num.* 23. ubi notat, quod ipſum peccatum debet eſſe exterius, nam propter merè internum Cenſura ferri non poteſt; quia Eccleſia non judicat de occultis. *cap. Erubeſcat. & cap. Sicut tuis. de Simon. cap. Chriſtiana.* 32. *q.* 5. Eſt tamen verum, quod minor Excommunicatio, & levis Suſpenſio poteſt infligi ob culpam venialem. Toletus, Bonacina, & alii apud Maſtrium. *d. diſp.* 13. *num.* 23. *&* 24. ubi ſubdit, quod neque pro delicto præterito, vel non completo Cenſura ferri poteſt, quia debet præcedere monitio, & ſubſequi contumacia, ac inobedientia.

Quo ad Septimum. Quatuor ſunt cauſæ principales, quæ excuſant ab incurſu Cenſurarum. Prima eſt ignorantia invincibilis tùm Juris, tùm facti habentis annexam Cenſuram. *cap. Si verò. de Sent. Excomm. cap.* 2. *eod. tit. in* 6. Secunda eſt impotentia faciendi id, quod ſub pœnâ cenſuræ faciendum præcipitur; ſivè illa ſit phyſica, ſivè moralis tantùm. Maſtrius *d. diſp.* 13. *num.* 27. Tertia eſt appellatio legitimè interpoſita à comminatione Cenſuræ ad Superiorem. *cap. Si à Judice. de Appellat. in* 6. Quarta eſt remiſſio, quam facit Creditor in favorem debitoris; quapropter ſi Clericus ſuſpendatur à Divinis, niſi intrâ menſem debitum ſolvat; ſi Creditor prorogaverit ei dictum terminum, Clericus non erit ſuſpenſus. DD. apud Maſtrium *d. diſp.* 13. *n.* 29.

Quo ad Ultimum. Diſtinguere oportet, An Cenſura ſit lata à Jure, vel ab homine? Primo caſu, ſi nulli ſit reſervata; in foro exteriori ab eâ abſolvit Superior cenſurati; in foro interiori omnis Confeſſarius. *cap. Nuper. de Sent. Excommun.* Si verò ſit reſervata Papæ, tunc ſi delictum eſt publicum, ſolus Papa abſolvere poteſt; at ſi ſit occultum ex conceſſione Concilii Tridentini *ſeß.* 24. *de Ref. cap.* 6. Epiſcopo licitum eſt abſolvere; exceptis tamen Cenſuris fulminatis in Bullâ Cœnæ Domini, & inflictis ob hæreſim, ob Duellum, ob Simoniam realem, ob violatam Clauſuram Monialium ob malum finem; & ob violationem Eccleſiaſticæ Immunitatis; quia etſi hæc delicta ſint occulta, Epiſcopi non valent ab eis abſolvere, niſi irretitus Cenſurâ non poſſit ob ſenium, vel morbum, aut paupertatem accedere ad Papam, ut proba-

vi

vi in meis Decisionibus *de Pœnitent. decis.* 45. *à n.* 5. *& seq.*

Secundo casu; Si Censura lata sit ab homine, nullus ab eâ absolvere potest, nisi qui eam fulminavit, vel ejus Superior; aut ejus Successor, vel Delegatus; excepto semper articulo mortis, in quo omnis Confessarius potest absolvere pœnitentes à quibuscunque Censuris. Concil. Trid. *sess.* 14. *de Ref. cap.* 7. sub conditione tamen, ut sic absolutus, si periculum mortis evadat, teneatur comparere coràm Superiore, & facere quod sibi præscripserit; aliâs reincidat in Censuram. *cap. Eos. de Sent. Excomm. in* 6. Corollarii loco notandum est, quod qui pluribus est alligatus Censuris potest absolvi ab unâ, & non ab aliâ; ad differentiam peccatorum, quorum absolutio non potest dimidiari; sed vel à nullo, vel ab omnibus eâdem vice est concedenda. Mastrius *d. disp.* 13. *num.* 31. ubi quod absolvendus à Censuris debet priùs præstare debitam satisfactionem; & aliquando jurare de eodem delicto non ampliùs committendo. *c. Ex tenore. de Sent. Excomm.*

TIT. XIII.

De Sententiâ Excommunicationis.

Dictum est suprâ circâ divisionem Censurarum, quod tres sunt, nempè Excommunicatio, Suspensio à Divinis, & Interdictum; idcircò in præsenti titulo agendum est de Excommunicatione, ac pro hujus Tituli explicatione videbimus:

1 *Quid sit Excommunicatio?*
2 *Quotuplex sit?*
3 *Quæ requirantur pro validitate Excommunicationis?*
4 *Qui sint effectus tùm majoris; tùm minoris Excommunicationis?*
5 *An aliquando liceat communicare cum Excommunicato, etiam non tolerato?*
6 *Quis possit absolvere ab Excommunicatione?*
7 *Quæ causæ excusent ab incursu Excommunicationis?*

Quo ad Primum. Duæ sunt definitiones Excommunicationis apud Theologos. Una est, quod *Excommunicatio est Ecclesiastica Censura, quâ homo Christianus bonis fidelium communibus privatur.* Ita Emin. Card. Toletus *in Sum. lib.* 1. *cap.* 4. *n.* 1. ubi

ubi declarat, tria esse bona communia fidelium, quibus per Ecclesiæ potestatem Christianus privari potest; nempè exterior conversatio; Sacramentorum participatio; ac Orationes, Suffragiaque Ecclesiæ. *cap. Omnis Christianus*. 11. *q*. 3. Alia est, quam ponit Scotus *in* 4. *dist*. 19. *§. De quinto*. Videlicèt: *Excommunicatio est Censura, quâ quis ab Ecclesiasticâ Communione fidelium separatur*. Dicitur *Censura* tanquàm genus; quia sub hâc voce comprehenduntur etiam suspensio à Divinis, & Interdictum. Dicitur, *quâ quis separatur ab Ecclesiasticâ communione fidelium*, ad differentiam prædictæ Suspensionis, ac Interdicti; quæ privant exercitio vel activo, vel passivo Divinorum Officiorum; non autem exteriori conversatione. Dicitur *Ecclesiasticâ*; non autem Spirituali; quia privatio comprehendit illa tria bona à Cardinale Toleto explicita; non autem Fidem, ac alias Christianas virtutes, ut latè demonstrat Mastrius *in sua Theolog. Mor. disp*. 13. *n*. 33.

Quo ad Secundum. Duplex datur divisio Excommunicationis. *Una*, quod alia est major, alia est minor. *Altera*, quod alia est à Jure, & alia ab Homine. Circâ primam divisionem; Major Excommunicatio est illa, quæ infligitur ob grave peccatum; vel ob contumaciam, & inobedientiam; & hæc privat antedictis tribus bonis, quæ continentur in hoc carmine: *Os, Orare, Vale, Communio, Mensa negatur*. Minor illa est, quæ contrahitur per conversationem cum Excommunicatis majori Excommunicatione non toleratis. *cap. Nuper de Sent. Excommunicat*. & privat solâ passivâ participatione Sacramentorum. *cap. Si celebrat. de Cleric. excommun. ministr*. & *cap. penult. de Sent. excommunic*. Porrò Excommunicati non tolerati sunt duo tantùm, nempè Notorii percussores Clericorum; & illi, qui nominatim denunciati sunt excommunicati à Superiore. Ideò ex Decreto Concilii Constantiæ, cui præfuit Martinus Papa V. & quod legitur apud Card. Toletum *in Summ. libr*. 1. *cap*. 12. *num*. 2. prædicti duo sunt tantummodò vitandi; non autem alii; etsi sciamus, eos incurrisse in aliquam majorem excommunicationem, ut tenent DD. apud Mastrium *d. disp*. 13. *num*. 34. quamvis contrarium scribat Fagnanus *in c. Quod à Prædecessore*. *n*. 55. *de*

Schismatic. tom. 6. ubi ait, omnes notorios esse vitandos. Igitur minori excommunicatione affectus validè ministrat aliis Sacramenta; etsi venialitèr peccet. *cap. ult. de Clerico excomm. ministran.* & celebrando non sit irregularis; at Pœnitentiæ Sacramentum recipere non potest; nisi priùs ab eâdem minori excommunicatione à Confessario absolvatur. Mastrius *d. disp.* 13. *num.* 36. ubi quod omnis Confessarius approbatus potest ab eâ absolvere. Circâ secundam divisionem Excommunicationis sciendum est; quod illa dicitur *à Jure*, quæ infligitur per Canonem, aut per Ecclesiasticam Constitutionem; quæ durat etiam post mortem Legislatoris. Illa verò vocatur *ab Homine*, quæ per Judicem ex legitimâ causâ promulgatur contrâ reos; & hæc expirat per mortem Judicis, aut per ejus remotionem ab Officio, ut docet Mastrius, alios DD. cumulans *d. disp.* 13. *num.* 37.

Quo ad Tertium: Ut valida sit Excommunicatio, tria sunt necessaria; nempè *Auctoritas* in Superiore Excommunicante; *Peccatum grave*, seu contumacia, & inobedientia scandalosa in Excommunicando; atque *Solemnitates* à Jure præscriptæ in ferendâ Excommunicatione; scilicèt præcedens monitio, ac citatio; ut tradunt DD. apud eundem Mastrium *d. disp.* 13. *num.* 38. & 67. Est tamen verum, quod aliquando major Excommunicatio infligi potest ob levem culpam; si ex hâc scandalum soleat generari; ut notat Volpi *in suis Resolut. Moralib. resol.* 14. *num.* 4. & 5.

Quo ad Quartum: Effectus majoris Excommunicationis sunt sequentes. 1. Quod Clericus Excommunicatus exercens aliquem Ordinem fit irregularis. 2. Quod si per annum in Excommunicatione insordescat, fit suspectus de hæresi. Glossa *in cap. Contingit. de Dolo, & contum.* Conc. Trid. *sess.* 25. *de Ref. cap.* 3. *in fin.* 3. Quod venit privandus Ecclesiasticis beneficiis. 11. *q.* 3. *cap. Rursùs.* & *cap. Cum bonæ. de Ætate, & qual.* 4. Ut sit incapax suffragiis Ecclesiæ, nempè Sacrificiis, Orationibus, & Indulgentiis. *cap. A nobis. & cap. Sacris. de Sent. Excomm.*, exceptâ Feriâ 6. in Parasceve, in quâ ob mortem Redemptoris nostri, & ex nimiâ pietate Ecclesiæ, ipsa orat etiam pro Hereticis, ac Schismaticis,

ticis, qui sunt Excommunicati. Mastrius *d. disp.* 13. *num.* 41. 43. *&* 44. notans, Orationes publicas non esse faciendas pro Excommunicatis non toleratis; privatas autem pro eorum conversione non esse prohibitas. *cap. Alma Mater.* ubi DD. *de Sent. Excomm.* 5. Sacerdos excommunicatus, etsi toleratus, ministrans, aut recipiens Sacramenta, peccat mortaliter. *cap. Cum illorum. cap. Si quem. de Sent. Excomm. cap. Si celebrat. de Cleric. excomm. ministr. &* 3. *quæst.* 4. *cap. Engeltruda.* 6. Ministrans fit etiam irregularis. *cap. Licèt. & cap. ult. de Clerico excom. ministr.* ac 11. *q.* 3. *cap. Si quis.* necnon *cap. Is, qui. & cap. Is, cui. de Sent. Excomm.* Nisi excusetur ignorantiâ invincibili, aut metu mortis, infamiæ, jacturæ bonorum, vel periculo alicujus gravis damni. *cap. Apostolicæ. de Clerico excom. ministr.* & DD. quos cumulat Mastrius *d. disp.* 13. *num.* 45. *&* 46. 7. Si verò ipse accedat ad Sacramentum Pœnitentiæ, invalidè illud suscipit; ut ego ostendi in meis Decisionibus *de Pœnit. decis.* 31. *num.* 9. *&* 10. 8. Similitèr si Excommunicatus sit Sacerdos, & audiat Confessiones, invalidè absolvit, quia privatus est omni Jurisdictione. *c. Ad probandum. de Sent. & re judic. c. Romana. de Offic. Vicar. in* 6. & 24. *q.* 1. *cap. Audivimus.* At id est intelligendum de Excommunicato non tolerato, vel publico Clerici percussore: nam cæteri ob *Extravag. Ad evitanda. Concilii Constant.* validè absolvunt. Mastrius *d. disp.* 13. *num.* 50. *&* 51. Ego in Decisionibus meis *de Pœnitentiâ. decis.* 45. *num.* 2. 9. Si Excommunicatus non toleratus, vel publicus Clerici percussor se immisceat in Divinis Officiis cum aliis Clericis, est ab eis expellendus; nam prædictus non est admittendus in Ecclesiâ; nisi ad audiendas Conciones. *cap. Si quis Episcopus.* 4. *q.* 3. *cap. Is, qui. de Sent. Excom. in* 6. *cap.* 1. *de Sentent. & Re judic. in* 6. 10. Moriens Excommunicatus non toleratus, vel Clerici publicus percussor absque pœnitentiâ privatur Ecclesiasticâ sepulturâ. *cap. Sacris. de Sepult. & Clem.* 1. *eod. tit.* 11. Quilibet excommunicatus majori excommunicatione ad beneficia, seu Ecclesiasticas Dignitates non potest validè promoveri. *cap. Pastoralis.* ubi DD. *de Clerico excomm.* Circâ autem obtenta antè Excommunicationem non est eis privatus, ante-

tequàm publicetur à Judice privationis Sententia. *cap. Pastoralis. §. Verùm. de Appellat.* At tenetur restituere fructus. *ibid. §. fin. & cap. Quod autem. 23. q. 7. & cap. Præter. 22. dist.* 12. Si à non tolerato conferantur beneficia, collatio est invalida; & provisus censetur intrusus, ac ea dimittere debet, & fructus restituere. *c. Quia diversitatem. de Concess. Præb. cap. Tanta. De Excessib. Prælat. & cap. 1. Ne Sede Vacante in 6.* 13. Tandem Excommunicati non tolerati non possunt stare in Judicio. *cap. Præsidentes. de Hæretic. c. Decernimus. de Sent. excom. cap. 1. de Except. in 6. cap. Veniens. de Testib. cap. Intelleximus. de Judic.* Si tamen de facto Matrimonium contrahunt; aut Professionem religiosam faciant; validè agunt. *cap. Significasti. & cap. Cum illorum. de Sent. excom.* eâ ratione, quia nullo canone illa irritantur. Mastr. *d. disp. 13. num.* 56. ubi idem tenendum sentit de validitate privatorum contractuum, ac activæ, & passivæ factionis testamenti, nisi insequutus fuisset hostilitèr Cardinales, aut protector hæreticorum. *c. Felicis. de Pœnis in 6. c. Excommunicamus. de Hæreticis in 6.*

Effectus autem Minoris Excommunicationis est peccatum mortale, si communicatio cum Excommunicato non tolerato, vel publico percussore Clerici fiat in rebus divinis; venialis verò culpa, si communicatio fiat in rebus humanis tantùm; & absque contemptu Clavium Ecclesiæ. *cap. Si celebrat. De Clerico excom. ministr.* Mastrius *ubi supr. num.* 58.

Quo ad Quintum. Licitum est communicare cum excommunicatis etiam non toleratis, quando communicatio prædicta sit vel ex ignorantiâ, vel ex utilitate, aut ex necessitate, juxtâ casus contentos in hoc carmine, videlicèt:

Utile, Lex, Humile, Res ignorata, Necesse

Quorum verborum sensus talis est. *Utile*, idest monendo, & hortando Excommunicatum ad pœnitentiam. *Lex*, ut in Uxore, vel in debitore. *Humile*, ut in Filiis, ac Servis. *Res ignorata*, quando verè quis nescit, illum esse excommunicatione majori irretitum. *Necesse*; si verè urgeat gravis aliqua necessitas spiritualis, vel temporalis, tùm in ipso communicante, tùm in eodem excommunicato. *cap. Quoniam multos. 11. q. 3. cap. Inter alia. §. Il-*

§. *Illud. de Sent. Excomm.* Mastrius *d. disp.* 13. *num.* 60.

Quo ad Sextum. Ad sciendum, quis possit absolvere ab Excommunicatione, quatuor sunt Regulæ observandæ. *Una* est, quod si Excommunicatio sit reservata Papæ, solus Papa potest ab eâ absolvere. Si sit reservata ab Episcopo, solus ipse Episcopus. Si sit lata à Judice, solus ille Judex, vel ejus Superior in causâ appellationis. Quæ autem Excommunicationes sint reservatæ Papæ? vel Episcopis? notant Card. Toletus *lib.* 1. *cap.* 18. & *seqq.* Busembaum *lib.* 7. *cap.* 2. Abelly *cap.* 6. *de Censuris sect.* 2. & Mastrius *d. disp.* 13 *à n.* 69. & *seqq.* *Altera* Regula est, quod in articulo mortis omnes Confessarii possunt absolvere à quâcunque Excommunicatione cuicunque reservatâ. Mastrius *d. disp.* 13. *num.* 61. & *seq.* *Tertia* Regula est, quod Episcopi possunt absolvere etiam ab Excommunicationibus Papæ reservatis, si delictum sit occultum. Exceptis tamen illis contentis in Bullâ Cœnæ Domini; ac illis inflictis ob Hæresim, ob Duellum, ob Simoniam realem, ob violatam Monialium clausuram ad malum finem; & ob læsam Ecclesiasticam Immunitatem; ut dictum est suprâ *in Tit. præced.* *Quarta* Regula est, quod publicus percussor Clerici absolvi potest ab Episcopo, si sit Impubes; vel Senex, vel Mulier, vel Filiusfamilias, vel Regularis, vel si ob grave impedimentum accedere non possit ad Apostolicam Sedem; ut docent DD. quos citat Mastrius *d. disp.* 13. *num.* 63. & alii, quos allegavi in meis Decisionibus *de Pœnitentiâ. decis.* 45. *à n.* 5. & *seqq.* ubi hæc tertia, & quarta Regula fuit concludentissimè comprobata.

Quo ad Ultimum. Quatuor sunt causæ, quæ excusant ab incurrendâ Excommunicatione, quas retuli suprâ *in Tit. anteced. in respons. Ad Septimum*, videlicèt Ignorantia invincibilis, Impotentia vera, Appellatio legitima, & Remissio ejus, quam faceret ille, ad cujus instantiam esset inflicta excommunicatio; & ideò ad dicta ibidem studiosus Lector recurrat.

TIT.

TIT. XIV.

De Excommunicatione contrà pugnantes in Duello.

INter præcipuas Excommunicationes à Jure latas, satis conspicua, ac frequens reputatur illa, quâ plectuntur pugnantes in Duello; idcircò post explicitam materiam Excommunicationis in genere, agendum est in specie de hâc Excommunicatione ob Duellum; & pro ejus intelligentiâ videbimus:

1 *Quid, & Quotuplex sit Duellum?*

2 *Quo Jure probibitum sit Duellum?*

3 *Quæ pœnæ sint statutæ contrâ pugnantes in Duello?*

4 *An aliquando sit licitum pugnare in Duello?*

5 *Quis possit absolvere ab Excommunicatione incursâ ob Duellum?*

Quo ad Primum: *Duellum est duorum, vel etiam plurium singulare certamen, quod ex condicto, uno indicente, & altero acceptante, suscipitur, prævià designatione loci, temporis, & armorum.* Ita Bonacina *tom. 1. de Censuris. disp. 2. q. 6. punct. 1.* & Mastrius *in Theolog. Moral. disp. 10. num. 12.* Dicitur *duorum, vel plurium singulare certamen*, ad differentiam belli; quod consistit in multitudine Militum; & in pugnâ universali. Dicitur *ex condicto*, idest ex provocatione ad pugnandum in Duello per unum factâ, & per alterum susceptâ; & ideò si ex calore iracundiæ aliqui se invitent ad pugnandum, & statim pugnent, non dicuntur committere Duellum, neque incurrunt pęnas contrâ pugnantes in Duello inflictas; quia hi pugnant non præmeditatè, neque prævià conventione, sed ex furore animi irati. Antonellus *de Regimin. Milit. Eccl. lib. 6. cap. 16. n. 4.* Marcellus Vulpes *in Praxi, c. 1. num. 49.* Dicitur *prævià designatione loci, temporis, & armorum*, quia hæc tria necessaria sunt ad quidditatem Duelli; quâpropter si quis dixerit suo Adversario, pugnabis mecum, cum te invenero in tali loco; etiamsi posteâ eum ibi inveniat, & secum pugnet, non censetur committere Duellum. Antonellus *d. cap. 16. num. 5.* Lezana *in Summâ. tom. 3. Verb. Duellum. num. 3.* Collegium Salmanticen. *tom. 12. tract. 10. de Censur. c. 4. num. 33.* Similiter qui ex condicto pugnant non armis, sed pugnis, non videntur Duel-

lum

lum facere, nec pœnas incurrere contrâ Duelliſtas latas. Salmanticen. *ibid. num.* 34. & Naldus *Verb. Duellum* . *n.* 2.

Duplex autem eſt Duellum ſecundum Theologos, & Moraliſtas. Unum *Solemne;* & eſt illud, quod fit in aliquibus locis ex publicâ auctoritate; & Principe permittente. Alterum *Minùs ſolemne*, ſeu *Privatum;* quando duæ perſonæ privatæ, aut tres, vel quatuor ex condicto conveniunt ad pugnandum ſimul, loco, tempore, & armis inter ſe conventis. Theſaur. *de Pœnis Eccl. part.* 2. *Verb. Duellum. cap.* 1. & Sanchez *in Decalog. lib.* 2. *cap.* 39. *num.* 22. Utrunque tamen eſt illicitum, & damnatum.

Quo ad Secundum. Duellum eſt prohibitum: *Primò* de Jure Divino; nam ab eo vetitum eſt hominibus exponere propriam vitam periculo mortis abſquè urgentiſſimâ causâ. Maſtrius *d. diſp.* 10. *n.* 112. ubi DD. *Secundò* de Jure Civili per *text. in l. Unicâ. Cod. de Gladiator. Tertiò* de Jure Canonico *in cap. Monomachiam.* 2. *q.* 5. *in cap.* 1. *&* 2. *de Clericis pugnan. in Duello.* Ex Bullâ Pii Quarti Incipien. *Ea, quæ à Prædeceſſoribus, &c.* & eſt in Bullario *Conſt. XXI.* Ex Concilio Tridentino *ſeſſ.* 25. *de Ref. cap.* 19. Ex Bullâ Gregor. XIII. Incipien. *Ad tollendum &c.* & eſt inter ejus Conſtitut. 78. Et ex Bullâ Clementis VIII. quæ incipit, *Illius vices &c.* ac eſt *Conſt. XI.* inter illas ejuſdem Pontificis, de quibus omnibus latè diſſerunt Theſaur. *d. part.* 2. *Verb. Duellum. à cap.* 1. *uſque ad cap.* 5. & Novarius in Summâ Bullarii *part.* 1. *Commentar.* 51. *& part.* 2. *Comment.* 62. ubi plures DD. allegantur.

Quo ad Tertium. Pugnantes in Duello, *Primò* committunt peccatum mortale graviſſimum. *Secundò* incurrunt infamiam, & proſcriptionem bonorum; ac alias pœnas contrâ Homicidas ſtatutas; & *Tertiò* ex ſuprâ citatis Pontificiis Conſtitutionibus tùm ipſi pugnantes in Duello, tùm eorum Fautores, Conſultores, Patrini, atque Spectatores incurrunt in excommunicationem latæ Sententiæ, Summo Pontifici reſervatam; & morientes ex vulnere in Duello inflicto carent Eccleſiaſticâ Sepulturâ. *Quartò* ulteriùs ſi prædicti pugnantes, vel conſulentes, aut coadjuvantes Duellum, ſint Clerici, remanent infames, irregulares, & privati Beneficiis, ac Penſionibus ultrâ pœnas ſupradictas,

ut

ut latè ostendunt Novarius, & Thesaur. *ubi supr.* ac Antonellus *de Regim. Milit. Eccl. d. lib.* 6. *cap.* 16. nec non Mastrius *d. disp.* 10. *n.* 114.

Quo ad Quartum. Si quærimus, An aliquando liceat acceptare Duellum, & in eo pugnare? Firmanda est Regula negativa; itaut neque Vir Nobilis provocatus ad Duellum sub pœnâ infamiæ, possit illud acceptare; quia cùm sit actus prohibitus tùm Jure Divino, tùm Constitutionibus Ecclesiasticis, ac Legibus Civilibus, debet respondere provocanti: *Te non formido; & si in aliquo loco me invaseris, me defendam. Tuum autem Duellum non accepto, quia Deum timeo, & Ecclesiæ obedio; ac Legibus Divinis, Ecclesiasticis, & Humanis contraire non debeo.* Idcircò hîc notanda est Propositio damnata ab Alexand. VII. Anno 1665. *la* 2. quæ asserebat; quod *Vir Equestris ad Duellum provocatus, potest illud acceptare; nè timiditatis notam apud alios incurrat.* Ita Colleg. Salmanticen. *d. cap.* 4. *n.* 38. ubi DD. qui tamen ab hâc Regulâ tres casus excipiunt. *Primus* est, si quis provocetur ad Duellum ab inimico associato à Sicariis, à quibus statim sit confodiendus, nisi acceptet Duellum; talis enim acceptatio esset ad necessariam suæ vitæ defensionem. *Secundus* est, si quis innocens sententiaretur à Judice ad acceptandum Duellum; aliâs à carnifice occideretur. *Tertius* est, si ad finiendum bellum, & ad parcendum toti exercitui, proponatur Duellum inter duos, vel aliquos particulares Milites habendum; ut legitur in Vitâ Sancti Wenceslai Ducis Boemiæ die 28. Septembris in Breviario Romano. Diana *part.* 3. *tract.* 6. *resol.* 1. Et Colleg. Salmanticen. *d. tom.* 12. *tract.* 10. *de Censuris. cap.* 4. *n* 39.

Quo ad Quintum, & Ultimum requirens, *Quis possit absolvere ab excommunicatione incursâ ob Duellum?* Regula est pariter firmanda, quod solus Papa potest ab eâ absolvere, quia per Constitutiones Pontificias suprâ relatas, ei soli est absolutio reservata. Nihilominùs Moralistæ dant duas exceptiones huic regulæ: *Una* est, si Duellum fuisset occultum; tunc enim Episcopus vigore Concilii Tridentini *sess.* 24. *de Reform. cap.* 6. posset absolvere. At ego hanc exceptionem confutavi in meis Decisionibus *de Pœnitentiâ. decis.* 45. *num.* 6. ubi

ubi Studiosus Lector videat. *Altera* est, si Duellista ex legitimo impedimento non possit recurrere ad Papam, nam tunc eum absolvit Episcopus. Lezana *d. Tom. 3. Verb. Duellum. n.* 13. & Pellegrinus *in tract. de Duello. quæst.* 37.

TIT. XV.

De Excommunicatione contrà violantes Clausuram Monialium, & Virorum Regularium.

ACtum est de Excommunicatione inflictâ ad retrahendos Laicos ab interitu corporis, & animæ per Duellum; restat agendum de aliâ Excommunicatione latâ pro corporali, & spirituali salute Virginum, quæ se dedicaverunt Deo per Vota solemnia Paupertatis, Castitatis, ac Obedientiæ, cum obligatione vivendi in perpetuâ Clausurâ: pro cujus intelligentiâ videbimus:

1 *Quid, & Quotuplex sit Monialium Clausura?*

2 *Quo tempore, & quo Jure sit introducta?*

3 *Quot modis violetur Monialium Clausura?*

4 *Quæ pœnæ sint inflictæ contrà violantes Monialium Clausuram?*

5 *An sint casus, in quibus liceat Monialibus exire de Clausurâ.*

6 *Qui possint absolvere ab Excommunicatione incursâ ob violatam Monialium Clausuram.*

Quo ad Primum. Duplex est Clausura Monialium, *Materialis* scilicèt, & *Formalis*. Clausura Materialis est locus clausus, ac muris septus, & ostiis occlusus, in quo habitant Virgines Deo consecratæ; & in quem hominibus non est liber ingressus. *l. 3. §. Subvenitur. ff. Ad Senat. Consult. Syllan.* Giballinus *de Clausurâ Regular. disquis. 1. in princ.* Formalis Clausura est Lex prohibens Monialibus egressum de Monasterio; ingressum in illud, & accessum ad colloquendum cum Monialibus absque necessariâ causâ, & legitimâ licentiâ cuicumque personæ. *cap. Perniciosam. 18. q. 12. cap. 1. de Statu Regular. in* 6. Bonacina *de Clausurâ Monial. q. 3. punct. 1. & 2.*

Quo ad Secundum. Clausura Monialium Deo consecratarum est antiquissima; tùm quia erat in usu etiam in Lege Mosaycâ; in quâ Mulieres servi-

tio Divino mancipatæ, morabantur in exedris Templi, ut legitur 2. *Machab.* 3. 19. & de Annâ Prophetissâ filiâ Phanuel; *quæ*, ut scribit S. Lucas 2. 36. *non discedebat de Templo, jejuniis, & obsecrationibus serviens nocte, ac die.* tùm etiam quia ab initio Ecclesiæ fuerunt in usu Monasteria Virginum, Deo addictarum; quas salutat S. Ignatius Martyr *Epist.* 10. 12. & 15. & de eis meminit S. Clemens Papa apud *S. Epiphan. Hæres.* 30. ac de illis testantur S. Ambrosius *libr. 3. de Virginib.* S. Hieronymus *lib. 1. advers. Jovinian.* & S. Augustin. *Epist.* 109. Quamvis tunc clausura non esset omninò absoluta; quia ex urgenti causâ, & cum debitâ licentiâ, ac convenienti comitatu poterant Moniales aliquâ vice de Monasterio exire. S. Antonin. *in Summ. 3. p. tit.* 20. *cap.* 2. *§.* 3. *Vers. Egressum autem Monialium.* & Giballin. *de Clausur. d. disquis.* 1. *cap.* 1. *§.* 2. Absoluta verò, & de necessitate imposita est Clausura Monialibus Deo professis per Legem Ecclesiasticam; *Primò*, per Constitutionem Bonifacii Octavi Summi Pontificis circâ finem tertii decimi sæculi, quæ habetur *in cap. Periculoso. De Statu Regular.* cum enim eo tempore vel ob excedentem malitiam hominum, vel ob nimiam calamitatem temporum, Synodalia Decreta, & Prælatorum inferiorum Leges pro custodiâ Virginalis innocentiæ non sufficerent, prædictus Bonifacius Octavus Papa indixit omnibus, & quibuscunque Monialibus perpetuam Clausuram; itaut iisdem non liceret ampliùs egredi de Monasteriis, nisi ex causâ morbi contagiosi; neque ad eas daretur Virorum accessus, vel ingressus, nisi ex rationabili causâ, & cum legitimâ Episcopi licentiâ. *Secundò* hanc Constitutionem Bonifacii VIII. confirmavit Concilium Trident. *sess.* 25. *de Regular. cap.* 5. additâ pœnâ Excommunicationis ipso facto incurrendæ ab inobedientibus. *Tertiò*, easdem clausuræ Monialium Leges innovavit Sanctus Pius V. Papa Anno 1566. per Bullam Incipien. *Circâ Pastoralis*. & per aliam Anno 1570., quæ incipit, *Decori, & honestati*. additâ pariter pœnâ excommunicationis Sedi Apostolicæ reservatâ contrâ transgredientes. *Quartò* tandem ad majorem firmitatem prædictæ Monialium Clausuræ emanarunt aliæ Constitutiones Gregorii XIII.

Gre-

Gregorii XV. & Pauli V. qui etiam revocaverunt quascunque licentias sublimibus personis ab Apostolicâ Sede concessas ingrediendi Monasteria Monialium; quas omnes Constitutiones referunt Barbosa in Collect. DD. *ad d. cap. Periculoso. de Statu Regular. in* 6. & Tamburin. *de Jure Abbatissar. disp.* 16. *quæst.* 2. *&* 3.

Quo ad Tertium. Tribus modis violatur Monialium clausura: per *egressum* earundem de Monasterio; per *ingressum* Virorum in Monasteria ipsarum; & per *accessum* ad ostia, vel Crates Monasteriorum ad colloquendum cum ipsis Monialibus; deficiente tamen rationabili causâ, & legitimâ licentiâ in omnibus tribus modis supradictis; ut notat Barbosa *in d. cap. Periculoso. De Statu Regular.* & DD. ibi per eum collecti, ac citati.

Quo ad Quartum, in quo quæritur, Quæ pœnæ sint inflictæ contrâ violantes Monialium clausuram? Respondetur *Primò*, quod si violatio sit per egressum à Moniali factum (exceptis casibus à Jure permissis, de quibus infrâ) ipsa incurrit duas pœnas; *Una* est Excommunicatio latæ sententiæ, cujus absolutio est Papæ reservata, per Bullam Incipien. *Decori. la* 8. Sancti Pii Quinti; ut notant Barbosa *in d. cap. Periculoso. num.* 20. *De Statu Regular. in* 6. Thesaurus *de Pœnis Ecclesiast. part.* 2. *Verb. Clausuram violans. cap.* 8. Sanchez *in Decalogum. lib.* 6. *cap.* 15. *à n.* 63. & Donatus *de Regularib. tom.* 4. *tract.* 4. *q.* 8. *Altera* pœna est privatio omnium Dignitatum, si quas habebat; necnon amissio suæ Dotis, tùm de Jure Civili *l. Deo nobis.* 54. *§. Hujus autem. C. De Episc. & Cler.* & in Auth. *Si qua mulier. C. de Sacrosanct. Eccl.* tùm de Jure Canonico, ut per *cap. Abbates.* 18. *q.* 2. *cap. Verùm. De Conditionib. apposit.* & docent tùm Moralistæ. Lezana *in Sum. tom.* 3. *Verb. Dos Monialium. num.* 6. Donatus *tom.* 1. *part.* 2. *tract.* 5. *q.* 58. *& tom.* 4. *tract.* 4. *q.* 19. tùm Canonistæ. Navarr. *Commentar.* 4. *de Regularib. n.* 24. *Vers. Undecimò.* & Surdus *de Alimentis. tit.* 9. *quæst.* 27. tùm etiam Criminalistæ Decian. *lib.* 5. *cap.* 73. *n.* 16. atque Farinacius *de Hæresi. quæst.* 183. *§.* 8. *num.* 114. quorum omnium verba ego retuli in meis Discordiis Forensibus *part.* 4. *de Regularib. Discord.* 44. *à num.* 5. *& seqq.* Et non solùm incurrunt prædictas pœnas ipsæ Moniales è

clausurâ egredientes, sed etiam illas comitantes, ac receptantes. Thesaur. *d. part.* 2. *Verb. Clausuram Monialium.* c. 8. *Vers. Alitèr.* & Barbosa *in Collect. DD. ad d. cap.* 1. *de Statu Regular. num.* 20. *Secundò*, si violatio clausuræ Monialium fiat per ingressum, omnes ingredientes, & eos introducentes, ac recipientes, (extrâ casus licitos, ac necessarios, & cum debitâ licentiâ) paritèr incurrunt excommunicationem Summo Pontifici reservatam, tùm ex Concil. Trid. *d. sess.* 25. *de Regular. cap.* 5. tùm ex Constitutionibus Gregorii XIII. incipien. *Ubi gratiæ*, ac Pauli V. quæ incipit *Monialium status*; ut demonstrat Donatus *d. to.* 4. *tract.* 5. *quæst.* 1. *&* 2. & declaravit Sacra Congregatio Episc. & Regular. apud Pignatellum *tom.* 6. *consult.* 85. *n.* 251. *&* 252. & tantò magis si ingressus sit ad malum finem, ut ego ostendi in meis Decisionibus *de Eucharistiâ. decis.* 18. *num.* 30. *&* 31. ubi quod neque Superioribus licitum est intrare Monasteria Monialium absque legitimâ causâ, aliàs incurrunt easdem pœnas. *Tertiò*, si violetur Monialium clausura per accessum ad crates, & collocutoria Monasterii à personis prohibitis, hæ ultrâ peccatum mortale incurrunt pœnas, ac Censuras per Ordinarios locorum inflictas, etiamsi accedentes, & colloquentes cum Monialibus sint Regulares.

Quo ad Quintum. Circâ casus, in quibus licitum sit Monialibus exire de Clausurâ; quamvis Sanctus Pius V. in præcitatis suis Constitutionibus expresserit tantùm tres Casus, scilicèt *Magnum incendium*, morbum *Lepræ*, & morbum *Epidimiæ*; & disputent Doctores, an hi tres Casus expressi sint taxativè, vel exemplificativè, ut scribit Barbosa *alleg.* 102. *num.* 16. & Giballin. *Disquis.* 1. *cap.* 6. *num.* 33. verior tamen opinio est, quod dicti tres casus stent exemplificativè, ut probant Sanchez *in Decal. lib.* 6. *cap.* 15. *num.* 37. Novarius *in Summ. Bullar. part.* 1. *Comment.* 41. *num.* 14. Ventriglia *tom.* 1. *Annot.* 5. §. 2. *n.* 25. & Zacchias *in QQ. Medicoleg. libr.* 3. *tit.* 3. *quæst.* 6. *n.* 10. necnon *in Consil.* 64. *per tot.* Idcircò communitèr DD. addunt alios casus licitos pro egressu Monialium de clausurâ, nempè Alluvio fluminis, vel procellæ, ac Sæviens Bellum, ex quibus immineret ruina Monasterii, vel direptio Monialium. Giballin.

d. Dis-

d. Disquis. 1. *cap.* 6. *num.* 33. & quodcunque aliud periculum influens in totam Monialium communitatem. Ex quâ doctrinâ colligitur, quod si morbus, vel periculum immineat alicui particulari ex Monialibus, ei non licet è clausurâ exire; quod si morbus esset pestilentialis petenda esset licentia à Sacrâ Congregatione, & non sufficeret permissio Episcopi; nisi temporis angustia aliud suaderet. Ventriglia *d. tom.* 1. *Annot.* 5. *punct.* 2. *n.* 29. Prout etiam ejusdem Sacræ Congregationis licentia est necessaria, si agatur de egressu Sanctimonialis profundando alibi Monasterio; vel pro corrigendâ aliquâ Moniali contumaci, quæ ibi ob factiones corripi non posset. Giballin. *d. cap.* 6. *à num.* 37. *& seqq.*

Pro ingressu autem Virorum in Clausuram Monialium casus liciti sunt tùm illi, qui concernunt bonum commune totius Monasterii, in rebus necessariis pro alimentis, ac sustentatione totius Communitatis; & sic ingrediuntur, præviâ licentiâ Episcopi, bajuli, rustici, vectores curruum cum bladis, & uvis, ac alii operarii, & artifices. Gloss. *in cit. cap.* 1. *de Statu Regular. in* 6. tùm illi casus, qui respiciunt bonum particulare alicujus Monialis; & hâc de causâ si aliqua sit infirma, intrant in clausuram Confessarius, Medicus, Chirurgus, & aliquando ancillæ, ac mulieres laicæ, quæ ministeriis vilioribus, & operosioribus inserviant; aut Moniali morbo diuturno, ac periculoso affectæ assistant, ad tradita per Barbosam *d. Allegat.* 102. *n.* 60. Bonacinam *de Clausurâ. quæst.* 4. *punct.* 4. *num.* 10. & Crispinum *de Visitat. Pastor. part.* 2. *§.* 42. *num.* 99. Ulteriùs etiam ob bonum consanguineorum conceditur ingressus puellarum educandarum; etsi & hoc concernat bonum Monasterii ad propagandam successionem Sanctimonialium; imò permitti solet ingressus alicujus Mulieris nobilis Uxoratæ, ad evitanda scandala ob dissidia cum marito; circâ quæ pollet arbitrium Episcopi in concedendâ licentiâ, ut tradunt Giballin. *de Clausurâ. d. disp.* 1. Tamburin. *de Jure Abbatissar. disp.* 24. *quæs.* 1. & Donatus *d. tom.* 4. *tract.* 5. *quæst.* 19.

Pro accessu tandem ad Crates pro collocutione cum Monialibus requiritur bonum nomen accedentium, & eorum parentela in primo, & secun-

do gradu; dummodò non sint Regulares; his enim interdictum est ab Apostolicâ Sede accedere ad colloquendum cum Monialibus, nisi quatèr in anno, & cum consanguineis in primo, vel secundo gradu tantùm, & cum licentiâ Episcopi; cui propterea data est facultas puniendi Regulares transgressores etiam Censuris, & etiam in Monasteriis exemptis, ut ex Bullâ Gregorii XV. *Inscrutabili*, *&c.* Ex Decreto Urbani VIII. de Anno 1623. & ex alio Decreto Clementis Noni de Anno 1669. quæ leguntur apud Pignatellum *tom.* 6. *Consult.* 85. *num.* 165.

Quo ad Ultimum. Absolvere ab excommunicatione incursâ tàm per egressum, quàm per ingressum illicitum in Clausuram Monialium, cum sit reservata Papæ, spectat tantummodò ab ipsum. Disputant nihilominùs DD. an absolutio obtineri possit vel ab Episcopo, vel à Confessariis Regularibus? Et affirmant de Episcopo, si egressus, vel ingressus sit occultus, & hoc vigore Concilii Tridentini *sess.* 24. *de Ref. cap.* 6. Ita Bonacina *de Censur. disp.* 1. *q.* 22. *punct.* 2. *num.* 2. & *de Clausurâ. quæst.* 1. *punct.* 5. *num.* 2. Thesaurus *d. part.* 2. *Verb. Clausuram. cap.* 8. *Vers. Absolvere*. & alii, quos ego citavi *de Eucharist. decis.* 18. *num.* 22. De Confessariis verò Regularibus negant ob Decretum Clementis VIII. in quo noluit, eosdem posse absolvere à septem casibus Papæ reservatis; & inter eos est violatio clausuræ Monialium; & dictum Decretum legitur apud Donatum *tom.* 2. *part.* 3. *tract.* 11. *quæst.* 17. & apud Pignatellum *d. tom.* 6. *Consult.* 85. *n.* 165. *&* 166.

Corollarii loco notandum est, aliam pariter Excommunicationem Papæ reservatam latam esse contrâ Mulieres violantes Clausuram Regularium Virorum per ingressum in eorum Monasteria, non solùm ad malum finem, sed etiam ex merâ curiositate; ut in Bullâ Sancti Pii V. *diei* 24. *Octobris* 1566. Incipien. *Regularium Personarum &c.* quæ in Bullario Cherubini habetur *tom.* 2. *Constit.* 20. de quâ agunt Fagnanus *in cap. Nuper. num.* 35. *de Sent. Excommun. tom.* 7. Antonell. *de Loco Legali lib.* 1. *cap.* 10. *n.* 57. Novarius *in Summâ Bullarii part.* 2. *Comment.* 39. *n.* 6. & alii, quos ego allegavi in meis Discordiis Forens. *de Regular. Discord.* 27. *n.* 4. ubi *n.* 15. *&* 16.

osten-

ostendi; Confessarios Regulares ab hâc Excommunicatione absolvere non posse.

TIT. XVI.

De Ecclesiastico Interdicto.

Quoniam Ecclesiasticum Interdictum valdè fraternizat cum Excommunicatione, quia & istud solet infligi tàm contrâ Clericos, quàm contrâ laicos; ideò statim post illam agitur de ipso; pro cujus intelligentiâ videbimus:

1 *Quid sit Interdictum Ecclesiasticum?*
2 *Quotuplex sit?*
3 *Qui possint infligere Ecclesiasticum Interdictum?*
4 *Ob quas causas?*
5 *Qui teneantur observare Ecclesiasticum Interdictum?*
6 *Qui sint effectus hujus Interdicti?*
7 *Quas pœnas incurrant violantes Interdictum?*
8 *Quis possit tollere Interdictum?*

Quo ad Primum. *Interdictum est Ecclesiastica Censura, per quam fidelibus prohibetur participatio Sacramentorum; Divinorum Officiorum; & Ecclesiasticæ Sepulturæ*. Hæc definitio colligitur ex *cap. Non est nobis. De Sponsalibus*. & ex *cap. Quod in te. de Pœnitent. & remiss.* Aliam definitionem tradit Scotus *in 4. dist. 25. q. 1. G*. itâ dicens. *Interdictum est prohibitio, vel arctatio à quibusdam actibus Ecclesiasticis exercendis, vel ab assistendo quibusdam talibus*. Videatur Mastrius *in Theol. Moral. disp. 13. num.* 106. ubi alias definitiones ponit.

Quo ad Secundum. Ecclesiasticum Interdictum est triplex, *Locale*, *Personale*, & *Mixtum*. Interdictum *Locale* est, quando prohibetur, ne in tali loco divina Officia celebrentur. *Personale*, quando prohibetur aliquibus personis assistere activè, vel passivè divinis Officiis in quocunque loco. *Mixtum* Interdictum est, quando locus simul, & personæ interdicuntur. *cap. Præsenti. De Sent. Excommun. in 6. cap. Sententia. eod. tit.* & Mastrius *d. disp. 13. num.* 107. & 108. ubi duas alias dat divisiones. *Una*, quod aliud est Interdictum generale, quando totum Regnum, vel Provincia interdicitur. Et aliud est particulare, quando aliquod Templum, vel Ecclesia tantùm interdicitur. *Altera* divisio est, quod aliud Interdictum est à Jure, & aliud ab homine. Ex his resultat hæc differen-

rentia intèr Interdictum locale generale; & Interdictum generale personale: quod scilicèt in Interdicto generali locali poterit populus illius Regni audire Divina in Ecclesiis extrâ illud Regnum: At in Interdicto generali personali eædem personæ nec extrâ Regnum poterunt audire Divina; advenæ verò advenientes in loco personalis Interdicti poterunt Divina audire; quia eos hoc Interdictum non afficit. *d. cap. Si Sententia. de Sentent. Excomm.* Mastrius *d. disp.* 13. *num.* 109. *&* *n.* 110. subdens, quod in Interdicto generali Mixto comprehenduntur tàm nocentes, quàm innocentes; itâ tamen, ut si hi discedant à loco Interdicto, poterunt alibi Divina audire; non etiam culpabiles, & nocentes. *d. c. Si Sententia;* & ibi Glossa *de Sent. Excomm. in* 6. Illud etiam notandum, quod Interdicto populo non censetur interdictus Clerus. *c. Quia periculosum. de Sent. Excommun. in* 6. Et interdicto Clero non comprehenduntur Regulares, & Moniales. Mastrius *d. disp.* 13. *num.* 111.

Quo ad Tertium. Potestas Ecclesiastici Interdicti indicendi residet apud Ecclesiasticos Superiores; ideôque apud Papam in universo Orbe, Regnis, & Provinciis; apud Legatos Apostolicos in locis eorum Legationis; & apud Episcopos in suis Diœcesibus. *cap. Episcoporum. de Privil. in* 6. *cap. Sanè. de Offic. Deleg. cap. Cum intèr. de Consuetud.* Mastrius *d. disp.* 13. *num.* 110. ubi limitat circâ Interdictum inflictum generaliter ab Episcopo, quod non afficiat Hospites, & Scholares, qui in ejus Diœcesi reperiuntur.

Quo ad Quartum. Regula est certa, & nullam patiens limitationem; quod Ecclesiasticum Interdictum fulminari non potest, nisi ob peccata gravia; quæ annexam habeant contumaciam, ac inobedientiam in delinquentibus; sivè omnibus de Communitate; sivè Principalibus tantùm ejusdem; ut *in cit. cap. Si Sententia. de Sent. Excom. in* 6.

Quo ad Quintum. Pariter datur Regula generalis, quod si Interdictum locale sit universale, ac illimitatum totius Regni, Provinciæ, vel Diœcesis; omnes habitantes ibi tenentur illud observare, tàm culpabiles, quàm innocentes; necnon tàm præsentes; quàm post latum Interdictum superve-

venientes. *d. cap. Si Sententia*. & ibi Glossa *de Sent. Excomm. in* 6. Et idem habet locum si Interdictum sit personale; ita tamen, ut hoc non afficiat nisi illos, qui sunt culpabiles, & contumaces, ut latè explicat Mastrius. *d. disp.* 13. *n.* 110.

Quo ad Sextum: Effectus Interdicti desumendi sunt ab intentione Superioris illud infligentis, expressâ in verbis, quibus fuerit ab ipso inflictum. Quod si sit generalitèr fulminatum absque ullâ restrictione, tunc tres sunt ejus effectus; nempè privatio Sacramentorum, Divinorum Officiorum, & Ecclesiasticæ Sepulturæ. Bonacin. *de Interdicto*. *disp.* 5. *punct.* 3. & Mastrius *d. disp.* 13. *num.* 112. Porrò circâ Sacramenta, non omnia censentur prohibita; sed tantùm Eucharistia; excepto articulo mortis, per Viaticum. *cap. Quod in te*. *de Pœnitent. & remiss. cap. Permittimus*. *de Sentent. Excom.* Item prohibita est Extrema Unctio, Confirmatio, Collatio Ordinum, & celebratio Matrimonii cum solemni benedictione, non autem eâ omissâ. Idcircò Baptismus, & Pœnitentia nunquàm sunt prohibita; tanquàm prorsùs necessaria ad salutem; & quandocunque possunt jisdem Interdicto affectis ministrari. *c. Quoniam*. *& cap. Alma Mater*. *de Sentent. Excomm. in* 6. Mastrius *in cit. disp.* 13. *n.* 113. Quo verò ad Divina Officia; si Interdictum sit merè locale; Tunc si est particulare, ea celebrari non possunt ullo tempore in Ecclesiis particularitèr interdictis; sed utique in aliis. Si sit locale generale; nullibi officia Divina celebrantur, exceptis diebus festis Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, Assumptionis, & Conceptionis B. M. Virginis. Mastrius *d. disp.* 13. *num* 115. suadens, quod Clerici januis clausis, & absque pulsatione campanarum possunt ea recitare. At si Interdictum sit Personale, seu Mixtum sivè in genere, sivè in specie, nulla die possunt Officia Divina in Ecclesiis celebrari. *cap. Si civitas*. *& cap. Si Sententia*. *de Sent. Excom. in* 6. Non est tamen prohibitum tempore generalis Interdicti pulsare, & recitare Angelicam Salutationem; benedicere Mensam; adorare Crucem in die Parasceves; commendare animam moribundis, prædicare Verbum Dei, docere pueros Doctrinam Christianam; & actus spiritualis, ac temporalis Jurisdictionis

nis exercere, ut docent DD. quos citat, ac sequitur Mastrius *ead. disp.* 13. *n.* 117. Tandem quo ad Sepulturam; ad eam non admittuntur, qui sunt personali Interdicto perculsi. *d. cap. Si Civitas. de Sent. Excomm. in* 6. Nisi habeant speciale Privilegium. *cap. Quod in te. de Pœnit. & Remiss.* At si Interdictum sit locale tantùm, illa nulli morienti denegatur, nisi dederit causam Interdicto. Mastrius *ubi supr. n.* 116.

Quo ad Septimum. Pœnæ, quas incurrunt violantes Interdictum, sunt sequentes. *Primò*, ministrantes, ac suscipientes Sacramenta prohibita peccant mortaliter. *Secundò*, committunt Sacrilegium. *Tertiò*, Clerici illa ministrantes fiunt Irregulares. *cap. Is, cui. de Sent. Excomm. in* 6. *Quartò*, qui recitant publicè, & audiunt Divina, & ipsi mortalitèr peccant. *Quintò*, Laici cogentes Clericos ad celebrandum in loco, vel tempore Interdicto, incurrunt in Excommunicationem. *Clem.* 2. *de Sent. Excomm.* Et *Sextò* sepelientes defunctos in Loco Sacro interdicto pariter excommunicationem incurrunt. *Clem.* 1. *de Sepult.* Mastrius *d. disp.* 13. *num.* 118.

Quo ad Ultimum; in quo quæritur, Quis possit tollere Interdictum? DD. distinguunt; Vel Interdictum est ab Homine, & absque præfinitione temporis? & ab eodem est tollendum vel per relaxationem, vel per absolutionem. Vel est à Jure? Et tunc subdistinguunt: Vel est locale reservatum Papæ? Et à solo Papâ tollitur. Vel non est alicui reservatum? Et à solo Episcopo tolli potest. Vel est Interdictum personale nulli reservatum? Et hoc quilibet Confessarius tollere potest per absolutione, datâ satisfactione; vel præstitâ cautione de satisfaciendo, si necesse sit. Ita DD. apud Mastrium *ead. disp.* 13. *num.* 121. qui *num.* 125. advertit, quod per Appellationem ab Interdicto, ejus effectus non suspenditur; quia debet plenè observari, donec Superior servatis servandis, & causâ cognitâ illud revocet. *cap. Ad hæc quoniam. De Appellat.*

Corollarii loco notandum est, ultrâ Interdictum dari *Cessationem à Divinis*, quæ est quædam prohibitio ob mœrorem facta, ne in aliquo loco Divina Officia celebrentur; & habet analogiam cum Suspensione, & Interdicto, sed verè

rè non est Censura Ecclesiastica; ideòque inobedientes non fiunt Irregulares, etsi incurrant Excommunicationem, de quâ *in Clem.* I. *De Sentent. Excommun.* ac eâ durante, non est prohibitum sepelire fideles in loco Sacro, dummodò in eis sepeliendis non fiat recitatio Divinorum Officiorum. Mastrius *ibid. num.* 124. & *numer.* 125.

TIT. XVII.

De Suspensione à Divinis.

CUm tres esse Ecclesiasticas Censuras suprâ notatum sit; & de duabus egerimus, scilicèt de Excommunicatione, & de Interdicto; remanet, ut de tertiâ verba faciamus, nempè de Suspensione à Divinis; pro cujus explicatione videbimus:

1 *Quid sit Suspensio à Divinis?*
2 *Quotuplex sit?*
3 *Quis possit eam infligere?*
4 *Qui sint ejus effectus?*
5 *Quas pœnas incurrat, qui illam non servat?*
6 *Quæ, & Quot sint Suspensiones à Jure inflictæ ob malam Ordinum susceptionem?*
7 *Quæ sint causæ excusantes ab incursu Suspensionis?*
8 *Quis possit ab eâ absolvere?*

Quo ad Primum. Duæ dantur à Theologis definitiones. *Una* est; quod *Suspensio à Divinis est Ecclesiastica Censura, quâ Minister Ecclesiæ arcetur ab aliquo actu Ecclesiastico, aliâs sibi conveniente; & hoc ad tempus.* Ita Scotus *in* 4. *dist.* 25. *q.* I. *H.* Dicitur *Censura Ecclesiastica* tanquàm genus; cum, ut dictum est, existant aliæ duæ Censuræ. Dicitur *Minister Ecclesiæ* ad differentiam aliarum duarum; quæ possunt infligi tàm in Clericos, quàm in Laicos; hæc autem fulminatur tantùm contrâ Ecclesiæ Ministros; videlicèt Clericos; tàm post susceptos Ordines, quàm in eorum susceptione; ut in eo, qui, etiam ignorantèr ordinatur antè legitimam ætatem. *cap. Vel non est compos. de Temp. ordinat.* Dicitur *ab aliquo actu Ecclesiastico, aliâs sibi conveniente;* quæ verba comprehendunt tàm Sacrificia, quàm Divina Officia; tàm universalitèr, seu in Choro; quàm particularitèr extrâ Chorum; siquidem ad differentiam Excommunicationis, suspendi potest à Divinis totum Capitulum Canonicorum, etsi illud

excommunicari non possit. Mastrius in Theol. Moral. *disp.* 13. *num.* 91. ubi DD. docentes, tunc illos de Capitulo esse suspensos solummodò in jis, quæ spectant ad Capitulum in commune; secùs in illis, quæ propria sunt unius cujusque particularis personæ; nisi fortè omnes essent in culpâ. *Altera* definitio Suspensionis à Divinis est, quam ponit Mastrius *ibid. num.* 86. nempè *eam esse Censuram, quâ Clericus impeditur, ne functiones exerceat sui Officii, vel beneficii*. & coincidit cum illâ Scoti jam explicatâ.

Quo ad Secundum: Plures dantur Suspensionis à Divinis divisiones. *Una* est, quod alia dicitur à Jure, & alia ab Homine. Illa est à Jure, quæ inflicta legitur in Sacris Canonibus, vel in Constitutione Ecclesiasticâ, seu generali Edicto. Ista est, quæ per Sententiam à Superiore profertur. Mastrius *ubi supr. n.* 87. *Altera* divisio est, quod Suspensio à Divinis vel est ab Officio tantùm, vel à Beneficio tantùm; vel simul ab Officio, & Beneficio. Prima prohibet administrationem Sacramentorum. Secunda vetat exactionem fructuum beneficii. Tertia privat potestate tàm Sacramenta ministrandi, quàm in fructibus prædictis se ingerendi; quod idem est, ac reddere suspensum inhabilem ad gerenda spiritualia, ac temporalia sui officii, & beneficii. DD. apud Mastrium *d. disp.* 13. *num.* 87. Tertia divisio est, quod Suspensio à Divinis alia est illimitata; alia verò ad limitatum tempus; putâ ad sex Menses, seu ad Annum. Illa eget absolutione; hæc autem absolutione non indiget, siquidem transacto tempore, ad quod erat limitata, statim Clericus, qui ipsâ erat ligatus, potest officium sui Ordinis exercere. Glossa *in cap. Sacro. de Sent. Excomm.* Mastrius *d. disp.* 13. *n.* 94. *&* *n.* 101.

Quo ad Tertium. Brevitèr est dicendum, quod solus Superior Ecclesiasticus potest infligere in suum subditum Suspensionem à Divinis, legitimâ aliquâ præcedente causâ; quæ proveniat vel à culpâ gravi; ut si Clericus sit criminosus; vel etiam à culpâ levi, velut si esset negligens, vel desidiosus in aliquo suo officio; imò etiam nullâ subsistente culpâ, sed solâ ignorantiâ; ut dictum est de eo, qui suscipit ordines antè legitimam ætatem inscienter. *d. cap. Vel non*

est

est compos. de Temp. Ordin. Mastrius *d. disp.* 13. *n.* 90. *&* 100. ubi alii DD.

Quo ad Quartum. Effectus Suspensionis à Divinis sunt sequentes. *Primò*, Suspensus si celebret, aut actum Ordinis exerceat, peccat mortaliter. *Secundò* fit Irregularis. *Tertiò* actus Jurisdictionis sunt nulli in utroque Foro, interiori scilicèt, & exteriori. *Quartò*, si eligatur ad aliquod beneficium, electio est irrita, ac invalida. *Quintò*, non est admittendus in Choro ad recitandas divinas laudes. *Sextò*, si suspensus sit à beneficio, & fructus exigat, peccat mortaliter, quamvis non incurrat Irregularitatem. Et *Septimò*, si suspensio Sacerdotis à Divinis sit generica, neque Evangelium, neque Epistolam poterit cantare in Missâ absque peccato, & incursu in Irregularitatem. Ita DD. quos citat, & sequitur Mastrius *d. disp.* 13. *à num.* 93. *& seqq.* ubi *num.* 96. notat, quod Suspensus ab Officio potest exercere actus Jurisdictionis, & quod Episcopus suspensus à Pontificalibus non est prohibitus celebrare Missam privatam.

Quo ad Quintum. Clericus suspensus à Divinis, si suspensionem non servet, sed actus Ordinis exerceat, peccat mortaliter, ut dictum est, atque incurrit in Irregularitatem. *cap.* 1. *& cap. Is, cui. de Sent. Excomm. in* 6. Antonell. *de Regim. Eccl. Milit. libr.* 2. *cap.* 10. *num.* 1. ubi *num.* 3. addit; quod fit incursus in supradictas pœnas, quando exercetur actus Ordinis Sacri secundum communem Doctorum sententiam; secùs si tempore Suspensionis exerceatur actus Ordinis minoris; quia tunc Irregularitas non incurritur; nam de consuetudine actus minorum ordinum à Laicis etiam cum solemnitate exercentur; ut post Tolet. Avilam, & alios observat Bonacina *de Censur. disp.* 7. *q.* 3. *punct.* 5. *num.* 1. Diana *part.* 4. *tract.* 2. *resol.* 56. *&* 92. quæ in opere ejus Coordinato habetur *tom.* 5. *tract.* 5. *resol.* 25. *in §.* 4. & alii recentiores communiter: quamvis contrarium teneant Navarr. *in Manuali. cap.* 25. *num.* 76. *& cap.* 27. *n.* 163. Quaranta *in Verb. Ordo. Vers. Secundò limita.* Et Bellettus *Disquis. Clerical. Tit. de Discipl. Cleric. §.* 5. *num.* 62. Sed utrùm Canonicus, qui est suspensus à Divinis, possit stare in Capitulo, in quo agitur de eligendis Canonicis, & dare Votum suum? Respondetur,

Affir-

Affirmativè; quia non est actus Ordinis electio Canonici activa. *cap. Cum Vintomiensis. de Elect.* Mastrius *d. disp.* 13. *n.* 98.

Quo ad Sextum. Suspensiones à Divinis de Jure inflictæ contrà Clericos, qui suscipiunt Ordines, non servatis de Jure servandis, sunt duodecim sequentes; videlicèt: 1. Si recipiant Ordines ab Episcopo, qui renunciavit Episcopatui. 2. Si ab alieno sinè licentiâ proprii Ordinarii. 3. Si ipsos Ordines recipiant à proprio Episcopo; sed in alienâ Diœcesi absque licentiâ Diœcesani. 4. Si illos recipiant ab Episcopo Excommunicato, vel Suspenso. 5. Si non habeant legitimam ætatem. 6. Si ordinentur extrâ tempora sinè dispensatione. 7. Vel interstitiis non servatis. 8. Vel sinè Titulo in Sacris. 9. Si ordinentur per saltum. 10. Si post contractum Matrimonium, etsi non consummatum. 11. Si ipsi Clerici sint Excommunicati, vel Suspensi, aut Interdicti. 12. Si ordinentur cum Litteris Vicarii Capitularis intrâ annum à Sede vacante. *cap. Neminem. & cap. Sanctorum. 70. dist. cap. Cum secundum. de Præben.* & novissimè Constitutio Urbani VIII. Incipien. *Secretis æternæ Providentiæ.* de quâ Barbosa *De Offic. & potest. Episc. part.* 2. *alleg.* 20. *n.* 33. & 34.

Quo ad Septimum. Causæ excusantes ab incursu Suspensionis à Divinis sunt duæ. *Prima* est ignorantia invincibilis sivè Juris, sivè facti; cujus causâ lata sit hæc censura Suspensionis. *cap.* 2. *de Constitutionibus. & cap.* 2. ubi DD. *eod. tit. in* 6. Thesaur. *de Pœnis Eccles. part.* 1. *cap.* 15. *n.* 1. *Secunda* est metus gravis alicujus mali, sivè in corpore, sivè in famâ, & honore, sivè etiam in bonis temporalibus, quando opus, cui est annexa Suspensio, non est aliâs prohibitum jure naturali. *cap. Discretionem, de Eo, qui cognovit. c. Sacris.* ubi Abb. & Barbosa, *de His, quæ vi, metusve caus.* Thesaur. *d. part.* 1. *cap.* 18. & Mastrius *d. disp.* 13. *n.* 101.

Quo ad Ultimum. Ad sciendum, quis possit absolvere ab hâc Censurâ Suspensionis à Divinis? oportet distinguere: nam vel lata est ab homine per Sententiam? Et tunc ipse solus absolvit, nisi lata sit ad præfinitum tempus, vel sub conditione; nam expleto tempore; vel conditione adimpletâ, cessat Suspensio; & non est opus aliâ absolutione secundum ma-

gis

gis communem opinionem: Mastrius *d. disp.* 13. *num.* 103. & 104. Vel Suspensio inflicta est à Jure? & in hoc casu si est reservata Papæ, vel Episcopo? ab ipsis tantùm potest absolutio impertiri. Vel nulli est reservata? Et in hoc casu altercatio est intèr DD. Alii enim dicunt, omnem Confessarium posse ab eâ absolvere: Alii verò tenent à solo Episcopo absolutionem esse elargiendam, ut videre est apud Dianam *part.* 5. *tract.* 10. *resol.* 23. quæ in ejus Opere Coordinato habetur *tom.* 5. *tract.* 3. *resol.* 9. & secundam opinionem esse veriorem ait Antonellus *de Regim. Eccl. d. libr.* 2. *cap.* 10. *n.* 26. quia Suspensio non impedit absolutionem à peccatis, sicut impedit Excommunicatio: undè ab Excommunicatione nemini reservatâ omnis Confessarius potest absolvere. *cap. Nuper. de Sent. Excomm.* Tùm etiam quia Suspensio pertinet ad forum contentiosum; & ideò est auferenda ab habente Jurisdictionem in foro exteriori. Sylvest. *in Verb. Suspensio. num.* 8. & Bonacina *de Censur. disp.* 3. *quæst.* 5. *punct. ult. n.* 6.

TIT. XVIII.

De Irregularitate.

QUoniam illi, qui Suspensionem à Divinis non observant, & quamvis illâ affecti, & illigati audent Ministeria Sacra celebrare, intèr alias pœnas incurrunt in gravissimam illam, quæ vocatur Irregularitas, quæ etiam contrahitur ob aliarum violationem Censurarum; idcircò pro hujus operis complemento, & pro explicatione hujus materiæ videbimus:

1 *Quid, & Quotuplex sit Irregularitas?*

2 *Quot, & quæ sint Irregularitates ex defectu?*

3 *Quot, & quæ sint Irregularitates ex delicto?*

4 *Quot, & Quibus modis tollatur Irregularitas?*

5 *Qui possint dispensare supèr Irregularitate?*

Quo ad Primum: Irregularitas communitèr definitur tàm à Theologis, quàm à Canonistis, quod *sit Impedimentum Canonicum impediens Ordinum susceptionem, vel eorundem susceptorum administrationem.* DD. apud Mastrium *in Theol. Mor. disp.* 13. *num.* 127. Ex quâ definitione colligunt, Irregularitatem non

esse

esse Censuram Ecclesiasticam; sed solam inhabilitatem, ob decentiam servandam, tùm in suscipiendis, tùm in exercendis Sacris Ordinibus. Porrò duplex est Irregularitas; alia *ex Defectu*; & alia *ex Delicto*. Mastrius *ibid. n.* 130. ubi DD.

Quo ad Secundum. Irregularitates *ex Defectu* sunt decem: *Prima* est ex defectu Animæ, & comprehendit Lunaticos, Epilepticos, perpetuò Amentes; ac Neophytos in ætate adultâ baptizatos; hi enim omnes prohibentur ad Ordines promoveri. *cap. Neophitus. dist.* 61. Mastrius *d. disp.* 13. *n.* 168. *Secunda* est ex defectu scientiæ, ac illiteraturæ. *cap. Illiteratos*. 36. Concil. Trid *sess.* 25. *de Reform. cap.* 4. *Tertia* est ex defectu Corporis, vel ob deformitatem, ut in nanis, claudis, & gibbosis; vel ob debilitatem in aliquo membro principali. *cap.* 1. *& seqq. dist.* 25. & toto titulo *extr. de Corpore vitiatis*. necnon ob notabilem aliquam infirmitatem, qualis est lepra, morbus gallicus, apoplesia, & aliæ similes, circâ quas Jus se remittit prudentiæ, ac arbitrio Episcopi. *cap. Tua nos. de Cleric. ægrot.* His accedunt Hermaphroditi; de quibus videndus est Mastrius *ubi supr. num.* 170. & meæ Decisiones *de Pœnitentiâ. decis.* 43. *Quarta* est ex defectu Natalium, ut in spuriis, ac illegitimis, extrâ Matrimonium natis; nisi sint dispensati, vel per subsequens Matrimonium legitimati. *cap.* 1. *&* 2. *& cap. Is, qui. de Filiis Presbyteror.* aut nisi sint in Religione professi; tunc enim possunt ad Ordines promoveri; non autem ad Prælaturas. *cap. ult.* ubi Glossa, & DD. *eod. tit. de Filiis Presbyter.* Infantes verò expositi, nisi probentur naturales, præsumuntur legitimi. *cap.* 1. *de Infantib. expos.* Mastrius *ubi supr. num.* 172. & ibi Bulla Gregorii XIV. in praxi observandâ. *Quinta* est ex defectu Ætatis. *cap. ult. de Tempor. Ordination. Clem. unic. de Ætate, & Qual.* & Concil. Trid. *sess.* 23. *de Ref. cap.* 12. in quibus juribus præfigitur ætas necessaria ad Ordines suscipiendos. Quod si quis ordinetur antè debitam ætatem, non incurrit novam Irregularitatem, sed solam suspensionem; quæ cessat debitâ ætate adveniente, dummodò anteâ non exercuerit Ordinem. Gloss. *in d. Clem. Unic. de Ætate, & qual. Sexta* est ex defectu Libertatis, quæ urgebat antiquis temporibus, quando homi-

mines erant in ſervitute; Servi enim erant Irregulares, & ordinari prohibebantur, niſi ab eorum Dominis manumitterentur. *cap. Servorum. & ſeqq. diſt.* 54. Nunc eâ ſunt affecti, qui reperiuntur obligati ad publica ratiocinia; ut ſunt Theſaurarii, ſeu Depoſitarii æris publici, nec non Tutores, & Curatores divitum pupillorum; hi enim, niſi redditis rationibus, ordinari non debent. *cap. Unic. de Oblig. ad ratiocin. Septima* eſt ex defectu lenitatis, complectens omnes, qui cooperantur ad Sententiam Sanguinis, & juſtum homicidium; ut ſunt Judices, Notarii, Accuſatores, ac Teſtes. *cap.* 1. *diſt.* 51. *cap.* 3. *Ne Clerici, vel Monachi. cap.* 3. *de Homicid. in* 6. Nec non omnes pugnantes in bello aggreſſivo, etſi juſto: nam ſi eſſet injuſtum, inſurgeret Irregularitas, ex delicto Homicidii, de quâ dicemus infrâ. In bello autem juſto defenſivo pugnantes nullam contrahunt Irregularitatem, etſi feriant, vel occidant; quia ex abſolutâ neceſſitate, & ad neceſſariam defenſionem cenſentur ferire, & occidere. Maſtrius *d. diſp.* 13. *n.* 163. *&* 164. Item comprehenduntur ſub hâc Irregularitate Chirurgi, qui abſcindunt, vel urunt membra; non etiam Medici Phyſici; qui debitâ diligentiâ curant infirmos. *cap. Ad aures. de Ætate, & qualit.* Maſtrius ubi antè *num.* 167. *Octava* Irregularitas eſt ex defectu Sacramenti, & eſt illa, quæ provenit ex Bigamiâ; ideſt ex multiplici contractu Sacramenti Matrimonii. *cap.* 1. *& ſeqq. de Bigam. non ordin.* Sivè ſi quis viduam duxiſſet in Uxorem; non enim poteſt repræſentare Chriſtum unicum Sponſum unius Virginis Eccleſiæ. *cap. Si quis Viduam. diſt.* 50. & procedit etiam in Bigamiâ, quæ contracta eſſet antè Baptiſmum. Maſtrius *d. diſp.* 13. *num.* 179. *Nona* Irregularitas naſcitur ex defectu bonæ famæ; & afficit Hiſtriones, Mimos, Comædos, ac filios publicæ Meretricis. Maſtrius *ibid. num.* 180. *Decima* tandem provenit ex Publicâ Pœnitentiâ impoſitâ ob grave peccatum. *cap. Placuit. & c. Quicunque. diſt.* 50. *c. Pœnitentes. diſt.* 59. ſed nunc ceſſat hæc Irregularitas, quia publicæ Pœnitentiæ non ſunt ampliùs in uſu, ut oſtendi in meis Deciſionibus *de Eucbariſtiâ. deciſ.* 62. *num.* 9. nec non *de Pœnitentiâ. deciſ.* 38. *num.* 32.

Quo ad Tertium: Irregularitates provenientes ex delicto paritèr sunt decem. *Prima* est ob iteratum Baptismum seriò, & scientèr; & hæc afficit tàm rebaptizantem, quàm rebaptizatum. *cap. Ex litterarum. de Apostatis, & reiter. baptism. Secunda* est ob violatam Censuram in susceptione, vel exercitio Ordinum; & ideò Clericus Excommunicatus, vel Suspensus, aut Interdictus si Ordines exerceat, fit Irregularis. *cap. Si quis Episcopus.* 11. *q.* 3. *cap. Is, qui. de Sent. Excomm. cap. Illorum. eod. tit. in* 6. Et idem est, si ad altiores Ordines ascendat, cum sit Excommunicatus; secùs autem si sit Suspensus, vel Interdictus, quia de his duabus Censuris nullus Canon infligit Irregularitatem in Clericum eis irretitum Ordines suscipientem. Mastrius *d. disp.* 13. *num.* 146. *Tertia* est, si quis ordinetur ab Episcopo excommunicato, vel suspenso, vel hæretico denunciato; & non tolerato. *cap. Daibertum.* 1. *q.* 7. *cap.* 1. *&* 2. *de Schismat. Quarta* est, si quis ordinetur per Simoniam. *Extravag.* 2. *de Simon. Quinta*, si recipiat Ordines furtivè. *cap.* 1. *&* 2. ubi Glossa. *De eo, qui furtivè ordin. suscept.* idest se intrudendo intèr Ordinandos, licèt ab Episcopo non fuerit examinatus, & approbatus. *Sexta* est, si Clericus solemniter exerceat actum Ordinis, quem non habet. *cap.* 1. *& 2. de Cleric. non Ordin.* ut si Diaconus Missam celebret, vel Sacerdos Ordines conferat; & multò magis si Laicus hæc facere præsumat. Non autem oritur hæc Irregularitas ex exercitio Jurisdictionis, quam quis non habet; ut si Confessiones quis audiat. Mastrius *dict. disp.* 13. *num.* 150. *in fin. Septima* est ex delicto Hæresis, vel Apostasiæ; quia omnes Hæretici, & Apostatæ à fide sunt Irregulares, sivè sint Clerici, sivè sint Laici. *cap. Qui in aliquod. cap. Presbyteros. dist.* 5. quibus addendi sunt fautores, receptatores, consilium, aut favorem dantes, ac omnium prædictorum filii, & nepotes. *cap.* 2. *de Hæretic. Octava* est per Apostasiam à Religione; & ideò Regularis fugitivus non potest ad Ordines promoveri. *cap. fin. de Apostat. Nona* est ob infamiam commissorum delictorum, quæ sunt Adulterium, Incestus, Raptus Virginum, Sodomia, Veneficium, Duellum, Sacrilegium, Simonia, & Perjurium;

jurium; dummodò ſint notoria vel de facto, vel per Judicis ſententiam. *cap. Infames.* 16. *quæſt.* 1. *Decima* Irregularitas eſt, ob homicidium, vel mutilationem membrorum, ſivè voluntariè factum, ſivè caſualiter, quando non fuit adhibita debita diligentia, præcipuè ſi dabatur opera rei illicitæ. *cap. ult. de Homicid. in* 6. *Clem. Si furioſus. eod. tit.* Quod ſi homicidium ſit omninò involuntarium, & fuit adhibita diligentia, ne fieret; tunc nulla incurritur Irregularitas; ſecùs autem ſi debita diligentia adhibita non fuit. *cap. Dilectus. cap. Significaſti. cap. Ad audientiam. & cap. fin. de Homicid.* At ſi quis dabat operam rei illicitæ, quamvis adhibuerit diligentiam, ſi homicidium ſequatur, fit Irregularis. *cap. Suſcepimus. cap. de Cœtero. de Homicid.* Hoc tamen plures DD. intelligunt, ſi opus illicitum aptum erat de per ſe, cauſare homicidium; ut verberare aliquem, ludere cum armis bellicis. Secùs autem ſi aliam rem illicitam committeret, ut adulterium. Horum tamen opinio reſpuitur à doctiſſimo Maſtrio *d. diſp.* 13. *num.* 158. ubi fusè de hâc materiâ, & *num.* 159. addens, quod irretitur hâc Irregularitate non ſolùm homicida; ſed quivis alius ſecum cooperans quovis modo, juxtâ ſequentes verſus:

Juſſio, Conſilium, Conſenſus,
Palpo, Recurſus;
Participans, Mutus, Non
obſtans, Non manifeſtans.

Et ratio fundamentalis eſt, illa Juris regula, quæ dicit, facientem, & conſentientem par pœna conſtringit. *cap. Notum ſit.* 2. *quæſt.* 1. De ſupradictis autem caſibus Irregularitatis ex Homicidio provenientibus videndus eſt idem Maſtrius *ead. diſp.* 13. *à n.* 143. uſquè ad *num.* 167. ubi doctè diſſerit, & plures caſus examinat, qui in praxi ſolent occurrere.

Quo ad Quartum. Irregularitas tollitur quatuor modis. *Primus* eſt per Baptiſmum; intelligendo de Irregularitatibus provenientibus ex delicto; nam illud Sacramentum delet omnem culpam, & omnem pœnam. Concil. Trident. *ſeſſ.* 14. *cap.* 2. Idcircò Irregularitates, quæ ſunt ex defectu; durant etiam poſt Baptiſmum, donec tollatur ille defectus; prout etiam illa, quæ provenit ex Bigamiâ. *Secundus* modus eſt per Profeſſionem reli-

giosam, quæ tollit omnes Irregularitates quo ad ordines; sed non ad Dignitates, & Prælaturas. *Tertius* est per remotionem causæ, ut in defectu ætatis cum debita ætas advenerit, & in ignaro si Litteratus studendo evaserit. *Quartus* est per legitimam Dispensationem concessam ab eo, qui habet potestatem dispensandi supèr Irregularitatibus; cujus dispensationis forma solet esse in his verbis: *Dispenso tecum supèr Irregularitate, quam ob talem, vel talem causam incurristi &c.* Mastrius *d. disp.* 13. *n.* 181.

Quo ad Ultimum: Quinque sunt personæ, quæ possunt ab Irregularitatibus dispensare: videlicèt Summus Pontifex, Metropolitanus, Episcopus, Prælatus Regularis, & Confessarii Regulares. *Primò* Summus Pontifex dispensat in omnibus Irregularitatibus, quia omnes sunt pœnæ à Jure Canonico statutæ; Papa verò est suprâ omne Jus Canonicum. Concil. Trident. *sess.* 14. *de Sacrament. Pœnitent. cap.* 7. & *sess.* 25. *de Reform. cap.* 21. Mastrius *d. disp.* 13. *num.* 188. *Secundò* Metropolitanus dispensat cum subditis omnium suorum Suffraganeorum, sed tantùm in Visitatione; vel in gradu appellationis. Mastrius *ibid. num.* 182. & ibi Bonacina, Suarez, & alii DD. *Tertiò*, Episcopus potest dispensare cum ejus subditis supèr Irregularitatibus in casibus sibi permissis, qui sunt sequentes. *Primò* in Irregularitate ex defectu Natalium quô ad ordines minores, & beneficium simplex tantùm. *cap.* 1. *de Fil. Presbyter. in* 6. *Secundò* in illâ, quæ provenit ex Bigamiâ similitudinariâ tantùm, etiam pro Sacris Ordinibus. *cap. Sanè. de Cleric. Conjug.* & *cap.* 1. *Qui Clerici, vel voven.* Est autem Similitudinaria, quando Subdiaconus de facto contrahit Matrimonium; aut Laicus Uxoratus aliam Uxorem ducit. Card. Tolet. *lib.* 1. *c.* 67. *num.* 1. & 2. Fagnan. *in cap. Nupèr à Nobis. de Bigam. à num.* 40. *usquè in finem*. Rota *decis.* 1. *de Bigam. in novis*. *Tertiò* in defectibus ex corpore, vel ex scientiâ, quando dubium est, an sint graves, vel leves? tunc enim Episcopus potest arbitrari, & pronunciare, eos esse leves, & sic tacitè dispensare tùm ad ordines suscipiendos, tùm ad beneficia simplicia obtinenda. Pax Jordan. *tom.* 1. *lib.* 3. *tit.* 6. *de*

de Sacram. Ordin. num. 228. *& tom.* 2. *libr.* 9. *tit.* 1. *de Dispensat. num.* 201. *Quartò* Episcopus dispensat vigore Concilii Trident. *sess.* 24. *de Ref. cap.* 6. in omnibus Irregularitatibus provenientibus ex delicto occulto, eâ exceptâ, quæ provenit ex homicidio voluntario; & aliis delictis, quæ pervenerunt ad forum contentiosum. Mastrius *d. disp.* 13. *n.* 182. Porrò, delictum si sit ad forum deductum, sed in eo non fuit probatum, vel ex defectu testium, vel ex eorum taciturnitate, Episcopus dispensare potest. Mastrius *ibid. n.* 184. *Quintò* dispensare potest Episcopus super Irregularitate ortâ ex homicidio casuali; vel commisso ad defensionem propriæ vitæ non servato moderamine inculpatæ tutelæ; in his enim casibus homicidium propriè non est voluntarium. Idem Mastrius *ibid. num.* 184. ubi DD. Et *Sextò* dispensat Episcopus supèr Irrregularitate ob occultam mutilationem alicujus membri; quia & hæc non est homicidium voluntarium. Mastrius *num.* 186. ubi sic declaratum refert à Sacrâ Card. Congregat. Ex his colligere debemus, quod Episcopus viceversâ dispensare non potest ab Irregularitate, quæ provenit ex Hæresi, quamvis occultâ; quia ubi non potest absolvere à culpâ, neque à pœnâ valet dispensare. *cap. Cum illorum. de Sent. Excomm.* At à peccato Hæresis quamvis occultæ Episcopus non absolvit, quia est Papæ reservatum. DD. quos cumulat Barbosa ad Concil. Trident. *sess.* 24. *de Reform. cap.* 6. *num.* 52. & ego dixi in meis Decisionibus *de Pœnitentiâ. decis.* 45. *num.* 6. *Quartò* Prælati Regulares absolvunt suos subditos, & cum eis dispensant ab omnibus Irregularitatibus, (exceptis ortis ob homicidium voluntarium, etsi occultum, & mutilationem membrorum, ac bigamiam.) vigore Privilegiorum Clementis IV. Bonifacii IX. & Eugenii IV. de quibus videndus Mastrius *ubi supr. disp.* 13. *num.* 186. & Lezana *in Summâ tom.* 1. *cap.* 18. *num.* 4. necnon *tom.* 3. *Verb. Abortus. num.* 14. *& Verb. Irregularitas. num.* 72. Imò Bordonus tenet, eos dispensare posse etiam supèr Irregularitatibus ex homicidio voluntario, si sit occultum; & ex casuali, quamvis publico, ut latè scribit in suis Resolutionibus *part.* 1. *Resol.* 13. *num.* 15. ad quem Le-

cto-

ctorem remittimus; & ad ea, quæ ego de hoc dixi in meis Decisionibus *de Pœnitentiâ*. *Decis.* 46. *num.* 15. *Quintò*, & ultimò, etiam Confessarii Regulares virtute suorum Privilegiorum dispensant Pœnitentes, qui ad eos accedunt, ab omnibus Irregularitatibus provenientibus ex delicto, in foro tamen conscientiæ; & exceptis illis, quæ sunt ex homicidio voluntario, quamvis occulto, mutilatione membrorum, & bigamiâ, ut tenent Doctores, quos à me fuerunt allegati *in d. Decis.* 46. *de Pœnitentiâ*, *num.* 20.

FINIS.

IN-

INDEX

Verborum, & Rerum Notabilium.

A

B

C

Dam-

D

E

F

F I N I S.